

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AB LİZBON STRATEJİSİ VE UYGULAMALARININ TÜRKİYE’NİN
EKONOMİ VE BİLİM-TEKNOLOJİSİ POLİTİKALARINA ETKİSİ**

Tuğba TUNCER

Danışman

Prof. Dr. Mustafa Yaşar TINAR

2008

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “AB Lizbon Stratejisi ve Uygulamalarının Türkiye’nin Ekonomi ve Bilim-Teknolojisi Politikalarına Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

24 / 08 / 2008

Tuğba TUNCER

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Tuğba Tuncer
Anabilim Dalı : Avrupa Birliği
Programı : Avrupa Birliği
Tez Konusu : AB Lizbon Stratejisi ve Uygulamalarının
Türkiye'nin Ekonomi ve Bilim-Teknolojisi Politikalarına Etkisi
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AB Lizbon Stratejisi ve Uygulamalarının Türkiye'nin Ekonomi ve Bilim-Teknolojisi Politikalarına Etkisi

Tuğba TUNCER

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Avrupa Birliği Anabilim Dalı
Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı**

Lizbon Stratejisi 2000 yılından itibaren AB'nin gündeminde yer almaktadır. Lizbon Stratejisi'nde belirlenen hedef ve uygulamalar stratejinin temelini oluşturmaktadır. Lizbon Stratejisi 2010 yılına kadar Avrupa'yı dünyanın en dinamik, en rekabetçi bilgi ekonomisine dönüştürmeyi hedefler. Avrupa'nın geleceği açısından oldukça önemli olan bu strateji sanayi, bilim-teknoloji, istihdam, rekabet ve eğitim gibi pek çok politika alanını etkilemektedir.

Lizbon Stratejisi, sadece AB üye ülkelerinin izlediği bir gündem değil aynı zamanda AB üyeliğine aday ülkelerin de takip etmesi gereken bir süreci oluşturur. Bu çalışmada, AB üyeliğine aday olan diğer ülkelerde olduğu gibi Lizbon Stratejisi uygulamalarının; Türkiye'nin ekonomi ve bilim-teknolojisi politikalarına etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1) Lizbon Stratejisi 2) Avrupa Birliği 3) Bilim-Teknoloji 4) Ekonomi 5) Bilgi Ekonomisi

ABSTRACT

M.A. Dissertation

**Lisbon Strategy and the Impacts of Its Applications on Turkey's
Economy and Science&Technology Policies**

Tuğba TUNCER

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

EU Studies Graduate Department

Lisbon Strategy has been taking part in the EU agenda since 2000. Targets and applications determined at the Lisbon Strategy have been constituted the base of this strategy. Lisbon Strategy aims at transforming Europe into the most dynamic and the most competitive, knowledge-based economy. This strategy, essential for the future of Europe, affects many policies like industry, science & technology, employment, competition research, and education.

Lisbon Strategy is not only an agenda that EU member countries follow, but also it constitutes a process which EU candidate countries should follow.

This work studies how applications of Lisbon Strategy affect Turkey's science and technology policies, as they affect other EU candidate countries.

Keywords: 1) Lisbon Strategy 2) European Union 3)Science-Technology 4)Economy 5)Knowledge Economy

AB LİZBON STRATEJİSİ VE UYGULAMALARININ TÜRKİYE’NİN EKONOMİ VE BİLİM-TEKNOLOJİSİ POLİTİKALARINA ETKİSİ

YEMİN METNİ	II
TUTANAK.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	XIV

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ LİZBON STRATEJİSİ VE OLUŞUMU

1.1. Lizbon Stratejisi’nin Tanımı ve Önemi.....	1
1.2. Avrupa’da Rekabetçi, Dinamik ve Bilgi Temelli Ekonomiye Geçiş.....	4
1.3. Avrupa’nın Teknoloji Açığı.....	8
1.3.1.Ulusal Yenilik Performansının Gelişimi.....	9
1.3.2.Yenilikçilik ve Bilgiye Yapılan Yatırım.....	14
1.3.3. Avrupa’nın Yenilik Performansı.....	19
1.4. Avrupa’nın İstihdam Sorunu.....	20
1.4.1. Avrupa’da Verimlilik ve İstihdam Kalitesi.....	25
1.4.2. Avrupa İstihdam Stratejisinin Gelişimi ve İşleyişi.....	28
1.4.3. İş Yaratma ve Girişimcilik.....	29

İKİNCİ BÖLÜM
LİZBON STRATEJİSİ'NİN HEDEFLERİ, UYGULAMALARI VE
YENİLENMİŞ LİZBON STRATEJİSİ'NE GEÇİŞ

2.1. Lizbon Stratejisi'nin Hedefleri.....	31
2.1.1. Lizbon Stratejisi'nin Ekonomik Hedefleri.....	31
2.1.1.1. Tamamlanmış İşlevsel Bir İç Piyasa.....	31
2.1.1.1.1. İç Pazar Politikası için Öncelikler.....	33
2.1.1.1.2. Yüksek Bir Düzenleme Kalite	
Standartlarının Sağlanması için Çabaların Arttırılması.....	34
2.1.1.1.3. Hizmet Sektöründeki Engellerin Kaldırılması	36
2.1.1.1.4. Mali Hizmetlerde İç Pazarın Tamamlanması.....	37
2.1.1.2. Girişimcilik için Daha İyi Bir Ortamın Yaratılması.....	38
2.1.1.3. Yenilikçiliğe Dayalı Ürün ve Hizmet Yaratılması.....	43
2.1.1.3.1. Avrupa'da Ar- Ge ve Yenilik için Kaynaklar.....	44
2.1.1.3.2. Avrupa Araştırma Alanı.....	47
2.1.2. Lizbon Stratejisi'nin Sosyal Hedefleri.....	50
2.1.2.1. Bilgi Toplumunda Yaşamak ve Mesleki Eğitimin	
Sağlanması.....	50
2.1.2.2. İstihdamın Geliştirilmesi: Aktif Bir İstihdam	
Politikasının Geliştirilmesi	53
2.1.2.3. Sosyal Güvenliğin Modernleştirilmesi ve Sosyal	
Dışlanma ile Mücadele.....	56
2.1.2.4. KOBİ'ler için Daha İyi Bir Ortamın Sağlanması.....	58
2.2. Lizbon Stratejisi Uygulamaları ve Yenilenmiş Lizbon Stratejisi.....	64
2.2.1. İç Pazar Hedeflerinin Uygulamaları.....	64
2.2.2. Girişimcilik Hedeflerinin Uygulamaları.....	69
2.2.3. Bilgi Toplumu Hedeflerinin Uygulamaları.....	72
2.2.4. Araştırma Geliştirme Hedeflerinin Uygulamaları.....	75
2.2.5. Sosyal Hedeflerinin Uygulanması.....	80
2.2.6. Lizbon Stratejisinin Ara Dönem Değerlendirilmesi	
Ve Yenilenmiş Lizbon Stratejisi.....	88

2.2.7. Büyüme ve İstihdam İlişkin Bütünleştirilmiş Yönlendirici İlkeler.....	94
2.2.8. Topluluk Lizbon Programı.....	99
2.2.9. Lizbon Stratejisi Doğrultusunda AB Üye ve Aday Ülkelerin Değerlendirilmesi.....	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİZBON STRATEJİSİ VE TÜRKİYE’DE EKONOMİ POLİTİKALARI

3.1. Makroekonomik Gelişmeler.....	105
3.1.1. Büyüme ve İstihdam.....	108
3.1.2. Rekabetçilik Potansiyeli.....	109
3.1.3. Türkiye’nin Yakınsama Performansı.....	113
3.1.4. Türkiye’nin İşgücü Verimliliği.....	115
3.2. Türkiye’de 2000 Yılından Sonra Uygulanan Ekonomik Politikalar.....	117
3.2.1. Kura Dayalı İstikrar Politikası Uygulanması.....	117
3.2.2. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı.....	118
3.2.3. 2005 Yılından Sonra Uygulanan Ekonomi Programı.....	121
3.3. Türkiye’de Uygulanan İstihdam ve İşletme Politikaları.....	122
3.3.1. İstihdam Politikaları.....	122
3.3.2. Sanayi Politikası.....	128
3.3.2.1. Türkiye Sanayi Politikasının Uygulanması	129
3.3.2.2. Yabancı Yatırımcılara Yönelik Bir Promosyon Stratejisinin Geliştirilmesi Ve Uygulanması.....	131
3.3.2.3. Yatırımlarda Uygulanacak Devlet Yardımlarında Yapılan Değişiklikler.....	133
3.3.2.4. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayi Politikası.....	134
3.3.2.5. KOBİ Stratejisi Eylem Planı.....	135
3.3.2.6. Türkiye’nin Sanayi Stratejisi.....	144

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
LİZBON STRATEJİSİ VE TÜRKİYE’NİN BİLİM TEKNOLOJİ
POLİTİKALARI

4.1. Türkiye’nin Bilim Teknoloji Potansiyeli.....	146
4.2. Türkiye’de Uygulanan Bilim ve Teknoloji Politikaları.....	159
4.3. Geçmiş Kalkınma Planlarında Bilim ve Teknoloji Politikaları.....	160
4.4. Avrupa Birliği’nin Bilim ve Araştırma Politikası.....	166
4.4.1. AB Çerçeve Programları.....	168
4.4.2. Bilim Teknolojide AB Müktesebatı.....	173
4.5 Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji’de AB Müktesebatına Uyumun Mevcut Düzeyi ve Çerçeve Programlarına Katılımı.....	176
4.6. Avrupa Komisyonu İlerleme Raporlarında Bilim ve Teknoloji.....	179
4.7. Türkiye’nin Bilim Teknoloji Stratejisi.....	184
4.8. Bilim ve Teknolojide 2023 Türkiye Vizyonu.....	187
4.9. Türkiye Araştırma Alanı (TARAL).....	188
4.10. Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (2005–2010).....	189
4.11. Ulusal Yenilik Stratejisi.....	191
4.12. Temel Amaç ve Politikalara Yönelik Öncelikler ve Stratejiler.....	192
SONUÇ.....	194
KAYNAKLAR.....	205

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABİGEM	Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
ABM	Avrupa Bilgi Merkezi
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AR-GE	Araştırma Geliştirme
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
AYF	Avrupa Yatırım Fonu

BEST	İş Ortamının Basitleştirilmesi Görev Gücü (Business Environment Simplification Task)
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BTYK	Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu
CIP	Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı
DOSAP	Doktora Sonrası Araştırma Programı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTİ	Duvarsız Teknoloji İnkubatörü
ECOFİN	Ekonomik ve Mali İlişkiler Konseyi
EEA	Avrupa Ekonomik Alanı
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Alanı
EPO	Avrupa Patent Ofisi (European Patent Office)
ERA	Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area)
EURATOM	Avrupa Atom Birliği
EUREKA	Ekstra Avrupa Araştırma Programı
EURES	Avrupa İstihdam Servisi (European Employment Services)
FIAS	Yabancı Yatırım Danışmanlık Kurumu
FSAP	Mali Hizmetler Eylem Planı
GEGP	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GEM	Global Girişimcilik Platformu (Global Entrepreneurship Monitor)
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance)
İGEM	İş Geliştirme Merkezi
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
JRC	Ortak Araştırma Merkezi (Joint Research Centers)
KGF	Kredi Garanti Fonu

KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEDA	AB-Akdeniz İşbirliği (Mediterranean Economic Development Area)
MEGEP	Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi
MÜSYAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
ODB	Ortak Değerlendirme Belgesi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OİB	Ortak İçerme Belgesi
ÖYE	Özet Yenilik Endeksi
ÖYP	Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TARAL	Türkiye Araştırma Alanı
TBD	Türkiye Bilişim Derneği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBRH	Ticari Bilgi ve Rehberlik Hizmetleri
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEKMER	Teknoloji Geliştirme Merkezi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TUENA	Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi

TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
USPTO	Amerika Patent ve Ticari Markalar Ofisi (United States Patent and Trademark Office)
YBÖ	Yaşam Boyu Öğrenim
YPK	Yüksek Planlama Kurulu
YUUP	Yaygınlaştırılmış Ulusal ve Uluslararası Projeler

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Amerika, AB ve Japonya'ya Ait Bazı Göstergeler.....	8
Tablo 2: ARGE harcamaları(2005), BİT harcamaları (2005), USPTO (Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi) tarafından verilen patentler(2000), Kişi Başına Düşen Bilimsel Yayın Sayısı(2000).....	12
Tablo 3: Toplam İstihdam Oranı.....	24
Tablo 4: E-Ticarete Hazırlık, 2007.....	75
Tablo 5: Ar-Ge Harcamaları(GSYİH'nın Yüzdesi).....	77
Tablo 6: Devlet ve Özel Sektör Tarafından Finanse Edilen Ar-Ge Harcamalarının Payı %.....	78
Tablo 7: Lizbon Kriterleri Doğrultusunda Endeks Değerleri ve Sıralamaları.....	103
Tablo 8: AB Üyeliğine Aday Olan Ülkelerin Endeks Değerleri Ve Sıralaması.....	104
Tablo 9: Küresel Rekabetçilik Sıralaması (2007).....	112
Tablo 10: Türkiye'nin Yakınsama Performansı, AB 25 ortalamasına göre kişi başına gelir yüzdesi (2003 fiyatlarında satın alma gücü paritesine göre uyarlaması).....	113
Tablo 11: AB15'in ortalamasına göre kişi başına gelir yüzdesinin gelişimi.....	114
Tablo 12: İşgücü Verimliliği (Çalışılan Saat Başına GSYİH, 2006).....	116
Tablo 13: Toplam Ar-Ge Harcamaları (GSYİH'nın Yüzdesi Olarak).....	148
Tablo 14: Bilişim ve İletişim Teknolojileri Yoğunluğu (BİT Harcamalarının GSYİH'ye Oranı).....	150

Tablo 15: BİT Sektörü Göstergeleri.....	151
Tablo 16: Bir Milyon Nüfus Başına Avrupa Patent Ofisine (EPO'ya) Patent Başvuru Sayısı (2003).....	153
Tablo 17: Bin İş Gücü Başına Araştırmacı Sayısı.....	154
Tablo 18: Eğitime Yapılan Kamu Harcamaları (GSYİH'nın Yüzdesi).....	156
Tablo 19: Üst Düzey Orta Öğretime Erişmiş Nüfus (Yaş Grubuna Göre Yüzde, (2005 Yılı).....	157
Tablo 20: AB Çerçeve Programları Bütçesi.....	169

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: AB25'in ABD ve Japonya'ya Göre Yenilik Açığı.....	9
Şekil 2: Özet Yenilik Endeksi (ÖYE) ve Eğilimler.....	10
Şekil 3: Türkiye'de Toplam Ar-Ge Harcamaları (GSYİH'nın Binde Olarak).....	147

GİRİŞ

Avrupa’da bütünleşme siyasi ve sosyo-kültürel faktörlerin yanında ekonomik bir mesele olarak başlamıştır. Avrupa’ya duyulan ilgi her zaman parasal bir boyut içermektedir. Avrupa bütünleşmesi son yıllarda zorlanmaktadır. Uluslararası piyasalardaki dalgalanmanın yanı sıra küresel boyutta büyümenin gelişmiş ülkeleri de etkileyecek şekilde yavaşlaması, Avrupa genelinde yaşanan yüksek orandaki işsizlik sorunuyla birlikte, AB günümüzde ekonomik ve siyasi geleceği açısından giderek karamsar bir hale gelmektedir.

Lizbon Stratejisi AB’nin küresel ekonomide rekabet gücünü arttırabilmek için üye ülkelerin ekonomik ve sosyal alanlarda reform girişimlerini belirleyen geleceğe yönelik hedeflerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada Lizbon Stratejisi’nde belirlenen hedef ve uygulamaların, AB ile üyelik müzakereleri devam eden Türkiye için ekonomi ve bilim-teknolojisi politikalarına olan etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde AB’nin Lizbon Stratejisi’ni belirlemesine neden olan faktörler açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda AB’nin küresel ekonomide yaşadığı temel sorunlardan rakipleri arasındaki yenilik performansındaki açıktan söz edilmiştir. Ayrıca Avrupa’nın istihdam ve iş yaratmadaki sorunlarına değinilmiş, tüm bu sorunların çözümüne yönelik rekabetçi ve dinamik bir bilgi ekonomisi hedefiyle Lizbon Stratejisi’nin tanımı ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Lizbon Stratejisi’nin hedefleri, uygulamaları ve Yenilenmiş Lizbon Stratejisi ele alınmıştır. Lizbon Stratejisinde belirlenen hedefler ekonomik ve sosyal boyutuyla ele alınmıştır. Bu bölümde Lizbon Stratejisi hedeflerine yönelik uygulamaları belirleyen araçlara değinilmiş, Avrupa Birliği ülkelerinin hedefleri uygulama konusundaki başarıları değerlendirilmiştir. Yenilenmiş Lizbon Stratejisi ile AB büyümeyi ve istihdamı arttırmak hedefine odaklandığı ve bu konuda üye ülkeler ile AB arasındaki işbirliğinin arttırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümünde Türkiye’de son yıllarda yaşanan makroekonomik gelişmeler açıklanmış, Türkiye’nin rekabetçilik potansiyeli ve işgücü verimliğinin hangi seviyede olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde Türkiye’de 2000 yılından itibaren uygulanan ekonomik programlar genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılmış, AB müktesebatının üstlenilmesine ve Lizbon gündeminin izlenmesi amacıyla Türkiye’de uygulanan istihdam ve sanayi politikaları incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ortaya konulan veriler çerçevesinde Türkiye’nin bilim ve teknoloji potansiyeli değerlendirilmeye çalışılmış, Türkiye’de uygulanan bilim ve teknoloji politikaları açıklanmıştır. Ayrıca AB’nin bilim ve teknoloji alanındaki AB müktesebatı ve Türkiye’nin AB müktesebatına uyumunun mevcut düzeyi ele alınmıştır. Türkiye’nin bilim ve teknoloji alanındaki stratejisi ve stratejiye yönelik uygulamalar açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak, Türkiye’nin bu alandaki uygulamaları AB’nin Lizbon Stratejisi ve AB ile müzakere süreci doğrultusunda gerçekleştirdiğine değinilmektedir.

Bu çalışma hazırlanırken kütüphane taraması yapılmış ve internet ortamından ulaşılan kaynaklar kullanılmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi ve Ege Üniversitesinin aboneliği olduğu veri tabanları taranarak birçok süreli yayından yararlanılmıştır. Dergi ve makaleler dışında AB hakkında bilgileri içeren kitaplar da çalışmaya katkı sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ LİZBON STRATEJİSİ VE OLUŞUMU

1.1. Lizbon Stratejisi'nin Tanımı ve Önemi

23–24 Mart 2000 tarihlerinde Avrupa Konseyi on yıllık yeni bir stratejik hedef için bir araya gelmiştir. Lizbon Stratejisi olarak adlandırılan bu planda Avrupa Konseyi bilgiye dayalı bir ekonominin parçası olan ekonomik reformu ve istihdamın güçlendirilmesini amaçlamıştır¹.

Lizbon Stratejisi ile AB'ye üye olan 15 ülke, 2010 yılına kadar; daha iyi ve çok sayıda iş olanakları ile birlikte daha büyük bir toplumsal uzlaşmayı, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilmeyi, dünyanın en rekabetçi dinamik, bilgiye dayalı ekonomisi haline gelmeyi amaçlamışlardır².

Avrupa bütünleşmesi bir süredir zorluk sürecinden geçmektedir. Son yıllarda gerçekleşen zayıf ekonomik performans ve büyüyen güvensizlik ortamı Avrupalı vatandaşlar arasında önemli bir etkiye sahiptir. Bütünleşme siyasi görüşler ve sosyo-kültürel faktörlerin yanında ekonomik bir mesele olarak başlamıştır. Birçok yıldır ardı ardına gerçekleşen bütünleşme halkaları ulusal ekonomilerin gelişmesine yardımcı olurken aynı zamanda Avrupalı vatandaşların daha uzaktaki ülkelerle bütünleşme konusundaki fikir birliğini güçlendirmiştir. Avrupa ilgisi her zaman için parasal bir boyutu içermektedir. Avrupa bütünleşmesi ulusal kurumların istenilenleri yerine getirmesine bağlıdır. Birkaç Avrupa ülkesinin ekonomilerinin performansı özellikle Avro alanındaki üç büyük ekonomi uzun zamandır zorlanmaktadır. Az miktardaki iş olanakları ile nüfusun yaşlanmasıyla durgunlaşan ekonomiler sadece büyük ulusal refah sistemlerini değil ayrıca Avrupa projesini de zorlamaktadır.

¹ Presidency Conclusions , “Lisbon European Council”, 2000, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm (17.07.2007), s.1.

² Zeynep Usal ve Mahir Ilgaz, **Avrupa Birliği'nin Lizbon Stratejisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 197, İstanbul, Ekim 2006, s.7.

Avrupa'nın daha çok büyümeye ve özellikle bilgi ölçeğinde daha üst seviyede istihdama ihtiyacı vardır.

Avrupa'nın bu amaçlar doğrultusunda politikalarını ayarlamasına ihtiyaç duyulmuştur. Şimdiye kadar ne iç pazar ne de Avrupa Parasal Birliği birçok Avrupa ulusal ekonomilerinin en fazla ihtiyacı olan dinamizmi enjekte etmekte başarılı olabilmıştır. Bu nedenlerden dolayı uluslararası organizasyonlar ve ekonomistler arasında daha fazla büyüme ve daha çok iş olanağı yaratmak amacıyla Avrupa'nın ekonomik reformlara ihtiyaç duyduğu konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bunun anlamı iç pazar uygulamalarının daha da ötesine geçmek gerektiğidir.

Ekonomik reform birkaç yıldır siyasi gündemde yer almaktadır. 2000 yılından bu yana siyasi liderler tarafından kabul edilen Lizbon gündemi önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir. Lizbon süreci iç pazar programının veya Avrupa Parasal Birliği bağlamında para politikasının ayrılmaz bir parçası olan ortak kurallara ve düzenlemelere dayanmaz. Lizbon Stratejisi iş gücü piyasası ve refah politikası gibi konularda pek çok bakış açısını yansıtır³.

Küresel boyutta büyümenin özellikle gelişmiş ülkeleri etkileyecek şekilde yavaşlaması, Avrupa genelindeki yüksek işsizlik oranları gibi unsurlar refah devleti faktörlerine dayanan Avrupa sosyal modelinin ayakta tutulmasını giderek zorlaştırmaktadır⁴. Avrupa günümüzde ekonomik ve siyasi geleceği açısından giderek daha karamsar bir hale gelmektedir. Ekonomik liberalizasyon, beraberinde kaybedenleri de getirmektedir. Bu problemin hem ulusal hem de Avrupa seviyesinde ele alınmasına gerek duyulmuştur⁵.

2000 yılında Lizbon Stratejisi olarak adlandırılan planda gelecek on yıl için stratejik hedefler belirlenmiştir. Avrupa Birliği küreselleşmeden ve bilgiye dayanan ekonominin yarattığı koşullardan dolayı bir değişim süreciyle karşı karşıya kalmıştır.

³ Loukas Tsoukalis, "The JCMS Lecture: Managing Diversity and Change in the European Union", Journal of Common Market Studies, Cilt:44, Sayı:1, 2006, ss.3-4.

⁴ Usal ve Ilgaz, s.8.

⁵ Tsoukalis, s.1.

Söz konusu değişimler halkın yaşamının tüm yönlerini etkilemektedir ve Avrupa ekonomisinde radikal bir dönüşüm gerektirmektedir. Bilgiye dayanan yeni ekonominin yarattığı fırsatlardan birliğin eksiksiz yararlanması için derhal harekete geçilmesi gerektiği stratejik planda yer almıştır. Birlik stratejik hedefte, bilgi alt yapılarını kurmak, yeniliği ve ekonomik reformları teşvik etmek, toplumsal refah ve eğitim sistemlerini modernleştirmek için iddialı bir program üzerinde anlaşmaya varma ihtiyacı içinde olmuştur. Lizbon Avrupa Konseyi Başkanlık Belgesi, Avrupa Birliği'nin güçlü ve zayıf yönlerini yansıtmaya yönünden önemlidir. Belgede Birliğin uzun zamandır güçlü bir makroekonomik yapıya sahip olduğu ifade edilmiştir. Birlik içerisinde enflasyon ve faiz oranlarının düşük olmasından, kamu açıklarının önemli ölçüde azaldığından ve Avrupa Birliği'nin ödemeler dengesinin sağlıklı yapısından söz edilmiştir. İç pazarın büyük ölçüde bütünleştiiği, tüketicilere de işletmelere de faydalar sağladığı ifade edilmiştir. Birlik genel olarak iyi eğitilmiş bir iş gücüne sahiptir. Bilgiye dayalı bir topluma doğru ilerlemenin getirdiği yapısal değişimleri gerçekleştirebilecek sosyal güvenlik sistemlerine sahiptir. Birliğin güçlü yanlarının yanı sıra zayıf tarafları da bulunmaktadır. Halen işsizlik oranları yüksek düzeydedir. İstihdam oranı çok düşüktür ve kadınlar ile yaşı işçilerin işgücüne yetersiz katılımı dikkati çekmektedir. Uzun dönemli yapısal istihdam dengesizlikleri devam etmektedir. Hizmet sektörünün özellikle telekomünikasyon ve internet alanlarında az geliştiiği raporda ifade edilmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı birlik içerisinde ekonomik ve toplumsal reformlara gerek duyulmuştur⁶.

Lizbon Stratejisi'nin üç ana konusu şu şekilde özetlenebilir. Birincisi bilgi toplumu için daha ileri seviyede araştırma-geliştirme politikalarını uygulamak, rekabet gücü ve yenilik için yapısal reform sürecini hızlandırarak iç pazarın oluşumunu tamamlamak. İkincisi Avrupa sosyal modelini insana yatırımı arttırarak ve dışlanma ile mücadele ederek modernleştirmek. Üçüncüsü sağlıklı ekonomik büyüme hedefine uygun makro ekonomik politikalar bileşimini uygulamak ve artan büyüme perspektifini sürdürmek⁷.

⁶ Presidency Conclusions , "Lisbon European Council", 2000, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm, (17.07.2007), ss.1-2.

⁷ Yusuf Işık, "Lizbon Stratejisi Işığında Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Bilgi Ekonomisi Doğrultusunda Gelişme Perspektifleri" Aralık 2005 <http://www.inovasyon.org/yazardetay.asp?YazarID=21> (12.06.2007), s.6.

Lizbon Stratejisi birliğin tam istihdam koşullarını güçlendirmek ve Avrupa Birliği içinde bölgesel uyumu güçlendirmek üzere geliştirilmiştir. Ekonomik ve toplumsal reformların sağlam bir makroekonomik zeminde uygulanması halinde gelecek yıllar için % 3 civarında ortalama bir büyüme hızı belirlenmiştir. Bu stratejinin hayata geçirilmesi, Avrupa Konseyi'nin daha güçlü bir rehberlik ve eşgüdüm rolü sayesinde gerçekleştirilecektir⁸. Bu bağlamda Lizbon Stratejisi'ne ulaşma sürecinde kaydedilen gelişmeleri değerlendirmek amacıyla her yıl baharda ekonomik ve sosyal sorunların görüldüğü Avrupa Konseyi toplantıları düzenlenmesi kararlaştırılmıştır⁹.

1.2. Avrupa'da Rekabetçi, Dinamik, Bilgi Temelli Ekonomiye Geçiş

Avrupa Konseyi Mart 2000'de gerçekleşen Lizbon zirvesinde Avrupa Araştırma Alanı'nı (ERA)¹⁰ dünyadaki en büyük bilgi ekonomisi haline getirmeyi istediğini bildirmiştir. Ancak bu hedefin ne kadar gerçekçi olduğu tartışılabilir. Avrupa hedeflerini belirledikten sonra teknolojik yarışı nasıl gerçekleştireceğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Günümüzde bilgi, yenilik ve iletişim teknolojilerini içeren yeni bir küme ile yaşam standartlarını yükselten istihdam olanaklarının artmasına yardımcı olacak, yeni ekonomiye yönlendirecek, verimliliğe dayanan büyüme üzerinde durulmaktadır¹¹. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, tüm dünyada ülkelerin refah seviyesini doğrudan etkileyen, sosyal ve siyasal gidişine yön veren değişim şartlarını ortaya koyan gelişmeler olmuştur. Teknolojinin bu etkisi nedeniyle bütün ülkeler

⁸Precidency Conclusions , "Lisbon European Council", 2000, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm, (17.07.2007), ss.2-3.

⁹ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Lizbon Stratejisi'ne İlişkin Not" <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=293&icerikID=394&dil=TR>, (12.06.2007)

¹⁰ European Research Area, AB düzeyinde bilim ve teknoloji politikası diğer ortak topluluk politikalarından farklı olarak, yasal düzenlemelerden çok bu alandaki faaliyetler "Avrupa Araştırma Alanı" çatısı altında birleştirilmiştir.

¹¹ Daniele Archibugi, Alberto Coco, "Is Europa Becoming The Most Dynamic Knowledge Economy in The World?" Journal of Common Market Studies, Cilt:43, Sayı:3, 2005, s.434.

teknolojiyi üretmek, elde etmek, kullanmak ve yaymak için her türlü çabayı göstermektedir¹².

Zengin devletlerin güçlü ekonomik performanslarını devam ettirebilmeleri teknolojik değişimlere uyum sağlayabilme yeteneklerine bağlıdır. Eğer bu devletler gerekli uyumu sağlayamazlarsa rekabet yarışını kaybedeceklerdir. Bazı tahmini göstergeler Avrupa'nın yeni ekonominin gerektirdiği kuralları yetersiz uygulamaları nedeniyle uzun dönemli ekonomik büyümesinin ABD'den daha yavaş olacağı belirtmektedir¹³. AB ekonomisi özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ABD ve Japonya karşısında bir gerileme kaydetmiş ve buna bağlı olarak da AB'nin özellikle teknoloji yoğun sektörlerde rekabet gücünün gerilediği görülmüştür. Japonya ve diğer Güney Asya ülkeleri bilişim teknolojileri üretiminde üstünlük sağlarken, ABD ise bilgisayar yazılımları alanındaki üstünlüğünü sürdürmeye devam etmiştir¹⁴. Eğer Avrupa teknolojik dinamizmde Japonya ve ABD'den geri kalmaya devam ederse sağlık hizmetleri, eğitim ve refah seviyesinde Avrupa Birliği'nin başarısı tehlikeye girecektir. Bu yüzden Avrupa bilgiye dayanan ekonominin gelişmesi için en kısa zamanda harekete geçme ihtiyacını hissetmiştir.

Yeni ekonomi iş dünyasında, politik çevrede ve basında oldukça önemli bir şekilde yer almıştır¹⁵. Yeni ekonomi, bilişim ve iletişim teknolojilerinin öncülüğünde ekonomilerin enflasyon sürecine girmeksizin yüksek bir ekonomik performans sağlaması olarak tanımlanmaktadır¹⁶. Bu kavram bilgi ve iletişim teknolojileri faktörünün yanında küresel rekabet ve hızlı teknolojik ilerlemelerle birlikte, artık ekonomilerin kuralları ve kurumlarıyla bir değişim sürecine girdiğini ifade

¹², İsmail Hakkı Yücel, **Bilgi Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumunu**, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı, 1997, s.10.

¹³ Archıbugi, Coco, s.434.

¹⁴ Zeynep Kaplan, "Avrupa Birliği'nde Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Adaylık Sürecinde Türkiye'nin Uyumu", 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi'ne Sunulan Bildiri, Eskişehir, Kasım 2004, ss.188-189.

¹⁵ Archıbugi, Coco, s.434.

¹⁶ Şeref Saygılı, "Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu" Devlet Planlama Teşkilatı Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Temmuz 2003, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tarih/tr/saygilis/bilgieko.pdf>, (12.06.2007), s.98.

etmektedir¹⁷. Diğer bir tanım ise yeni ekonomi; yeni teknolojilerin ve yeniliğin yoğun olarak üretildiği veya kullanıldığı bir ekonomidir. Bu tanımlardan anlaşıldığı üzere teknolojik gelişmelerin ve yeniliğin ekonomik büyümenin motoru olduğunu söyleyebiliriz¹⁸. Bu değişim sürecindeki temel bileşenleri sıralarsak;

1. Firmaların büyüme fırsatları ve kar araştırmalarında kullandıkları teknik uzmanlığın artan bir eğilim göstermesiyle bilginin kullanımı daha sistematik bir hale gelmiştir.

2. Mallar arası değişim, finansal kaynaklar, uzmanlık ve bilgi daha kolaylaşırken, teknik beceri en üst seviyede artmış, maliyetler ise çarpıcı bir biçimde azalmıştır.

3. Ekonomik rekabet hızlanmıştır.

Uzun dönemli ekonomi ve sosyal kalkınma üzerine çalışma yapan araştırmacılar ekonomik alanda nitelik ve teknik uzmanlığın önemli rol oynadığı bilgiye dayanan ekonomi üzerinde durmaktadırlar. Küreselleşen bilgi ekonomisinde ekonomik ve sosyal alanda beşeri bilginin önemli olduğu ifade edilir. Sosyal altyapının teknolojik yeniliklerle bütünleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır¹⁹. Teknolojik yenilikler ise insanın çalışma şekli, yaşama şekli ve düşünme şekli ile ilgilidir. Teknolojinin insanın bir uzantısı olduğunu düşünürsek, her yeni teknolojik gelişmenin yaşam şeklimizi etkilediğini ve sürekli gelişmenin esası olduğunu söyleyebiliriz²⁰. Yeni bilgiyi elde etme, oluşturma ve yayma becerisinin, Avrupa’da sürdürülebilir büyüme, istihdam ve refah ile daha fazla ilişkili olacağı bir gerçektir. Tüm bu nedenlerden dolayı firmalar içerisinde yeniliğin teşvik edilmesi, insan kaynaklarının niteliğinin yükseltilmesi, bilimin ve teknolojik aktivitelerin geliştirilmesi, hükümetler ve iş çevreleri için temel politikaları oluşturmaktadır. Bunlar gelişen rekabetçi dünya ekonomisinde pazar payını korumak ve istihdamı arttırmak için temel koşullar olarak görülmektedir.

¹⁷ H. Naci Bayraç, “Yeni Ekonominin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları”, http://www.geocities.com/ceteris_tr/n_bayrac.doc, (12.06.2007), s.3.

¹⁸ Benat Bilbao- Osorio and Andres Rodriguez- Pose, “From R&D to Innovation and Economic Growth in the EU”, Growth and Change, Cilt:35, Sayı:4, 2004, s.439.

¹⁹ Archibugi, Coco, ss. 434-435.

²⁰ Yücel, 1997, s.9.

Mart 2002’de gerçekleşen Avrupa Konseyi Barselona Zirvesinde Lizbon Stratejisi’nin hedefleri daha ölçülebilir bir hale getirilmiş, Birlik içerisinde yenilik ve araştırma geliştirme harcamalarının kapsamının artırılması gerektiği üzerine anlaşmaya varılmıştır. Birlik 2010 yılına kadar GSMH’nin %3’ünü araştırma geliştirme harcamalarına ayırmayı, yeni yatırımların üçte ikisinin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesini hedeflemiştir²¹. Ayrıca Barselona Zirvesinde, Avrupa Konseyi, AB’nin temel hedeflerini benimsemek ve uygulamak için Lizbon Stratejisi’nin aday ülkeler için bir teşvik olduğunun altını çizmiştir²². Bunlar üzerinde önemle durulması gereken hedeflerdi ancak, Avrupa Zirveleri hedefler için gerekli olan araçların uygulanabilirliği hakkında açıklığa sahip değildi. Ayrıca bazı temel sorulara cevap bulunmamıştı. Örneğin; özel sektör kendi araştırmalarını arttırabilmek için nasıl harekete geçirilecekti? Çeşitli üye ülkeler arasında dağılmış olan araştırma geliştirmeler nasıl geliştirilmeliydi? Hükümetler ve Avrupa kurumları bu konuda nasıl bir rol oynamalıydı?

Farklılıkların ve çeşitliliğin Avrupa’sı merkezi politikalarda karar verme ve uyum eksikliği sorununu yaşamaktadır. Avrupa Birliği farklı yenilik sistemlerinin bir yığıdır. Bazı Avrupa Birliği bölgelerinde bilginin yayılımı güçlü bir biçimde bütünleşirken diğerleri geri kalmakta bu ülkelerin takipçisi durumundadır. Birliğin 2004 ve 2007’deki genişlemesiyle birlikte yenilik sistemlerindeki çeşitlilik artmıştır. Bir diğer önemli konu ise farklı bölgesel ve ulusal bileşenleri, ABD ve Japonya ile karşılaştırılabilir tek bir yenilik sistemi içinde nasıl bütünleştirileceğidir.

Avrupa Birliği yıllardır gümrük birliği, ortak tarım politikası, yakın geçmişte ortak para politikası gibi çeşitli ortak politikalarla bütünleşmesini devam ettirmektedir. Fakat 1980’li yılların başından itibaren oluşturulan çok yıllık çerçeve programlarına rağmen Avrupa bütünleşmesi henüz bir bilim ve teknoloji politikası yönüyle yeterince ilerleyememiştir. AB’nin son yıllarda araştırma ve teknolojik gelişmelere tahsis ettiği kaynak miktarı artış göstermesine rağmen, hala bütçenin

²¹ Archibugi, Coco, ss. 435,436.

²² T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, “Lizbon Süreci”

<http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=1136>, (12.06.2007).

küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bilim politikası Avrupa'nın hareketsiz kaldığı daha fazla üzerinde durması gereken alanlardan biridir²³.

1.3. Avrupa'nın Teknoloji Açığı

Amerika ve Japonya gibi Avrupa da bilim ve teknoloji üretiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo1: Amerika, AB ve Japonya'ya ait bazı göstergeler

	ABD	AB-15	AB-25	Japonya
Nüfus	299,398,000	386,058,000	463,635,998	127,770,000
GSYİH \$m	10,871,090	10,130,480	11,100,791	3,582,515
GSYİ ARGE Harcamaları \$m	312,535	216,174	226,827	118,026
Bilimsel ve Teknik Makaleler	228,015	277,403	296,646	64,073
İnternet Kullanıcıları	158,891,319	134,625,097	150,798,005	57,090,350

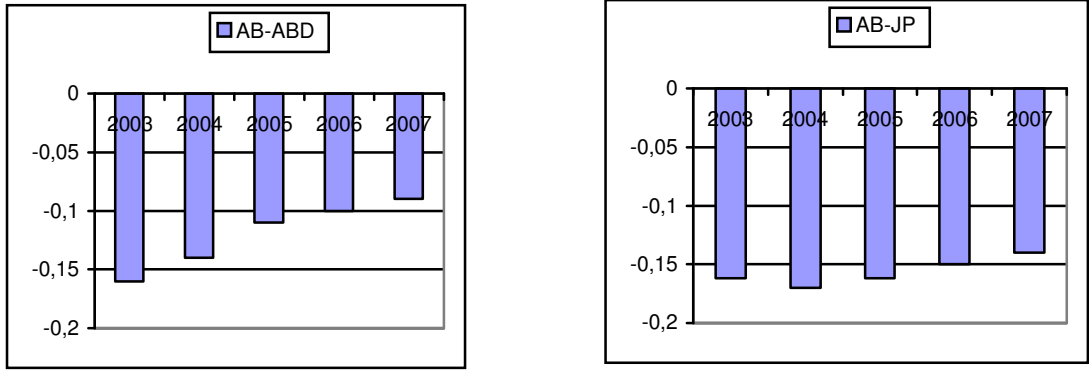
Kaynak: OECD İstatistikleri, Main Science and Techonology Indicators 2006 (GSYİ ARGE harcamaları ve ABD, Japonya Nüfusu için), Eurostat İstatistikleri, Worldbank İstatistikleri

AB25 için araştırma geliştirme harcamaları Amerika'nın harcamalarının üçte ikisi, Japonya içinse neredeyse iki katı kadardır. Bilimsel ve teknik makale bakımından ise Amerika'dan daha fazla sayıya sahiptir. Fakat AB25 için nüfusu incelediğimizde bu sonuçların aslında yeterli olmadığını söyleyebiliriz.

ABD ve Japonya yenilikçilik performansı bakımından hala AB'nin önündedir. Fakat AB'nin Japonya ve ABD ile arasındaki yenilik açığı azalmaktadır²⁴.

²³ Archıbugi, Coco, s.436.

Şekil 1: AB'nin ABD ve Japonya'ya Göre Yenilik Açığı

Kaynak: Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology (Merit) and The Joint Research Centre, “**European Innovation Scoreboard, 2007 Comparative Analysis Of Innovation Performance**”, 2007, s.15.

AB yenilikçilikle ilişkili olarak; bilim ve mühendislik alanlarındaki mezuniyet sayısı, araştırma geliştirme, risk sermayesi, ileri teknoloji üretiminde istihdam, Avrupa Patent Ofisi (EPO) patentleri, Amerika Patent ve Ticari Markalar Ofisi (USPTO) patentlerini geliştirmektedir.

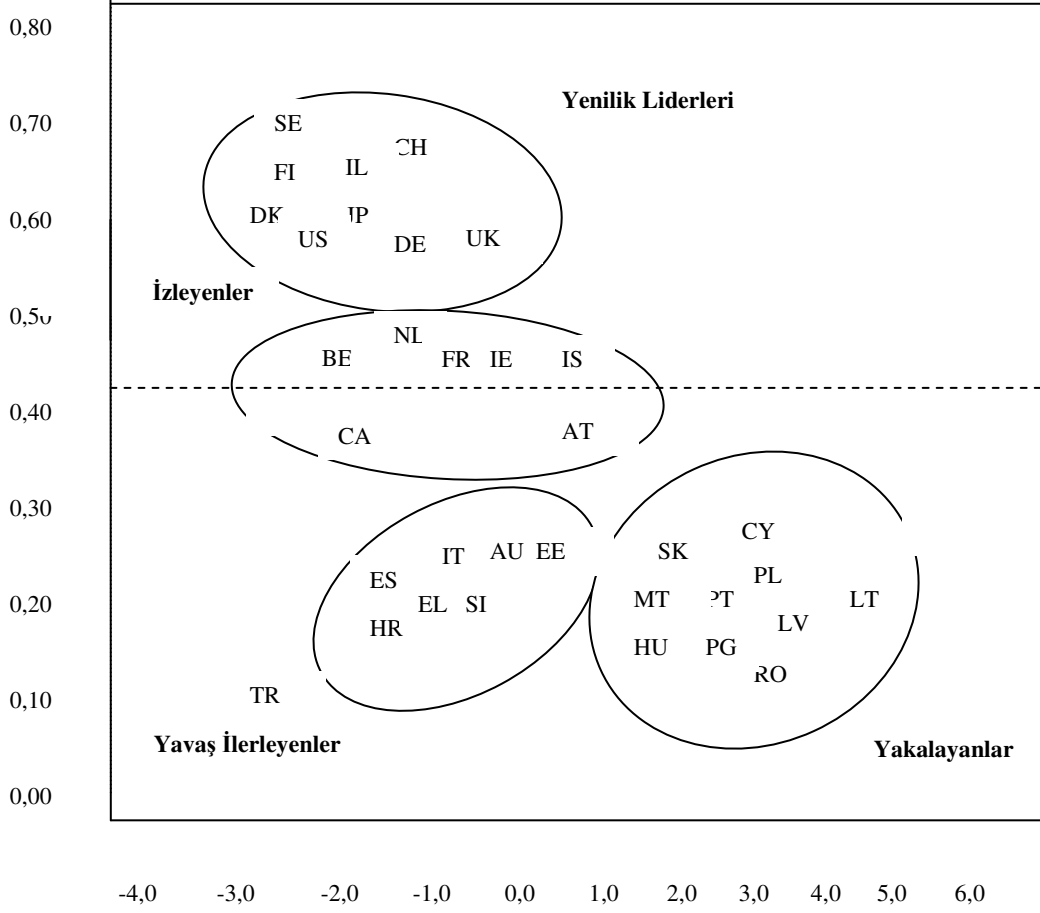
1.3.1. Ulusal Yenilik Performansının Gelişimi

Avrupa Birliği'nin yenilikçilik performansına göre önemli ulusal farklılıklar bulunmaktadır. Şekil 2, Özet Yenilik Endeksi (ÖYE) ve Eğilimlerini ifade etmektedir. Yenilik endeksi Avrupa ülkelerinin mevcut yenilik performanslarını göstermektedir. Şekilde dikey eksen ÖYE'ye ilişkin gösterge çizelgesini, yatay eksen ise endeksin ortalama büyüme oranını temsil etmektedir. Şekildeki noktalı çizgi AB27'in performansını ifade etmektedir. Yatay noktalı çizginin üzerindeki ülkeler AB27'in üzerinde bir yenilikçilik performansına sahiptir. Yatay eksenden sağa doğru gittikçe ÖYE daha hızlı bir artışa sahiptir. ÖYE puanına ve ÖYE büyüme oranına dayanarak ülkeler gruplara ayrılmış bir biçimde analiz edilebilir²⁵.

²⁴ Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology(MERIT) and The Joint Research Centre, “**European Innovation Scoreboard 2007 Comparative Analysis of Innovation Performance**”, s.15.

²⁵ Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology (Merit) and The Joint Research Centre, “**European Innovation Scoreboard 2007 Comparative Analysis of Innovation Performance**” s.10.

Şekil 2: Özet Yenilik Endeksi (ÖYE) ve Eğilimler

Özet Yenilik Endeksinin Ortalama Büyüme Oranı

Kaynak: Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology (Merit) and The Joint Research Centre, **European Innovation Scoreboard 2007 Comparative Analysis of Innovation Performance** http://www.proinnoeurope.eu/admin/uploaded_documents/European_Innovation_Scoreboard_2007.pdf, (20.08.2008), s.10.

İsveç, İsviçre, Danimarka, Finlandiya, Japonya, Almanya, İngiltere ve Amerika özet yenilik endeksi puanlarıyla AB27'nin ve diğer ülkelerin üzerinde yenilikte lider olan ülkelerdir. İzlanda, Fransa, Hollanda, Belçika, Avusturya ve İrlanda, Kanada ÖYE puanlarıyla yenilikte lider olan ülkelerin altında yenilikte takipçi olan ülkeler arasındadır. Bu ülkelerin yenilik performansları AB27'nin üzerinde veya eşittir. Hırvatistan, Litvanya, Macaristan, Portekiz, Polonya, Letonya, Slovakya, Yunanistan, Malta, Bulgaristan ve Romanya yeniliği yakalayan ülkeler grubunu oluşturmaktadır. Bu ülkeler yenilik performansları bakımından AB27 ve

yenilikte lider olan ülkelerden daha düşük seviyededir. Fakat ortalama yenilik performansı gelişimi daha yüksektir. Estonya, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, İtalya, yenilikte daha yavaş ilerleyen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkelerin yenilik performanslarındaki gelişmede düşük seviyededir. Türkiye ise bu endekse göre hem düşük bir puana sahip olması hem de yenilik performansı gelişiminin yavaşlığı ile dikkati çekmektedir.

Şekil 2; Avrupa’da yenilik performansında bir yaklaşma sürecinin olduğunu yeniliği yakalayan ülkelerin, hem AB27 ile hem de yenilikte lider olan ülkeler arasındaki teknoloji açığının kapandığını yansıtmaktadır. Birlik içerisinde yeni üye ülkelerin yenilik performanslarındaki hızlı artış ifade edilmeye çalışılmıştır²⁶.

Avrupa Birliği içinde bilim ve teknolojinin gelişimindeki çeşitlilik oldukça büyüktür. Bazı gelişmiş ülkelerle, kullandıkları teknolojiyi üretmekte yetersiz olan ülkeler arasında farklılık vardır²⁷.

Tablo 2 ülkelerin araştırma geliştirme etkinliği, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) harcamaları, USPTO²⁸ tarafından verilen patent sayısı, kişi başına düşen bilimsel yayın sayısı hakkında veriler sunmaktadır. GSYİH’nın bir yüzdesi olarak ARGE harcamaları konusunda, AB27’nin etkinliği büyük ölçüde Japonya ve ABD’den daha düşüktür. AB ülkeleri arasında en yüksek seviyede etkinliğe sahip olan ülke 3,86 ARGE etkinliğiyle İsveç’tir. En düşük etkinliğe sahip olan ülke ise Romanya’dır.

Tablo 2’nin üçüncü sütununda USPTO tarafından verilen her bir milyon kişi başına patent sayısını gösterilmektedir. Japonya ve Avrupa ülkeleri için ABD ekonomik olarak oldukça önemli bir pazardır. Bu yüzden USPTO tarafından verilen patentler Avrupa ülkeleri için ABD’nin aldığı patentlerle karşılaştırılabilir olması bakımından önemlidir.

²⁶ Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology (Merit) and The Joint Research Centre, **European Innovation Scoreboard 2007 Comparative Analysis of Innovation Performance**, s.7.

²⁷ Archibugi, Coco, s.447.

²⁸ United States Patent and Trademark Office (USPTO).

Tablo 2: ARGE harcamaları(2005), BİT harcamaları (2005), USPTO (Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi) tarafından verilen patentler(2000), Kişi Başına Düşen Bilimsel Yayın Sayısı(2000)

	<i>ARGE</i> <i>harcamaları(GSYİH'nın%)</i> <i>2005 Yılı</i>	<i>BİT</i> <i>harcamaları</i> <i>2005 Yılı</i>	<i>USPTO</i> <i>Tarafından</i> <i>Verilen Patentler</i> <i>2000 Yılı</i>	<i>Kişi Başına Düşen</i> <i>Bilimsel Yayın</i> <i>Sayısı</i> <i>2000 Yılı</i>
ABD	2,67*	4,0	274.706	700
Japonya	3,2*	3,4	276.032	444
AB27	1,84	:	49,198	:
AB25	1,85	3,0	52,459	493
AB15	1,91	3,1	62,48	556
Avusturya	2,36	3,0	69,496	548
Belçika	1,82	2,9	53,751	571
Danimarka	2,44	3,4	71,593	927
Finlandiya	3,48	3,7	118,757	963
Fransa	2,13	3,4	53,451	527
Almanya	2,51	3,1	127,91	529
Yunanistan	0,61	1,2	1,251	294
İrlanda	1,25	2,0	38,504	425
İtalya	1,11*	1,9	29,758	376
Hollanda	1,76*	3,9	82,365	784
Portekiz	0,81	2,2	1,42	195
İspanya	1,12	1,7	7,195	374
İsveç	3,86	4,4	132,239	1.133
İngiltere	1,79	4,2	51,887	824
Çek Cum.	1,42	2,9	2,761	248
Estonya	0,94	2,9	0,729	250
Macaristan	0,94	2,4	5,262	236
Letonya	0,57	2,2	2,498	67
Litvanya	0,76	1,6	1,802	76
Polonya	0,57	2,2	0,521	143
Slovakya	0,51	2,3	1,266	182
Slovenya	1,22	2,0	11,943	448
İsviçre	2,93	4,3	174,942	1.149
Bulgaristan	0,5	1,8	0,512	:
Romanya	0,39	1,9	0,114	:

Kaynak: Eurostat Science and Technology Long-term Indicators, Kişi Başına Düşen Bilimsel Yayın Sayısı Verileri: Daniele Archibugi, Alberto Coco, " Is Europa Becoming the Most Dynamic Knowledge Economy in the World?", JCMS, Cilt:43, Sayı:3, 2005, s.441.

Alınan patent sayısının AB, ABD ve Japonya ile karşılaştırdığımızda büyük bir farkın olduğunu görüyoruz. Avrupa ülkeleri içerisinde USPTO'dan alınan patentlerden en fazla sayıya sahip olan ülkeler İsveç ve İsviçre'dir. Tablodaki verileri incelediğimizde Avrupa iç pazarında dikkate değer farklılıkların olduğunu söyleyebiliriz. Doğu ve Güney Avrupa ülkelerinin ticari üstünlük sağlayan yenilik üretimine henüz tam olarak katılmadığını, bazı ülkelerde gerçekleştirilen ticari Ar-Ge'nin oldukça düşük seviyede olduğunu söyleyebiliriz. İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi güney ülkelerde ticari Ar-Ge daha çok taklit ve öğrenmeyle sınırlı gözükmektedir.

Kişi başına düşen bilimsel yayın sayısı verilerini incelediğimizde AB25 ortalaması ABD'den az Japonya'dan fazladır. Fakat son yıllarda ABD'de bilimsel üretim azalma eğilimi gösterirken AB'de bilimsel üretim artış göstermiştir.

Yukarıdaki göstergeler Avrupa'nın teknoloji performansı ve teknoloji yatırımında nasıl geri kaldığının miktarını sayısal olarak sunmaktadır. Toplam Ar-Ge yatırımında Avrupa ile Japonya ve Amerika arasındaki açık devam etmektedir. Bu durum uzun dönemli ekonomik ve toplumsal büyümenin motoru olan bilginin üretiminde temel girdilerden biri olan Ar-Ge için kaygı verici bir sinyal olmaktadır.

Hemen hemen tüm veriler dikkate alındığında, İsveç, Hollanda, Finlandiya, Danimarka gibi ülkeler ABD ve Japonya ile eşit değerde ya da daha yüksek performans gösterirken, diğer ülkeler AB ortalamasını yükseltebilmek için oldukça küçük bir yeterliliğe sahiptir.

AB 2004 yılındaki genişlemesinden sonra bütünleşme sürecine girmiştir. 2004 ve son genişlemeyle Birliğe katılan ülkeler AB15'den oldukça farklı teknolojik yapılara sahiptir. Estonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya gibi Doğu Avrupa ülkeleri İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkeleri ile bazen eşit değerde bazen de bu ülkelerin üzerinde teknolojik performansa sahiptir.

Bu göstergeler Avrupa'nın bilginin üretilmesinde temel bazı alanlarda geride kaldığını açık olarak yansıtmaktadır. Avrupa bilgi ve iletişim teknolojilerinde ilerlemesini sürdürürken ticari yenilik oluşturulması bakımından ABD ile Japonya arasındaki açık devam etmektedir²⁹.

1.3.2.Yenilikçilik ve Bilgiye Yapılan Yatırım

Yenilikçilik, büyüme ve istihdam arasındaki ilişki modern ve gelişmiş ekonomilerin karakteristik bir özelliğidir. Yüksek bir yenilikçilik seviyesi (piyasada başarılı olan yeni veya geliştirilmiş bir ürün, araç veya hizmet) büyük veya küçük, modern ya da geleneksel firmalar için gelişimin anahtarı olarak gösterilmektedir. Ayrıca teknolojik girişimcilik, yeni ve uzun süreli kalifiye iş yaratarak rekabete dayanan ekonomik yapıyı güçlendirir.

Avrupa tek pazarı Amerikan iç piyasasından büyük olmasına rağmen Avrupa Birliği Amerika kadar rekabetçi değildir. Yenilikçilik politikası Avrupa'da yeni fikirlerin oluşumu için gerekli koşulların yaratılmasına yardımcı olacaktır. Ürün ve üretim süreçleri maksimum ekonomik ve sosyal faydaya dönüşebilecektir³⁰.

Yenilikçilik hem teknolojik gelişmeyi hem de üretim sürecindeki daha iyi yöntemi ifade eder. Yeni ve iyileştirilmiş ürün, hizmet, üretim yöntemleri, pazarlamada yeni yaklaşımlar, yönetimdeki değişiklikler, dağıtımda yeni biçimler, iş organizasyonu ve işgücünün vasıflarındaki yeni oluşumlar, şeklinde yenilikçilik daha açıkça ifade edilebilir.

Yenilik süreci günümüzde müşteri odaklılık, yeni kalite anlayışı, rekabet nedenleriyle daha karmaşık ve etkileşimli bir süreç haline gelmiştir. Yenilikçilik sürecinin karşılıklı etkileşimi, bir firmanın çeşitli bölümler arasındaki işbirliği olduğu gibi diğer firmalarla dış işbirliği, müşteri, tedarikçiler ile mali, eğitim ve kamu yönetimiyle işbirliğini ifade eder. Bilgi ve yenilikçilik ağları uluslararası ekonomide

²⁹Archibugi, Coco, s. 453.

³⁰Avrupa Komisyonu, "Directorate - General for Enterprise, "Innovation, Growth and Employment", Brüksel, 1999, s.3.

etkileşim içindedir. Yenilikçi firmalar, akademik ve araştırma kuruluşları, bölgesel kalkınma ajansları veya diğer destekleyici organizasyonlar tarafından biçimlendirilir. Karşılıklı etkileşim ilişkisi, bilgi transferi, mali işlemler veya artan kişisel bağlantıları ifade eder. Yerel yenilik ağları giderek küresel, Avrupa, ulusal ve bölgesel ekonomiyle bütünleşmektedir. Bilgi ve yenilik ağları uluslararası ve bölgeler arası yapıda Avrupa bütünleşmesi için önemli politikaları ifade edecektir.

Avrupa Topluluğu yenilik sisteminin devam eden karmaşık performansı, Avrupa ekonomisinin Amerika ekonomisiyle karşılaştırıldığında daha düşük rekabetçiliği ve sonuç olarak AB ekonomisinin iş yaratmada göreceli olarak yetersizliğinin arkasındaki nedenlerden biridir³¹.

Lizbon Stratejisi'nde yeniliği teşvik eden ve yenilik yapmaya cesaret veren bir Avrupa yaratılması önerilmektedir. Böylece firmaların Ar-Ge düzeylerini yükseltmeleri ve yeni teknolojileri süreçlerine uyarlamaları sağlanabilecektir³².

Yüksek işgücü maliyetleri nedeniyle ülkeler için rekabetçi kalabilmenin en iyi yolu bilginin yaratılabilmesidir. Bu da yenilikçilik yönetiminde temel düzenlemeler, bilgiye dayanan ekonomide insan sermayesi için gerekli olan eğitim ve öğretim politikalarında bazı değişiklikler yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu iş çevresinde yenilikçiliği arttırmak hedefini belirlemiştir. Bu hedefle komisyon teknoloji ve yenilikçilik politikası araçlarını güncellemenin önemi vurgulamıştır. Komisyon yenilikçilik için eylem planları hazırlamıştır. Yenilikçilik eylem planı sadece Avrupa'nın belirli sosyo ekonomik koşulları için yararlı değil aynı zamanda topluluk seviyesinde yenilikçilik politikasının gelecekteki gelişmeler için bir alt yapı oluşturmaktadır. Bu bakımdan çerçeve programlarında yeni unsurlar sunulmuştur. Özellikle yenilikçilik ve KOBİ programı Avrupa'da yenilikçilik ve araştırmanın daha iyi anlaşılması amacıyla önemli yeni adımları yansıtır. Bu program yenilik, araştırma ve KOBİ'ler üzerinde topluluk politikalarının merkezinde yer alır.

³¹ Riccardo Cappellin, "International Knowledge and Innovation Networks for European Integration, Cohesion, and Enlargement", Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 2004, s.208-209.

³² Cemil Arıkan, Gündüz Ulusoy, Selçuk Karaata, "**Ulusal İnovasyon Girişimi, İnovasyon Çerçeve Raporu**" Tüsiad-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, Ekim 2006, s.26.

Programın amacı yenilikçiliği topluluk seviyesinde arttırmak ve KOBİ'lerin Çerçeve Programlarına katılımını teşvik etmektir. AB içerisinde yenilikçilik ve iş için daha kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Ayrıca bu adımlar Avrupalı girişimcilerin gelişimini arttıran bütünleşmiş bir politikanın iyileşmesini sağlayacaktır.

Avrupa'da uzun süren ekonomik sorunlar ve yükselen işsizlik, yenilikçilik ve teknolojik ilerlemenin; ekonomik rekabetçilik, sürdürülebilir büyüme ve iş yaratma önemi üzerine odaklanılmasına neden olmuştur. Bu nedenle komisyonun yenilikçi Avrupa için yeşil kitabı Avrupa içerisinde rakipleriyle karşılaştırıldığında yaratıcılığın eksikliği dikkati çekmiş ve iyileştirici eylemler için bir dizi öneri sunmuştur. Eylem planının hedeflediği alanlar ise;

- Gerçek bir yenilikçilik kültürü oluşturmak; ilk olarak eğitim ve öğretime odaklanmak, ayrıca daha fazla yeniliğin farkında olmalarını sağlamak, iş ve kamu yönetimlerine daha etkili yöntemleri tanıtmak
- Yenilikçilik için uygun ortamı sağlamak; fikri mülkiyet haklarının korunmasını geliştirmek, yönetim süreçlerini daha kolay ve etkin bir hale getirmek
- Araştırma ve yenilik arasında daha güçlü bir ilişki yaratmak; hem ulusal hem de topluluk seviyesinde Çerçeve Programları yolu ile uluslararası işbirliği anlaşmaları, yapısal fonlar gibi araçlar ve AB kaynaklarının harekete geçirilerek araştırma ve yenilikçilik arasında ilişkiyi arttırmak.

Avrupa Yatırım Fonu ve Avrupa Yatırım Bankası'nın yenilik için mali desteği, yapısal fonlar ve Çerçeve Programı, topluluk politikalarının diğer alanlarında da yenilikçi bir rol oynamasını sağlayacaktır.

Bürokratik engelleri kaldırmak; karmaşık idari süreçler, yeni iş girişimciliğini oluşturmada engel yaratmaktadır. Ayrıca bu engellerin AB endüstrisine yıllık

maliyeti yüksektir. Komisyon iş yaratılmasında girişimcilik ruhunu teşvik edecek idari süreçleri kolaylaştırıcı bir dizi önlem almıştır.

Yenilikçilik kültürünü arttırmak öncelikle eğitim ve öğretimle başlar. Eğitimciler yaratıcılığı, girişimcilik ruhunu ve risk almayı cesaretlendirmelidir. Öğrencilere yeni teknolojiler alanında uzmanlaşmalarına yardımcı olacak eğitim programları hazırlanmalıdır. Organizasyonel beceriler için gerekli olan yeni yaklaşımları geliştirebilmek için ekonomik ortaklıkları güçlendirmek gereklidir. Komisyon üniversite ve sanayi arasındaki ilişkiyi arttırmak, eğitimde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını arttırabilmek için araştırmacıların dolaşımını teşvik edici bazı adımlar atmıştır. Komisyon karşılaştırma sistemi oluşturmuştur. Bu sistem iş çevresi için karşılaştırmalı değerlendirme için pratik araçlar sunmakta, rekabetçilik ve yenilik yönetiminde en iyi uygulamaları ortaya koymaktadır.

Küresel ekonomide sonsuza kadar lider olabilmek kolay değildir. Amerika rekabetçilik kurulunda, en iyi görünen ekonomik başarının bazen güçlü bir hassasiyet anlamına gelebileceği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Gelecekte refahın sağlanabilmesi, yeni teknolojilerin, üretimlerin ve üretim süreçlerinin başarılı biçimde gelişimine bağlıdır. Aynı sonuç Avrupa içinde geçerlidir. Yenilikçilik kapasitesini korumak, uluslararası rekabetçilik için önemli bir ölçüt ayrıca herhangi bir coğrafyada sağlıklı bir ekonomi için önemli bir koşuldur.

Ekonomide yenilik performansına yardımcı olan üç unsur vardır.

Ortak yenilikçi alt yapı sistemi; temel araştırmada yatırım, araştırma için vergi politikası, risk sermayesinin sağlanması, eğitim seviyesi, eğitilmiş çalışanların mevcudiyeti, iletişim altyapısı, fikri mülkiyet haklarının korunması, uluslar arası ticarete açıklık bu alt yapıyı oluşturmaktadır. Bu göstergeler araştırma geliştirme harcamalarına, Ar-Ge'de çalışan sayısına, kişi başına düşen milli gelire, milli gelirden ikincil ve üçüncül eğitime ayrılan paya bağlıdır.

Kümeler ve özel koşullar; belirli bir iş alanında veya endüstride bazı faktörler yeniliğe yardım etmektedir. Yenilikçiliği teşvik edecek yerel bir rekabet atmosferi, iç piyasada farklı tercihleri olan tüketicilerin baskısı, destek endüstri kümelerinin varlığı, yüksek kalitede insan kaynaklarının varlığı, temel araştırmalar ve bilgi için güçlü bir alt yapı, endüstri içerisinde risk sermayesinin elde edilebilirliği bu unsurlardandır. Burada sanayi tarafından sağlanan araştırma geliştirme fonları önemli bir ölçüttür.

Farklı unsurlar arasındaki bağlantıların kuvveti; gerekli temel araştırmalar için firmaların bir araya gelme becerileri, teknik bilgiye sahip insanların ortak çabayla sağlanan katkıları, üniversite tarafından endüstriyel araştırma geliştirme gerçekleştirme yüzdesi bu bağlantıların nasıl çalıştığını gösterir³³.

Yenilikçi bir Avrupa'ya ulaşmak, yenilikçi bir mal ve hizmetler piyasası, yeni finansal yapılar, para, organizasyon ve kişilerin hareketliliğini belirten bir bileşimi gerektirir. Araştırma ve yenilikçiliğe yapılan engellerin kaldırılması gereklidir. Bunun için, mevzuat, kamu alımı, fikri mallar, yeniliği teşvik eden bir kültürün güçlendirilmesi gibi konularda harekete geçilmesi gerekmektedir. Tüm bu ölçütlerde geniş ölçekli stratejik bir eylem üzerine odaklanılmalıdır. Komisyon bunun için bazı örnekler belirler. E-sağlık, eczacılık, enerji, çevre, ulaşım ve lojistik, güvenlik bu eylem alanlarını oluşturmaktadır. Endüstriyel Ar-Ge'nin, bilim sanayi bağlantısının sağlanması, bilimde üst seviyeye ulaşılabilmesi için kaynakların artırılması gereklidir. Daha büyük dolaşım üç seviyede gereklidir. İnsan kaynaklarının sınır aşırı dolaşımının gelişimi gereklidir. Mali dolaşım, etkili bir risk sermayesi sektörü ve bilgiye dayanan ekonomi için yeni finansal araçları gerektirir. Avrupa bilgi dolaşımı ise Avrupa teknoloji platformu araçları boyunca yapılan yeni bağlantıları uygulamak için kurulmuş yapılara en kısa yoldan ulaşmayı hedefler. Avrupa'nın araştırma ve geliştirme için daha fazla kaynağa ihtiyacı vardır. Avrupa'nın yaşam biçimi tehlike altındadır. Bu nedenle Avrupalı ülkelerin liderleri daha geç olmadan araştırma ve yenilik için geniş ölçekli eylem için harekete geçmeleri gerektiğini düşünmektedirler.

³³ Avrupa Komisyonu, Innovation /SMEs Programme, "Innovation, Growth and Employment", Brüksel, Ekim 1999, s.8.

Burada yenilikçi piyasalar temel hareket noktasıdır. Yenilikçi bir Avrupa hedefine ulaşmak; esneklik, uyum yeteneği ve hareket serbestliğine dayanan yeni bir model gerektirmektedir. Bu modelde üç alanda her seviyede eşzamanlı çabaya gereksinim vardır.

- Yenilikçi bir ürün, hizmet politikası yaratılması
- Araştırma geliştirme ve yenilik için etkili kaynakların sağlanması,
- Avrupa’da uyumun ve yapısal hareketliliğin sağlanması.

1.3.2. Avrupa’nın Yenilik Performansı

Avrupa’da verimlilik giderek düşmekte, reel gelirden ortalama büyüme oranı, işgücünün verimliliği de giderek düşmekte hatta Amerika’nın neredeyse 10 yıldır gerisinde kalmaktadır. Bilim ve teknolojiye yeterince yararlanılamamaktadır. Verimlilikteki artış son yıllarda hizmetler sektöründe bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla devam etmektedir. Bu konuda ABD ile AB arasındaki açık oldukça fazladır. AB’de verimlilikteki artış, bilgi ve iletişim teknolojilerini başarılı bir biçimde uygulayan Amerika’nın aksine daha yavaştır. AB firmaları tarafından yapılan Ar-Ge yatırımları ABD firmaları ile karşılaştırıldığında 1997 ile 2002 arasında dengesizlik 300 milyon Avro’dan 2 milyar Avro’ya çıkarak neredeyse 5 kat artmıştır. Ayrıca, AB dışındaki alanlarda ABD araştırma geliştirme yatırımları çok daha büyük bir oranda artmaktadır. Avrupa bilgi ve iletişim teknolojilerinde payı düşük olan imalatçı bir görünüme sahiptir. Hizmetler sektöründe gerçekleştirdiği ileri teknoloji yatırımları oldukça düşüktür. (Milli gelirin %0.2’si bu yatırımlara ayrılmış ABD de ise Milli gelirin %0.7) Nüfusun yaşlanmasıyla verimlilik acil bir sorun haline gelmiştir. Avrupa düşük doğum oranları ve yüksek yaşam süresi nedeniyle demografik bir sorunla iç içe kalmıştır. İstatistiklere göre, 2050’ye kadar çalışan nüfus, 52 milyona kadar düşecektir. Avrupa’da nüfusun yaşlanması bağımlılık oranının giderek yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum mevcut sağlık ve refah sistemlerinin sürdürülemez olduğunu göstermektedir. Yaşlanma aynı zamanda yüksek eğitilmiş araştırma iş gücünde önemli bir sorundur. Araştırma alanında kariyer yapmayı düşünen genç insanların ilgisinin azalmasını da eklediğimiz zaman Avrupa bilgi toplumu için gereken insan kaynaklarının çarpıcı bir biçimde azaldığını

görebiliriz. Tüm bu sorunlara iş yaratmayı, göç sorununu, eğitimi, genişlemenin yarattığı kültürel farklılıkları, enerjideki yüksek dış bağımlılığı, ulaşım ağlarında artan problemleri de ekleyebiliriz. Ticarete karşılaşılan yüksek işgücü maliyetleri, verimsiz yönetmelikler, risk alamama, girişimci ruhunun eksikliği bir diğer sorundur. Firmalar için Avrupa'daki yatırımlara olan temel engel yenilikçi bir piyasa ortamının olmayışıdır. Ulusal sınırlar karşısında piyasadaki parçalanmışlık, üye devletler için yenilikte isteksiz olmalarının temel nedenlerden biridir.

1.4. Avrupa'nın İstihdam Sorunu

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden ilk otuz yıl ile ardından gelen yirmi beş yıl arasındaki en önemli fark, ikinci dönemde gelişmiş AB ekonomilerinde büyümenin yavaşlamasıdır. Özel tüketim ile devletin finans sağladığı ekonominin birlikte büyüebildiği otuz yıldan sonra, hem vatandaşlar hem de hükümetler için daha zor tercihler gündeme gelmiştir.

Son otuz yılda küresel ekonomideki köklü değişiklikler Avrupa'daki istihdam modelinde büyük etkiler bırakmıştır. İstihdam kalıplarındaki değişimler ve sanayileşme sonrası emek piyasalarının işleyişi, ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Bazı ülkeler için geçiş süreci daha zor olsa da, Avrupa ekonomisi genel olarak uzun dönemdeki gelişmeler sonucunda hizmet ekonomisi olma yolunda ilerlemektedir³⁴. Bu gelişmeler tarım ve sanayi sektörlerinde istihdamın düşüşüne yol açmıştır³⁵. Avrupa'da, tam zamanlı ve sabit istihdamın azaldığı görülmektedir. İstihdamdaki artış, daha çok yarı-zamanlı, geçici, belirli süreli sözleşmelere dayalı alanlarda gerçekleşmiştir. Bu durum kadınların işgücü piyasalarına katılımını da arttırmıştır. ABD ya da Japonya ile karşılaştırıldığında, ülkeler bazında farklılık gösterse de, Avrupa'daki istihdam oranları daha düşüktür³⁶. Ayrıca, yüksek eğitim, teknik bilgilerle donatılmış bilgiye dayalı niteliklere sahip iş gücüne olan gereksinim iş gücünün yapısında değişimlere yol açmıştır.

³⁴ Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, "Sosyal Politika Yazıları" İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2006, s.176.

³⁵ Avrupa Komisyonu, "First European Cohesion Report", 1996, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/repcr_en.htm, (02.11.2007), s.39.

³⁶ Buğra, Keyder, s.176.

AB’de ülkeler arasında istihdam genel olarak sektörler içerisindeki dağılımı farklılık göstermektedir. Kuzey ve Batı ülkelerinde istihdam daha çok hizmet sektöründe yaratılmaktadır. Almanya’da ise sanayi sektörünün sektörler içindeki payı daha fazladır. Bu ülkelerde tarım sektörünün payı oldukça küçüktür. Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi Akdeniz ülkeleri ile birliğe yeni katılan ülkeler için aynı şeyi söyleyemeyiz. Bu ülkelerde çoğu kişi tarıma dayalı işlerde istihdam etmektedir³⁷.

Avrupa’da yaş dağılımındaki ve aile yapısındaki değişimler özellikle emeklilik ve sağlık hizmetlerinin finansmanı konusundaki sosyal harcamalar üzerinde baskı oluşturmaktadır. 60 yaşın üzerindeki Avrupa nüfusunun 1960 ile 2020 arasında %70 oranında artarak, 2020’de toplam nüfusun %27’sini oluşturacağı tahmin edilmektedir. Hızı ve kapsamı bakımından üye ülkeler arasında farklılıklar olmasına karşın süreç hepsinde ortaktır.

1990’ların sonlarında neredeyse tüm üye ülkelerde yaşlılara yönelik harcamalar, sosyal harcamaların en büyük kalemini oluşturmaktaydı. Artan bağımlılık sorunu, üye ülkelerde 1980’lerde ve 90’larda zorunlu ya da gönüllü erken emeklilik ve kısmi emeklilik politikaları ile şiddetlenmiştir. Ayrıca 1990’ların sonlarında AB’deki doğurganlık oranı ABD’den çok daha düşüktür ve Japonya ile birlikte dünyadaki en düşük değerlerdedir. Evlilik oranları da 1990’ların sonlarında gerilemiştir. Güney Avrupa’da geleneksel aile yapıları daha fazla korunmaktadır. Sosyal örgütlenmedeki bu farklılık, Güney ve Kuzey Avrupa’da refah devleti düzenlemelerini de farklılaştırmaktadır. Eurobarometre verileri AB vatandaşlarının 2/3 çoğunlukla, yüksek vergi yükü pahasına da olsa sosyal korumanın sağlanmasına inandıklarını göstermektedir³⁸. Sosyal korumanın kapsamını genişletme konusunda en büyük destek Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi az harcama yapan ülkelere gelmektedir. Hollanda, Danimarka gibi çok harcama yapan ülkelere ise az destek gelmektedir. Almanya, İngiltere, İtalya, Avusturya, İrlanda, İsveç ve Norveç’te vatandaşların çoğunluğunun sosyal korumayı desteklediği ve en azından vergilerin belirli bir kısmını ödemeye hazır oldukları görülmektedir. Avrupalı vatandaşların

³⁷ Avrupa Komisyonu, “**First European Cohesion Report**”,1996, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/repcr_en.htm, (02.11.2007), s.39.

³⁸Buğra, Keyder, s.180.

neredeyse tamamı modern toplumun temel başarısı olarak sosyal güvenlik olduğu fikrini kabul etmişlerdir³⁹.

Siyasi, ekonomik ve finansal elitlerin genel olarak yaklaşımı, ekonomiye devlet müdahalesinin kapsamı oldukça sınırlı olması gerektiğidir. Piyasalar desteklenmeli ya da rehberlik yapılmalı, ancak piyasanın yerini kesinlikle başka bir şey almamalıdır. İşsizliğin ortadan kaldırılması yerine enflasyonun kontrol edilmesi ana ekonomik hedef haline gelmiştir⁴⁰.

Avrupa Birliği günümüzde dünyanın önde gelen ekonomik oluşumlarından ve dünya üretiminde büyük bir payı olmasına rağmen istihdam oranını yetersiz bulmakta ve işsizlik oranını düşürmede kendisini başarılı görmemektedir. Birliğe katılan tüm üyeler bu sorunla mücadele etmektedirler. Özellikle yüksek orandaki işsizliğin uzun sürmesi büyük bir sorundur. Bu özelliğiyle AB, Japonya ve ABD gibi büyük ekonomilerden ayrılmaktadır. Bu sorunun nedeni 30 yıl öncesine dayanmaktadır. 1973'den 1985'e kadar AB 15'in işsizlik oranı her yıl artarak %2'den ortalama %10'a ulaşmıştır. 1980'lerin ikinci yarısında ekonominin iyileşmesi işsizlik oranını düşürmüştür. Bu iyiye doğru gidişin son bulmasından sonra 1990'larda işsizlik oranı %8'in hemen altında olmuştur. 1994 ve 1995 yıllarında işsizlik oranı %11'i aşarak en üst seviyeye gelmiştir. Ancak bu yıllarda Avrupa'nın ekonomik olarak rakipleri olan ABD'de işsizlik oranı %6'nın altında, Japonya'da ise %3 oranındaydı.

Genel olarak, AB'nin ekonomik büyümesi ABD ve Japonya ile kıyaslandığında daha az istihdam temelli olduğu söylenebilir. 1996 yılından önce geçen 10 yıllık süre içinde ABD'deki istihdam yıllık %1,5 oranında artış gösterirken, Japonya'da bu oran %1'i biraz geçmekteydi. Bu dönemde AB'de uzun dönemde

³⁹ Maurizio Ferrera, "Citizens and Social Protection, Main Results, from a Eurobarometer Survey", Brussels, November 1993, s.2.

⁴⁰ Buğra, Keyder, s.182.

ortalama yıllık %2'lik bir ekonomik büyüme yaşanırken, istihdam da %0,5 artış göstermekteydi⁴¹.

1995-2004 dönemi boyunca AB27 arasındaki yıllık ortalama istihdam büyümesi %1'in biraz altındadır. Dönem boyunca istihdamdaki en yüksek artış İspanya'da görülmektedir. İspanya uzun yıllar boyunca işsizlikle mücadele etmiş ve AB ortalamasının da üzerinde %3,3'lük bir istihdam artışıyla işsizlik oranını düşürebilmiştir. İrlanda'da 1995'te istihdam oranı 54,4 iken 2006'da 68,6'ya yükselmiştir. 2001 yılından sonra Fransa ve İngiltere'de mevcut istihdam artışı korunabilmiştir. Diğer taraftan Almanya'da istihdam oranındaki artış ortalamanın altında kalmış hatta istihdam oranı 2001'den sonra düşmüştür. Portekiz'de 2001'e kadar istihdam artışı yılda yaklaşık olarak %2'iken fakat 2001'den sonraki artış güçlükle gerçekleşmiştir. Yunanistan'da istihdam oranındaki artış miktarı 2001'e kadar AB ortalamasından daha az iken 2002'den itibaren artış oranı daha yüksektir⁴².

AB, 1995'te 3 yeni üyeyle genişlemiştir. Yeni katılan bu 3 ülkede (Avusturya, Finlandiya ve İsveç) 1970 ve 1980'lerde işsizlik oranları diğer ülkelerdekine çok daha altındaydı. Ancak 1990'ların başında GSYİH'larındaki düşüş İsveç ve Finlandiya'da iş kayıplarına neden olmuş ve işsizlik oranlarında artışlara yol açmıştır. Finlandiya'da 1990-1994 arasındaki dönemde istihdam edilenlerin sayısı %20'den fazla azalmıştır. Bunun nedeni ise büyük ölçüde eski Sovyetler Birliği'yle olan ticaretin yıkıma uğramasından kaynaklanmaktaydı. İsveç'te benzer zorluklarla uğraşmaktaydı ve 1990'dan 1994'e kadar istihdam %13 oranında bir düşüş yaşamıştır. Buna karşın %2'nin altında olan işsizlik oranı %10'a yükselmiştir⁴³.

⁴¹ Avrupa Komisyonu, "First European Cohesion Report", http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/repcn_en.htm, (02.11.2007), 1996, ss.19-20.

⁴² Avrupa Komisyonu, "Fourth Report on Economic and Social Cohesion, Growing Regions, Growing Europe", Belçika, Mayıs 2007, s.19.

⁴³ Avrupa Komisyonu, "First European Cohesion Report", 1996, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/repcn_en.htm, (02.11.2007), s.20.

Tablo 3: Toplam İstihdam Oranı (%)

Ülkeler	1996	1998	2000	2002	2004	2006
ABD	72.9	73.8	74.1	71.9	71.2	72.0
Japonya	69.5	69.5	68.9	68.2	68.7	70.0
AB27	:	61.2	62.2	62.3	62.9	64.4
AB15	60.3	61.4	63.4	64.2	64.7	66.0
Belçika	56.2	57.4	60.5	59.9	60.3	61.0
Bulgaristan	:	:	50.4	50.6	54.2	58.6
Çek Cum.	:	67.3	65.0	65.4	64.2	65.3
Danimarka	73.8	75.1	76.3	75.9	75.7	77.4
Almanya	64.1	63.9	65.6	65.4	65.0	67.5
Estonya	:	64.6	60.4	62.0	63.0	68.1
İrlanda	55.4	60.6	65.2	65.5	66.3	68.6
Yunanistan	55.0	56.0	56.5	57.5	59.4	61.0
İspanya	57.9	51.3	56.3	58.5	61.1	64.8
Fransa	59.5	60.2	62.1	63.0	63.1	63.0
İtalya	51.2	51.9	53.7	55.5	57.6	58.4
G. Kıbrıs	:	:	65.7	68.6	68.9	69.6
Letonya	:	59.9	57.5	60.4	62.3	66.3
Litvanya	:	62.3	59.1	59.9	61.2	63.6
Lüksemburg	59.2	60.5	62.7	63.4	62.5	63.6
Macaristan	52.1	53.7	56.3	56.3	56.8	57.3
Malta	:	:	54.2	54.4	54.0	54.8
Hollanda	66.3	70.2	72.9	74.4	73.1	74.3
Avusturya	67.8	67.9	68.5	68.7	67.8	70.2
Polonya	:	59.0	55.0	51.5	51.7	54.5
Portekiz	64.1	66.8	68.4	68.8	67.8	67.9
Romanya	:	64.2	63.0	57.6	57.7	58.8
Slovenya	61.6	62.9	62.8	63.4	65.3	66.6
Slovakya	:	60.6	56.8	56.8	57.0	59.4
Finlandiya	62.4	64.6	67.2	68.1	67.6	69.3
İsveç	70.3	70.3	73.0	73.6	72.1	73.1
İngiltere	69.0	70.5	71.2	71.3	71.6	71.5
Hırvatistan	:	:	:	53.4	54.7	55.6
Türkiye	:	:	48.8	46.9	46.1	45.9

Kaynak: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_EMPLOI&root=STRIND_EMPLOI/emploi/em011, (02.11.2007).

2004 tarihinde yeni katılan üye ülkelerden birçoğunda 2001 yılına kadar istihdam oranında düşüş olmuştur. 1998-2002 arasındaki durgunluk bu ülkeleri etkilemiştir. 2002’de AB15’in istihdam oranı %64,2’iken bu ülkelerin istihdam oranı çok daha düşüktü. Litvanya ve Letonya dışında düşük bir oranda da olsa bu tarihten sonra istihdam oranı artmaya başlamıştır⁴⁴.

AB’nin istihdam oranlarını düşürmede kendisini yetersiz görmesi iki önemli nedene dayandırılmaktadır: Birincisi, AB’nin makroekonomik şoklardan kaynaklanan sorunlardan kurtulamamasıdır. 1970’lerde ve 1990’larda petrol fiyatlarında yaşanan iki büyük artış ve 1990’ların başındaki döviz kuru sorunundan dolayı işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır. Bu olayların ardından AB büyüme ve istikrar merkezli bir ekonomi politikası oluşturamamıştır. İkinci neden ise işgücü piyasalarındaki gerekli dönüşümlerin sağlanamamasıdır. İşsizliğe karşı pasif gelir sağlama politikalarını benimseyen AB, bireylerin işsizlik durumunun uzun dönemli işsizliğe dönüşmesine yol açmaktadır⁴⁵.

1.4.1. Avrupa’da Verimlilik ve İstihdam Kalitesi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT’ler) ortaya çıkışı ve yayılması, yepyeni bir verimlilik anlayışının hayata geçirilmesi gerekliliğini oluşturmuştur. Bu bakımdan AB’nin durumu düşündürücüdür. Yoğun Ar-Ge çabalarına rağmen Avrupa şirketleri BİT’lerde dünya pazarındaki paylarını genişletememiş görünmektedir ve bu Avrupa’nın başlıca zayıflıklarından biri olarak görülmektedir. Modern teknolojilerin yaygınlaşması anlamında (çalışan başına düşen bilgisayar sayısı gibi) Avrupa’nın durumu ABD ile Japonya’nın arasına düşmektedir⁴⁶.

⁴⁴ Avrupa Komisyonu, “**Fourth Report on Economic and Social Cohesion, Growing Regions, Growing Europe**”, Belçika, Mayıs 2007, s.19.

⁴⁵ Oğul Zengingönül, “Sosyal Modelin Modernleştirilmesi Ekseninde Avrupa Birliği’nin İstihdam Politikalarında Esneklik Arayışı”, Çimento İşverenleri Sendikası Dergisi, Cilt 17, Sayı 4, Temmuz 2003, <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale112.pdf>, (10.11.2007), s.5.

⁴⁶ Robert Boyer, “Büyüme, İstihdam ve Sosyal Uyum için Kurumsal Reformlar: Bir Ulus ve Avrupa Gündemi’nin Unsurları”, **Avrupa’nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, der: Maria Joao Rodrigues, Dışbank Kitapları, 1. Basım, İstanbul, 2004, s.173.

Verimlilik, istihdam yaratımı ve kişi başına ortalama gelir açısından ABD'nin performansı gerek AB, gerekse Japonya'dan çok daha üstündür. ABD, işgücü pazarı başta olmak üzere çeşitli politika alanlarında AB'ninkinden çok farklı yaklaşımlar benimsemiştir. ABD yenilikçiliğe ve bilgiye dayanan ekonomiye yönelik kavramlar konusunda AB'nin üzerindedir⁴⁷.

AB'de işgücü verimliliği ve toplam faktör verimliliği ABD'den düşüktür. ABD özellikle son on yıl içinde büyüme ve verimlilik açısından daha da güçlenmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri arasında verimlilik performansı seviyesinde olduğu kadar verimlilik artış oranında da farklılık bulunmaktadır. Sınırlı sayıdaki ülkeler (Almanya, Hollanda) ABD'ye yakın performans göstermekte ya da aynı seviyededir (Belçika ve Fransa). Ancak neredeyse tüm ülkeler ABD'ye göreceli ortalama verimlilik seviyesi bakımından son zamanlarda bir bozulma göstermektedir. 1990 yılların ortalarından itibaren AB içindeki iki ülkenin (Almanya ve İtalya) büyüme oranlarındaki yavaşlama dikkati çekmektedir. Bu ülkelerin büyüme oranlarındaki yavaşlama AB toplamının yaklaşık %75'indeki düşüşe neden olmaktadır.

Yoğun olarak daha orta becerili olarak nitelendirilebilecek sektörlerdeki verimlilik artışındaki yavaşlama daha da kaygı verici görülmektedir. Bu grup bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha yoğun kullanıldığı bazı hizmetler sektörlerini içerir (Özellikle toptan ve perakende satış). AB'de bu sektörlerdeki olası ücret artışları bilgi ekonomisinin gerekleri için uygun olmayabileceği düşünülmektedir. Hem ABD'de hem de AB'de düşük becerilerin daha yoğun olduğu endüstrilerde verimlilik artışı yavaşlamaktadır. Bu endüstriler Orta ve Doğu Avrupa'nın ve gelişmekte olan düşük ücretli diğer ekonomiler ile güçlü rekabet ile ortaya çıkan üretim sürecinin etkilerine maruz kalan olgunlaşmış imalat sektörlerini içermektedir⁴⁸.

⁴⁷ Robert M. Lindley, "Bilgi Temelli Ekonomiler: Yeni Bir Bağlamda Avrupa'nın İstihdam Tartışması", **Avrupa'nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, der: Maria Joao Rodrigues, s.118.

⁴⁸ Mary O'Mahony and Bart van Ark, **EU Productivity and Competitiveness: An Industry Perspective, Can Europe Resume Catching-up Process**, European Commission, Enterprise Publications, Luxemburg, 2003, ss. 9-10.

Kıta Avrupası Modeli gereğince ücretlerin ve işgücü maliyetlerinin yüksek olması diğer ülkeler karşısında AB ekonomisini verimsizleştirmiştir. Verimsiz ekonomi, yatırım yapma gücünü kaybettirmekte ve AB'nin küresel rekabet gücünü de azaltmaktadır. İstihdam sorununu aşabilmesi için AB'nin 2010 yılına kadar 22 milyon kadar yeni işi yaratması gerektiği tahmin edilmektedir. Birliğin ekonomisinin verimliliğinin artması için bu oldukça önemlidir.

AB ile ilgili veriler incelendiğinde ücret artışlarının verimlilik artışlarından fazla olduğu görülmektedir. Yüksek işgücü maliyetleri işverenlerin iç ve dış piyasada rekabet güçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. İş gücü piyasasına yönelik düzenlemeler, girişimciliğin desteklenmesi ve yeni yatırımların kolaylaştırılması için yasal düzenlemelerin yapılması gereklidir⁴⁹.

Verimliliğin ve istihdam kalitesinin artırılması hedefi Lizbon ve Feira Konseylerinde sosyal partnerlerin rolü ve yaşam boyu öğrenim fikirleriyle desteklenmiştir. Bu eklemeler AB'nin bazı alanlardaki zayıflıklarını kabul ettiğinin göstergesi olarak görülmüştür. Zayıflıkların giderilmesi için eğitim ve öğretimdeki canlanma ile çalışma hayatındaki bireysel verimlilik arasında güçlü bir bağ kurulması gerekliliği kabul edilmiştir. İşsizlikle bağlı sosyal haklardan çalışmayla bağlantılı sosyal haklara doğru (pasif önlemlerden aktif önemlere) büyük ölçekli bir geçiş yapılması da uygun becerilere sahip işgücü arzını artırma da etkili olacağı öngörülmüştür⁵⁰. Ayrıca Avrupa'da bir kısım eski iş alanlarının ortadan kalktığı işletmelerin pazardaki dönüşüme uyum sağlamaları için yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmekte ve verimlilik artışı sadece işletmeler için değil aynı zamanda devletin ve diğer sosyal ortakların bu konuda gerekli sorumlulukları üstlenmesi gerektiği görüşmelerde kararlaştırılmıştır⁵¹.

⁴⁹ Ebru Kanyılmaz, "Avrupa Birliği'nin Sosyal Boyutu Açısından Lizbon Süreci ve İstihdam Politikaları", Çanakkale Üniversitesi On Sekiz Mart Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s.125.

⁵⁰ Lindley, s.158.

⁵¹ TİSK, "AB Gayri Resmi İstihdam Konseyi"
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1556&id=82, (14.05.2008).

İşte bu sorunlar nedeniyle AB izlediği istihdam politikasında yenilik arayışına girmiş ve mevcut koşulların gerektirdiği stratejileri geliştirmeye başlamıştır.

1.4.2. Avrupa İstihdam Stratejisinin Gelişimi ve İşleyişi

1993 yılında yayınlanan AB Komisyonu Başkanı Jacques Delors'un "Büyüme, Rekabet Gücü ve İstihdam" adını taşıyan Beyaz Kitabı, Avrupa İstihdam Stratejisi'nin başlangıcı olarak kabul edilir. Beyaz Kitap; uzun dönemli işsizliğin yapısal işsizlikten kaynaklandığını ve çözümün emek piyasalarında bazı yapısal reformların uygulanmasından geçtiğini ileri sürmüştür. Beyaz Kitap, işsizlikle mücadeleyi temel bir araç olarak kabul etmekte, istihdam politikalarına yeni bakış açıları getirmekte, sosyal modeli daha verimli bir hale getirmeyi amaçlamaktadır⁵².

1994 yılında Essen'de toplanan Avrupa Konseyi, istihdam alanında ve işsizlik sorunun çözümüne yönelik bazı temel hedefler belirlemiştir. Bu hedefler, insan kaynaklarının geliştirilmesi, işgücü piyasasının verimliliğini artırılması, büyümeye istihdam ağırlıklı bir kimlik kazandırılması, dolaylı iş gücü maliyetlerini azaltılması, mesleki eğitime yatırımın teşvik edilmesi, uzun dönemli işsizlikten etkilenen guruplara yardım etmeye yönelik önlemler alınmasını içermektedir⁵³.

Delors'un Beyaz Kitabı ardından Essen Zirvesiyle oluşan Avrupa İstihdam Stratejisi'nin şekillenmesinde üç aşamadan söz edilebilir. Birincisi 1997 yılında kabul edilip, 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, ikincisi stratejinin amaçlarını ve istihdam kılavuzlarını tanımlayan Lüksemburg Zirvesi ve üçüncü aşaması da Lizbon Zirvesi'dir. Amsterdam Antlaşması Avrupa'nın sosyal politikası için dönüm noktası olmuştur. Üye devletler ilk defa istihdam politikasının ortak bir Avrupa görevi olduğunu kabul etmiştir. Antlaşma ile birlik içerisinde tek bir sosyal politika anlayışına giden yol açılmıştır. Antlaşmaya Sosyal Protokolün eklenmesiyle sosyal tarafların sorumluluklarının ve katkılarının artırılması sağlanmıştır.

⁵² Naci Gündoğan, "Avrupa Birliği'nde Bir Yönetişim Biçimi Olarak Açık Koordinasyon Yöntemi ve Avrupa İstihdam Stratejisi" Çimento İşverenleri Sendikası Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, Ocak <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale14.pdf>, (10.11.2007), s.8.

⁵³ Zengingönül, s.6.

1997 tarihinde Lüksemburg’da üye ülkelerin devlet başkanları ve dışişleri bakanlarının katılımıyla yeni bir istihdam zirvesi düzenlenmiştir. Zirvede aktif bir emek piyasası politikası geliştirmek amacıyla, “istihdam kılavuz ilkeleri” setini belirlemişlerdir. Bu ilkeler Avrupa İstihdam Stratejisinin dört temel ayağının oluşturmaktadır. Bunlar istihdam edilebilirlik, girişimcilik, gelişmeye ve değişime uyum sağlamak ve eşit fırsatlardır. Lüksemburg Zirvesinde işsizlere gelir desteği sağlamak yerine işsiz kalmalarını engelleyecek tedbirlerin alınması üzerinde durulmaktadır⁵⁴. Lüksemburg süreci, Avrupa’daki işsizlik oranını önemli ölçüde azaltmıştır. Ancak İstihdam Stratejisinin güçlendirilmesi ve daha etkili politikaların uygulanması gerekmiştir. Bunun üzerine Lizbon Zirvesi’nde tam istihdama yönelik hedefler belirlenmiştir⁵⁵.

1.4.3. İş Yaratma ve Girişimcilik

Girişimcilik, rekabetçiliğin ve büyümenin artırılması daha verimli ve yüksek kaliteli sürdürülebilir işlerin yaratılması için önemli bir etkidir. Girişimci; fırsatları görebilen, risk alarak yenilik yapabilen, katma değer yaratan, istihdam yaratıp bunun sorumluluğunu alabilen kar arzusuyla hareket eden, ürün geliştirme işlevini yüklenen kişi olarak ifade edilebilir. İşsizlik sorununun artması, yeni ekonominin gittikçe güçlenmesiyle oluşan ekonomik yapı nedenleriyle girişimciliğin önemi günümüzde daha da artmıştır⁵⁶.

Girişimciliğin etkinliği devletin vereceği ekonomik ve hukuksal güvenceye bağlıdır. Fiyat istikrarı, maliye politikası, dış ticaret rejimi ve kur politikası, sınai mülkiyet güvencesi, borçlar ve ticaret kanunları, piyasaların bağımsız kurumlar tarafından düzenlenmesi ve denetimi girişimciliğin etkinliği üzerinde büyük rol oynar. Piyasa ekonomisi, devletin izlediği temel politika ve önceliklerine göre şekillenirken girişimcinin nasıl bir ekonomik ortamda etkinliğini sürdüreceği de belirlenmiş olur⁵⁷.

⁵⁴ Gündoğan, s.21.

⁵⁵ Usal ve Ilgaz, s.13.

⁵⁶ TİSK Yayınları, “İşsizliğin Çözümü: Girişimci Odaklı Yaklaşım”, Yayın No: 267, Mart 2006,

⁵⁷ Hasan Fehmi Kınay, **Girişimcilik, Kalkınma ve Rekabet İlişkisi Kütahya da KOBİ’lerin Girişimcilik Profili**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2006, s.6.

Avrupa İstihdam Stratejisi'nin dört temel ayağından biri olan girişimciliğin bir kariyer olanağı olarak tanıtımının yapılması, mevcut ve potansiyel girişimcilere eğitim sistemi vasıtasıyla yönetsel becerilerin kazandırılması, kadın girişimciliğin, işsizlerin aktif olmayan kişilerin ve gençlerin iş kurmalarını kolaylaştırılması, idari ve mali yüklerin azaltılması, yenilik yapan küçük ölçekli işletmelerde işe almanın önündeki engellerin kaldırılması önemli önceliklerdendir⁵⁸.

Girişimcilikle ilgili konuların politika belirleyiciler tarafından tüm düzeylerde tüm politik girişimlerde yönetimin bütün kademelerinde ve bölümlerinde dikkate alınması gerekir. Politika belirleyenler aldıkları her kararın girişimcilik üzerindeki etkilerini dikkate almalıdır⁵⁹.

⁵⁸ TİSK, "Avrupa İstihdam Stratejisi ve İşgücü Piyasası Gelişmeleri", Yayın No: 272, Mayıs 2006.

⁵⁹ TİSK, "Avrupa Birliği'nde Girişimciliğin Geliştirilmesi Türkiye'ye Yol Gösteren İlke ve Politika ve Uygulamalar" Yayın No:245, Temmuz 2004.

II. BÖLÜM

LİZBON STRATEJİSİ'NİN HEDEFLERİ, UYGULAMALARI VE YENİLENMİŞ LİZBON STRATEJİSİ'NE GEÇİŞ

2.1. Lizbon Stratejisi'nin Hedefleri

Lizbon Stratejisi'nde belirlenen hedefler ve yöntemler stratejinin temel bölümünü oluşturmaktadır. Ekonomik hedefler ile Avrupa Birliği'nin rekabet gücünün artırılması, sosyal hedeflerle ise Avrupa sosyal modelinin modernleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması amaçlanmaktadır.

2.1.1. Lizbon Stratejisi'nin Ekonomik Hedefleri

2.1.1.1. Tamamlanmış İşlevsel Bir İç Piyasa

AB'de iç pazarın yaratılması yeni bir hedef değildir. İç pazarın yaratılması, Avrupa ekonomik birliği yolunda atılmış, Avrupa Topluluğunu kuran Roma Antlaşmasında belirlenen ancak bugüne kadar tam olarak ulaşılamamış olan en önemli amaçlarından biridir. Üye ülke pazarlarının tek bir topluluk pazarı olarak bütünleştirilmesi şeklinde tanımlanabilecek iç pazar hedefinin gerçekleştirilmesi, üyeler arasında mal, hizmet, kişi ve sermaye dolaşımı önündeki fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılmasına ve ulusal yasaların yakınlaştırılmasına bağlı bulunmaktadır. İç pazarın hukuki temeli ise Tek Avrupa Senedidir⁶⁰. İç pazarın temel amacı ekonomide daha fazla büyüme imkanı, yeni istihdam olanakları, ölçek ekonomileri, yüksek verimlilik ve karlılık, sağlıklı rekabet, iş ve meslek hareketliliği, istikrarlı fiyata ulaşılmasıdır⁶¹. Avrupa Birliği üye ülkeleri için daha iyi bir bütünleşme oluşumu için firmaların performansını geliştirmek, yenilikçi bir pazar ortamı oluşturmak gibi bakış açılarını sergilemektedir. İç pazar Avrupa Parasal Birliği'nin işleyişini kolaylaştırmak için gereklidir. Daha rekabetçi bir iş çevresi yaratmak

⁶⁰ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s.51.

⁶¹ Nihal Samsun, "10. Yılında Avrupa Tek Pazarı", Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Maliye Dergisi, Sayı:143, 2003, s.2.

yoluyla, değişen piyasa koşulları ve fiyatlara uyumun sağlanabilmesi için firmalara gerekli olan motivasyonu sağlamaktadır.

İç pazarın 1992'den bu yana ekonomiye katkısı 2.5 milyon iş ve GSYİH oranında yüzde 1.8'lik bir artış olmuştur. İç pazar sonucunda tüketicilere daha düşük fiyattan daha çok mal ve hizmet sağlanabilmiştir⁶². İç pazar, pazarın bütünleşmesine katkıda bulunurken, pazarın potansiyeli tam olarak kullanılamamıştır. AB'nin dünya seviyesinde daha rekabetçi, dinamik ve yenilikçi ekonomiye dönüşümüne iç pazarın katkısının yetersiz kalmasının nedeni faktör dolaşımı ve tarife dışı engellerin kaldırılması için mevcut araçların yetersiz olması ve iç pazarın değişen ekonomik çevreye tam olarak uyum sağlayamamasıdır⁶³. Mallar, hizmetler sermaye ve kişilerin serbest dolaşımı sağlanarak tek pazarın oluşturulması pek çok durumda tamamlanmış bir süreç olarak algılansa da üye devletler arasındaki sınır ötesi ticaretin ulusal bir pazar seviyesinde serbestleşmesinde halen ciddi engeller mevcuttur⁶⁴.

İç pazar bazı alanlarda gerçekleştirilememiştir. Özellikle perakende mali hizmetler, kamu alımları, ulaşım, enerji ve haberleşme gibi alanlarda pazarda yakınlaşma sağlanamamıştır. Ayrıca küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri güçlendirebilmek, tüketicilerin kendi ülkelerinde olduğu gibi ticaret yapmalarındaki kolaylığın sınır aşırı ülkelerde de sağlanabilmesi için daha çok eyleme ihtiyaç vardır.

Birlik içerisinde genişleme vatandaşlar ve ticaret için yeni fırsatlar yaratırken aynı zamanda iç pazarda daha çok farklılığı yönetebilmeyi gerektirmiştir. Endüstriyel yapıdaki farklılıklar ve ekonomik gelişme seviyesi farklı ekonomik öncelikleri yansıtan bir eğilim göstermektedir. Bu farklılık yeni üye devletlerin AB ortalamasını yakalamasıyla ve endüstriyel yapıdaki farklılıkların giderek yok olmasıyla giderilebilir⁶⁵.

⁶² Avrupa Komisyonu, **“Public Consultation on the Future of the Internal Market”** http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/index_en.htm, (12.06.2007), s.2.

⁶³ Fabienne Ilzkovitz, ve diğerleri, **“Step Towards a Deeper Economic Entegration: The Internal Market in the 21 Century”**, European Commission Directorate- General for Economic and Financial Affairs Publications, Brussels, Belgium, 2007, s.76.

⁶⁴ Usal ve Ilgaz, s.8.

⁶⁵Fabienne Ilzkovitz ve diğerleri, s.78.

Küreselleşme ekonominin nasıl işlediğini önemli ölçüde etkilemektedir. Küreselleşme bütün ekonomik faaliyet alanlarında ulusal sınırların ortaya çıkardığı her türlü engel ya da kısıtlamaların kalktığı tek bir dünya sisteminin oluşması olarak tanımlanabilir. Küreselleşmenin en önemli özelliği ise bu tek dünya sistemini güvence altına alacak son derece kapsamlı bir uluslararası hukuk düzeninin kuruluyor olmasıdır⁶⁶. Ticaretin giderek daha çok küresel bağlamda yönetilmesi mevcut ekonomik, sosyal ve hukuksal sistemler üzerinde yeniden düşünmeye zorlamaktadır. Hızlı teknolojik değişim geleneksel refah modellerini etkilemektedir. İç pazarla ilgili kuralları ortaya koyarken konuyu küresel bağlamda ele almak giderek daha çok önemli bir hale gelmektedir. Bunun için yasal düzenlemeleri basitleştirmek, ortak standartlar üzerinde anlaşmak amacıyla iç pazarın ortaklarıyla bir araya gelip diyalog içine girmek gereklidir. Ortak standartların Avrupalı şirketler için küresel bağlamda rekabet avantajı sağlayıp sağlamayacağı tartışılmaktadır⁶⁷. Günümüzde verimlilik ve büyüme; yeniliğe ve dinamik bir serbest piyasaya bağlıdır. Son yıllarda AB içi ticaret ve fiyattaki yakınlaşma yavaşlamış ve doğrudan dış yatırım akışı istikrarsızlaşmıştır. Avrupa ekonomisi gelecek yıllarda gelişmesi beklenirken, diğer ekonomilerden daha düşük bir hızla büyümesi mümkündür.

İç pazar, rekabet ve yatırıma açıklık Avrupa ekonomisinde çok daha yenilikçi olmayı sağlayacaktır. Çünkü bunlar yeni teknolojileri ve gelişmiş üretim metotlarını ortaya çıkaracaktır. İyi tasarlanmış dış politikalar ve bunun sağladığı ticaret kurallarının denetlenmesi iç politikaların tamamlayıcısıdır. Artan rekabet, girişimcileri rekabet avantajını sürdürmek için yenilik yapmaya zorlamaktadır. Pazarın bütünleşmesi piyasanın dinamizmini uyarmakta ve yenilikçilik üzerinde pozitif etkiye sahip olmaktadır. Aksi bir durumda pazardaki parçalanmışlık, her bir ayrı seviyedeki düzenlemeler, araştırma ve geliştirme maliyetlerini arttırmaktadır. Firmaların giriş ve çıkışlarını kolaylaştıracak daha dinamik piyasaların gelişmesine yol açacak bir iç pazarın oluşturulması sağlanmalıdır. İç Pazar politikası ile piyasaları bütünleştirirken örneğin ulusal yasaların eşgüdümü ile yenilikçilik ve

⁶⁶ Aykut Göker, “ Küreselleşme Sürecinde Niçin Bilim ve Teknoloji Politikası; Niçin Ulusal?” Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 77, 1998, s.2.

⁶⁷ Fabienne Ilzkovitz ve diğerleri, s.78.

pazara girişin kapsamını maksimuma çıkarmak için düzenleyici çözümler tanımlanmaya çalışılmıştır⁶⁸.

2.1.1.1.1. İç Pazar Politikası için Öncelikler

Piyasada yenilik ve dinamizm güçlendirmelidir. Firmalar piyasalara daha etkin ve kolay girebilmelidir. Ayrıca yeniliği teşvik eden, araştırmayı uyaran, yeni fikir ve teknolojileri geliştiren, araştırma yoğun ürün ve hizmetin pazarlandığı bir iç Pazar olmalıdır.

Daha iyi yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Düzenleyici yapının daha etkin, hedefe yönelik olması sağlanmalıdır. Yasal düzenlemeler rekabetçi ekonomi için doğrudan bir etkiye sahiptir.

Kurallar doğru olarak zamanında uygulanmalıdır. Bu bağlamda AB hukukunun etkili bir biçimde uygulanmasını sağlayacak olan üye devletler oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Üye devletler arasındaki ortaklık daha fazla geliştirilmelidir.

İletişim ve bilgiye daha çok yatırım yapılmalıdır. Vatandaşlar ve iş çevresi, iç pazarın sağladığı fırsatlardan tam anlamıyla yararlanabilmeleri için bilgilendirilmelidir⁶⁹. Tüm bu hedefler AB'nin Lizbon Stratejisi kapsamında iç pazarın işlevsel bir şekilde tamamlanması için öncelikli hedeflerdir.

⁶⁸ Avrupa Komisyonu, “**Public Consultation on the Future of the Internal Market**”, http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/index_en.htm, (12.06.2007), s.5.

⁶⁹ Avrupa Komisyonu, “**Public Consultation on the Future of the Internal Market**”, http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/index_en.htm, (12.06.2007), s.4.

2.1.1.1.2. Yüksek Bir Düzenleme Kalite Standartlarının Sağlanması için Çabaların Arttırılması

AB Komisyonu daha iyi düzenleme gündemiyle harekete geçmiştir. Burada amaç AB seviyesindeki müdahalelerin yalnızca belirli politika amaçlarının izlenmesi gerekli olduğunda, gerektiği yerde korunan ve benimsenen yüksek kalite kurallarının sağlanması için gerçekleştirilmesidir. İç pazar politikasıyla en iyi düzenlemeler amaçlanmalıdır. Bunun için bazı araçlar öngörülmüştür. Örneğin sonuç odaklı politika oluşturmaya yardım edecek olan etki değerlendirmesi aracı bunlardan bir tanesidir. Etki değerlendirmesi, politika yapıcılarının uyguladıkları politikaların hangi seviyede olursa olsun (bölgesel, yerel, ulusal veya AB) gerekli olup olmadığını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Hazırlanan mevzuat ile birlikte ortaya çıkabilecek muhtemel ekonomik etkiler olası yönetim yükleri ve sosyal, çevresel etkileri bu araç ile değerlendirilebilir.

Halkın ekonomik ve sosyal refahını yükseltmek amacıyla, makro ekonomik istikrarı sağlamak, yüksek istihdam düzeyine ulaşmak, eğitim ve öğretim düzeyini yükseltmek, yenilikleri ve girişimciliği desteklemek ve bu alanlarda yüksek kalite standartlarına erişmek için politikalar geliştirilmektedir. Bu amaçlara ulaşmak için düzenleme önemli araçlardan biridir. Ancak politikacılar tarafından yapılan bu düzenlemeler, günümüzün ekonomik ve sosyal değişimlerine paralel olarak değişmedikçe, bireylerin, şirketlerin, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, teknolojik yeniliklerin ve ekonomik büyümenin önünde zaman zaman engel oluşturmakta ve yeni ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle düzenlemelerin gözden geçirilmesi, güncelleştirilmesi ve faydası kalmayan düzenlemelerin ayıklanması gerekmektedir. Bu bakımdan etki değerlendirmesi önemlidir. İç pazar ulusal kuralları düzenleyen yönetmelikler üzerine oluşturulmuştur. Tüm üye devletler ortak kurallara uyabilirler ya da karşılıklı tanıma alanı oluşturabilirler. Bunun dışında belirli mallarda uygulanan yeni yaklaşım direktifleri veya teknik ayrıntıların ulusal temsilciler tarafından belirlendiği komite tipi yaklaşımı gibi araçlarda mevcuttur. Her politika veya yaklaşımın avantajları veya dezavantajları vardır. Bunlar etki değerlendirme analizi tarafından belirlenmektedir.

Komisyon burada iç pazarın düzenleyici yapısının kalitesinden sorumlu tek kurum değildir. Avrupa Parlamentosu ve Konsey’de önerileri yasaya dönüştürebilmektedir. Tüm bu kurumlar mevzuat sürecinin başından sonuna kadar kalite üzerine odaklanmalıdır. Üye ülkeler tarafından topluluk mevzuatının ulusal mevzuata daha hızlı aktarılması AB’nin küresel koşullara uyumu açısından büyük önem taşımaktadır. Bundan dolayı komisyon, üye devletlere AB hukukunu ulusal hukuk sistemine aktarmaları için daha fazla çaba göstermelidir.

Üye devletler aşırı yönetim yüklerinden kurtulmak, kuralları basitleştirmek için harcanan komisyonun çabalarına destek olmalı ve çalışmalarını güçlendirmelidir. Bazı üye devletler kendi ülkelerindeki yatırım ve ticaret engellerini kaldırmak amacıyla belirli alanlardaki idari uygulamaları ve ulusal kuralları çoktan incelemişlerdir. Bazı üye devletler ise bu süreci geciktirerek birlik politikalarının etkili ve eşit uygulanmasını engellemektedir.

2.1.1.1.3. Hizmet Sektöründeki Engellerin Kaldırılması

İç pazarın daha fazla gelişmesi Lizbon sürecinin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği’nin temelini malların, hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün üye devletler arasında serbest dolaşımı oluşturmaktadır. İç pazarın mallar için 1992’de gerçekleşen tek pazar programının uygulanmasından sonra iyi işlediği gözlemlenmektedir. Fakat aynı durumun hizmetler için geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Hizmet sektöründe ticaret ve sınır ötesi faaliyetler oldukça sınırlı kalmaktadır⁷⁰. Avrupa hizmet sektörü’nün toplam ekonomiye katma değeri %70 olmasına rağmen Birlik içi ticaretin sadece beşte birini oluşturmaktadır. Bu da iç pazarın oluşturulmasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Hizmetler sektöründe sınır ötesi işlemler, iki ülke arasındaki uluslararası hizmet ticareti; taşımacılık, haberleşme, finansal hizmetler, bankacılık, muhasebecilik, turizm şeklinde görülmektedir.

⁷⁰ George M. M. Gelauff ve Arjan M. Lejeur “The New Lisbon Strategy, An Estimation of the Economic Impact of Reaching Five Lisbon Targets” Industrial Policy and Economic Reforms Papers, European Commission, Sayı:1, 2006, s.96.

Hızlı gelişme, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı hizmetler sektörünü daha çok ticari ve uluslararası rekabete açık hale getirmiştir. Hizmetler sektörü spesifik yapısı nedeniyle mal ticaretinden çok daha karmaşık düzenleyici engellerden etkilenmektedir. Mallardan farklı olarak, asıl hizmet tedarikçisi ile hizmetin verildiği ülke arasında sık sık ticari prosedüre maruz kalmaktadır. Bu çift taraflı var oluş, düzenleyici yüklerin ve engellerin (çalışanlar için ulusal sosyal güvenlik sistemleri, farklı yönetim ve vergilendirme yöntemleri gibi) artmasına neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı açık olmayan düzenlemeler, birlik içerisinde yasal ve ekonomik belirsizliklerle sonuçlanmaktadır. Hizmet sektöründe yer alan bu engeller fiyatları büyük ölçüde arttırmaktadır. İç pazarda hizmet sunumu serbestisi önündeki engellerin kaldırılması ve Lizbon Stratejisi kapsamında daha rekabetçi bir pazar yaratabilmek amacıyla komisyon 2004'te hizmetler direktifini onaylamıştır.⁷¹ Hizmetler direktifi Avrupa'da pek çok kişiyi etkilemiş ve yoğun tartışmalara yol açmıştır.⁷² Bu direktif ile Avrupa Komisyonu hizmetlerin serbest dolaşımında bürokrasiyi azaltmak ve idari engelleri kaldırmayı amaçlamıştır. Özellikle Lizbon Stratejisi kapsamında sınır ötesi ekonomik faaliyetleri canlandırmak, rekabeti canlandırmak, küçük ve orta ölçekli girişimcilerin sınırları dışında çalışabilmeleri amaçlanmaktadır. Direktifte hizmet sunumu serbestisi önündeki engellerin kaldırılabilmesi için menşe ülke uygulaması prensibi geliştirilmiştir. Bu prensibe göre hizmet sağlayıcılar yalnızca yerleşik buldukları ülkenin yasalarına tabi olacak ve böylece bir Üye Ülke bir diğer Üye Ülke'de yerleşik bir sağlayıcının hizmetlerini kısıtlamayacaktır. Hizmet sağlayıcıları denetleme sorumluluğu menşe üye devlette kalacaktır.

Rekabetin artırılması amacıyla gaz, elektrik, posta hizmetleri taşımacılık gibi iç pazarı oluşturan alanlarda serbestleştirilmesinin hızlandırılması ve Avrupa hava sahasının oluşturulması, kullanımı ve yönetimiyle ilgili çalışmaların hızlandırılması hizmet sektöründeki engellerin kaldırılmasında öncelikli hedefler arasında yer almıştır.

⁷¹ Fabienne Ilzkovitz ve diğerleri, s.76.

⁷² David Howard, "Internal Economic and Social Policy Developments" University of Edinburgh, JCMS 2006, Cilt:44, s.85.

2.1.1.1.4. Mali Hizmetlerde İç Pazarın Tamamlanması

Lizbon Stratejisi ile mali hizmetlerde iç pazarın tamamlanması için bir takım somut eylemlerin hızlandırılması hedeflenmiştir. Mali Hizmetler Eylem Planı'nın 2005 yılına kadar uygulanması, Risk Sermayesi Eylem Planı'nın 2003 yılına kadar tam olarak uygulamaya geçirilmesi, AB devlet tahvili piyasalarının entegrasyonunun sağlanması, şirketlerin mali sistemlerinin karşılaştırılabilirliğinin artırılması, AB mali piyasaları düzenleyicileri arasında işbirliğinin geliştirilmesi, yatırım sermayesine ulaşımının kolaylaştırılması gibi somut hedefler belirlenmiştir.

Mali hizmetlerde bütünleşme Avrupa'nın mali sektörünün gelişimini arttıracak, ayrıca sermayenin maliyetini düşürecektir. Bu durum diğer Lizbon hedeflerinin(bilgi ve yeniliğe yatırım yapılması) sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Bu da AB'nin ekonomik performansına pozitif bir etki olacaktır. Mali gelişmenin ekonomik büyümeye ve refaha doğrudan etkisi birkaç yolla ifade edilebilir. Mali bütünleşme geniş ve şeffaf bir mali piyasayı, hizmet sağlayıcılar arasında artan rekabeti ifade etmektedir. Bütünleşme sınır ötesi mali işlemleri kolaylaştırarak, yatırımcılar için daha geniş bir risk paylaşımı için fırsatları arttıracaktır. İşlem maliyetlerinin daha düşük olması daha düşük risk paylaşım fırsatları sermayenin daha etkili bir biçimde tahsisine sonuçlanacak buda daha yüksek ve verimli yatırımların yapılmasını sağlayacaktır. Finansman araçlarına daha kolay ulaşım üreticilerin rekabetçi pozisyonlarını arttıracak, ekonominin dış çevredeki ve teknolojiye daha kolay bir biçimde uyumunu sağlayacaktır⁷³. Mali hizmetlerde bütünleşme, bütünleşmenin sağlandığı bölgenin finansal olarak daha az gelişmiş ülkelerdeki mali işlemlerini arttıracaktır. Daha az gelişmiş olan ülkelerdeki firmaların mali hizmetler piyasasına bu şekilde girişi kolaylaşacaktır. Mali hizmetler piyasasındaki verimlilik hizmet artışına yol açacak ve fon talebini uyaracaktır⁷⁴.

⁷³ Avrupa Komisyonu, "The Economic Costs of non- Lisbon, a Survey of the Literature on the Economic Impact of Lisbon-type Reforms", Brüksel, 2005, ss.17-19.

⁷⁴ Luigi Guiso ve diğerleri, "Financial Market Integration and Economic Growth in the EU", Centre for Economic Policy Research, Great Britain, 2004, s.528.

2.1.1.2. Girişimcilik için Daha İy Bir Ortamın Yaratılması

Rekabetçilik ve girişimcilik kavramları Avrupa Birliği ekonomik gelişme stratejileri arasında merkezi oluşturmuştur. Ulusal, bölgesel ve yerel seviyede ekonomik rekabetçiliği güçlendirmek, işletmelerin büyümesi için firma koşullarını iyileştirmek, işsizliği azaltmada ve verimlilik büyüme oranlarının artmasında temel unsurlar olarak görülmektedir. Daha güçlü bir rekabetçilik aynı zamanda daha büyük bir refahı da beraberinde getirme de önemlidir. Ekonomik rekabetçilik politikası bağlamında, girişimcilik ve girişimciliğin geliştirilmesi tartışmaları, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) yaratılmasında ve istihdam seviyelerinin artmasında yardımcı olmuştur. KOBİ'ler politikacılar tarafından değişen piyasa koşullarına hızlı cevap veren yenilikçi ve esnek kuruluşlar olarak ifade edilmektedir⁷⁵. AB, maksimum 50 milyon Avro'luk ciroya, 47 milyon Avro'luk aktif büyüklüğe ve 250 kişilik istihdama sahip işletmeleri KOBİ statüsünde kabul etmektedir⁷⁶.

Girişimcilik politikası, ticari olarak uygulanması mümkün olan fikirlere sahip girişimcilerin, en iyi teknoloji ve imkanlarla piyasaya erişiminin sağlanmasını ifade eder. Girişimcilik politikasının tüm iş dünyasını kapsayan bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, büyüklüğünden, faaliyet gösterdiği sektörden, coğrafi konumundan bağımsız olarak tüm işletmeler için iyi bir iş ortamı hedeflenmektedir⁷⁷.

Avrupa Komisyonu girişimcilik, rekabetçilik, bilgi ve yenilikçilik tanımlarına dayalı bir ekonomi politikası kararını Ocak 2000'de girişimcilik genel direktörlüğü kuruluşuyla ispatlamıştır. Aralık 2000'de ise yeni kuruluşun aktivitelerinin altyapısını sağlayan çok yıllık bir program önerisini benimsemiştir. Bu yeni kuruluş tek pazar düşüncesi için, AB'nin yeni bilgi ekonomisindeki duruşu, küreselleşme

⁷⁵ Joseph Leibovits, "Interrogating Enterprise Europa: Issues of Coordination, Governance and Spatial Development in the European Union's Emerging Enterprise Policy", International Journal of Urban and Regional Research, Cilt: 27.3, September 2003, s.713.

⁷⁶ Mehmet Dikkaya, **AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politiği**, İstanbul, Alfa Aktüel, 2006, s.190.

⁷⁷ Esra Uyanusta, **Avrupa Birliği'nin Sanayi Politikası, 15 Soruda 15 AB Politikası Serisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı, Sayı:10, İstanbul, 2005, s.11.

sürecindeki ekonomik yeterliliği gibi alanlar ile ilgilenmektedir⁷⁸. Girişimcilik genel direktörlüğü Avrupalı girişimcilerinin rekabetçiliğine katkıda bulunan AB politikalarının sağlanması, ekonomik büyüme ve iş yaratılmasının kolaylaştırılması için çalışmaktadır⁷⁹. Bu kuruluşta sürdürülebilir bilgi ekonomisinde girişimcilik politikası için yapılacaklar, girişimci bir Avrupa'ya ulaşabilmek için temel amaçlar, 2005 yılına kadar yeniliğe dayalı bir ekonominin sağlanması belirlenmiştir.

AB Konseyi'nin belirlediği girişimci ve girişimcilik çok yıllık programı özellikle KOBİ'ler için yeni ekonomi tartışmaları üzerine odaklanmıştır. Avrupa'da düzenleyici çevre için ek değişiklikler, araştırmanın ticarileştirilmesi, yenilik için desteği içeren başka programların geliştirilmesi beklenmektedir. Komisyonun girişimcilik politikası amaçları bir bütün olarak "Girişimci Avrupa'ya Doğru" olarak isimlendirilen, AB Girişimcilik Politikasının temelini oluşturan, varsayımları ve ilkeleri özetleyen çalışma kağıtlarında yer almıştır.

AB Girişimcilik Politikası Avrupa ekonomisinin rekabetçiliğini güçlendirmek için tasarlanan bir araçtır. Bu özel politika amaçları üç alanı kapsar.

- Girişimcilik aktivitelerini cesaretlendirmek
- Yeniliği geliştireceği inanılan yöntemlerde düzenleyici çevreyi biçimlendirmek
- Mal ve hizmetler piyasasına erişimi kolaylaştırmak.

Avrupa Girişimcilik Politikası ile girişimciler arasında güven ortamı oluşturulmaya çabalanmaktadır. İşe başlamanın daha kolay ve daha teşvik edici olmasına ihtiyaç vardır. Tek pazarda yeni ürünleri oluşturabilmek için daha fazla eyleme ihtiyaç vardır. Özelleştirmede hızlandırmaya ihtiyaç olan bazı spesifik sektörlerde (telekomünikasyon gibi) önemli adımlara ihtiyaç vardır. Avrupa Konseyi

⁷⁸ Leibovits, s.714.

⁷⁹ Avrupa Komisyonu, " Directorate-General for Enterprise&Industry, Helping to Create an Environment Where Enterprises Thrive"

http://ec.europa.eu/enterprise/dgs/index_en.htm , (15.07 2007).

yatırım, girişimcilik için gerekli olan yasal ortamı oluşturmalıdır. İş kurmak için gereksiz bürokratik engeller kaldırılmalıdır.

AB Girişimcilik Genel Direktörlüğü, girişimcilik ve rekabetçilik alanlarıyla ilgili aktivitelerini belirlemek amacıyla çalışma programı hazırlamaktadır. Çalışma programı Avrupalı girişimcilerin karşılaştıkları zorlukları ortaya koymaktadır. Bunlar, küreselleşme, yoğunlaşan rekabet, yeni teknoloji, yapısal değişiklikler bakımından oldukça geniş bir alanı kapsar.

İçsel büyüme yoluyla rekabetçilikte başarılı olmak, liberalleşme ve daha büyük işgücü piyasası esnekliği konuları Avrupa Merkez Bankası raporlarında desteklenmiştir. Bu raporlarda mevcut makro ekonomik politika amaçlarından uzaklaşmadan daha yüksek büyüme oranlarının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Komisyon, yeni bir girişimcilik kültürünün, temel bileşenlerini kültürel ve sosyal değişim olarak görmektedir. Girişimcilerin ekonomik başarıya ulaşabilme isteği ve risk almak için cesarete ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan toplumun risk alanları ödüllendirmeye hazır olması gerektiği vurgulanmıştır. Girişimcilik politikası iş kuranların aldığı riskler sonucunda başarısız olmaları durumunda yeniden denemeleri için fırsat tanımaktadır. Girişimcilik, özünde mali yapı, iş gücü piyasası koşulları, farklı seviyelerdeki devlet politikaları, eğitim ve öğretim kalitesi, araştırma geliştirme seviyesi, ticari ve yasal altyapı, makro ve mikro ekonomik yapılar, kültürel ve sosyal normlar gibi çok çeşitli faktörlerle ilişki içerisindedir. Bu nedenlerden dolayı girişimcilik politikasının AB'nin birçok diğer anahtar politikaları ve stratejik sistemlerinin tamamlayıcısı ve düzenleyicisi olmasına gereksinim vardır. Avrupa'da girişimcilik kültürünün geliştirilmesi isteği Avrupa'nın az gelişmiş bölgelerinde, daha dinamik ekonomilerle karşılaştırıldığında farklı seviyelerde uzmanlık ve kapasiteyle karşı karşıya kalacaktır. Bu yüzden girişimciliği cesaretlendirecek politikaların, bilgiye dayanan sektörlerin az olması, yapısal sorunlar, yüksek işsizlik oranları ve elverişsiz iş gücü piyasası koşullarına yeterli cevabı sağlayıp sağlayamayacağı şüphelidir. Bu nedenle daha güçlü bir bütünleşme,

Avrupa girişimcilik politikası ile sosyal uyum politikalarının bir arada sürdürülmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Girişimcilik politikası, sosyal uyumu da içeren tam istihdam için de gerekli olan büyümeyi kolaylaştıracaktır. Bu politika, devam eden yüksek işsizlik, Avrupa'daki bölgesel ekonomik eşitsizliğe karşı olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bu güçlüklerle karşı mikro ekonomik araç ve politikalar arasında girişimcilik politikası iş yaratma da en etkili yollardan biri olmuştur.

Girişimcilik politikasının en öncelikli amacı girişimcilik faaliyetlerini cesaretlendirmektir. AB'nin daha başarılı girişimlere ve daha başarılı girişimci faaliyetlere ihtiyacı vardır. Avrupa'da tüm bu amaçlara ulaşabilmek için gereken araçları, eğitim sürecinde bilgi ve becerilerin geliştirilmesi, mali kaynaklara daha iyi erişim, risk sermayesine ulaşımın kolaylaştırılmasının sağlanması, daha uygun bir düzenleyici çevre, etkili iş destek hizmetleri ve ağlarının sağlanması olarak sıralayabiliriz⁸⁰.

Lizbon Stratejisi'nin amaçları ile girişimcilik politikasının amaçları paralellik taşımaktadır. Lizbon Stratejisi'nde girişimciliğin desteklenmesi ve AB ekonomisinin küresel rekabet gücünü arttırmak amacıyla iş yapma maliyetlerinin düşürülmesi ve bürokrasinin azaltılması gibi hedefler belirlenmiştir⁸¹. Girişimcilik Politikası'nın istihdam yaratan yenilikçi girişimler ve girişimciler için iş ortamının geliştirilmesini hedefleyen bir yaklaşım benimsendiği düşünüldüğünde Lizbon Stratejisi'nin bu amaca yönelik sağladığı perspektif oldukça önemlidir⁸². Mevzuatın iyileştirilmesi ve basitleştirilmesi bu kapsamda hedeflenmiştir. Hedef "akıllı mevzuat" olarak nitelendirilen düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu bağlamda komisyonun etki analizi kapasitesinin artırılması kararlaştırılmıştır. Girişimcilerin iş kurmak için düşük maliyetli finansmana erişiminin kolaylaştırılması ve icra iflas mevzuatının gözden geçirilmesi Lizbon Stratejisi'nin hedefleri arasında yer almaktadır⁸³.

⁸⁰ Leibovits, ss. 714-719.

⁸¹ Usal ve Ilgaz, s.10.

⁸² Uyanusta, s.17.

⁸³ Usal ve Ilgaz, s.10.

İstihdam yaratma potansiyeli olan yenilikçi girişimlerin ve girişimcilere sağlanan desteğin artırılmasının önemi, Lizbon Zirvesi'nde vurgulanmıştır. Bu çerçevede, Avrupa KOBİ'ler için finans kaynağı olarak Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Avrupa Yatırım Fonu'nun (AYF) rolü güçlendirilmiştir. Haziran 2000'de, AYB ve AYF birleşerek AYB grubunu kurmuşlar ve Ekonomik ve Mali İlişkiler Konseyi (ECOFİN), KOBİ finansmanına ilişkin yeni inisiyatiflerin başlatılmasına yönelik çeşitli kararlar alınmıştır. Ayrıca, Lizbon hedefleri çerçevesinde, yenilikçiliği teşvik etmek üzere, AYB grubu "Yenilikçilik 2000 İnisiyatifi'ni" başlatmıştır. Bu inisiyatif ile Lizbon hedefleri doğrultusunda girişimciliğin, araştırma-geliştirme ve dolayısıyla istihdamın geliştirilmesi öngörülmektedir⁸⁴.

2.1.1.3. Yenilikçiliğe Dayalı Ürün ve Hizmetler için Piyasa Yaratılması

AB içinde yenilikçiliğe uygun bir yasal düzenlemenin sağlanması, yüksek teknolojik performans seviyeleri için güç ortamı sağlamak, yeni standartlar üzerine çabucak ve etkili bir biçimde anlaşmaya varmak, kamu hizmetlerini geliştirirken aynı zamanda yenilikçi mallara sürekli talebin yaratılması için kamu alımlarının kullanılması, yenilikçiliği ödüllendiren kültürel değişimin teşvik edilmesi anahtar adımlardır.

Kamu sektörünün alanının genişliği ve vatandaşların yüksek standartlı hizmet beklentileri nedeniyle kamu sektörünün verimliliğindeki artış oldukça önemlidir. Kamu alımları alanında yeni AB direktifleri, kamu yönetimlerine yenilikçi çözümler için fırsatlar yaratmıştır.

Alıcılar ve tedarikçiler arasında teknik ve rekabetçi diyalog için olanak yaratılması, her bir tarafın diğerini anlayabilmesi için gerekli ortamın yaratılması, farklılıklara izin veren seçenekler yoluyla alternatif fikirlere ve önerilere fırsat yaratılması, tedarikçilere fikri mülkiyet haklarının aktarımına izin veren koşulların sağlanmasıyla onların daha geniş piyasalarda kullanımının kolaylaştırılması ve tüm

⁸⁴ Uyanusta, s.18.

bunlar için yenilik yapmaya değecek, yeterli büyüklükte düzenlemelerin oluşturulması, gerekli olan eylemlerin bir araya getirilmesi ve eşgüdümü gereklidir.

Girişimciliğin gelişimi için önemli bir unsur olan, Lizbon Stratejisi'nin de temel unsurlarından biri olan daha iyi mevzuat bağlamında incelemelere ve değerlendirmelere ihtiyaç vardır.

Fikri mülkiyet sistemlerinin incelenmesi yenilikçilik için önemlidir. Avrupa fikri mülkiyet sistemleri yüksek seviyeli bir koruma sağlar fakat sınır ötesi işbirliği ve işlemler göz önüne alındığında ulusal farklılıklar ve teknoloji geliştiren ve kullananlar arasında engel oluşturan yüksek maliyet gibi sorunlar bu sistemlerde sorun yaratmaktadır. Mevcut Avrupa patent sistemindeki ulusal parçalanmışlıkları, hukuki belirsizlikleri giderecek acil eyleme ihtiyaç bulunmaktadır. Patentleşmiş bilginin kullanımını içeren bir standart ile fikri mülkiyet sahipleri ve kullanıcılarının kazançları dengelenmelidir. Fikri mülkiyet ve bilginin kamunun finanse ettiği kurumlardan sanayiye transferi kolaylaştırılmalıdır. Son olarak 21. yüzyılda Avrupa'nın ihtiyacı olan bilgi yönetimi becerilerine sahip olan yeni mezunların sağlanması amacıyla, eğitim sisteminde fikri mülkiyet ile ilgili daha iyi bir bilinç ve eğitimin olması gerektiği önerilmektedir.

2.1.1.3.1. Avrupa'da Ar-Ge ve Yenilik için Kaynaklar

Ar-Ge ve yenilik için ayrılan kaynaklar, AB'nin küresel rekabetçi bir seviyede ilerleyebilmesi için öncelikli koşullardır. 2010 yılı itibarıyla yıllık Ar-Ge harcamasının toplam GSYİH'nin %3'üne çıkarılması hedeflenmiştir. %3 hedefi Avrupa'nın yenilikçilik ile ilgili amaçlara ulaşmasında öncelikli bir göstergedir.

GSYİH'dan Ar-Ge için ayrılan yatırımlar 2000 yılından beri yetersizdir. 2002 ile 2003 yılları arasında sadece %0,2'lik bir artış gerçekleşmiştir. Avrupa, ABD ile Japonya'dan çok daha düşük bir payı Ar-Ge'ye ayırmaktadır. Örneğin Avrupa'da 2003 yılında GSYİH'nin %1.93'ü, ABD ile karşılaştırıldığında %2.59, Japonya'da ise %3.15 Ar-Ge'ye ayrılmıştır. Ayrıca Çin'de de 2010'a kadar AB'nin araştırma yoğunluğuna erişebilecek durumdadır.

Son yenilikçilik puanları, karma yenilik göstergelerinde ABD ve Japonya'nın AB15'in önünde olduğunu göstermektedir. Bu açık, patent hakkındaki zayıf performansı ve üçüncül eğitimdeki nüfusun oranıyla devam etmektedir. Avrupa ayrıca yeniliği girdiye dönüştürmede yetersizdir.

Bilim adamları yüksek seviyedeki kaynakla desteklenmelidir. Proje fonları ile birlikte, AB seviyesinde üstün nitelikte bir altyapı olmalıdır. Genç araştırmacıların Avrupa içi ve Avrupa dışında serbest dolaşımını arttıran daha fazla eylemler olmalıdır. Bazı bölgelerde ulusal uzmanlık derecesini belli eden etkili mükemmellik merkezleri gereklidir.

Araştırmacılar Avrupa'nın önde olduğu henüz araştırma açığının olmadığı görünen sektörlerin yakından izlenmesiyle ilgilenmeleri için teşvik edilmelilerdir. Avrupa'nın gelecekte bilgi ve iletişim teknolojileri alanında açıkla karşılaşmaması için gen bilimini içeren biyoteknoloji, nanoteknoloji gibi alanlarda yatırıma ihtiyaç vardır. Araştırmaya fon sağlayan alt yapılar için mali ve yasal çevrenin geliştirilmesi gereklidir.

Sanayi için mali teşvikler ve Ar-Ge Hibelerinin doğru kullanımı gereklidir. Ar-Ge çalışanlarının sosyal maliyetini azaltmanın, Lizbon Stratejisi'nde Ar-Ge vergi teşviklerinin, yeniliğe yapılacak yatırımı doğrudan hedefleyecek ve etkin bir araç olarak kullanımının gerekli olduğu duyurulmuştur. Ar-Ge destekleri önemli bir role sahiptir ve sürdürülmelidir. Destekler firmaların teknolojik tutumlarını ve organizasyonel yapılarını geliştirmelerine ve stratejik değişimleri başarabilmelerine yardımcı olabilirler. Çağın gereklerini karşılamayan, Avrupa'nın küresel rakipleri ile ilişkisinde dezavantaj yaratan mevcut devlet yardımı yapısı yeniden gözden geçirilmeli ve modernleştirilmelidir. Bu noktada amaç araştırmada yetersiz olan endüstrilerin desteklenmesi, günümüzün ticari araştırma ve yenilik uygulamalarını yansıtan endüstriyel Ar-Ge tanımlarının modernleştirilmesidir.

Etkin bilgi transferi için üniversite-sanayi arasındaki işbirliği sağlanmalıdır. Firmalar, üniversiteler ve araştırma merkezleri her biri farklı etkinliklerini korurken

bir arada yakın çalışmalıdır. Ar-Ge işbirliğinin gelişmesi, Ar-Ge hizmetleri için etkin bir Avrupa piyasasının gerekliliğini ve herhangi bir bürokratik engel olmadan çalışmayı gerektirir⁸⁵. Sanayinin bilimsel ve teknolojik bulguları pazarlanabilir bir ürün veya hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat veya dağıtım yöntemine veya yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmede yani yenilikte yetenek kazanıp dünya pazarında iddia sahibi olabilmesinde belirleyici role sahiptir⁸⁶.

Araştırma ve yenilik kapasitesinin artırılması için yapısal fonların kullanılmasının artırılması gereklidir. Yapısal fonlar araştırma ve yenilik kapasitesini destekleyen bir anahtar araç olarak görülmelidir. AB'nin araştırma ve yeniliğe düşük öncelik veren hiçbir bölgesi olmamalıdır. Araştırma ve yeniliğe değinmeyen sosyal ve ekonomik hedefler olmamalıdır. Bu amaç için yapısal ve bölgesel fonlardan sağlanan kaynakların miktarı artırılmalıdır.

Yenilik için uygun alt yapının sağlanması gerekir. Hükümetler sağlam bir altyapı hazırlığı için yeniliği daha doğrudan destekleyebilme yollarını göz önüne almalıdır. Görevi yeniliği ve özellikle KOBİ'leri desteklemek olan kar amaçlı olmayan firmalar ve organizasyonlar, bilim parkları, bölgesel ve yerel hükümet organları, bilgi transfer organizasyonları büyük bir kurum topluluğu oluşturmaktadır. Bu kurumlar yeni yüksek teknolojiye sahip KOBİ'ler için hatta daha geleneksel olanlarda dahil olmak üzere yeniliğe dayanan stratejiler üzerinde düşünmesi için destek sağlamaktadırlar. Ar-Ge kaynakları ile ilgili son nokta ise Avrupa Birliği bütçesidir. Bütçe içerisinde de yenilikçi bir Avrupa'nın yaratılması için güçlü bir eğilim olmalıdır⁸⁷.

Lizbon Stratejisi'nde uzun vadeli ve kalıcı olarak evlerin, okulların kamu hizmetlerinin internet erişiminin artırılması hedefi benimsenmiştir. Ayrıca mobil

⁸⁵ Avrupa Komisyonu "Creating an Innovative Europe", Report of the Independent Expert Group on R&D and Innovation Appointed Following the Hampton Court Summit, Lüksemburg, 2006, s.18.

⁸⁶ Aykut Göker, "Ulusal İnovasyon Sistemi Açısından Üniversite- Sanayi İşbirliği", Üniversite-Sanayi-Oda ve Kamu Kuruluşları Arasında İşbirliği Nasıl Geliştirilir Paneli, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2001, s.1.

⁸⁷ Avrupa Komisyonu, "Creating an Innovative Europe", s.18.

iletişim teknolojileri gibi AB'nin liderliği elinde bulundurduğu alanların desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir⁸⁸.

2.1.1.3.2. Avrupa Araştırma Alanı

Avrupa Birliği Mart 2000'de yapılan Lizbon Zirvesi'nde Avrupa Araştırma Alanı'nı(ERA)⁸⁹ Avrupa bilim ve teknoloji kaynaklarını daha etkili bir şekilde bir araya getirme çabasını ifade eden bir projedir. Avrupa Araştırma Alanı, araştırma ile ilgili sorunları birlik içerisinde üye ülkeler ile birlikte gerekli adımların atılarak işbirliğiyle çözümlendirilmesi çabasıdır. 1960'lardan beri Avrupalı liderler Japonya ve Amerika ile olan rekabette ulusal çabaların daha iyi bir eşgüdümü için bir araya gelmiştir. Bu çabalar sınırlı başarı sağlamıştır. EUREKA 1980'lerden itibaren gelişen teknolojik gelişimin desteklenmesinde hükümetler arası bir programdır⁹⁰. Programın amacı Avrupa ülkelerindeki firmaların, üniversitelerin ve araştırma kuruluşlarının dünya pazarındaki rekabet gücünü arttıracak ileri teknolojilerin ve hizmetlerin araştırılmasını ve geliştirilmesini, uluslararası ortak projeler oluşturulmasını ve yürütülmesini teşvik etmek için oluşturulmuş bir ağ oluşturmaktır⁹¹.

Avrupa Araştırma Alanı oluşturma hedefini, bilim ve teknoloji faaliyetlerinin yoğun bir biçimde sürdürüldüğü bir projeye benzetmek mümkündür. Bu proje Avrupa'da araştırma alanındaki çabanın ve kapasitenin daha fazla bütünleştirilmesine, parçalanmış olarak tanımlanan Avrupa araştırmasının yeniden bir bütün haline getirilmesine dayanmaktadır⁹².

Avrupa Araştırma Alanı çerçeve programını kapsadığı gibi aynı zamanda daha fazlasını da içerir. Bütünleştirilmiş projeler ve mükemmeliyet ağları olarak ifade edilen iki büyük çapta araç önceki çerçeve programlarından ayrılması için

⁸⁸ Usal ve Ilgaz, s.10.

⁸⁹ European Research Area(ERA).

⁹⁰ Thomas Banchoff, "The Politics of the European Research Area" ACES Working Paper, August, 2002, s.2.

⁹¹ Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, "Eureka Nedir?" <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=496&pid=478>, (27.10.2007)

⁹² İKV, "Avrupa Birliği Politikaları (Avrupa Birliği'nin Bilim ve Araştırma Politikası)" <http://www.ikv.org.tr/pdfs/70a20e57.pdf>, (27.10.2007).

tasarlanmıştır. Avrupa Araştırma Alanı projesi önceki çerçeve programlarının üzerinde durduğu daha küçük projelerden ayrılmaktadır. Ayrıca bu projelerin amacı Avrupa'ya daha fazla ekonomik ve toplumsal katma değer yaratılmasıdır. Çerçeve programı sınırlarının ötesinde Avrupa Araştırma Alanı, ulusal uygulamaların karşılaştırılması, araştırmacıların serbest dolaşımı ve araştırma alt yapısındaki gelişmeleri kapsar. Tüm bu açıklamalardan dolayı Avrupa Araştırma Alanı Avrupa'nın araştırma politikasında temel kaynağı oluşturur⁹³.

Avrupa Araştırma Alanı yaratma girişimi AB'nin kendi ihtiyaçlarından yola çıkarak oluşturduğu, geleceğine yön vereceğini düşündüğü için hayata geçirmek istediği ve AB karar alıcı mercilerin olduğu kadar sivil toplum örgütleri, iş çevreleri ve vatandaşların da desteklediği bir projedir. İşsizlik sorunu yaşayan Avrupa'da özellikle önemli ölçüde istihdam yaratan KOBİ'lere daha fazla destek verilerek, işsizlik probleminin çözümünde büyük ilerlemeler sağlanabileceği düşünülmektedir⁹⁴.

Avrupa Araştırma Alanı girişimi üç faktörün etkisi altındadır. Bunlar politik fikirler, yapısal koşullar ve politik girişimciliktir. AB içinde araştırma politikalarının daha yakın eşgüdümü fikri 1960'lara kadar giden uzun bir geçmişe sahiptir. Fakat uygulamada bu konuda yeterli sonuç alınamamıştır. Ancak 1990'ların sonunda oluşan koşulların etkisiyle özellikle Amerika ile AB arasında oluşan yeni bir teknolojik açlıkla ilgili artan ulusal kaygılar sonucunda üye devletlerin direnciyle karşılaşmadan komisyon eşgüdüm fikrini geliştirebilmiştir. Burada politik girişimcilik ise mevcut duruma bağlı politika ağlarından dolayı direnç gösteren büyük kurumlar karşısında Avrupa Araştırma Alanı fikrini sürdürmek için üstün çabayı ifade eder. Tüm bu faktörlerin yokluğu bu projenin başarı olasılığını azaltabilir aksi durumda ise istenilen sonuca ulaşılabilir.

1968'lerden itibaren bilim askeri güçte, ekonomik büyümede ve halkın refahında en kritik faktör olmaya başlamıştır. Bilimin stratejik önemi, savaş sonrası

⁹³ Banchoff, ss.1-3.

⁹⁴ İKV, "Avrupa Birliği Politikaları, Avrupa Birliği'nin Bilim ve Araştırma Politikası", İstanbul, 2005, s.13.

yıllarda yeni endüstrilerin gelişiminde açıkça ortaya çıkmıştır. Sanayileşmiş demokrasiler arasında bilim ve teknoloji stratejik bir öncelik olmuştur. Endüstriyel araştırma ve geliştirmeler, hükümet mevzuatları ve ortak organizasyonların farklı bileşenleri tarafından düzenlenmiştir. Araştırma sektöründe gelişmeler iki şekilde ilerlemektedir. Birincisi AB kurumları, ulus devletlerin yanında kendi politika yetkilerini çok taraflı yönetim sağlayarak geliştirebilirler. 1980'lerden itibaren ulusal kaynakların yanında Avrupa'nın da finanse ettiği kaynaklarla meydana gelen çerçeve programlarında bu durum gerçekleşmektedir. İkinci olarak ise belirli alanlarda ulusal politikaların eşgüdümü bağlamında AB bilimsel faaliyetleri düzenleyebilmektedir. Komisyon bunun için üye devletlere bilgi değişimi, en iyi uygulamaların paylaşımı, AB'yi güçlendirmek amacıyla ortak hedeflerin izlenmesi konusunda harekete geçirebilmektedir.

Avrupa Araştırma Alanı, Amerika'nın hakim olduğu bilgiye dayanan endüstrilerdeki rekabetçilik ile ilgili olarak endişeler dikkate alınarak oluşturulmuş bir projedir. Kamu araştırma sektörü içerisinde daha rekabetçi ve stratejik, teknolojik alanlarda özel sektör ile daha fazla işbirliği olarak iki yönlü bir değişim üzerinde durulmuştur. Bunun içinde yukarıda belirtilen iki araç ön plana çıkmaktadır. Büyük araştırma kuruluşları arasındaki işbirliğini güçlendirmek için mükemmeliyet ağları ve endüstriyel laboratuvarlar, üniversite ile kamu arasında daha büyük işbirliği üzerine odaklanmış olan bütünleştirilmiş projelerdir.

Avrupa Araştırma Alanı tek başına küresel bilgi ekonomisinde Avrupa Birliği'nin konumunda devrim yaratmayacaktır. Yenilik sadece bilimsel araştırmalara ve teknolojik gelişmelere dayanmaz, aynı zamanda sermaye piyasası, fikri mülkiyet hakları gibi birçok faktöre dayanır. Fakat Avrupa Araştırma Alanı ile kaynaklar daha etkili bir biçimde bir araya getirilebilir, daha güçlü araştırma ağları yaratılabilir ve birlik içerisinde hareket kabiliyeti artırılabilir. Bu da Lizbon sürecini güçlendirecektir. Lizbon Stratejisindeki hedeflere ulaşabilmek Avrupa Araştırma Alanı bağlamı içerisinde üye devletlerin daha etkili bir biçimde birlikte çalışması sonucunda kolaylaşabilecektir⁹⁵.

⁹⁵ Banchoff, ss.11-21.

Avrupa Birliği'nde gençlerin bilime olan ilgisi giderek azalmaktadır. Bu nedenle Birlik, çocuklara yönelik bilim eğitimini gözden geçirmeyi ve toplumda bilime daha fazla önem verilmesini sağlamak için önlemler almayı hedeflemiştir. Ayrıca üniversite mezunlarının yarısı kadın olmasına rağmen bilimsel alanda kadınların düşük oranda temsil edilmesi nedeniyle Avrupa Araştırma Alanı oluştururken fırsat eşitliği ilkesi ile hareket etmeye karar vermiştir⁹⁶.

2.1.2. Lizbon Stratejisi'nin Sosyal Hedefleri

2.1.2.1. Bilgi Toplumunda Yaşamak ve Çalışmak için Mesleki Eğitimin Sağlanması

Eğitim ve öğretim politikaları, bilginin üretilebilmesi ve iletilebilmesinde ayrıca toplumun yenilik gücünde belirleyici bir faktördür. Avrupa'nın Lizbon Zirvesi'nde sadece Avrupa ekonomisinin radikal bir dönüşümü değil aynı zamanda sosyal refah ve eğitim sistemlerinin modernleştirilmesi hedeflenmektedir⁹⁷. Bunun için Avrupa'nın eğitim sistemlerinin bilgi toplumunun taleplerine, daha yüksek bir istihdam kalitesi ve düzeyine duyulan ihtiyaca uyum sağlaması gereklidir. Bunun için, AB ülkelerinin, gençler, işsiz yetişkinler ve becerileri değişimin gerisinde kalanlar gibi çeşitli gruplar için özel olarak düzenlenmiş öğrenim ve mesleki eğitim fırsatları sunması gerekmektedir⁹⁸. Bu kapsamda Lizbon Stratejisi'nde öngörülen temel hedefler şunlardır:

1. İnsan kaynaklarına kişi başına yapılan yatırımda artış sağlanmalıdır.
2. Yalnızca ortaöğretim düzeyinde öğrenim görmüş 18-24 yaş arası kişilerin sayısının 2010 yılına kadar yarıya indirilmesi,
3. AB yaşam boyu öğrenim yoluyla kazandırılacak yeni temel becerileri tanımlamalıdır (yabancı diller, teknoloji kültürü, girişimcilik ve toplumsal beceriler). Sosyal taraflarında desteği alınarak, yaşam boyu öğrenim kültürünün güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

⁹⁶ İKV, "Avrupa Birliği Politikaları "Avrupa Birliği'nin Bilim ve Araştırma Politikası", İstanbul, 2005, s.13.

⁹⁷ Avrupa Komisyonu, "Education&Training 2010, The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms" Brüksel, 2003, s.3.

⁹⁸ Usal ve Ilgaz, s.12.

4. Mesleki nitelik kazanmayıp, okulu erken bırakan kişilerin oranının %10'a çekilmesi gerekmektedir⁹⁹.

Yaşam boyu öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi için yerel öğrenim merkezleri geliştirilmeli, bilgi teknolojilerinde yeni beceriler kazandırılmalı ve yeterliliğin belgelendirilmesinde şeffaflık kazandırılmalıdır¹⁰⁰.

Mart 2001'de Avrupa Konseyi 2010 yılına kadar ulaşılabilecek olan stratejik bazı hedefler belirlemişlerdir. Eğitim ve öğretim sistemleri dünyaya açıklık, kaliteye odaklılık etrafında düzenlenmelidir. Lizbon süreci Barselona ve Kopenhag'da yapılan toplantılarla güçlendirilmiştir. 2002 yılında Barselona'da Avrupa Konseyi, 2010 yılına kadar (eğitim ve öğretim 2010) ayrıntılı bir çalışma programı onaylamıştır. Program eğitim bakanlarının da desteğiyle 2010 yılına kadar Avrupa'da ki eğitim sistemlerinin "dünya çapında kalite referansı" haline getirilmesini amaçlamaktadır¹⁰¹.

Kasım 2002'de Kopenhag'da yapılan toplantılarda Avrupa'da mesleki eğitim ve öğretimde tüm düzeylerde üye ülkeler, EFTA/EEA ve aday ülkelerin katıldığı gönüllü bir işbirliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Kopenhag süreci, "Eğitim ve Öğretim 2010" çalışma programı bağlamında mesleki eğitim ve öğretim alanında Lizbon hedeflerinin başarılabilmesi için öncelikli politikaları belirlemeye devam etmiştir. Mesleki eğitim ve öğretimin Avrupa düzeyinde ve ulusal düzeyde işbirliği ile güçlendirilmesi, mesleki yeterliliklerin ve Avrupa İstihdam Stratejisi'nin tanınması için gerekli yasama ortamının yanında, gerçek bir Avrupa iş piyasasına ve rekabetçi bir ekonomiye ulaşılması içinde temel bir hedef olmuştur¹⁰².

⁹⁹ Presidency Conclusions , "Lisbon European Council", 2000, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm, (29.10.2007), s.9.

¹⁰⁰ Usal ve Ilgaz, s.12.

¹⁰¹ Avrupa Komisyonu, "Education&Training 2010, The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms" Brüksel, 2003, s.3.

¹⁰² Manfred Tessaring, Jennifer Wannan, "**Vocational Education and Training – Key to the Future, Lisbon-Copenhagen- Maastricht: Mobilising for 2010**" Cedefop Synthesis of the Maastricht Study, Greece,2004, s.10.

Eğitim ve ğretim sistemlerinde hem verimliliğin hem de fırsat eşitliğinin arttırılması belirlenen temel hedefler arasındadır. Bireyler eğitimin fırsat, erişim, uygulama ve sonuçları bakımından tüm avantajlarından yararlanabilmelidir. Bu nedenle bugünün rekabetçi toplumlarında yaşam boyu öğrenime etkin olarak katılımın önemi üzerinde durulmaktadır. Yaşam boyu öğrenme sadece rekabetçilik için değil aynı zamanda istihdam edilebilirlik, ekonomik refah ayrıca sosyal hayata katılma, bilgi temelli bir ekonomide yaşamak ve çalışmak için çok önemlidir. Ayrıca eğitimde cinsiyet eşitliğinin arttırılması, engelli insanların eğitime katılımı, etnik azınlıklarla bütünleşme, bölgesel eşitsizliklerin azaltılması temel gereksinimler arasındadır. AB bunun yanı sıra küresel rekabetileriyle karşılaştırıldığında göreceli olarak daha düşük olan yüksek öğrenim için yapılan özel ve kamu yatırımları arttırılmalıdır.

Konsey en azından gençlerin %85'inin 2010 yılına kadar orta öğretimlerini tamamlamalarını içeren bir kararı onaylamıştır. Bunun yanı sıra yetişkinlerin vasıflarını geliştirmelerini ve günümüze uygun hale getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yetişkin nüfusun %12'sinin 2010 yılına kadar yaşam boyu öğrenime katılımının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

2003 yılında eğitim bakanları 2010 yılına kadar gerçekleştirilecek yeni hedefler belirlemiştir. Bunlardan bazıları; 15 yaşında okuma yazma yetersizliği olanlar 2000 yılı verilerine göre %20 azaltılmalıdır. 22 yaşındaki vatandaşların en az %85'i orta ğretim mezunu olmalıdır. Matematik, bilim ve teknoloji alanından mezun olanların oranı %15 arttırılırken, cinsiyet dengesizliği azaltılmalıdır. 25 ve 65 yaş arasındaki vatandaşların yaşam boyu öğrenime katılım oranları ortalama en az %12,5 olmalıdır.

Okulların müfredat programları, organizasyonel konular Lizbon Stratejisi'nde değinilen temel sorunlar arasındadır. Konsey bu konuların okulların kendilerini değerlendirebilmelerinde son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen eğitim kalitesinin geliştirilmesi, öğretmenlerin mesleki gelişimine katılımının

devamının sağlanması okulların eğitim kalitesini yükseltmede temel faktörleri oluşturmaktadır.

Avrupa komisyonu yüksek öğrenimin modernleştirilmesi konusuna değinmiştir. Komisyon yüksek öğrenimin 2015 yılına kadar modernleştirilmesi için GSYİH'nin en azından %2'sini tahsis etmeyi bir ölçüt olarak önermiştir. Bu konuda Bologna süreci önemli bir rol oynamaktadır. Bologna sürecinin amacı mezuniyet dereceleri için ortak bir yapının oluşturulduğu, hareketliliğin ve sosyal boyutun sağlandığı Avrupa Yüksek Eğitim Alanı yaratmaktır¹⁰³.

2.1.2.2. İstihdamın Geliştirilmesi: Aktif Bir İstihdam Politikasının Geliştirilmesi

Lizbon Stratejisi'nin en önemli hedeflerinden biri de tam istihdamın sağlanmasıdır. Tam istihdama yönelik Lizbon hedefleri şunlardır;

- a. Ortalama %61 düzeyinde olan istihdam oranını 2010 yılına kadar %70 oranına yükseltmek,
- b. Ortalama %51 olan kadın istihdam oranını 2010 yılına kadar %60'ın üzerine çıkarmak,
- c. 55- 64 yaş aralığında çalışanların istihdam oranının 2010 yılına kadar %50 olmasını sağlamak,
- d. Çalışanların işgücü piyasasından ayrılma yaşı ortalamasını 2010'a kadar beş yıl yukarıya çekmek¹⁰⁴.

İstihdamın artırılması yoksulluk ve sosyal dışlanmanın önlenmesi için önemli bir araçtır. Ayrıca sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. AB bu nedenle mümkün olan bütün açık işlerin bütün potansiyelini harekete geçirmeli, teknolojik ilerlemeden yararlanmalı, coğrafi hareketliliği geliştirmeli, küreselleşmenin sosyal boyutunu dikkate almalı, sosyal kaynaşmayı

¹⁰³ Avrupa Komisyonu, "Communication from the Commission, A Coherent Framework of Indicators and Benchmarks for Monitoring Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training", Brüksel, 2007, s.7.

¹⁰⁴ Usal ve Ilgaz, s.13.

güçlendirmelidir¹⁰⁵. Bu hedefler çerçevesinde üye ülkelerin bazı görevleri üstlenmesi gerekmektedir. Üye devletler sistemdeki mevcut engellerin kaldırılması için politika araçlarını belirlemelidir. Bunun için şirket ve çalışanların uyum kabiliyetlerinin geliştirilmesi, insan sermayesine yatırım yapılması, çalışma hayatında kalite ve verimliliğin güçlendirilmesi öncelikli konulardandır¹⁰⁶.

Kadın işgücünün istihdamının geliştirilmesi, yaşlanan insanların işgücü piyasasına katılımının artırılması, gençlerin ve işgücü piyasasında kendini temsil edemeyen dezavantajlı insanların işgücü piyasasıyla bütünleşmesine destek olunmalıdır. Sosyal ortakların birbirleriyle daha etkin bir ilişki içerisinde olması sağlanmalıdır. Modern sosyal güvenlik sistemleri içerisinde istihdamı ödüllendiren, çalışanların işe uyumuyla niteliklerini geliştirmelerini sağlayan kapsamlı politikalar uygulanmalıdır¹⁰⁷. Tüm bu hedefler için gerekli olan uygulama ve açılım; açık eşgüdüm yöntemidir.

Lizbon Zirvesi'nde belirlenen hedeflere ulaşmak için açık eşgüdüm yöntemi adında bir uygulamadan söz edilmiştir. Aslında bu yöntem ilk kez uygulanan bir yöntem değildir. Hem 1994 yılında Essen Zirvesi'nde benimsenen Avrupa İstihdam Stratejisi hem de Maastricht Antlaşması'nın Ekonomik ve Parasal Birlik kapsamında gelişen makro ekonomik sürecin izlenmesinde devletler arasında daha fazla işbirliğinin sağlanması, son olarak Amsterdam Antlaşması'nda istihdam bölümünün dahil edilmesiyle yöntem biçimlenmeye başlamıştır. Amsterdam Antlaşmasını izleyen dönemde Lüksemburg, Cardiff ve Köln Zirvelerinde Avrupa Konseyi'ndeki eşgüdüm yöntemi yerini daha sistematize edilmiş açık eşgüdüm yöntemine bırakmıştır. Bu konuda her bir süreçte üç unsur üzerine odaklanılmaktadır. Ortak ekonomik bir durum değerlendirmesi, uygun ekonomi politikası çözümlerine ulaşma ve izlenmekte olan, gerekli politikaların kabulü bu üç unsuru içerir. Avrupa Lizbon Zirvesi'nde açık eşgüdüm yöntemi bir yönetim biçimi olarak tanımlanmıştır. Ekonomik alanda daha geniş bir AB yönetimi bağlamında yöntem olarak

¹⁰⁵ Zengingönül, s.12.

¹⁰⁶ Usal ve Ilgaz, s.13.

¹⁰⁷ Avrupa Komisyonu, "Time to Move Up a Gear, The New Partnership for Growth and Jobs" Brüksel, 2006, s.12.

benimsenmesi Lizbon Zirvesi'nde gerçekleşmiştir. Bu yöntem bir takım temel unsurlar içermektedir. Bunlar; AB'nin başarısı için belirli zaman dilimlerine ayrılmış, kısa, orta ve uzun dönemli programlar, farklı alanlarda en iyi uygulamaların karşılaştırılması, her bir üye devlet için uygun hale getirilmiş kalite testlerinin ve performans göstergelerinin oluşturulması, Avrupa hedeflerini ulusal ve bölgesel hedeflere dönüştürebilmek, karşılıklı öğrenme sürecinin önemini vurgulanmasıyla periyodik olarak gözlem ve değerlendirmedir¹⁰⁸.

“Soft law”¹⁰⁹ (bağlayıcı olmayan) olarak kabul edilen açık eşgüdüm yöntemi AB'de politika belirlemenin etkili bir biçimi olarak ifade edilir. Bu yöntemde komisyon inisiyatif kullanmada, üye ülkelerin politikalarının değerlendirilmesinde, kılavuz ilkeleri ve stratejiler geliştirmede son derece önemli bir role sahiptir. Açık eşgüdüm yöntemi bir düzenleme değil bir süreçtir. Karmaşık durumlara uyum sağlayabilecek bir esnekliğe ve aynı zamanda da izleme ve değerlendirme mekanizmasına sahiptir. Gönüllülük esasına dayalı bir eşgüdüm ilkesini benimseyen bu yöntem, yasal yaptırıma dayalı bir gücü bulunmayan, etkinliği siyasi taahhütlerin gücüne ve kamuoyu desteğine bağlı olan bir yönetim biçimidir.

AB'de istihdam alanındaki hedeflerin açık eşgüdüm yöntemi aracılığıyla uygulanması, farklı alanlarda eşgüdümün geliştirilmesi, yeni gelişmelerle ilgili bilgi değişiminin artırılması, farklı düzeylerdeki otoritelerin karar alma mekanizmalarına katılımlarının sağlanması, işsizlikle ilgili sorunların çözümünü kolaylaştıracağı düşünülmektedir¹¹⁰.

¹⁰⁸ Dermot Hodson, İmelda Maher, “The Open Method as a New Mode of Governance: the Case of Soft Economic Policy Co-ordination” *Journal of Common Market Studies*, Cilt: 39, Sayı:4, s.720.

¹⁰⁹ “Soft law” kavramındaki “soft” kelimesi “bağlayıcı olmayan” anlamında kullanılmıştır. Bağlayıcı olmayan hukuk düzenlemelerine, uluslar arası düzeyde üzerinde bir uzlaşmanın sağlanmadığı durumlarda ve bu nedenle de ortak bir düzenleme yapılmasının güç olduğu karmaşık alanlarda başvurulmaktadır. Temel araçları; tavsiyeler, deklarasyonlar, uluslararası konferansların sonuç metinleri olan “yumuşak hukuk”, yönergeler yerine programlara, katı düzenlemelerden çok kılavuzlara dayanır ve bu günden ziyade geleceğe yönelik hedefler belirler.

¹¹⁰ Gündoğan, s.14-15.

2.1.2.3. Sosyal Güvenliğin Modernleştirilmesi ve Sosyal Dışlanma ile Mücadele

Lizbon Stratejisi'nin sosyal politikalara yönelik en öncelikli hedefi ise sosyal güvenliğin modernleştirilmesidir. Strateji AB'nin sosyal modelinin (emekli maaşları, sağlık hizmetleri gibi) sürdürülebilirliğini güçlendirmek, sosyal katılımı arttırmak gibi hedefleri içermektedir. Lizbon Stratejisi bu amaçları gerçekleştirmek için ortak ilkeler, gözden geçirme ve müzakerelere dayanan bir metodoloji geliştirmiştir. Bu süreç birlik üyelerinin bağlayıcı olmayan bir takım amaçlar etrafında anlaşmaları, Avrupa'ya özgü geniş bir yapının oluşturulması amacıyla eylemler ve planlar ile ilgili taahhütte bulunmalarını içerir. Lizbon Stratejisinde aslında temel beklenti yoksulluk ve sosyal katılım ile ilgili konularda ulusal planların hazırlanması ardından bu planların komisyon tarafından gözden geçirilmesi aynı zamanda eş denetimlerinin sağlanması ve değerlendirme raporlarının Avrupa Konseyi tarafından yayınlanmasıyla sonuçlanmaktadır.

Lizbon Stratejisi sadece işgücü piyasasına erişim konusunda hedefler belirlememiş aynı zamanda refahı arttıran yoksulluk azaltıcı politikaları, sosyal hizmetlere erişebilme (sosyal güvenlik, sağlık, eğitim gibi), sosyal dışlanma ile mücadele (teknolojiye ve bilgiye erişim, becerilerin geliştirilmesi) gibi konuları da kapsamaktadır¹¹¹.

Avrupa'da sosyal güvenlik sistemlerinin yaşlanmakta olan nüfus için uzun dönemde sürdürülebilirliğinin güvence altına alınması gereklidir. Ayrıca toplumsal katılım, cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesi ve kaliteli sağlık hizmetlerinin verilebilmesi gereklidir. Bunun için Lizbon Stratejisi çerçevesinde; kamu maliyesinin uzun dönemli devamının sağlanması için emeklilik sistemlerinin gözden geçirilmesi, emeklilik yaşının 2010 yılına kadar beş yıl arttırılarak 65 yaşına yükseltilmesi öngörülmüştür. Ayrıca aktif yaşlılık olarak adlandırılan dönemin verimli kullanılması

¹¹¹ Mary Daly, "EU Social Policy after Lisbon", Journal of Common Market Studies, Cilt: 44, Sayı:3, 2006, s.469.

için çalışma şartları ve çalışanların sağlığına gereken özenin gösterilmesi yönünde hedefler belirlenmiştir¹¹².

Sosyal dışlanma Avrupa Birliği'nin karşı karşıya olduğu önemli sorunlardan birisidir. Bu sorun yalnızca işgücü piyasasından dışlanana ya da çalışma riski bulunanlara gelir desteğiyle halledilemez, aynı zamanda sosyal olarak dahil edilmenin önündeki engellerin üstesinden gelebilecek aktif önlemleri de gerektirir. Birlik işgücü piyasasından dışlanan kişilerin entegrasyonu için üye devletlerin faaliyetlerine desteğini arttırmayı amaçlamıştır. Avrupa Birliği bilgi alışverişi denetimlerinin karşılaştırılması ve ortaklığa dayanan projelerin geçerliliğinin sağlanabilmesi için üye devletleri teşvik etmeyi amaçlamıştır¹¹³.

Lizbon Stratejisi'nde piyasa ve istihdam bütünleşmenin öncelikli alanları olarak görülür. Strateji, üretken kapasite yatırımlarını ve özellikle de bireylerin becerilerini arttırıcı beşeri sermaye bakımından devletin rolünü düzenleme eğilimindedir. Stratejinin önemi yoksulluk ve sosyal dışlanmayı Avrupa'nın göz ardı edilmemesi gereken problemleri olarak tanımlamasıdır. Aslında bu sorunlar AB'nin ilk kez ilgilendiği konular değildir. Fakat Lizbon Stratejisi ile üye devletlerin etki alanlarının belirlenmesi için bir süreç oluşturulmuştur. Aslında bu durum AB için önemli bir değişikliktir. Önceleri; üye devletlerde yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı, belirli zamanlarda planlar uygulanarak bu sorunlar çözülmeye çalışılmıştır.

Lizbon Stratejisi, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın toplumsal bir sorun olduğunu, bu sorunla mücadele edilmesinin büyük önem taşıdığını ayrıca açık bir eşgüdüm yöntemine dayanan bir yöntemle bu sorunun çözümlenebileceği öngörülmüştür. Bununla beraber sosyal uyumun güçlendirilmesi amaçlanmıştır¹¹⁴.

¹¹² Usal ve Ilgaz, s.14.

¹¹³ Nicholas Moussis, **Avrupa Birliği Politikaları Rehberi**, Mega Pres Yayınları, 1. Baskı, Aralık 2004, s.273.

¹¹⁴ Daly, ss.470-472.

2.1.2.4. KOBİ'ler için Daha İyi Bir Ortamın Sağlanması

Avrupa Birliği, birlik içerisinde girişimlerin, özellikle de küçük ve orta boy işletmelerin açılması ve geliştirilmesi için uygun bir çevre oluşturmayı hedeflemiştir. KOBİ'ler sermaye sahipliğine, yönetime ve finansman yöntemlerine dayanan tanımlamalara sahiptir. KOBİ bir aile işletmesidir; yönetimi ve mülkiyeti aynı kişilerin elindedir. KOBİ'nin başkanı günlük işleri yürütebilmektedir. Bu durum karar verme sürecinde; esnekliği, çabukluğu, personel, tedarikçi ve müşterilerle olan yakın ilişkileri olanaklı kılar. KOBİ, mali piyasalara ulaşmanın güçlüğü nedeniyle büyük ölçüde kendi kendini finanse etmeye dayanır¹¹⁵. Avrupa Birliği KOBİ tanımları konusunda ortak bir tanım geliştirmiştir. Bu tanım işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan ölçütleri kapsamaktadır. Tanımda geçen bağımsızlık kavramı ise sermayesinin ya da hisse senetlerinin %25 ya da daha fazlasının bir işletme tarafından üslenilmemiş olan ya da sermayesi küçük ve orta ölçekli işletme tanımı dışındaki işletmelerden meydana gelmemiş işletmeler anlatılmaktadır. Bu tanıma göre KOBİ'ler mikro işletmeler, küçük işletmeler, orta ölçekli işletmeler olarak değerlendirilmektedir. Buna göre; Mikro işletmeler, 10 kişiden az çalışanı olan ve yıllık cirosu ve/veya bilanço değeri 2 milyon Avro'yu geçmeyen bağımsızlık kıstasına sahip işletmeler, Küçük işletmeler 50'den az çalışanı olan ve yıllık cirosu ve/veya bilanço değeri 10 milyon Avro'yu geçmeyen bağımsızlık kıstasına sahip işletmeler, orta ölçekli işletmeler ise 250'den az çalışanı olan ve yıllık cirosu veya bilanço değeri 43 Milyon Avro'yu geçmeyen bağımsızlık kıstasına sahip işletmeler olarak tanımı yapılmıştır¹¹⁶.

KOBİ'ler günümüzde küreselleşen ekonomide ülkelerin rekabet güçlerinin temel bileşenlerinden birini oluşturmakta, aynı zamanda kalkınmanın önemli bir aracı olarak görülmektedir. Avrupa Birliği'nde küçük işletmeler Avrupa ekonomisinin bel kemiği olarak görülmekle birlikte yeni iş fikirlerinin ve işlerin gelişmesi temelinde anahtar bir rol oynamaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler Avrupa'da bölgesel ve sosyal bütünlük kadar, kalkınma, istihdam ve yenilik içinde önemli bir boyuta sahip olup gündemin üst sıralarında yer almaktadır.

¹¹⁵ Moussis, s.374.

¹¹⁶ Serpil Döm, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetmeliği**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006, s.65.

Küçük işletmeler iş ortamındaki değişikliklere en duyarlı olanlardır¹¹⁷. KOBİ'lerin bu anlamda hem avantajları hem de dezavantajları bulunmaktadır. KOBİ'ler, üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyüklerden daha fazla bir esnekliğe sahiptir. Bu esneklik dış çevrelerde meydana gelebilecek değişikliklere uyum sağlama olanağı tanıyabildiği için birçok olumsuzluğu daha az zararlarla karşılayabilmektedir. Ayrıca teknik gelişmelere kolay uyum sağlayabilmektedirler. KOBİ'lerin desteklenmeleri ülkedeki işsizliğin azalması anlamına gelmektedir. Ayrıca ülke içindeki farklı bölgelerin kalkınmasında ve çevrenin korunmasında avantajlara sahiptir. Ancak KOBİ'lerin birtakım dezavantajları da bulunmaktadır. Bunlar rekabetin gelişmemesi, yönetimdeki yetersizlikler, mali danışman ve uzman istihdam edememe, finansal planlamada yetersizlikler, ürün geliştirmede yetersizlikler, modern pazarlama faaliyetlerinin gerçekleştirilememesi, mevzuat ve bürokratik engeller KOBİ'lerin dezavantajları arasındadır¹¹⁸. Belirtildiği üzere Lizbon Zirvesi'nde AB'nin dünyanın en dinamik, en rekabetçi ve bilgiye dayanan ekonomisi haline getirilmesi, ekonomik gelişmenin artırılması ve daha fazla ve daha iyi işletmelerin oluşması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda küçük işletmeler için mümkün olan en iyi iş ortamının oluşturulması amaçlanmıştır¹¹⁹.

AB üyesi ülkeler KOBİ politikalarında birliktelik sağlamak, KOBİ'ler için iş ortamının iyileştirilmesi ve mevzuatın basitleştirilmesi amacıyla bir rapor hazırlamak üzere BEST (iş ortamının basitleştirilmesi görev gücü) adında bir çalışma grubu oluşturmuştur. BEST uygulamalarının amacı ülkelerin birbirlerinin deneyimlerinden yararlanabilecekleri bir ortam yaratmak ve ülkelerin en iyi uygulama örneklerinin değişimini sağlamaktır. Avrupa Komisyonu bu amaca dayanarak girişimcilik ve rekabet edebilirliğin desteklenmesine yönelik eylem planı oluşturmuştur. Bu eylem planı eğitim ve staj, finansmana erişim, araştırma ve yenilik, kamu yönetimi istihdam ve çalışma şartları gibi alanları kapsamaktadır.

¹¹⁷ Ali Coşkun, "21. Yüzyılda Türkiye'nin Sanayi ve KOBİ Stratejileri" <http://iibf.kou.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/35.pdf>, (25.11.2007), s. 860.

¹¹⁸ Tahir Akgemci, "KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler", KOSGEB, Haziran 2001, ss.10-11.

¹¹⁹ Coşkun, s.860.

BEST çalışması, 19-20 Haziran 2000 tarihli Fiera Zirvesinde yayımlanan Küçük İşletmeler için Avrupa Şartı ile daha somut bir nitelik kazanmıştır¹²⁰. Şart üye devletleri ve Avrupa Komisyonunu on temel alanda KOBİ'leri desteklemek ve cesaretlendirmek üzere hareket etmeye davet etmektedir. Komisyonun belirlediği plandaki başlıklar;

- Girişimciler için eğitim ve öğretim
- Daha hızlı ve daha ucuz iş kurma imkanlarının geliştirilmesi
- Daha iyi kanunlar ve mevzuat düzenlemesi yapılması
- Nitelikli personel eğitiminin gerçekleştirilmesi
- İnternet erişim imkanlarının geliştirilmesi
- Tek pazardan daha fazla yararlanmak
- Vergilendirme ve finansal konuların iyileştirilmesi
- Küçük işletmelerin teknoloji ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi
- Başarılı e-ticaret modellerinin geliştirilmesi ve teknoloji tabanlı işletmelerin desteklenmesi
- Ulusal ve uluslararası seviyede küçük girişimlerin daha etkin ve daha güçlü temsilinin sağlanmasıdır¹²¹.

Lizbon Stratejisi üye ülkeler arasında ticaretin gelişmesi için iş ortamının iyileştirilmesi ve mevzuatın basitleştirilmesi ihtiyacının gerekliliğinden söz etmektedir. AB, küçük firmalara destek olan bir iş ortamı yaratmalıdır. Avrupa'da yeni iş kurma maliyetleri çok yüksektir. Bu nedenle maliyetler azaltılmalıdır. Firma kayıt prosedürleri basitleştirilmeli ve daha kolay uygulanır hale getirilmelidir. Gereksiz idari uygulamalar ve mevzuat yükleri ortadan kaldırılmalıdır. Her seviyede (bölgesel- ulusal ve Avrupa) iş yaratmayı önleyen engellerin kaldırılması gereklidir. Girişimcilerin yeni fikirleri uygulamaya dönüştürebilmeleri amacıyla risk sermayesi kolaylıkla elde edilebilir hale getirilmelidir. Stratejide yıl sonuna kadar küçük girişimler için tüm finansal araçların gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Girişim ve Girişimcilik için Çok Yıllı Programın, girişimlere yenilikçi bir çevrenin

¹²⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ankara, Ocak 2004, s.30.

¹²¹ Avrupa Komisyonu, "The European Charter for Small Enterprises"

http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/charter/index_en.htm , (25.11.2007).

güçlendirilmesine yardımcı olacağı kabul edilmiştir. Yenilikçi fikirlerin yenilikçi ürün, teknik ve hizmete dönüştürülmesi gereklidir. Bu süreç, Avrupa'ya yeni ekonomi için gerekli olan becerilerin elde edebilmesini sağlayacaktır. Avrupa'da bilgi teknolojileri sektöründe açık iş olduğu ve bu beceri açığının en kısa zamanda giderilmesi gerektiği söz edilmiştir. Bu nedenle iş gücüne yapılan eğitime önem verilmeli ve eğitime yapılan yatırım arttırılmalıdır. Teknolojinin merkezi oluşturduğu ve kullanıldığı dijital bir Avrupa'nın, uzun dönemli ekonomi ve sosyal başarı için temel bir unsur olduğuna değinilmiştir. Komisyon "E-Avrupa- Herkes için Bilgi Toplumu" olarak adlandırılan eylem için somut hedef ve önerilerle yeni bir girişim başlatmıştır. Bu şekilde Avrupa Amerika'nın internet erişim ve kullanım seviyesine ulaşabilecektir.

Girişimcilik için çok yıllık program KOBİ'lerin değişen ekonomik koşullara göre faaliyetlerini uyarlamaya hazır hale getirerek, genel amaçlar ortaya koyarak esneklik sağlamayı amaçlamıştır. Çok yıllık program öncelikli tanımlanmış beş alan üzerine odaklanmaktadır. Bunlar birincisi; girişimciliği desteklemek, iş çevresine ilişkin idari ve düzenleyici çevreyi basitleştirerek, araştırma, ikincisi; yenilik ve yeni girişimlerin oluşabilmesini sağlamak, üçüncüsü; girişimciler için iş destek ağ ve hizmetlerinin sağlanması, dördüncüsü; KOBİ'ler için mali ortamın iyileştirilmesi, beşincisi; bilgi temelli bir ekonomide küçük işletmelerin rekabet gücünü arttırmak.

Lizbon Stratejisi tüm bu program ve planlar için bir yöntem oluşturmaktadır. Lizbon Stratejisi'nde Konsey, üye devletlere ve komisyona yenilikçilik ve girişimcilik politikalarının değerlendirme, kıyaslama yöntemi ve en iyi uygulamaların paylaşımı gibi yöntemler için çağrıda bulunmaktadır. Bu yöntem bire bir uygulamaların aynısını gerçekleştirmekten ziyade ülkelerin kendi ihtiyaçları doğrultusunda en iyi fikir ve uygulamaları uyarlanmasına dayanır.

İşletmelerin performansını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörleri, hukuk sistemi, devletin düzenleyici faaliyetleri, ekonomi politikası araçlarından ayrılmış uygulamalar, kamu yönetimlerinin işlerliği, kamu uygulamalarının başarı ya da başarısızlığı olarak sayabiliriz. Diğer önemli bir nokta

ise sanayi hacminin büyümesidir. Özellikle de 2000'li yıllarda büyük firmaların birleşmesi, bilgi teknolojisine hakim olan firmalar arasında uluslararası seviyede stratejik ortaklıkların ve anlaşmaların gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu durum işletmeleri etkilemektedir. Bu nedenle küçük ve orta ölçekli işletmeler için mutlaka ekonomi ve bilgi desteğinin tam olarak yayılması gerektiği belirtilmektedir.

Günümüzde KOBİ'lerin piyasada veya diğer bir ülke içerisinde finanse edilebilmesi kolay değildir. Avrupa'da mevcut tasarrufların KOBİ'lerin yeniden yapılanmasında tam olarak kullanılabilmesi için engeller kaldırılmalıdır. Lizbon Zirvesi tamamen yeni bir işletme politikası yaratmıştır. Bu işletme politikası Avrupa'da sadece yeni bir stratejik yapıyı tanımlamakla kalmamış aynı zamanda politikanın kendisine de bir çeşit yenilik getirmiştir. Zirveye kadar KOBİ'ler için işletme politikası topluluk bütçesinin sınırlı kaynaklarıyla finanse edilen çok yıllık programlara dayalıydı. Lizbon Zirvesinde KOBİ'ler için bunun yeterli olmadığı, işletmeler için ulusal politikaların düzenlenmesi gerektiği, bu konuda araç olarak değerlendirme sürecinin kullanılması gerektiği, iyi organize edilmiş ve her bir üye devletin bir değerinin en iyi uygulamalarını öğrenebileceği süreçlerin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu değerlendirme sürecinin KOBİ'ler için uygun ve motive edici ortamı yaratacağı öngörülmektedir. Çok yıllık KOBİ programlarının bu konuda ulusal programlar ve işletme politikaları için katalizör olabileceği bildirilmiştir.

Lizbon Stratejisi'nin KOBİ'ler için önemi; stratejinin hazırlanmasından birkaç ay sonraki dönemde yeni nesil araçların üye devletler ve Komisyonu etkileyecek şekilde hazırlanacak olmasıdır. Lizbon Stratejisi Avrupa'da işletmelere, yeni ekonomiye geçiş için yol haritasının hazırlanması olarak görülmektedir.

KOBİ'ler için bilgi ve bilgi yönetimine erişimini kolaylaştıracak araçlara yapılan destekler arttırılmalıdır. Günümüzde işletmeleri destekleyecek bir takım yeni bilgi yönetimi araçları bulunmaktadır. Bunların amaçları işletmelerin yeni bir piyasaya uyum sağlayabilmelerine ve yeni ürün veya hizmet tasarlayabilmelerine

yardımcı olmaktadır. Bunun için de işletmeleri destekleyen teknik uzmanlık mevcut hale getirilmelidir.

İşletmeler stratejik amaçlarına göre çeşitli ortaklıklar içine girebilirler. Bunlar yerel, sektörel veya uluslararası seviyede olabilir. Günümüzde KOBİ'ler ortaklık ve ağ içerisinde çalışarak uzmanlaşmalıdır. İşletme içerisinde organizasyonel değişiklikler teşvik edilmelidir. Ancak işletmeler kendi çalışmalarını, yönetimlerini ve içyapılarını yeniden düzenlemezlerse ve yeni teknoloji potansiyelinden tam olarak yararlanmazlarsa bu pek mümkün olmayacaktır. Bu noktada işletmelerin insan kaynakları ile bağlantılı bölümleri daha fazla önem verilerek desteklenmelidir.¹²² Yönetim, mali işler, muhasebe, satın alma, pazarlama-satış ve ticaret gibi temel işletme faaliyetlerinin her birinin yerine getirilmesi, ayrı ayrı özen gerektirir. Bu nedenle, her faaliyete ilişkin farklı bir departmana ve uzman personele ihtiyaç duyulmaktadır. Uzmanlaşma, faaliyetlerin daha sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesine imkan sağlar¹²³.

Girişimci bir iş projesinin lideridir. Bu nedenle girişimcinin ve işletme içerisinde çalışanların eğitimi öncelikli bir öneme sahiptir. Girişimci işletme içerisinde potansiyel insan kaynaklarının tam olarak kullanımında öncü olmalıdır.

Lizbon Stratejisi ile işletmeler için en iyi uygulamaların belirlenmesiyle ülkeler kendi iç politikalarına bu uygulamaları aktarabileceklerdir. Bu yöntemle Avrupa seviyesinde bir yenilik süreci oluşacak, kamu yönetimi ve girişimler arasında diyalog artacak ve bilgi ekonomisine dönüşüm gerçekleşebilecektir¹²⁴.

¹²² Erkki Liikanen, Maria Joao Rodrigues, "Public Policies for SMEs in Europe", SME Forum in Portugal, Portugal, 2000, s.31.

¹²³ Dikkaya, s.192.

¹²⁴ Liikanen ve Rodrigues, s.31.

2.2. Lizbon Stratejisi Uygulamaları ve Yenilenmiş Lizbon Stratejisi

2.2.1. İç Pazar Hedeflerinin Uygulamaları

Teoride AB'nin iç pazarı tamamlamış olduğu farz edilmektedir. Ancak uygulamada sınır ötesi ticaretin önünde halen pek çok engel bulunmaktadır. Hizmetler, iç piyasanın tamamlanmasında ve rekabetin güçlendirilmesinde anahtar unsurdur¹²⁵. Komisyon tarafından 2004 yılında onaylanan hizmetler direktifi, üye ülkeler arasında tartışmalara yol açmış, özellikle de Fransa'nın yoğun muhalefeti ile karşılaşmıştır. Standart bir kamu hizmeti tanımının olmayışı, üye devletlerin kendi hizmet sağlayıcılarına ayrıcalık sağlamak için bu durumu kullanılabilecekleri ileri sürülerek direktif eleştirilmiştir¹²⁶. Avrupa Kamu Hizmeti Sendikaları Federasyonu ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu ve diğer birçok Avrupalı organizasyonlar bu direktif ile kamu hizmetlerinin rekabete açılacağını, hizmetlerin ticari birer mal gibi sadece kar için alınıp satılacağını, sosyal değerleri ve çevre standartlarını kötüleştireceği yönünde eleştirmiştir¹²⁷. Bunun üzerine Komisyon, Parlamento tarafından getirilen değişiklik önerilerini dikkate alarak, taslağı gözden geçirmiştir. Tartışma yaratan menşe ülkesi ilkesi metinden tamamen çıkartılmış ve direktifin kapsamı daraltılmıştır. Kamu hizmetleri direktif kapsamında bırakılmış fakat kamu hizmet sağlayıcılarının serbestleştirilmesi ve devlet yardımlarından faydalanmaları konuları üye devletlerin yetkisine bırakılmıştır. Bu bağlamda üye ülkeler, kamu politikası, güvenlik, sağlık ve çevreyi korumak adına yabancı hizmet sağlayıcı şirketlere sınırlamalar getirebilecektir. Yeni hizmetler direktifinde, geçici iş acenteleri, sağlık ve görsel-işitsel sektörler, barınmaya ilişkin sosyal hizmetler, güvenlik ve vergi hizmetleri gibi pek çok hizmetler kapsam dışında bırakılmıştır¹²⁸. Yeni taslak direktif Avrupa Parlamentosu tarafından olumlu karşılanmıştır. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin onayladığı iç pazarda hizmetler direktifi 17 Aralık 2006 tarihli AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır¹²⁹.

¹²⁵ Alasdair Murray, **The Lisbon Scorecard IV, The Status of Economic Reform in the Enlarging EU**, Center for European Reform, Mart, 2004, s.8.

¹²⁶ Usal ve Ilgaz, s.17.

¹²⁷ EPSU(European Federation of Public Service Unions), "Emergency Resolution: The Directive on Services in the Internal Market", http://www.epsu.org/a/577?var_recherche=Services+Directive, (25.12.2007).

¹²⁸ İKV Bülteni, 1–15 Nisan İKV Bülteni, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/37bc4973.pdf>, (25.12.2007), s.3.

¹²⁹ Official Journal, "Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on Services in the Internal Market" Official Journal L 376, 27.12.2006, P.0036–0068.

Elektrik, gaz, posta gibi alanları tanımlayan şebeke hizmetleri, idare edilebilir ve güvenliği sağlanabilirse tüm işletmeler ve hanehalkları bundan faydalanabilirler. İnsanlar sadece daha kolay ve daha ucuz iletişim hizmetlerinden yararlanmakla kalmayıp aynı zamanda AB’de bir bilgi ekonomisi oluşturma için beklentiye sahip olabilir. Bunun aksine enerji ve telekomünikasyon piyasaları serbestleşmemişse, ekonomi ve toplum bu durumdan zarar görebilir.

Şebeke hizmetleri hükümete ait monopoller tarafından kontrol edilirdi. Hükümetin kontrolünde olan bu hizmetlerde genellikle yeniliklere yavaş erişilebilmekteydi. Şebeke hizmetleri piyasasının serbestleşmesi önemli olduğu kadar karmaşıktır. Telekomünikasyonun serbestleşmesi AB’nin en büyük başarılarından biri olarak görülmekteyken enerjideki ilerleme daha yavaş gerçekleşmektedir. Avrupa’da yeniliği teşvik eden, ucuz güvenilir haberleşme hizmetlerinin sağlanması için rekabetin en iyi yol olduğu konusunda fikir birliği bulunmaktayken, serbestleşmenin ekonomik malların güvenliği, çevresel zararı sınırlandırmak gibi daha geniş enerji politikası amaçlarına erişmek için doğru amaç olup olmadığı konusunda uyuşmazlıklar bulunmaktadır. AB hükümetlerinin monopollerini korumak için güvenlik ve arz argümanlarını kullanmaları serbestleşmenin önündeki engel olarak görülmektedir¹³⁰.

Avrupa’da 1998 ve 2001 yılları arası sabit hatlı telekom hizmetleri sağlayan operatörlerin sayısı ikiye katlanmıştır. Bazı büyük telekom şirketleri önemli pazar paylarını kaybetmiştir. Ancak son yıllarda serbestleşmede bir yavaşlama olmuş hatta bu eğilimin tersine dönüş gerçekleşmiştir. 2002 yılının sonunda hükümete ait telekom firmaları AB’nin şehirlerarası çağrı pazarının %70’ini kontrol etmekteydi. Pazar payında bir yıl öncesine göre çok düşük bir miktarda düşüş olmuştur. Hatta bazı rekabetçi AB piyasalarında, büyük telekom şirketleri pazar payını yeni rakiplerden kapmayı başarmıştır. Örneğin Finlandiya’nın başlıca operatör firması, pazar payını 2002’de, 2001’deki %32’den, %45’e çıkarmış, benzer şekilde de İngiliz telekom firması ise, bir önceki yılda %48 olan pazar payını, 2002’de pazarın

¹³⁰ Katinka Barysch, Simon Tilford, Aurore Wanlin, “**The Lisbon Scorecard VII, Will Globalisation Leave Europe Stranded?**”, Center for European Reform, s.35.

%52'sine sahip olmuştur¹³¹. Aslında eski sabit hat tedarikçileri AB'nin birçok ülkesinde egemenliğini devam ettirmektedir. 2004 yılında AB25 arasında ulusal büyük telekom şirketleri pazar payının üçte ikisinden daha fazlasına sahipti. Pazar payları sırasıyla Slovakya ve Slovenya'da %100, Fransa ve İspanya'da %80, Avusturya ve İngiltere'de %50 idi.

Teknolojik değişimle birlikte veri transferi ve iletişimde alternatif metotların çıkmasıyla hakim durumlar daha az sorun olmuştur. Örneğin mobil iletişimin artmasıyla eğer sabit hatlı operatörler pahalıysa bireyler mobil iletişimi tercih edebilmektedirler. Benzer şekilde AB hanehalklarının yarısından fazlası internete erişebilmekte bu da telekom firmaları üzerinde baskı yaratmaktadır. Çoğu insan aslında ücretsiz olan internete dayalı telefon hizmetlerinden yararlanabilmektedir.

Teknolojik değişim, piyasaların işlevsel bir hale getirilmesinde yeterli değildir. Avrupa rekabetçi telekomünikasyon derneği (ECTA), Lizbon sürecinin başlamasından 7 yıl sonra ülkeler arasındaki ilerlemenin oldukça düzensiz olduğunu ifade etmiştir. Düzenleyici yapının kalitesine ve pazara erişime bakarak ECTA İngiltere, Danimarka ve Hollanda'nın bu alanda etkili olduğunu, Fransa'nın 2003'den bu yana ilerleme kaydettiğini belirtmiş, Yunanistan, Almanya ve Polonya'nın ise geride kalan ülkeler arasında yer aldığı sonucuna varmıştır¹³².

Enerji bir ülkenin ya da AB gibi ülkeler grubunun ekonomik performansını belirleyen önemli bir faktördür. Enerji iç pazarı alanında temel hedef, elektrik ve doğalgaz pazarlarını serbestleştirmek ve bütünleştirmektir. 1990'ların sonunda, elektrik ve gaz sektörlerinin serbestleştirilmesi yönünde ciddi adımlar atıldı. Topluluk yönergeleri elektrik ve gazda iç pazarın ortak kurallarını saptadı. Bu kurallar, farklı ulusal elektrik ve gaz sistemlerini hesaba katmaya ve böylece ulusal hukukla AB hukukunu birbirine yakınlaştırmaya, kamu hizmeti yükümlülükleri ve rekabet kuralları konusunda dengeli bir yaklaşım oluşturmaya dayanır. Bu yönergeler

¹³¹ Murray, s.19.

¹³² Barysch, Tilford ve Wanlin, s. 37.

temelinde, 2000'e gelindiğinde elektrik iç pazarının %65'ten fazlası serbestleştirilmişken; doğalgazda iç pazarın serbestleştirilmesine yeni başlanmıştı¹³³.

Birlik içerisinde sanayi kullanıcıları için elektrik fiyatları 2003 yılına kadar, on yıllık süreç için ortalama %13'e kadar düşmüş, bireylerin enerji faturalarında ise %9'luk bir düşüş gerçekleşmiştir. Şu anda sanayi kullanıcılarına en düşük ücretli enerjiyi sağlayan İspanya elektrik fiyatlarında en keskin düşüşe sahip olan ülkedir. Yunanistan ise AB üyeleri arasında hanehalklarına en ucuz enerjiyi sağlayan ülkedir. İtalya hem hanehalkları hem de sanayideki kullanıcılar için en pahalı enerji ücretine sahip olan ülkedir. Birliğe yeni katılan ülkeler arasında Estonya en ucuz elektrik fiyatına sahipken, Güney Kıbrıs en pahalı elektrik fiyatına sahiptir¹³⁴.

Elektrik ve doğalgaz fiyatları başlangıçta düşerken son yıllarda özellikle büyük sanayi kullanıcıları için yükselmiştir. Elektrik bakımından yüksek vergiler rol oynarken, doğalgaz maliyetindeki artış petrol fiyatındaki yükselişten kaynaklanmaktadır¹³⁵. Farklı AB üye ülkeleri arasında enerji fiyatı değişimi oldukça fazladır. Örneğin Almanya'nın doğalgaz fiyatı Avro bölgesi ortalamasından daha yüksekken, AB üye ülkeleri arasında en ucuz fiyata sahip olan ülke ise İngiltere'dir. Estonya da yeni katılan ülkeler arasında doğalgaz fiyatı en ucuz olan ülkedir¹³⁶.

Dikey bütünleşmiş enerji firmaları, rekabeti olumsuz etkilemektedir. Mevcut AB yasaları altında enerji firmaları kendi üretim, iletim ve dağıtımlarına sahip olabilmektedir. Fakat onları ayrı birer faaliyet olarak işletmeleri gerekmektedir. Almanya ve İtalya'da enerji üreten şebeke ve boru hattı operatörleri alternatif üreticilere eşit erişim sunma konusunda isteksizlerdir. Fransa, İtalya, İspanya ve Almanya enerji mülkiyetinin kullanım hakkına karşı olduklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden AB çıkar çatışmalarına karşı daha güçlü kontrollerin benimsenmesi seçeneğini sonlandırabilir. AB enerji piyasaların parçalanmışlığı devam etmektedir. Sınır ötesi birleşmeler için yürütülen çalışmalar oldukça yavaş ilerlemektedir¹³⁷.

¹³³ Moussis, ss.431-433.

¹³⁴ Murray, s.22.

¹³⁵ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.40.

¹³⁶ Murray, s.22.

¹³⁷ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.41.

Avrupa'da mali piyasaların bütünleşmesinin sağlanmasına yönelik, 2000 yılında üye ülkeler tarafından kabul edilen Mali Hizmetler Eylem Planı(FSAP) olarak isimlendirilen, tamamlanması hedeflenen beş yıl içinde 42 düzenlemeden oluşan önlemler planını, zamanında tamamlamıştır. Bu planın amacı AB'nin, perakende banka, sigorta şirketleri, borsa arasında değişen mali hizmetlerin sunulmasını durduran yasal engellerin azaltılmasıdır.¹³⁸

2005 yılından sonra AB Komisyonunun mali hizmetler alanında temel ve öncelikli stratejisi, yeni düzenlemeler yapılmasından ziyade, mevcut önlemlerin ulusal mevzuatlara geçirilişin sağlanması ve düzenlemede uygulamanın izlenmesidir. Komisyon özellikle sınır ötesi takas ve mutabakat düzenlemelerini daha önceleri yasalastırmayı frenlemiştir. Bu konuda 2006 yılına kadar Komisyon yapacağı resmi girişimlerle yasal bir çerçeve oluşturmaya çalışmıştır. Bu konuda reform için baskı yapan tek kurum komisyon değildir. 2006 yılında Avrupa Merkez Bankası, parçalanmış takas ağlarını tek bir sistem içinde bir araya getirme planını ileri sürmüştür. Target2-Securities olarak isimlendirilen bu projenin Avrupa Merkez Bankası'na göre AB içindeki işlem maliyetlerini düşürebileceği öngörülmüştür. Ancak bazı üye devletler özellikle İngiltere devlet tekeli yaratabileceğinden dolayı bu fikre karşı çıkmışlardır.

Mali hizmetler alanında diğer önemli bir madde ise, Finansal Araç Piyasası Yönergesidir (MİFİD). Avrupa Komisyonu 1 Kasım 2007 itibariyle yönergenin yürürlüğe girmesini kararlaştırmıştır. Yönerge mali hizmet sağlayıcılarına kendi ülkelerinin kuralları altında 27 üye ülke arasında çalışabilmelerine olanak sağlayacaktır. Aynı zamanda bu yönerge Piyasa şeffaflığını arttırmayı ve yatırımcıların daha iyi korunmalarını amaçlamıştır¹³⁹.

¹³⁸ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.55.

¹³⁹ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.56.

2.2.2. Girişimcilik Hedeflerinin Uygulamaları

Avrupa'daki birçok girişimci yönetsel engellerden ve mali sorunlardan dolayı yeni bir işe başlamayı ertelemektedirler. 2003 yılındaki Eurobarometre anketine göre Avrupa'nın %47'si kendi işine sahip olmayı istediği halde sadece %17'si bu hedefe erişebilmek için girişimde bulunabilmektedir.

Global Girişimcilik Platformu(GEM) tarafından yapılan bir araştırmada AB15 içerisinde 2003 yılında %8.1 oranla İrlanda en girişimci ülke olarak görülmektedir. Finlandiya %3.1 oranla AB ülkeleri arasında en düşük orana sahiptir. Avrupa Komisyonu ülkeler arasında girişimciliği arttırmak için 2004 yılında bir eylem planı sunmuştur. Plan Avrupa'nın beş alanda harekete geçilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Daha çok insanın girişimci olabilmesi için cesaretlendirmek, daha iyi eğitim önerisi, yeni iş kuranlar için adil bir çevre oluşturmak, mali fırsatları geliştirmek ve KOBİ'lerin üzerindeki idari ve yasal yükleri azaltmak¹⁴⁰.

Genişlemiş AB'de 250'den daha az çalışana sahip olan firmalar olarak tanımlanan; 25 milyon kadar küçük ve orta ölçekli işletme bulunmaktadır. Bunların üçte ikisi özel sektöre ait işletmelerdir. Ancak birçok AB ülkesinde iş kurma işlemlerinin pahalı ve zorlu olmasından dolayı Avrupa bu konuda Amerika'nın gerisinde kalmaktadır. AB'de ortalama bir KOBİ 6 kişi istihdam ederken bu sayı ABD'de 19'dur. Bunun nedeni ise Avrupa piyasalarının ABD piyasalarından daha bölünmüş olmasından dolayıdır.

Son yıllarda her AB hükümeti yeni işletmeler için yaşamı daha kolay hale getirecek bazı adımlar atmışlardır. Birçoğu kırtasiyeciliği azaltmış, KOBİ'ler için daha basit düzenlemeler ortaya koymuş, iflas kanunlarında reformlar yapılmış, başarısızlığın maliyetini azaltılmıştır. Birçok hükümet KOBİ'lerin çıkarlarını savunan belirli işbirliği birimleri veya bölümleri kurmuştur. Dünya Bankası tarafından yayınlanan işletmelerin iş kurma, kayıt prosedürleri ve kapanışlarını kapsayan yıllık bir rapor olan "Doing Business" araştırmasında 2006 yılında İngiltere

¹⁴⁰ Murray, s.33.

AB içerisinde en kolay iş yapma özelliğine sahip olan ülke olmuştur. İngiltere'yi Danimarka izlerken Yunanistan iş yapmanın en zor olduğu ülke olarak sıralanmış. Almanya ve Fransa 175 ülke arasında sırasıyla 21. ve 35. sırada yer almaktadır. 2006 yılında kaydedilen iş ortamının gelişmesinde en iyi ilerleme Romanya, Bulgaristan ve Letonya'da olmuştur.

Diğer bir karşılaştırılabilir gösterge ise iş kurmanın ne kadar zaman aldığıdır. Danimarka'da iş kurmak için ortalama 5 gün gerekirken Yunanistan ve Macaristan'da bu süre ortalama 38 gün olabilmektedir. Avrupa'da iş kurma maliyetleri de oldukça çeşitlilik içermektedir. Maliyetler Danimarka'da parasızken, Yunanistan'da yıllık kişi başına gelirin %24'üne eşit miktardır. Portekiz ise 2006 yılında iş kurma maliyetlerini ortalama yıllık gelirin %13'ten %4'e indirmeyi başarmıştır.

Dünyadaki diğer yerlerde olduğu gibi çoğu Avrupalı KOBİ'lerde sermayelerini, kendi tasarruflarından, ailelerinden veya ayırdıkları kazançlardan elde etmektedirler. Bankalar fikri sermayelerini sunan işletmelere ödünç kaynak vermekte isteksizdir. Risk sermayesi yatırımcıları teknolojik yatırım içeren riskli yatırımları yapmaya daha fazla isteklidir. Yatırımcılar aynı zamanda girişimcilere iş projelerini nasıl yazacakları, yeni piyasalara nasıl erişebilecekleri gibi konularda yol gösterebilirler.

2005 yılında AB'de toplam risk sermayesi yatırımı 13 milyar Avro iken, ABD'de 17 milyar Avro'dur. Ayrıca Avrupalı risk yatırımcıları kurulu işletmelere yatırım yapmayı tercih ederken Amerikalı yatırımcılar aksine yeni girişimlere sermaye sağlamaktadır. AB içerisinde yeni kurulan işletmeler için fon seçenekleri oldukça çeşitlidir. Danimarka, İsveç ve İngiltere'de risk sermayesi yatırımları ABD'den daha fazladır. Fransa, İngiltere ve İrlanda Avrupa'daki risk sermayesi için en uygun vergi ve yasal ortamı sağlamaktadır. Almanya'daki 2005 yılında risk sermayesi endüstrisi 1,3 milyar Avro civarındadır. Alman hükümeti daha fazla risk sermayesi faaliyetinin teşviki için çabalamaktadır. Örneğin hükümet 2005 yılında bazı büyük firmalarla birlikte çalışarak ileri teknolojiye sahip olabilecek yeni

işletmeler için 272 milyon Avro'luk bir fon oluşturmuştur. Ancak Çek Cumhuriyeti, Yunanistan gibi diğer AB ülkelerinde risk sermayesinin gelişimi hala ciddi bir biçimde geri kalmaktadır.

AB hükümetleri küçük işletmelerin yenilikçilik potansiyelini kullanabilmeleri için daha fazla çaba göstermeleri gerekmektedir. Yunanistan ve İrlanda'da küçük ölçekli işletmeler ticari Ar-Ge'nin yarısından sorumludur. Portekiz, Macaristan ve İtalya'da küçük ölçekli işletmeler Ar-Ge için hükümet desteğinin üçte ikisini almaktadırlar. Ancak hükümet desteği yeterli değildir. Mevcut vergi teşvikleri araştırma projeleri maliyetinin sadece sınırlı bir kısmını kapsamaktadır¹⁴¹.

Lizbon gündeminin bir unsuru olan mevzuatta iyileştirme son yıllarda üye devletlerin ilerleme kaydettiği alanlardan birisidir. Ocak 2004'te üye devletler tarafından mevzuat yükünün azaltılması için yeni bir girişim başlatılmıştır¹⁴². AB hükümetleri girişimciler üzerindeki mevzuat yükünü hafifletmek için projeler üzerinde çalışmaktadır. Birçok ülkede küçük ölçekli işletmeler büyüme için temel engelin aşırı mevzuat ve idari yüklerin olduğunu göz önüne almaktadır¹⁴³. 2002 yılındaki Barselona Zirvesinde AB Liderleri, mevzuatın iyileştirilmesi üzerinde bağımsız uzmanlardan oluşan Mandelkern Komitesinin 2005 yılına kadar AB mevzuat sayısının %40 kadar bir azaltma yapılmasını içeren önerisini kabul etmişlerdir. 2003 yılının Şubat ayında komisyon AB müktesebatının basitleştirilmesi ve güncellenmesi üzerine bir öneri sunmuştur. Aynı zamanda Avrupa Komisyonu, iş dünyasının ve vatandaşların daha kolay anlamaları ve uygulamaları için AB hukukunu basitleştirmek ve sistematize etme çabasına girmiştir¹⁴⁴.

Birçok ülkede yeni düzenlemelerin hazırlanmasına ve mevcut düzenlemelerin gözden geçirilmesine yönelik, yeni süreçler yapılar ve araçlar geliştirmektedirler. Düzenleyici etki analizi bu araçların başında gelmektedir. Bu analizin temel amaçları hükümetler tarafından yapılan düzenlemelerin fayda ve maliyetleri ile diğer

¹⁴¹ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.63.

¹⁴² Murray, s.36.

¹⁴³ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.65.

¹⁴⁴ Murray, s.37.

etkilerinin ortaya konulması, birden fazla politik hedefin gerçekleştirilmesi için tek bir karar alma imkanının sağlanması, şeffaflığın ve danışma sürecinin iyileştirilmesi ve hükümetlerin hesap verilebilirliğinin geliştirilmesidir¹⁴⁵. AB'nin mevzuatın iyileştirilmesi gündemi üç temel unsura sahiptir. Bunlardan birincisi danışmadır. Danışma karar verme sürecinde yeni düzenlemelerden etkilenen vatandaşlara, çıkar gruplarına ve iş dünyasına danışılması, yapılacak düzenlemeyle ilgili bilgi verilmesini ifade eder. İkincisi, etki değerlendirmesi aracıdır. Etki değerlendirmesi analizinde yeni düzenlemenin tüketicilere, iş dünyasına olan etkisinin hesaplanması ve değerlendirilmesini ifade etmektedir. Üçüncüsü ise mevzuatın basitleştirilmesidir. Bu da geçersiz ve aşırı derecede karmaşık olan hukuk kurallarının terk edilmesini ifade etmektedir.

Komisyon bütün mevzuatın basitleştirilmesi önerileri için iş dünyasına, vatandaşlara ve diğer çıkar gruplarına danışmıştır. Örneğin 2006 yılında iç pazar ve hizmetler alanında sınır ötesi ödemelerden, tek pazar politikasının geleceğine kadar sıralanmış konular üzerine 19 farklı danışmanlık oluşturulmuştur.

Komisyon ayrıca 2008'e kadar 200 civarında AB mevzuatının basitleştirilmesi ve modernleştirilmesi hedefini ortaya koymuştur. Ancak 2005- 2006 döneminde 71 mevzuatın sadece 27'si incelenebilmiştir¹⁴⁶.

2.2.3. Bilgi Toplumu Hedeflerinin Uygulamaları

Avrupa, büyüme perspektiflerini güçlendirmek ve temel sosyal modelini ayakta tutabilmek için, yenilikçiliğe ve bilgiye dayalı rekabetçi bir platform inşa etmek zorundadır. Avrupa bir dizi başarıya rağmen yenilikçiğe ve bilgiye dayalı bir ekonomiye geçiş sürecinde geride kalmış durumdadır.¹⁴⁷ Birçok AB ekonomisinde bilgi teknolojisinin üretiminde, yayılmasında ve benimsenmesinde yavaşlık olduğunu

¹⁴⁵ Birol Ekici, "Düzenleyici Etki Analizi, Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük Yönetmelik ve Diğer Düzenlemelerde Uygulanması" Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Haziran 2006, s.14.

¹⁴⁶ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.66.

¹⁴⁷ Maria Joao Rodrigues, "Yeni Bir Yüzyılın Eşiğinde Bir Avrupa Stratejisi için Düşünceler", der: Maria Joao Rodrigues, **Avrupa'nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, Dışbank Kitapları, 1. Basım, İstanbul, 2004, s.25.

söyleyebiliriz. Bu sorunun nedeni ülkeler arasındaki verimlilik artışındaki çeşitliliğin açıklanmasına katkıda bulunan teknolojik dönüşüme hazır olmadaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır¹⁴⁸. Teknolojik dönüşümdeki gecikme toplumsal kurumların ve toplumsal ilişkilerin bu teknolojilerce ortaya çıkarılan yeni büyüme potansiyeline ayak uydurması, konusunda da kendini göstermektedir. Yeni dönüşüme uyum sağlamadaki bu başarısızlık devam ettikçe ekonomik büyüme yetersiz kalacak, işsizlik ve sosyal dışlayıcılık riski artacaktır. Uyum sürecine destek vermek için; AB'nin, kurumsal reformlara, Ar-Ge sistemlerine, yenilikçilik sistemlerine, mali sistemlere, eğitim sistemlerine, işgücü pazarı yönetimine ve sosyal koruma sistemlerine odaklanması gerekmektedir. Söz konusu kurumsal reformların gerçekleştirilebilmesi için, ulusal farklılıklara saygı gösteren, belli düzeyde bir Avrupa eşgüdümü gereklidir. Avrupa düzeyinde, ulusal düzeyde ve yerel düzeyde etkileşimler üzerine kurulu çok katmanlı bir yönetim sistemine ihtiyaç vardır¹⁴⁹.

Avrupa'nın verimlilik artışının yetersiz olmasının nedenleri çok çeşitlidir. Ancak bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımındaki zayıflığı şüphesiz olarak bu sorunun bir parçasıdır. Amerikan firmalarının özellikle hizmet sektöründe bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanma yeteneği, ABD ve AB arasındaki verimlilik açığını, özellikle de toplam faktör verimliliğindeki açığı açıklamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan yatırım ile verimlilikteki artış arasında güçlü bir istatistiksel ilişki bulunmaktadır.

Geçen son on yılda kişi başı düşen en fazla gelir artışına sahip olan AB15 ülkelerinden Finlandiya, İsveç, İrlanda ve İngiltere'de toplam faktör verimliliğinde ve bilgi teknolojileri yatırımında en hızlı artışın olduğu kaydedilmiştir. Aslında, Finlandiya, İsveç ve İngiltere için bilgi teknolojilerine yapılan yatırım geleneksel fabrika ve makine yatırımdan çok daha önemli olmuştur. Bunun aksine zayıf teknolojik ilerleme bu süre içinde kişi başına gelirdeki artışın en yavaş olduğu Fransa, Almanya ve İtalya'nın geride kalmasında önemli bir unsurdur.

¹⁴⁸ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.15.

¹⁴⁹ Rodrigues, s.25.

Bilgi teknolojilerinde özellikle telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişme olumludur. Üye devletler arasındaki farklılıklara rağmen AB hane halklarından yarısından fazlası internet bağlantısına sahiptir. Danimarka, Hollanda, İsveç ve Lüksemburg'da hane halklarının %70'den fazlası internet bağlantısına sahiptir. Yunanistan, Macaristan ve Slovakya'da internet bağlantısının bu ülkelere göre daha düşük oranda internet bağlantısına sahip olduğunu söyleyebiliriz. AB hane halklarının 2006 yılında geniş bantı kullanarak internete erişimleri neredeyse %50 kadar bir artış göstermiştir. Hollanda ve Danimarka bu konuda en iyi performansı göstermektedir. Finlandiya 2006 yılında geniş bantı kullanarak internete erişen ailelerin sayısı %36'dan %53'e yükselterek oldukça iyi bir gelişim göstermiştir¹⁵⁰.

Bilgisayar firması IBM ve The Economist dergisinin araştırma kuruluşu olan Economist Intelligence Unit tarafından "e-readiness" (e-ticarete hazırlık) adlı yıllık raporlar hazırlanmaktadır. Bu kuruluşlar 2007 yılına ait olan raporu açıklamışlardır. Rapor, ülkelerin e-ticaret ortamının gelişmişliğini ve internet odaklı fırsatlara ne kadar açık olduklarını, bilgi ve iletişim teknolojilerine ne kadar uyum sağladığını ölçmektedir. E-ticarete hazırlık tüm dünyada gelişmektedir. Ancak bu konuda gelişim arttıkça e-ticarete hazırlık daha karmaşık bir hale gelmektedir. Örneğin sadece internet kullanımı uzun süre yeterli değildir. İnternet bağlantıları hızlı, güvenli ve elverişli olmalıdır. Ayrıca hükümetler dijital gelişimlerini sadece kapsamlı politikalar yoluyla değil aynı zamanda kamu hizmetlerinin vatandaşlara ve iş ortamına elektronik kanallarla sağlanması gibi uygulamaya dayalı yollarda göstermelidir.

¹⁵⁰ Barysch, Tilford ve Wanlin, ss.17-18.

Tablo 4: E-ticarete hazırlık, 2007

2007 e-ticarete hazırlık sıralaması	2006 Sıralaması	Ülkeler	2007 e-ticarete hazırlık puanı	2006 puanı
1	1	Danimarka	8.88	9.0
2(eşit)	2	Amerika	8.85	8.88
2(eşit)	4	İsveç	8.85	8.74
4	10	Hong Kong	8.72	8.36
5	3	İsviçre	8.61	8.81
6	13	Singapur	8.60	8.24
7	5	İngiltere	8.59	8.64
8	6	Hollanda	8.50	8.60
9	8	Avustralya	8.46	8.50
10	7	Finlandiya	8.43	8.55

Kaynak: Economist Intelligence Unit, 2007

Yukarıdaki tabloya göre internetin olanaklarından en fazla faydalanan ülke Danimarka. 10 üzerinden 8.88 puan toplayan Danimarka'yı izleyen ülke Amerika, 2007 yılında 2006 yılında 4. sırada olan İsveç ile aynı puanı almıştır. Güney Asya ülkelerinden Hong Kong ve Singapur teknolojisiyle birçok Avrupa ülkesini geride bırakmış durumda. 69 ülkenin yer aldığı sıralamada en zayıf ülkeler AB içerisinde Yunanistan, Macaristan ve Litvanya'dır. Türkiye listede 42.sırada yer almaktadır¹⁵¹.

2.2.4. Araştırma Geliştirme Hedeflerinin Uygulamaları

AB'nin teknolojik performans düşüklüğüne yol açan faktörlerden birisi, teknoloji politikasında, son dönemde teknolojik yenilik dinamiklerinde meydana gelen değişikliklere ve ortaya çıkan yeni inovasyon modeline yeterince uyum sağlayamaması, bir diğeri ise AB yenilik sisteminin "ulus üstü" bir özellik taşıması ve bütünleşme sürecine bağlı güçlükler olduğunu söyleyebiliriz¹⁵². Bilginin üretilmesi ve yayılması bir ülkenin rekabetçiliği için oldukça önemli bir faktördür. AB'nin Ar-

¹⁵¹The Economist, "The 2007 E-readiness Rankings, Raising the Bar", A White Paper from the Economist Intelligence Unit, ss.2-3.

¹⁵² Saadet İyidoğan, "Avrupa Birliği Sanayi ve Teknoloji Politikaları Paradoksu", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, der. Beril Dedeoğlu, Boyut Kitapları, 1.Baskı, İstanbul, Ekim 2003, s.264.

Ge harcamalarının yükselişinde küçük bir ilerleme olmuştur. AB’de toplam Ar-Ge yatırımlarının milli gelirdeki payının 2000 ve 2005 yılları arasında geri kalmışlığı devam etmektedir¹⁵³. 2002 yılının Barselona zirvesinde AB liderleri Ar-Ge harcamalarını 2010 yılına kadar milli gelirin %3’ü kadar arttırmayı hedeflemişlerdi. Ancak bu hedefin bu süre içinde ulaşılması zor olan bir hedef olduğu ifade edilmiştir. Çünkü bu hedef aslında tüm AB ülkelerinin araştırma harcamalarını ikiye katlaması anlamına gelmekteydi¹⁵⁴. Ar-Ge harcamalarıyla ilgili olarak AB içerisindeki farklılık göze çarpmaktadır. İskandinav ülkeleri en başından itibaren Ar-Ge harcamalarında yüksek paya sahipken, Fransa ve Almanya’nın milli gelirden Ar-Ge harcamalarına ayrılan pay güçlkle değişmektedir. İngiltere ve Hollanda’da ise harcamaların payı düşmektedir.

Ar-Ge harcamalarındaki düşüklüğün bir diğer sonucu ise Avrupa şirketlerinin rakipleri olan Amerika ve Japonya’dan daha düşük sayıda patent belgesine sahip olmasıdır. Aslında AB patent uygulamaları için hala tek bir yapıya sahip değildir. Avrupa topluluk patentinin kabul edilmesi üye devlet hükümetleri tarafından benimsenmiştir. Ancak sonuç olarak işletmeler hala başvurularda vakit alan ve masraflı ayrı patent belgelerine sahiptirler. Bir ülkede Ar-Ge harcamalarının önemi ekonomik gelişme seviyesine göre değişmektedir. Gelişmiş ekonomilerde teknolojik gelişmenin verimlilik artışını hızlandıracığı düşüncesiyle Ar-Ge harcamaları daha önemli bir yer tutmaktadır.

Ar-Ge harcamalarındaki sektörel bozulmada önemli bir unsurdur. Olgunlaşmış ve yavaş büyüyen sektörlerde örneğin otomobil sanayisinde yapılan araştırma harcamalarının potansiyel ekonomik büyümeye etkisi, yazılım ve ilaç gibi hızlı büyüyen sektörlerden daha azdır.

Bir ülkenin yenilikçilik kapasitesinin belirlenmesinde patent başvurularının sayısı da oldukça önemlidir. Ancak bu sayıların dikkatli yorumlanması gereklidir. Örneğin 2005 yılında ilaç sanayisinde elde edilen tek bir ABD patenti için yapılan Ar-Ge harcaması 15 milyon Avro, elektronik veya elektronik mal sektöründeki 6

¹⁵³ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.23.

¹⁵⁴ Murray, s.13.

patent harcamasından fazladır. Bu yüzden araştırma için büyük bir pay gereken ilaç sektörüne bağlı olan İsviçre ve İngiltere gibi ülkeler diğer ülkelere göre daha az patent tescili yaparlar. Almanya ve Japonya gibi elektronik, otomobil, teknolojik donanım da güçlü olan ülkelerin daha fazla sayıda patent kaydı bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı toplam Ar-Ge harcamaları ve patentler bir ülkenin yenilikçilik kapasitesini ölçmede yeterli değildir. Bu göstergeler daha çok büyük ölçüde benzer gelişme seviyesine sahip ekonomiler arasında Ar-Ge harcama seviyelerini karşılaştırmada fikir vermekte ve sanayi yapıları hakkında değerlendirme yapmakta faydalıdır. En zengin 12 Avrupa ülkesi arasında İsveç 2005 yılında Ar-Ge harcamaları milli gelirin %3.9'u kadar, ardından Finlandiya %3.5, Danimarka ve Almanya'da %2.5'i kadardır. Harcamalar İtalya'da %1.1, İrlanda'da %1.3, hizmet sektörünün payı büyük olan Hollanda ve İngiltere'de %1.8'dir. Bu ülkelere göre daha yoksul olan AB ülkeleri Lizbon hedefinden daha uzaktadır. 2005 yılında, Yunanistan ve Portekiz sırasıyla %0.6 ve %0.8 oranındaki harcamayla en kötü durumda olan ülkeler arasındadır. Yeni üye olan ülkelerden Slovenya 2005 yılında Ar-Ge'ye %1.6 harcama yapmış, Çek Cumhuriyeti en hızlı gelişme kaydeden ülke olmuştur. Çek Cumhuriyeti 1999 yılındaki Ar-Ge harcamalarını %1.1'den 2005 yılında GSYİH'nın %1.4'üne çıkarabilmiştir¹⁵⁵.

Tablo 5: Ar-Ge Harcamaları(GSYİH'nın Yüzdesi)

	1995	2000	2006
AB27	1.81	1.86	1.84
ABD	2.48	2.72	2.61*
Japonya	2.92	3.05	3.23*

Kaynak: Eurostat, Innovation and Research Indicators, *2005 yılı verileri.

AB'ye yeni katılan ülkelerin çoğu yeni girişimler için gerekli fonun eksikliğinden sorun yaşamaya devam etmektedir. AB'de özel sektör ar-ge harcamaları devlet harcamaları ile kıyaslandığında yetersizdir. AB içinde özel sektörün finanse ettiği Ar-Ge harcamaları payının en yüksek olduğu ülkelerin

¹⁵⁵ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.26.

başında sırasıyla %79.7 Lüksemburg, %65.7 İsveç, %66.6 Finlandiya, %67.6 ile Almanya gelmektedir. Buna karşılık Polonya, Portekiz, Yunanistan, Macaristan'da ise özel sektörün Ar-Ge harcamalarına finansmana katkısı sırasıyla, %33.1, %36.3, %31.0, 43.3'tür¹⁵⁶. Üye devletler özel sektör Ar-Ge harcamalarının payını 2010 yılına kadar %66'ya kadar arttırmayı hedeflemişlerdir. Ancak çoğu üye devletin özel sektörünün Ar-Ge harcamalarının artırılmasının nasıl sağlayacakları belirsizdir. Komisyon bunun için işletmelerin Ar-Ge yatırımları için vergi indirimleri gibi mali teşvikleri savunmaktadır. Komisyon ayrıca küçük ölçekli işletmelerin Ar-Ge harcamalarının desteklenmesi için üye devletlere izin veren devlet yardımları yönergelerini düzenlemeyi taahhüt etmiştir¹⁵⁷.

Tablo 6: Devlet ve Özel Sektör Tarafından Finanse Edilen Ar-Ge Harcamalarının Payı

	Devlet	Özel Sektör
AB27	34.7	54.1
ABD	29.3	64.9
Japonya	16.2	77.1

Kaynak: OECD, Main Science and Technology Indicators (MSTI): 2008/1 edition, <http://www.oecd.org/dataoecd/49/45/24236156.pdf>, (01.06.2008).

Kamu Ar-Ge etkinliklerinin asli görevi; bilgi üretiminin sosyal faydasını arttırmak amacıyla kamu Ar-Ge yatırımları artırılarak, özel kesim Ar-Ge harcamalarının düşürülmesi değil, teknoloji, yenilik politikaları ile Ar-Ge alanları arasındaki doğru eşgüdümün sağlanması olduğu vurgulanmıştır. Kamunun görevi, bilginin yayılma kapasitesini arttırmak için alt yapıyı iyileştirmek, bilginin ekonomik aktörler ve bölgeler arasında paylaşılabilir olmasını sağlamak olmalıdır¹⁵⁸.

AB'de daha çok Ar-Ge yatırımının gerçekleştirilememesinin bazı nedenleri vardır. Bunlardan biri ilaç, yazılım ve teknolojik donanım gibi hızlı gelişen sektörlerde Avrupa'nın zayıf olması, bir diğeri de bu yatırımların hızlı büyüyen

¹⁵⁶ OECD, Main Science and Technology Indicators (MSTI): 2008/1 edition, <http://www.oecd.org/dataoecd/49/45/24236156.pdf>, (01.06.2008).

¹⁵⁷ Murray, s.13.

¹⁵⁸ İyidoğan, s.269.

sektörlerde giderek düşmesidir. Bu nedenle Ar-Ge yatırımları, daha çok otomobil sektörü gibi yavaş büyüyen sektörlerle yönelmektedir¹⁵⁹.

Aslında AB teknoloji politikalarının gelişimi için ve Ar-Ge alanında büyük projeler gerçekleştirmiştir. ESPRİT (The European Strategic Programme for Research and Development in Information Technology), EUREKA(European Research Coordination Agency), ve RTD(Research-Technology-Development) programları hazırlanmıştır. 1984'ten itibaren bu programlar “Çerçeve Programları” şemsiyesi altında toplanmıştır.¹⁶⁰ AB temel bilimlerde büyük başarılar elde edebilmiştir. Ancak, Avrupa bu bilimsel potansiyelini ekonomik avantajlar yaratacak biçimde kullanıp değerlendirilmesi yönünde eksik kalmıştır. Avrupa sanayilerinin araştırma sonuçlarını pazara sunulan ürünlere dönüştürmedeki başarısızlığına ilişkin bu durum, AB'nin teknoloji politikaları paradoksu ya da kısaca “Avrupa Paradoksu” olarak ifade edilmiştir.¹⁶¹ Bu nedenle günümüzde Çerçeve Programları “pazara-dönük” bir model olarak uygulanmaktadır. AB'de, önceki yıllarda stratejik önemi olan askeri araştırmalar, enerji araştırmaları, uzay-havacılık gibi eski eğilimin yerini mikroelektronik gibi yeni gelişen sektörler almıştır. Bilimsel ve teknolojik bilginin üretilmesi kadar etkin dağıtımının da, pazarın hızlı değişen beklentilerine cevap verebilmek için önemli olduğu için Ar-Ge harcamalarında “pazara-dönük” bir model kabul edilmiştir¹⁶².

Avrupa'nın araştırmada geri kalmışlığının bir diğer sebebi ise hizmet sektöründeki Ar-Ge seviyesinin düşük olmasıdır. OECD verilerine göre AB15 içerisinde hizmet sektöründe Ar-Ge seviyesi ABD'nin üçte biri kadardır. Bu durum AB ülkeleri arasında hizmet sektörü verimliliğindeki zayıf büyümenin nedenini net olarak açıklamaktadır. Avrupa'nın zayıf performansının bir diğer nedeni başarılı araştırmacıların eksikliğidir. Yenilik araştırmaları ve uygulamaları her şeyden önce bilim ve teknolojide vasıflara sahip, yüksek derecede eğitilmiş işgücüne ihtiyaç vardır. Yeni teknolojilere uyum için matematik ve fen dalları öğretiminde güçlü

¹⁵⁹ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.26.

¹⁶⁰ İyidoğan, s.254.

¹⁶¹ İyidoğan, s.264.

¹⁶² İyidoğan, ss.269,270

okullar ve yeniliğin üretimi ve yayılımını kolaylaştıran üniversitelere gereksinim vardır. AB’de işgücünün vasfı genellikle ABD’nin ihracatında hakim olduğu yazılım gibi bilgiye dayalı ürünlerden daha çok makine ve otomobil gibi sermaye yoğun mal üretmeye uygundur. Çin endüstrisinin gelişimi ve diğer ortaya çıkan piyasalar nedeniyle Avrupa’nın makine ve yatırım mallarına olan talep devam etmiştir. Ancak bu sektörlerde rekabet hızla yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle Avrupa’nın yaşam standartları ancak AB şirketleri bilgi yoğun endüstrilerde daha başarılı olabilirse elverişli olabilecektir. Bunun için insan sermayesine yatırım artırılmalı, hükümetler daha yüksek eğitim seviyesi için reform yapmalıdır. Kamu alımları yenilikçi teknolojilerin benimsenmesi ve yayılması sağlanacak şekilde ayarlanmalıdır¹⁶³.

2.2.5. Sosyal Hedeflerinin Uygulanması

Lizbon Stratejisinde istihdam ile ilgili beklenen hedeflere ulaşmadaki gelişmeler yavaş ilerleme göstermiştir. AB15 için istihdam oranı 2000 ve 2003 yılları arasında sadece yüzde 1 oranı kadar artış göstermiştir. AB15 için 2003 yılında istihdam oranı %64.4 olmuştur. Bu olumsuz sonuç büyük oranda 2000 yılının ortasından itibaren kaydedilen ekonomik faaliyetlerin yavaşlamasıyla ilişkilidir¹⁶⁴. İşsizlik oranı AB15 için 2003 yılında %7.7’den %8.0’a, AB25’de %8.8’den %9’a çıkmıştır. AB ekonomik büyümesini arttırabilmek ve emeklilik sistemlerinin uzun dönemli sürdürülebilirliğini sağlamak için daha çok kişinin işgücüne katılımını sağlamasına ihtiyaç duymaktadır¹⁶⁵.

AB vatandaşlarının neredeyse yarısı için işsizlik; terörizm, göç gibi konuların önünde yer alan bir numaralı sorundur. Polonyalıların %29’u, İtalyanların da sadece %34’ü 2 yıllık bir zaman içinde hala bir meslekleri olacağından eminler. Aynı şekilde Almanya ve Fransa’da bu oran %50’nin altındadır. Var olan karamsarlık yüzünden Avrupalılar iş gücü piyasasında reform konusunda çok tedbirliler ve bu konudaki değişikliklerden endişelenmektedirler. 2000 yılında %62.4 olan istihdam

¹⁶³ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.28.

¹⁶⁴ Avrupa Komisyonu, “The Economic Costs of Non- Lisbon, A Survey of the Literature on the Economic Impact of Lisbon-type Reforms” Brüksel, SEC (2005), s.24.

¹⁶⁵ Murray, s.43.

oranı 2006 yılının sonunda %64.4 olmuştur. İşsizlik oranı AB25'te 2005 yılından itibaren düşmektedir. 2006 yılının aralık ayında işsizlik oranı %7.5 iken, ABD(%4.5) ve Japonya(%4.1) gibi diğer büyük OECD ülkelerinden üzerindedir. İşsizlik oranındaki yüksekliğin bir nedeni Almanya, Fransa ve İtalya ekonomilerindeki zayıf performansın olduğunu söyleyebiliriz. Üye ülkeler arasında Avusturya, Portekiz, Hollanda, İrlanda, İskandinav ülkeleri ve İngiltere %70 hedefine ulaşmış ya da yakınlaşmış ülkelerdir.¹⁶⁶ Avrupa Sosyal Modeli yeni üye olan ülkeler arasında daha az tartışılmaktadır. Birçoğu komünist geçmişlerinden miras kalan refah sistemlerinde reform ile mücadele etmektedir. Örneğin işsizlik oranı Slovakya'da 2003'de %17 olmuştur. Yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı artmış, eğitim ve sağlık hizmetlerinin seviyesi de düşük olmuştur. Polonya'da işsizlik oranı 2003'de %17.9'dur. Ancak bu ülkelerin zenginliği arttıkça, yeni refah sistemleri oluşturmak için reformlarının radikalleşmesi sonucunda Avrupa Sosyal Modeli'nin geleceği yeni üye ülkeler için de çok önemli bir mesele olmuştur¹⁶⁷.

AB'de kadın istihdam oranındaki artış daha iyi bir gelişme göstermiştir. 2005 yılı sonunda kadın istihdam oranı %56'ya ulaşmıştır. Fakat oranlar, Hollanda, İsveç ve İngiltere'de %65 ve %70'den, Yunanistan, İtalya ve Polonya'da %45-%47 gibi geniş bir varyasyonu yansıtmaktadır. AB25'de 55 yaş üstü çalışanların oranı 2000 yılından itibaren %7 oranında artmıştır. Emeklilik sistemlerinde reforma gidilmesi ve aktif yaşlanma stratejilerinin oluşturulması bu oranın artmasında etkili olmuştur.

2006 yılında AB25'te istihdamdaki artış hızı, %1.4 kadardır. 2000 yılından beri Almanya'da gerçekleşen en iyi ekonomik büyüme performansı, yarım milyon kadar iş yaratılmasına yardım etmiştir. Hem Almanya'da hem de Fransa'da işsizlik oranı kritik %10 seviyesinin altına düşmüştür. İtalya'da %60 seviyesinin altında kalmasına rağmen istihdam oranı %1 oranında artmıştır. 2006 yılında İrlanda ve İspanya'da hızlı bir istihdam artışı görülmüştür. Tüm bu gelişmeler olumlu gözükse

¹⁶⁶ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.81.

¹⁶⁷ Mitchell A. Orenstein ve Martine R. Hass, "Globalisation and the Future of the Welfare States in Post-Communist East Central European Countries", **Globalisation and the Future of the Welfare States**, der: Miguel Glatzer ve Dietrich Rueschemeyer, University of Pittsburgh Press, 2005, s.137.

de bazı ekonomistler istihdamdaki artışın devam edebilmesi için işgücü piyasası reformlarıyla daha fazla ilerlemenin sağlanması gerektiğini savunmuşlardır.¹⁶⁸

Avrupa Komisyonu tarafından kurulmuş olan Avrupa İstihdam Servisi(EURES), Avrupa Ekonomik Alanı ülkelerinde çalışan kişilerin serbest dolaşımını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır¹⁶⁹. Ayrıca Komisyon Avrupalılar için diğer Avrupa ülkelerinde çalışmayı kolaylaştırmak için bir “Avrupa Nitelikler Çerçevesi” önermiştir. Avrupa Nitelikler Çerçevesine göre üye ülkeler yüksek öğrenim sistemlerindeki her derece için karşılaştırılabilir ve karşılıklı anlaşılabilir nitelikleri belirlemek için çalışacaktır. Burada amaç öğrenenlerin ve mezunların uluslararası hareketliliğinin sağlanması ve niteliklerin uluslararası alanda tanınmasıdır¹⁷⁰. Ayrıca AB'nin yeni bütçesi altında küreselleşmenin getireceği etkilere bağlı olarak, işini kaybeden kişilerin yaşamlarını sürdürmelerine ve genel olarak Avrupalı vatandaşların bu değişimlere hazırlıklı olmalarına yardımcı olmak için “Avrupa Komisyonu Küreselleşme Fonu” oluşturulmuştur¹⁷¹. Ancak Komisyon Avrupa'daki 20 milyon işsiz için temel sorumluluğun hükümetlerde, iş yerlerinde ve işçi sendikalarında olduğunu belirtmiştir.

İstihdam bakımından Avrupa'nın en iyi performans gösteren ülkeleri Danimarka, Hollanda ve İsveç'tir. Bu ülkeler %70 oranındaki istihdam hedefini aşmışlardır. Bu ülkeler aynı zamanda kadın ve yaşlı istihdamı ile ilgili olan hedefleri de gerçekleştirmişlerdir.

Öte yandan, istihdama ilişkin değerlendirmeler ışığında, yarı zamanlı ve geçici sözleşmeli istihdam oranında artış meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum kadınların işgücüne geri dönmelerini arttırdığı için olumlu ancak bir taraftan da şirketlerin çalışanları sözleşme güvenliğinden yoksun bırakılarak değiştirilebileceği ve sosyal güvenlik yükümlülükleri olmadan çalıştırılabileceği için olumsuz olmuştur.

¹⁶⁸ Barysch, Tilford and Wanlin, s.82.

¹⁶⁹ The European Job Mobility Portal, “Eures Helps Workers to Cross Borders”, <http://europa.eu.int/eures/main.jsp?acro=eures&lang=en&catId=1&parentId=0>, (15.01.2008).

¹⁷⁰ Avrupa Komisyonu, “Hayat Boyu Öğrenme için Avrupa Yeterlilikler Çerçevesine Doğru” Komisyon Personeli Çalışma Belgesi, Brüksel, 2005, ss.8-9.

¹⁷¹ Loukas Tsoukalis, “Why We Need a Globalisation Adjustment Fund” Discussion Paper Prepared for the UK Presidency, October 2005, s.4.

Almanya’da sosyal güvenlik sistemlerinden yararlananlar, sisteme ödeme yaparak katkıda bulunan sürekli istihdam edilen kişilerden çok daha fazladır. İspanya ve Portekiz’de çalışanlar sürekli işlerin kuralları katı olduğu için geçici sözleşmeli işlerde çalışmaktadırlar. Hollanda’da kadınların büyük bir çoğunluğu çocuk bakımıyla ilgili masraflar nedeniyle yarı zamanlı işlerde istihdam edilmektedir.

Genç işsizlerin oranı Avrupa’daki işsizlik ortalamasından daha fazladır. Polonya’da gençlerin neredeyse yüzde 40’ı iş aramaktadır. Bu durum eğitim sistemlerin öğrencilere doğru vasıfları öğretmediğini ve işgücü piyasalarının gençlere işe erken başlamalarına fırsat vermek için esnek olmadığını göstermektedir.

Eğitim, daha fazla büyüme, daha çok ve daha iyi iş, yenilikçilik ve girişimcilik aktiviteleri gibi Lizbon hedeflerinde erişim için oldukça önemlidir. Daha yüksek Ar-Ge harcamaları eğer AB ülkeleri uygun araştırmacılara sahipse anlamlıdır. AB’nin yalnızca ortaokul seviyesindeki okullarda öğrenim görmüş kişilerin sayısının yarıya indirilmesiyle ilgili hedefini 2010 yılına kadar gerçekleştirmemesi muhtemeldir. Ayrıca 20–24 yaş aralığında lise eğitimini tamamlamış kişilerin oranı 2010 yılına kadar %85 olmalıydı. AB genelinde bu oran % 77 iken, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya’da %90’ın üzerinde, Portekiz’de %50’nin altındadır.

Bazı ülkeler herhangi bir mesleki nitelik kazanmaksızın okulu erken bırakan kişiler için yapılan projelerde öncülük etmektedirler. Örneğin İngiltere’de düşük gelirli ailelerin çocuklarının okula devam etmeleri için ödeme yapılmakta ve Macaristan’da okuldan erken ayrılanlar için, çıraklık, staj programlarına dahil olmaları için çaba gösterilmektedir. Öğretmen açığı eğitimle ilgili hedeflerin ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Avrupa’da pek çok öğretmen 50 yaşın üzerinde veya emekli olmak üzeredir. Ayrıca öğretmenler bilgi teknolojilerini öğretebilecek yeterliliğe sahip olmalıdır¹⁷².

¹⁷² Barysch, Tilford ve Wanlin, ss.83-88.

OECD tarafından yapılan PISA¹⁷³ olarak kısaltılan “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı” araştırmaları, Lizbon Stratejisi’ni değerlendirirken AB ülkelerini karşılaştırmada yardımcı olmaktadır. Üç yılda bir yapılan araştırmada OECD, 56 ülkenin 15 yaş grubu öğrencilerinin eğitim kazanımlarını belirlemeyi hedeflemektedir. Araştırma, matematik, fen bilimleri ve okuma becerilerini kapsamakta, akıl yürütme, problem çözme gibi alanlarda öğrencilerin yeterliklerini ölçmektedir. Bunun için bu alanlarda öğrencilere sorular sorulmaktadır. PISA 2006 raporuna göre AB ülkeleri arasında matematik alanında yapılan sıralamada Finlandiya 548 puanla birinci sırada yer almakta, Danimarka ve Hollanda’daki öğrenciler bu alanda üst sıralarda yerini almaktadır. Ancak İtalya 462, Yunanistan 459 puanla sıralamada daha aşağıda yer almaktadır. Türkiye 424 puan ile Uruguay’dan sonra 43. sırada yer almaktadır. Çek öğrenciler özellikle 513 puanla bilim alanında iyiyken Portekiz ve Yunanistan bu alanda en düşük sıralamada yer almaktadır. Türkiye 424 puanla OECD ortalamasının altında yer almaktadır¹⁷⁴.

Üniversiteler bölgesel ve ulusal kalkınmada önemli bir unsurdur. AB üye devletleri üniversitelerin günümüze uyumlu olmayan yönetim sistemleri için gerekli değişiklikleri yapmaya başlamışlardır. Ancak Avrupa’da yaklaşık 200 yıllık bir tarihi geçmişe sahip olan üniversitelerde gerekli değişiklikleri yapmak kolay değildir. Avrupa, bölge etrafına dağılmış çok sayıda küçük ölçekli kuruma sahiptir. Her ne kadar bölgesel ve küresel rakipleriyle yarışabilecek seviyede değilse de bu kurumların neredeyse hepsi araştırma yoğun olmayı hedeflemektedirler. ABD, araştırma fonlarına ve az miktardaki seçkin üniversitenin yeterliklerine odaklanırken, AB’de zaten kıt olan kaynaklar Avrupa’nın 4000 civarında üniversite kurumuna yayılmıştır. Bunun sonucunda ortalama bir başarı elde edilmiştir¹⁷⁵.

AB ülkeleri vasıflı çalışanların sayısını arttırabilmek için önemli adımlar atmaktadır. Bologna süreci bu adımlardan biridir. Bologna süreci, Avrupa Birliği’nin 1999 yılında yayınladığı “Bologna Bildirgesi” ile başlayan büyük bir yüksek öğretim

¹⁷³ Programme for International Student Assessment.

¹⁷⁴ PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow’s World Executive Summary, OECD, 2007, <http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/15/13/39725224.pdf>, (16.01.2008).

¹⁷⁵ Richard Lamberd, Nick Butler, “The Future of European Universities, Renaissance or Decay?”, Center for European Reform, ss.8-9.

reformu girişimidir. Hedef 2010 yılına kadar Avrupa Ülkelerinde kendi içinde uyumlu, birbirlerini karşılıklı olarak anlayan, tamamlayan ve rekabet gücü yüksek bir “Avrupa Yüksek Öğretim Alanı” oluşturulmasıdır. Süreç kolay anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir bir derece sisteminin uygulanmasını, lisans ve lisansüstü olmak üzere iki dereceli bir sistemin uygulanmasını, üniversiteler arasında ortak bir kredi sisteminin oluşturulmasını, üniversiteler arasındaki öğrenci ve öğretim üyesi dolaşımı önündeki engellerin kaldırılmasını amaçlamaktadır. Eğer tüm bu yenilikler başarılı bir şekilde uygulanırsa üniversiteler daha etkili ve kaliteli kurumlar olabilecek ve yüksek öğretime öğrenci katılımı artabilecektir¹⁷⁶.

Avrupalıların birçoğu küreselleşmeden ve doğuya doğru genişlemeden dolayı sosyal güvenlik sistemlerinde bir baskı olduğunu düşünmektedir. Bunun yanı sıra nüfusun yaşlanması da Avrupa'nın emeklilik ve sağlık sistemi üzerinde bir baskı unsuru olarak görülmektedir. Geleneksel aile yapısının değişmesi, teknolojik değişiklik; çocuklarında dahil olduğu devam eden yoksulluğun arka planıdır¹⁷⁷. Gelişmekte olan yeni ekonomi, istihdam ve aile ortamıyla daha uyumlu bir refah yapısı inşa etme çabası sosyal güvenliğin modernleştirilmesi gereğini oluşturmuştur. Kaynaklardaki yetersizlik, bilgi temelli ekonominin yarattığı eşitsizlikleri ve toplumsal riskleri göz önünde bulundurunca karmaşık bir hal almaktadır. Çünkü yeni ekonomi, beceri sahibi olanlarla olmayanlar arasında giderek derinleşen bir uçurum açmaktadır. Bu nedenle sosyal uyumun güçlendirilmesi, sosyal koruma sisteminin etkinliği, sosyal dışlanma için oldukça önemli bir sınavdır¹⁷⁸.

AB'nin sosyal güvenlik alanında iş sağlığı ve güvenliği standartları ve kadın erkek fırsat eşitliğinin ötesinde sınırlı bir yetkisi vardır. Emeklilik ve refah sistemleri bakımından AB ülkeleri oldukça farklı politikalara sahiptir. Birçok üye ülke yaşlanan nüfus ve düşen verimlilik oranlarıyla başa çıkabilmek için emeklilik sistemlerini gözden geçirmiştir¹⁷⁹. 2004 yılında AB'de ortalama yaşam süresi erkekler için 75

¹⁷⁶ Lamberd ve Butler, s. 33.

¹⁷⁷ Barysch, Tilford ve Wanlin, s. 95.

¹⁷⁸ Gosta Esping- Andersen, “Yirminci Yüzyılda Yeni Bir Avrupa Sosyal Modeline Doğru”, **Avrupa'nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, der: Maria Joao Rodrigues, Dışbank Kitapları, 1. Basım, İstanbul, 2004, ss. 91-92.

¹⁷⁹ Barysch, Tilford ve Wanlin, s. 95.

kadınlar için 81'in üzerindedir. 2050 yılında ortalama yaşam süresinin erkekler için 81 kadınlar için ise 86 olması beklenmektedir. AB15 içerisinde genel olarak ortalama yaşam süresi (kadınlar için 82, erkeklerde 76) yeni üye olan ülkelerden (kadınlar için 78, erkekler için 70) daha uzundur¹⁸⁰. Sonuç olarak 2010 yılından sonra emeklilerin sayısı artarken çalışanların sayısı azalmaya başlayacak. Bu nedenle Avrupa'da uygun bir yöntemle sosyal güvenlik için etkili kaynakların sağlanması gerekmektedir. Avrupa Komisyonu'na göre gerekli önlemlerin alınmaması halinde sosyal güvenliğe ilişkin harcamalar üye ülkelerin GSYİH'si üzerinde %3 ve %4 oranında ek yük getirecektir. Komisyon bu durumda AB'nin bugünkü %2.4 oranındaki büyüme oranının, 2030 yılından sonra potansiyel büyüme oranı yüzde 1.2'ye düşeceğini hesaplamıştır¹⁸¹.

Bütün AB ülkeleri, emeklilik ve refah sistemlerini güçlendirilebilir bir temel üzerine yerleştirmek için programlar oluşturmaya başlamıştır. Ulusal emeklilik sistemleri genellikle iki sütuna dayanır. Birincisi sosyal katkılar tarafından finanse edilen devlet emeklilik sistemleri ikincisi özel emeklilik sistemleridir. AB ülkelerinin çoğu kamu kaynaklı emeklilik sistemlerini azaltmayı, özel emeklilik sistemlerini arttırmayı ve geç emekliliği teşvik edici önlemler almayı içeren projeler düzenlemektedir.

Birçok AB ülkesi sosyal yardımları azaltmak için; emeklilik ödenekleri son yılın maaşına dayalı olan tanımlı yardım sistemlerinden, bütün bir kariyer boyunca yapılmış katkıları göz önüne alan tanımlı katkı sistemlerine yönelmektedir. Üye ülkelerden sadece Yunanistan ve İspanya son maaşlara dayalı olan emeklilik ödeneğine sahip olan ülkelerdir. Çek Cumhuriyeti'nde ödenekler emeklilikten önce 30 yıl boyunca alınan ücretlerin ortalamasına dayanmaktadır.

Kamunun finanse ettiği emeklilik sistemleri gerilerken özel emeklilik sistemleri daha önemli hale gelmektedir. İngiltere devletin finanse ettiği emekli maaşları yerine konut yardımı gibi diğer sosyal yardımlara yönelmektedir.

¹⁸⁰ Avrupa Komisyonu, "Europe's Demographic Future: Facts and Figures", Brüksel, SEC(2007), ss. 24-25.

¹⁸¹ Avrupa Komisyonu, "Europe's Demographic Future: Facts and Figures", s. 10.

Almanya’da sosyal yardım sistemleri çoğunlukla yardım alanların katkılarına dayanmaktadır. Özel emeklilik tasarrufları daha yavaş bir artış göstermiştir. Bazı yeni üye olan ülkeler ve İskandinav ülkeleri bireysel emeklilik tasarruflarını zorunlu hale getirmişlerdir. Birçok ülke emeklilik yaşını 65’ten 67’ye kademeli bir biçimde arttırmayı planlıyor. Ancak bunun ilerleyen 10 yıllık zaman dönemi içerisinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Örneğin Almanya 2012 sonrasına kadar emeklilik yaşının kademeli arttırışına başlamayacaktır. Aynı zamanda Fransa’nın resmi emeklilik yaşı (60) Avrupa’nın hala en düşük rakamıdır.

Lizbon gündeminin bir parçası olarak AB yoksulluk ve sosyal dışlanmışlık riskini azaltmak için bazı genel hedefler belirlemiştir. Üye devletler yoksulluk riskinin azaltılması için en iyi yolun daha iyi ve daha çok iş fırsatları yaratmak olduğunu kabul etmişlerdir¹⁸². Sosyal dışlanmışların bir kısmı işsizken bir kısmı da iş sahibidir. İş sahibi olanlar işlerindeki süreklilik, ücret ve koşullarla ilgili belirsizlikler içindedir. Eğitim ve öğretim düzeyi en düşük kesimlerde işsizlik ve uzun dönemli işsizlik oranları çok daha yüksektir. Burada en dezavantajlı kesime kaynakların onların eğitime yönlendirilmesinden daha çok ara kademe işgücünün eğitime ağırlık verilmesi önem taşımaktadır. Çünkü bu yolla ara kademe eğitim alma imkanına sahip olanlar iş hiyerarşisinde daha vasıfsızların işlerini kaybetmesini engelleyecek bu şekilde mesleki yapının başka yerlerinde daha fazla iş olanağı yaratacaktır¹⁸³.

2005 yılında AB25 nüfusunun yüzde 16’sı yoksulluk riskindedir. En yüksek oranlar (nüfusun yüzde 18-21) Akdeniz ülkelerinde; Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya’da, ayrıca İrlanda ve İngiltere’de kaydedilmektedir. Yeni üyelerden Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Slovenya gelirin daha eşit bir dağılımına sahiptir. İskandinav ülkeleri bu alanda en iyi performans gösteren ülkelerdir. Yoksulluk sınırları kamu politikalarıyla yakından ilişkilidir. Sosyal transferlerin olmaması halinde AB25’te ortalama yoksulluk riski %16’dan %25’e yükselebileceği tahmin edilmektedir¹⁸⁴.

¹⁸² Murray, s.55.

¹⁸³ Lindley, ss.138-139.

¹⁸⁴ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.100.

Evin geçimini erkeğin sağladığı standart aile modeli bir zamanlar elverişli bir refah düzeyini ve yüksek doğurganlığı güvence altına alıyordu; ama bu model artık hem sayıca, hem de çocuk yoksulluğunu önleme kapasitesi anlamında bir daralma göstermektedir. Aile yapısında ortaya çıkan değişimle birlikte, eskisi kadar homojen ve öngörülebilir olmayan yeni yaşam kalıpları ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda gençlik kesiminde, çocuklu ailelerde ve kadınlarda yoksulluk konusunda daha çok risk altında bulunduğu tespit edilmiştir¹⁸⁵. Çocuk yoksulluğu AB için oldukça önemlidir. Çünkü yoksul çocuklar eğitim fırsatlarından daha az yararlanmakta bu durum da işsiz olmalarına ve suç eğiliminin artmasına neden olmaktadır. İngiltere 1999 yılından itibaren çocuk yoksulluğunu düşürebilmiş ülkelerdendir. İtalya, Portekiz ve Slovakya bu konuda diğer ülkelere göre daha kötü durumdadır. AB hükümetleri çalışan annelerin kariyer ve aile hedeflerini birbirleriyle uzlaştırmak amacıyla, aile hizmetini (çocuk bakımı, erken eğitim, annelere daha büyük doğrudan mali destek sağlanması) öncelikler arasına koymaktadır¹⁸⁶.

2.2.6. Lizbon Stratejisinin Ara Dönem Değerlendirilmesi ve Yenilenmiş

Lizbon Stratejisi

Lizbon Stratejisi Avrupa'da büyüme ve istihdamı arttırmayı, büyüme sürecinin merkezine Avrupa'nın çevre ve sosyal uyumunu yerleştirmeyi hedeflemiştir¹⁸⁷. 2000 yılında Avrupa Konseyi tarafından başlatılan Lizbon Stratejisi tam olarak Avrupa'nın küreselleşme, hızlı teknolojik değişiklik, yaşlanma gibi sorunlarla yüzleştiği, ekonomik ve sosyal bir gelişme için kapsamlı bir Avrupa stratejisinin detaylandırılmasıdır. Kabul edilen temel fikir, Avrupa sosyal modelinin sürdürülebilmesi amacıyla bilgi ve yenilik üzerine odaklanılarak ekonominin canlandırılmasıdır. Bu hedefin yapısal reformlar için oluşturulan gündemin temel amacı olması gerektiği belirlenmiştir.

¹⁸⁵ Andersen, ss. 69-70.

¹⁸⁶ Barysch, Tilford ve Wanlin, s.100.

¹⁸⁷ Wim Kok, "Facing the Challenge, The Lisbon Strategy for Growth and Employment", Report from the High Level Group, Belgium, 2004, s.39.

Lizbon Stratejisi ile sadece yönetmelik ve topluluk programlarıyla kalmayıp aynı zamanda yeni bir açık eşgüdüm yöntemini kullanarak ortak amaçlar ve somut adımlar belirlemeye çalışılmıştır. Bu yöntem istihdam politikasında denenmiş aynı zamanda bilgi toplumu, araştırma, girişimcilik, eğitim ve yenilikçilik politikalarında da uygulanmıştır.

22 Nisan 2004 tarihinde Avrupa’da üye ülkelerin Lizbon hedeflerine uyumunu tespit etmek üzere Hollanda eski Başbakanı Wim Kok’un liderliğinde bir Üst Düzey Grup kurulmuştur. Üst Düzey Grup, 2004’te “Büyüme ve İstihdam için Lizbon Stratejisi” isimli bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Lizbon hedeflerine ulaşmada AB’nin durumu ortaya konulmuştur¹⁸⁸.

Lizbon Stratejisi 2004 yılında genel olarak değerlendirildiğinde öngördüğü hedeflere ulaşamamıştır. İnternet bağlantılarına erişimin yaygınlaştırılması, araştırmalardaki mükemmeliyet ağlarının gelişimi, mali piyasalarda bütünleşme, hizmetlerde istihdamın modernleştirilmesinde gelişme olmasına rağmen yeniliğin arttırılması, topluluk patenti edinebilme, sosyal korumanın iyileştirilmesi, yaşam boyu öğrenmenin gelişimi gibi pek çok alanda önemli engeller bulunmaktadır.

Bu engeller karşısında 2004–2005 döneminde ara dönem değerlendirilmesi yapıldığında gerek AB düzeyinde gerekse, üye ülkeler düzeyinde kaydedilen gelişmelerin yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. AB ve üye ülkeler Lizbon Stratejisi gereklerini yerine getirmek için çok yavaş davranmıştır. Uygulamadaki eksiklik, bazı mevcut gelişmelerle ilgili bağlantıları kurabilen iletişimdeki eksiklikle daha kötüleşmiştir¹⁸⁹. Strateji, yüklü gündemi, zayıf eşgüdümü ve çakışan öncelikleri nedeniyle beklenen sonuca erişememiştir. Ara dönem değerlendirmesi belirlenen temel sorunlara bazı çözümler oluşturmuştur¹⁹⁰. Amerika ve Asya arasındaki fark günümüzde giderek büyümüştür. Avrupa hala yaşlı nüfus artışıyla uğraşmaktadır¹⁹¹.

¹⁸⁸ Seda Akçam, “Avrupa Birliği’nde Bilgi Toplumuna Geçiş Çalışmaları”, TOBB, Bilgi Hizmetleri Dairesi, Haziran, 2006, s.10.

¹⁸⁹ Maria Joao Rodrigues, “The Lisbon Strategy After the Mid-Term Review: Implications for Innovation and Life- Long Learning”, Journal of Corporate Governance, Cilt:6, Sayı:4, 2006, s.350.

¹⁹⁰ Usal ve Ilgaz, s.15.

¹⁹¹ Kok, s.10.

Bu sorunların nedeni; belirsiz stratejik amaçlar, önceliklerin ve eylemlerin yoğunluğu, mekanizmalara katılımın, uygulamaların ve eşgüdümün eksikliği, mali teşvikin yetersizliği olarak görülmüştür¹⁹². Üye devletlerde kararlı bir siyasi iradenin olmaması da istenilen hedeflere ulaşılamamasında önemli bir rol oynamıştır. Koyulan hedeflerin esas noktası, üye ülkelerin sürece ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmeleridir. Sorumluluğun öncelikle üye ülkeler üzerinde olduğu, AB düzeyinde alınan önlemlerin stratejinin sadece etkin ve sistemli bir şekilde yürütülmesi amacını taşıdığı belirtilmiştir¹⁹³. Daha çok siyasi irade ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi başarı için önşart olarak görülmüştür. Uygulama ve iletişim süreçlerinin gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlemesiyle birlikte Lizbon Stratejisi'nin araçları ve sonuçları arasında daha fazla tutarlılık ve kararlılığa gereksinim duyulmakta olduğu belirtilmiştir. Ara dönem değerlendirmesinde istihdam ve büyüme için Lizbon Stratejisi'nin Avrupa'nın geleceği için çok önemli bir proje olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle bütün Avrupa'daki sosyal katılımcılar ile birlikte Avrupa Komisyonu ve Üye Devletler Lizbon sürecini üstlendiklerini göstermeli ve reform programlarını uygulamalarındaki sorumluluğu kabul etmeleri gerektiği, hükümetlerin ve Avrupa Komisyonun bu konuda siyasi öncülüğü üstlenmesi gerektiği vurgulanmıştır¹⁹⁴.

2005 yılında Lizbon Avrupa Konseyi'nde dünya görünümünün değiştiği, stratejinin büyüme ve istihdam üzerine odaklanması gerektiği belirtilmiştir. Yeni rekabetçi aktörlerin ortaya çıktığı, rekabetçiliğin esas unsur olarak yeniden ele alınması gerektiği, insan sermayesi ve yenilikçiliği en iyi duruma getirerek, büyüme potansiyelinin ve verimliliğin artırılması hedeflemiştir. Lizbon Stratejisinin ara dönem değerlendirilmesinden sonra temel politik önceliğin büyüme ve istihdam olduğu bununla beraber belirlenen diğer üç öncelik ise sürdürülebilir büyümeyi harekete geçiren bilgi ve yenilik, Avrupa'yı yatırım ve iş için daha çekici bir hale getirebilmek, daha çok ve daha iyi iş imkanı sağlayabilmek olarak belirlenmiştir. Bu üç öncelik, "kapsamlı ekonomi politikası ilkeleri" ve "istihdam ilkeleri" olarak isimlendirilen, 24 ilkenin yer aldığı kısa bir listede açıkça belirtilmiştir. Ayrıca

¹⁹² Rodrigues, "The Lisbon Strategy After the Mid-Term Review: Implications for Innovation and Life- Long Learning" s.350.

¹⁹³ Usal ve Ilgaz, s.15.

¹⁹⁴ Kok, "Facing the Challenge, The Lisbon Strategy for Growth and Employment", s.39.

makro ekonomik politikalara değinen “büyüme ve istihdam için makro ekonomik politikalar” başlıklı bir bölümünde yer aldığı ek bir kısım bulunmaktadır. Böylece ilk kez AB, birliğin ekonomik ve sosyal politikaları için antlaşma tabanlı araçları kullanarak; birleştirilmiş ilkeler paketi ile donatılmıştır.

2000 yılındaki Lizbon Avrupa Konseyi döneminde antlaşma tabanlı ilkeleri gibi daha zorunlu araçları kullanarak ekonomik ve sosyal bir stratejinin benimsenebilmesi için siyasi ortam henüz oluşmamıştı. Bu nedenle “açık eşgüdüm yöntemi” olarak isimlendirilen yöntem belirlenmiştir. 2000 yılından itibaren bu yöntemin gelişimi bazı engellere rağmen temel reformların uygulanmasında gerekli işbirliğini oluşturmada etkili olmuştur. 2005 yılında eşgüdüm eksikliği ve uygulamalar hakkındaki tartışmalar, açık eşgüdüm yönteminin “yumuşak” ilkelerinden daha katı olan “antlaşma tabanlı ilkelere” dönüştürülmesine neden olmuştur.

Uygulama araçları ile ilgili ikinci önemli bir gelişme ise üye devletler tarafından hazırlanan ulusal reform programlarıdır. Bu programların, kapsamlı bir stratejinin sınırlarını çizmek üzere bütünleştirilmiş ilkeleri uygulamak ve onları ulusal koşullara uyarlamaya yönelik ileriye dönük siyasal belgeler olması gerektiği belirtilmiştir.

Bu programlardan politik öncelik ve eylemleri sunmanın yanında, istikrar ve uyum programlarıyla ilişkili yapısal fonları içeren bütçe kaynaklarının harekete geçirilmesi ve çeşitli grupların rollerinin belirtilmesi de beklenmektedir. Ulusal programların hazırlık, uygulama ve gözlem aşaması sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra temel siyasi kurumları da içermelidir. Stratejiyle ilgili ulusal bir koordinatörlüğün atanması gerektiği belirtilmiştir.

Ara dönem değerlendirilmesinde mali araçların, büyüme ve istihdam için Lizbon Stratejisi'nin siyasi önceliklerine uygun hale getirilmesi belirlenmiştir. Bu amaç için Ar-Ge, yenilik ve insan sermayesine odaklanarak devlet yardımları için topluluğun yapısının gözden geçirilmesi gerektiği, büyüme ve istihdam için stratejinin desteklenmesi amacıyla Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım

Fonu'nun yeni araçları oluşturduğu, bu konuda topluluk programlarının oldukça önemli bir rol oynadığı, ulusal programları harekete geçiren bir faktör olduğu ileri sürülmüştür. “Rekabetçilik ve Yenilik için Topluluk Programı”, “Yaşam Boyu Öğrenme için Topluluk Programı”, “Araştırma ve Teknolojik Gelişme için Yedinci Çerçeve Programı” mali araçlar içinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra Avrupa'yı yatırım ve iş imkanları için daha çekici hale getirmek, daha iyi ve daha çok iş imkanı oluşturmak için; “Uyum Politikası için Stratejik Topluluk İlkeleri” ile “Lizbon Stratejisi'nin Bütünleştirilmiş İlkelerinin” uyumlu olması gerektiği belirtilmiştir. Bu mali araçların kapsamı 2007-2013 mali perspektifte verilen mali kaynakların büyüklüğüne bağlıdır.

Değerlendirmede yaşam boyu öğrenme ile ilgili hedefler daha belirli hale getirilmiştir. Ara dönem değerlendirmesine göre belirlenen strateji; yaşam boyu öğrenme hedeflerini yalnızca eğitim seviyeleri bakımından değil, aynı zamanda yeni iş becerilerinin tanımlaması, yaşam boyu öğrenme için yeni alt yapıların oluşturulması, daha fazla ihtiyaca göre düzenlenmiş çözümlerin sağlanabilmesi için çeşitlendirilmiş öğrenme fırsatlarının yaratılması (yeni e-bilgi araçlarının geliştirilmesi, okulların ve eğitim merkezlerinin açık öğretim merkezlerine dönüştürülmesi, bilgi organizasyonlarına uyum için firmaların teşvik edilmesi, her bir hedef grup için uygun öğrenme koşullarının biçimlendirilmesi, vasıfsız çalışanlar için yeni öğrenme çözümlerinin yaygınlaştırılması), yaşam boyu öğrenmenin maliyetlerini paylaşmak amacıyla yeni finansal araçların yaygınlaştırılması gibi bazı hedeflerdir. Ancak buradaki temel problem ilgili aktörler arasında sorumluluğun paylaşılmasıdır. Kamu yönetimleri ve firmalar bu konuda ortaklıklarını geliştirmeli, firmalar insan kaynakları yönetimlerini geliştirmelidir. Kamu yönetimleri bilgi yönetimi merkezleri yaratmalı, iletişim araçlarını bu amaç için düzenlemelidirler. Firmalar ve eğitim kurumları bilgisayar yazılımları ve donanımlarıyla donatılmalıdır. Eğitim kurumları ve kamu yönetimleri daha iyi rehberlik hizmetleri sağlamalı ve bireyler kişisel gelişim planlarını oluşturabilmeleri için cesaretlendirilmelidir. Kamu yönetimleri gençlerin eğitimi için mali araçları düzenlemeli, vergi indirimleri ve doğrudan teşviklerle genç ve yetişkinlerin eğitimini geliştirmelidir. İşletmeler

eğitimle ilgili iş fonları oluşturmalı, sosyal taraflar toplu iş sözleşmelerinde eğitim maliyetlerin paylaşılması için görüşmeler yapmalıdır.

Büyüme ve istihdam için bütünleştirilmiş ilkelerde yenilik için de bazı düzenlemeler yapılmıştır: Daha fazla Ar-Ge zel sektör yatırımları için koşulların yaratılması, vergi teşvikleri ve araştırmacıların dolaşımının arttırılması, patent edinme masraflarının düşürülmesi, fikri mülkiyet hakları yönetiminin geliştirilmesi, niversite işletme işbirliğinin arttırılması, eğitimin her seviyesinde yenilik becerilerinin yaygınlaştırılması, her bir sektörde temel becerilerinin arttırılması, yenilikçi KOBİ'ler için risk sermayesinin erişiminin geliştirilmesi, Ar-Ge'ye ve yeniliğe yapılan kamu yatırımlarının yeniden gözden geçirilmesi, yapısal fonların ve vergi teşviklerinin yeni amaç için gözden geçirilmesi, yenilik aktarımı için yenilik destek hizmetlerinin geliştirilmesi, kalite standartlarının yaygınlaştırılması, kamu alım kriterlerinin geliştirilmesi, kamu hizmetlerinin modernleştirilmesi, yenilikçi kuluçka merkezlerinin geliştirilmesi, ileri teknoloji çalışmalarının desteklenmesi, e-ticaretin geliřtirilmesi¹⁹⁵.

Daha fazla iş ve büyüme için somut çözümlerin bulunabilmesi her bir ye devletin kendi çabasıyla gerçekleşecektir. Bu nedenle ye devletlerin büyüme ve istihdam için ulusal reform programlarını hazırlama ve uygulamaları kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak görülmektedir.

Üst Düzey Grubun hazırladığı raporda Lizbon Stratejisinin uygulanması için ye ülkelerin daha fazla siyasi iradeye sahip olması, politikalar arasında tutarlılık ve uyumun olması gerektiği, ulusal parlamentoların ve sosyal partnerlerin katılımıyla uygulama yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Avrupa Birliği'nin kurumları arasındaki uyum bu konuda çok önemlidir. Avrupa Komisyonunun bu konudaki rolü; gelişmeleri takip etmek, rapor hazırlamak, gelişmeleri kendi politikalarına bağlı olacak şekilde desteklemektir. ye devlet hükümetlerinin ve Avrupa Komisyonunun bu konuda politik liderliği üstlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. ye devletlerin, Lizbon hedeflerine nasıl ulaşılacağı konusunda

¹⁹⁵ Rodrigues, "The Lisbon Strategy After the Mid-Term Review: Implications for Innovation and Life- Long Learning", s.355.

planlarını oluşturmaları gerektiği ifade edilmiştir. Ulusal eylem programları Avrupa'nın ekonomi ve istihdam politikası ilkelerini göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Avrupa parlamentosunun bu sürece olan katılımının artırılması gereklidir. Sosyal partnerler istihdam ve büyüme üzerine yapılan görüşmeleri zenginleştirmeli, kendi sorumluluklarını üstlenmeli Lizbon uygulamalarını ortak çalışma programlarının bir parçası olarak benimsemeleri gereklidir. Raporda Avrupa Birliği bütçesinin, AB'nin büyüme ve istihdam için uygun önceliklerini yansıtan harcamaları için yeniden biçimlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Tüm bunlar Lizbon Stratejisine ulusal katılımın eksikliğini gidermekte yardımcı olacaktır. Politikalar arasında uyum ve kararlılığın sağlanmasına katkı sağlayacaktır¹⁹⁶. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu tarafından, "2010 Gelişme ve İstihdam için Avrupa Bilgi Toplumu Girişimi" çalışması 2005 yılında hayata geçirilmiştir. Bu girişim bilgi toplumu ve medya politikalarına yönelik kapsamlı bir stratejidir. Bu çerçevede ekonomik ve sosyal alanda düzenlemeler, Ar-Ge yatırımları, yenilikçilik ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimine ilişkin çeşitli politikalar önerilmektedir¹⁹⁷.

2.2.7. Büyümeye ve İstihdama İlişkin Bütünleştirilmiş Yönlendirici

İlkeler

Lizbon Stratejisi ara dönem raporunun sonucunda AB Komisyonu, Lizbon Stratejisine yeniden işlerlik kazandırabilmek amacıyla güçlü ekonomik büyüme, daha fazla ve daha kaliteli istihdam hedeflerine odaklanılmasını önermiştir¹⁹⁸. Bu iki hedef sosyal ve çevresel amaçlarla beraber yürütülmesi gereken hedeflerdir.

Avrupa'nın büyüme ve istihdama yönelik görüşmeleri, daha geniş ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri gerçekleştirebilmek için gerekli kaynak sorununun çözümünde bir araçtır. Tüm bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için makro ekonomik koşullar çok önemlidir. Özellikle güçlü bütçe politikalarının ve istikrara

¹⁹⁶ Kok, "Facing the Challenge, The Lisbon Strategy for Growth and Employment", ss.39-42.

¹⁹⁷ Akçam, s.12.

¹⁹⁸ Meltem Çakır, "Avrupa Birliği'nde Küresel Ekonomik Rekabet Gücü ve Lizbon Stratejisi", TÜSİAD Avrupa Birliği Temsilciliği, Brüksel, Mart 2006, s.3.

yönelik makro ekonomik politikaların sürdürülmesi gereklidir¹⁹⁹. Mart 2005'te yapılan Bahar Zirvesi'nde bu hedeflere ulaşmak için üye ülkelerinin sürece katılımının önemi vurgulanarak, AB kurumları ve üye ülkelerin ortak çalışması yaklaşımı benimsenmiştir. Bunun sonucunda üye ülkelerin Lizbon hedeflerine yönelik eylemlerini belirleyecekleri birer ulusal reform programı hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda AB ve üye devletler olmak üzere Lizbon Stratejisi'nin iki düzeyde yürütülmesine karar verilmiştir. Haziran 2005'te yapılan AB Konseyi'nde ise ulusal reform programlarına yönelik yol gösterici ilkeler benimsenmiştir²⁰⁰. Yol gösterici ilkeler kapsamında üye ülkelerin ulusal reform programları hazırlayarak, programların uygulanmasına yönelik eylemleri içeren raporları Komisyon'a sunması planlanmıştır. Yapılması gerekenleri açık bir şekilde açıklamak için Komisyon, AB düzeyinde yapılacak eylemleri içeren "Topluluk Lizbon Eylem Planı'nı", "Ekonomiye ve İstihdama İlişkin Bütünleştirilmiş Yönlendirici İlkeleri" öne sürmüştür. Yönlendirici ilkeler makro ekonomik politikaları, istihdam ve yapısal reformları içerir. Bu ilkelere karşılık olarak üye devletlerden, istihdam ve büyüme için ulusal seviyede gerçekleştirilen geniş tartışmalar, hedefler ve taahhütler yoluyla güçlendirilmiş ulusal eylem programlarını belirlemeleri beklenmektedir. Hedeflerin sahiplenilmesi için her ülkede üst düzeyde siyasi bir kişinin; Bay veya Bayan Lizbon adı altında Lizbon Koordinatörü'nün atanması belirlenmiştir.

Raporlamanın Lizbon sürecini basitleştireceği öngörülmüştür. AB seviyesinde ve üye ülkelerin yaptıkları ilerlemeleri yansıtan tek bir Lizbon raporu olacağı belirtilmiştir. Yeni raporlama sürecinin Avrupa Konseyine ve Avrupa Parlamentosuna önemli politikalara odaklanabileceği bir mekanizma sağlayacağı öngörülmüştür. Böylece Lizbon hedefleri daha etkin bir biçimde gerçekleştirilebilecektir²⁰¹.

¹⁹⁹ Avrupa Komisyonu, "Working Together for Growth and Jobs, A New Start for the Lisbon Strategy", Brüksel, 2005, http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_024_en.pdf, (01.02.2008), s.7.

²⁰⁰ M.E.B. Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, "Gözden Geçirilmiş Lizbon Stratejisi Bilgi Notu", http://digm.meb.gov.tr/uaorgutler/AB/AB%20BELGELER/WORD/Yenilenmis_lizbon_stratejileri.doc, (01.02.2008).

²⁰¹ Avrupa Komisyonu, "Working Together for Growth and Jobs, A New Start for the Lisbon Strategy", s.10.

Lizbon hedeflerine ulaşmak için AB, ulusal ve topluluk seviyesinde tüm kaynaklarını harekete geçirme gereği duymuştur. Böylece daha etkili bir kullanım için tüm kaynaklar bir araya getirilebilecektir. Ayrıca ilgili aktörlerin katılımı, yapısal reformlar, uygulama kalitesinin artırılması ve makroekonomik politikalara yönelik istihdam ve büyüme için gerekli olan farkındalığı yükseltmeye yardımcı olabilir.

Avrupa Komisyonu Lizbon hedeflerinin daha etkili uygulanması için 2005 – 2008 döneminde üye devletlerin hazırlayacakları ulusal reform programlarına rehberlik etmesi için “Büyümeye ve İstihdama İlişkin Yönlendirici İlkeleri” yayımlamıştır. Büyümeye ilişkin olan ilkeler kapsamlı ekonomi politikası ilkeleriyle değerlendirilmektedir. “Ekonomi Politikalarına İlişkin Yönlendirici İlkeler”, Lizbon Stratejisi ve ekonomi politikalarının daha fazla büyüme ve daha çok iş imkanına yoğunlaşması için yeni bir başlangıcı yansıtır. Lizbon ekonomik hedeflerine ulaşabilmek için makroekonomik politikalar ve mikroekonomik reformlar belirlenmiştir. Avrupa’yı yatırım ve iş için daha çekici bir yer haline getirmek ve büyüme için bilgi ve yeniliği arttırmak amacıyla üye devletlerin gerçekleştirmeleri gereken adımlar üzerine odaklanılmıştır. Ekonomi politikasına ilişkin ilkeler; ekonomi politikalarını düzenleyebilmek için genel bir araç olarak ekonomik istikrarın sağlanması, yapısal reformlar gibi makroekonomik politikalar ve girişimcilik, Ar-Ge yatırımlarının artırılması ve yenilik gibi mikroekonomik politikalarla etkileşim içindedir²⁰².

Makroekonomik İlkeler

1. Ekonomik istikrarın sağlanması
2. Ekonomik ve mali sürdürülebilirliğin korunması
3. İstihdama yönelik büyümenin artırılması ve kaynakların etkin tahsisi
4. Sürdürülebilir büyüme için ekonomik istikrarın korunması

²⁰² Avrupa Komisyonu, “Integrated Guidelines for Growth and Jobs (2005–2008)” Communication to the Spring European Council, Brüksel, 2005, http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/integrated_guidelines_en.pdf, (01.02.2008), s.5.

5. Makroekonomik istikrar ve büyümeye katkıda bulunabilecek ücret sistemlerinin oluşturulması
6. Dinamik ve iyi işleyen bir Avro alanına katkıda bulunulması

Mikroekonomik İlkeler

7. Özellikle özel sektör tarafından Ar-Ge yatırımlarının artırılması ve geliştirilmesi
8. Yenilikçiliğin kolaylaştırılması
9. Bilgi teknolojilerinin kullanımının artırılması ve kapsamlı bir bilgi toplumunun oluşturulması
10. Endüstriyel temele dayanan rekabetçi avantajların güçlendirilmesi
11. Büyüme ve çevrenin korunması arasındaki sinerjinin güçlendirilmesi
12. İç Pazarın derinleştirilmesi ve genişletilmesi
13. Avrupa içinde ve dışında rekabetçi piyasalar sağlamak ve küreselleşmenin faydalarından yararlanmak
14. Daha çok rekabetçi iş ortamı yaratmak ve daha iyi düzenleme yoluyla özel girişimleri teşvik etmek
15. KOBİ'ler ve girişimcilik kültürünün artırılması için daha iyi bir ortam yaratılması
16. Avrupa alt yapısının geliştirilmesi, birleştirilmesi ve öncelikli sınır ötesi projelerin tamamlanması

İstihdam İlkeleri

17. Tam istihdamın sağlanmasını, iş yerlerinde kalite ve verimliliğin geliştirilmesini ve sosyal bölgesel uyumun güçlendirilmesini amaçlayan istihdam politikalarının uygulanması
18. Çalışmada yaşam süreci yaklaşımının geliştirilmesi
19. Kapsayıcı işgücü piyasalarının sağlanması, dezavantajlı kişiler ve aktif olmayanlarda dahil iş arayanların gelir getirici işlere kavuşturulması

20. İşgücü piyasası ihtiyaçlarının karşılanmasının geliştirilmesi
21. Sosyal tarafların rolünü göz önünde bulundurarak, iş güvencesi ile birlikte esnekliğin geliştirilmesi ve iş gücü piyasasındaki bölünmüşlüğü azaltılması
22. İstihdam dostu işgücü maliyeti gelişmelerinin ve ücret belirleme mekanizmalarının sağlanması
23. İnsan sermayesine yatırımının artırılması ve geliştirilmesi
24. Eğitim ve öğretim sistemlerinin yeni mesleki yeterlilik taleplerine uyarlanması

Daha fazla ve daha kaliteli istihdam olanakları yaratmak amacıyla üye ülkeler, sosyal katılımcılarla iş birliği içinde, politikaları uygulamak için yukarıda belirtilen İstihdama İlişkin Bütünleştirilmiş Yönlendirici İlkeleri kabul etmişlerdir. Tam istihdam ile sosyal uyumun temin edilmesini, verimliliğin artırılmasını hedefleyen bu ilkeler sekiz başlıktan oluşmaktadır²⁰³.

Avrupa Konseyi 2005 yılının Haziran ayında üye devletlerin büyüme ve istihdam için hazırlanan ulusal programlarına temel oluşturacak olan Büyüme ve İstihdam için Bütünleştirilmiş İlkeleri kabul etmiştir. Bu ilkeler, ilk kez istihdam politikaları ile ekonomi politikalarını bütünleştirmiştir²⁰⁴.

Üye ülkeler kendilerine özgü ekonomik problemleri göz önünde bulundurarak, uygulama raporlarıyla kendi Lizbon Stratejisi'ni formüle etmek için anlaşmışlardır. Reform programları yenilenen stratejinin önemli bir parçası haline gelmiştir. 2005 yılında başlayan programlar, 2008 yılında yenilenecektir²⁰⁵. Ekim 2005 yılı itibarıyla birçok üye ülke ulusal reform programını hazırlayarak AB Komisyonu'na iletmiştir. Ulusal programlar Lizbon hedeflerini gerçekleştirmek için her ülkede yapılması gereken mevzuat değişikliklerini ve uygulamaya yönelik

²⁰³ Avrupa Komisyonu, "İntegrated Guidelines for Growth and Jobs (2005–2008)", s.28.

²⁰⁴ Avrupa Komisyonu, "Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme" Brussels, 2005, http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_330_en.pdf, (02.02.2008).

²⁰⁵ Tadeusz Lamacz, "Assesment of the İmplementation Process of the Lisbon Strategy – Some Remarks and Conclusatons", Lisbon Civic Forum, 2006, s.1.

önlemleri ayrıntılı bir şekilde ve zaman belirterek açıklıyor. Ayrıca reform sürecine dahil olacak kuruluşların eşgüdümünü düzenlemeyi ve daha etkin bir hale getirmeyi hedefliyor²⁰⁶. Programlar üye devletler tarafından üstlenilen reformları bütünleştirilmiş yönlendirici ilkelere dönüştürülmesinde bir araçtır. Yine bu yöntemle bütün üye ülkeler ulusal reform programlarını birbirleriyle karşılaştırma imkanı bulmuştur. Bu noktada Komisyon, ulusal reform programlarının oluşturulmasında sorumlu olan ulusal yöneticilerle yakın temas içinde olmuş, ulusal program geliştirme çalışmasının iyi yapılabilmesi için yardımcı olmuştur. AB Komisyonu ulusal reform programlarını değerlendirecek, yapılan değerlendirme sonucunda gerekli görürse Bütünleştirilmiş İlkeleri gözden geçirebilecektir²⁰⁷.

2.2.8. Topluluk Lizbon Programı

Yenilenmiş Lizbon Stratejisi'nin uygulanmasında ulusal reform programlarının yanı sıra diğer bir temel araç ise Lizbon Topluluk Programı'dır. Sonuçları topluluk seviyesinde eylem gerektiren sadece üye devletler tarafından gerçekleştirilemeyecek olan hedefler bulunmaktadır. Birçok ulusal girişimin başarısı, çabaların topluluk eylemleri aracılığıyla desteklenmesine bağlı olacaktır²⁰⁸. Bu nedenle Komisyon, Lizbon stratejisinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için yapılması gereken eylemleri belirlemiştir. Topluluk Lizbon Programı'nın, Büyüme ve İstihdama Yönelik Bütünleştirilmiş Yönlendirici İlkeler'de yer alan maddeler çerçevesinde yürütülmesi öngörmüştür.

Birçok mali eylem 2007-2013 mali perspektifinin uygulanmasına ve tamamlanmasına bağlıdır. Topluluk Eylem Planı, parçalı araştırma çalışmalarının engellerini giderebilmek bazı girişimleri kapsar. Avrupa içinde araştırma ve yenilik ortamını geliştirmek için girişimler üzerine odaklanılmıştır. Devlet yardımları politikasında Ar-Ge'ye yönelik ve özel sektör Ar-Ge yatırımlarının artmasını

²⁰⁶ M.E.B. Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, "Gözden Geçirilmiş Lizbon Stratejisi Bilgi Notu", http://digm.meb.gov.tr/uaorgutler/AB/AB%20BELGELER/WORD/Yenilenmis_lizbon_stratejileri.doc, (02.02.2008).

²⁰⁷ Avrupa Komisyonu, "Europe on the Move: Working Together for More Growth and Jobs", http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/2006_annual_report_full_en.pdf, (02.02.2008), ss.3-4.

²⁰⁸ Avrupa Komisyonu, "Time to Move Up a Gear, The New Partnership for Growth and Jobs" Brussels, 2006, s.7.

sağlayacak biçimde reform yapılması planlanmıştır. Topluluk Lizbon Programı'nda yer alan birçok eylem Avrupa'yı yatırım ve iş için çekici bir yer haline getirmeyi amaçlamıştır. Diğer bir önemli adım ise imalat sanayinin koşullarının geliştirilmesi için yeni ve daha fazla bütünleşmiş bir sanayi politikası başlatmaktır²⁰⁹.

Makroekonomik, mikroekonomik politikalar ve istihdam politikaları uygulaması öncelikle üye devletler ve onlar tarafından düzenlenecek olan ulusal reform programlarına dayanır. Büyüme ve İstihdam için Bütünleşmiş İlkeler ise tüm bu çalışmalara yön verir.

Topluluk, ekonomi ve istihdam politikaları sürecine ulusal politikaları tamamlayıcı ve destekleyici faaliyetlerle ve ortak politika uygulamaları ve iç pazarın tamamlanması yoluyla katkıda bulunmaktadır. Topluluk Lizbon Programı, öncelikli olarak 8 alanda harekete geçilmesini öngörmektedir. Buna göre;

1. AB'de bilgi ve yenilikçiliğin desteklenmesi,
2. Devlet yardımları politikasında reform gerçekleştirilmesi,
3. Ticarete ilişkin düzenleyici çerçevenin geliştirilmesi ve basitleştirilmesi,
4. Hizmetlere yönelik iç pazarın tamamlanması
5. DTÖ Doha Turunda etkili bir anlaşmaya varılması,
6. Fiziki, mesleki ve akademik hareketliliğin önündeki engellerin kaldırılması,
7. Ekonomik göçe ilişkin ortak bir yaklaşım belirlenmesi,
8. Ekonomik yeniden yapılanmanın sosyal sonuçları ile başa çıkabilmesine yönelik çabaların desteklenmesi gerekmektedir.

Topluluk Lizbon Programı, politik gelişmenin sağlanması için öneriler sunmuş, makroekonomik politikaların sağlamlaştırılması için gereken önlemleri sıralamıştır.

²⁰⁹ Avrupa Komisyonu, "Europe on the Move: Working Together for More Growth and Jobs", s.2.

Komisyon, yapısal fonlar ve uyum fonları ile desteklenen programların; çalışanların yeni becerilerle donatılabileceği, eğitimin geliştirilmesi, mesleki eğitim, bilgi ve yenilikçilik yatırımlarının hedeflenmesi yönünde öneride bulunmuştur. Ulaşım, çevre ve enerji alanlarında büyüme ve iş imkanlarının sağlanabilmesi için etkin altyapı ağları ön koşuldur. Bu noktada Avrupa Komisyonu'nun katkısı, özellikle yeni üye devletlerde geri kalmış bölgelerin diğer üye ülkelerin gelişmiş bölgeleri ile uzun süreli yakınsama ve büyümenin sağlanması için ekonomik alt yapı desteği sağlamaktır.

Bölgesel kalkınma fonu daha çok özellikle kırsal bölgelerde büyüme ve iş yaratmaya odaklanacaktır. Kaynaklar daha çok tarım sektöründe teknik uzmanlık, yenilik ve insana yatırıma doğru yönelecektir. Ayrıca Komisyon 2007- 2013 için "Stratejik Topluluk İlkelerini" sunmuştur. Bu ilkeler uyum ve bölgesel kalkınma programlarında daha çok büyüme ve iş üzerine odaklanmaktadır. Bu ilkeler Avrupa'yı yatırım ve iş için çekici bir bölge haline getirmeyi amaçlamakta, programların Lizbon gündemine yakın konular üzerinde durmasını sağlamaktadır²¹⁰.

2.2.9. Lizbon Stratejisi Doğrultusunda AB Üye ve Aday Ülkelerinin Değerlendirilmesi

Dünya Ekonomik Forumu, 2006 yılında AB ülkeleri, ABD, Doğu Asya ve bu tarihte AB'ye aday olan ülkeler arasında Lizbon Stratejisi'nin hedefleri doğrultusunda karşılaştırma ve reformlarda Avrupa'nın ilerlemesini ölçmek amacıyla bir rapor yayınlanmıştır. Raporla üye ülkeler arasında Lizbon hedeflerine ulaşmada hangilerinin lider hangilerinin geride kaldığı değerlendirilmektedir. Aşağıdaki tablo söz konusu ülkeler arasında belirlenen hedefler açısından önemli düzeyde farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo7'de, 25 AB ülkesinin Lizbon hedeflerini gerçekleştirmede hangi düzeyde olduğu endeks değerleriyle ölçülmektedir. Tabloda endeks değerleri 1'den 7'ye kadardır ve değerlerin yüksek olması yüksek performans anlamına gelmektedir.

²¹⁰ Avrupa Komisyonu, "Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme", Brüksel, 2005, ss.4-5.

Aşağıda da görüldüğü üzere Kuzey Avrupa ülkeleri tüm alanlarda yüksek endeks değerleri almış, Güney Avrupa ülkeleri ise düşük endeks değerlere sahip olmuştur.

Genel sıralamada Danimarka birincidir ve onu Finlandiya ile İsveç izlemektedir. Lizbon hedeflerine göre bu üç ülke en rekabetçi ülkeler olarak görülmektedir. Her üç ülke özellikle ağ ekonomilerine hazırlık ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında oldukça yüksek endeks değerlerine sahiptir. ABD ve Doğu Asya ilk üç sıradaki kuzey ülkelerinden genel endeks değeri açısından düşük bir değere sahiptir. Ancak tablo, ABD ve Doğu Asya'nın, AB25'in ortalama performansından büyük bir farkla üstün olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: Lizbon Kriterleri Doğrultusunda Endeks Değerleri ve Sıralamaları

Ülkeler AB25	Son Endeks		Alt Endeksler							
	Sıra	Son Endeks Değeri	Bilgi Toplamı	Yenilik ve Ar-Ge	Serbestleşme	Ağ Endüstriler	Finansal Hizmetler	Girişimler	Sosyal Katılım	Sürdürülebilir Kalkınma
Danimarka	1	5.76	5.53	5.15	5.58	6.24	6.28	5.63	5.49	6.17
Finlandiya	2	5.74	5.41	5.90	5.58	5.93	6.29	5.24	5.35	6.23
İsveç	3	5.74	5.93	5.73	5.43	6.14	6.36	5.07	5.09	6.15
Hollanda	4	5.59	5.63	4.82	5.62	6.01	6.23	5.48	5.06	5.87
Almanya	5	5.53	4.98	5.31	5.71	6.38	6.39	4.69	4.53	6.23
İngiltere	6	5.50	5.61	4.82	5.59	5.97	6.47	5.13	4.74	5.69
Avusturya	7	5.30	5.24	4.55	5.35	5.87	6.15	4.43	4.75	6.09
Lüksemburg	8	5.29	5.05	3.96	5.26	6.16	6.14	4.91	5.05	5.82
Fransa	9	5.21	4.91	4.66	5.17	6.18	6.19	4.87	4.25	5.44
Belçika	10	5.15	4.44	4.67	5.25	5.84	5.91	4.77	4.83	5.47
İrlanda	11	5.09	4.55	4.47	5.34	4.95	6.13	5.35	4.82	5.10
Estonya	12	4.93	5.49	4.06	4.98	5.01	5.72	5.10	4.37	4.69
Portekiz	13	4.64	4.06	3.81	4.74	5.37	5.66	4.50	4.10	4.90
Çek Cum.	14	4.53	4.10	3.85	4.96	5.16	4.84	3.99	4.44	4.90
İspanya	15	4.49	3.93	3.89	4.62	5.41	5.65	4.33	3.63	4.48
Slovenya	16	4.44	4.50	3.96	4.30	5.07	4.88	3.76	4.02	5.00
Macaristan	17	4.40	3.74	3.92	4.55	4.80	5.22	4.18	4.16	4.61
Slovakya	18	4.38	3.97	3.44	4.82	4.76	4.84	4.33	4.09	4.76
Malta	19	4.38	5.22	3.23	4.46	4.64	5.44	3.83	4.35	3.84
Litvanya	20	4.31	3.97	3.69	4.18	4.86	4.96	4.57	3.95	4.26
G. Kıbrıs	21	4.28	3.90	3.30	4.46	5.02	5.12	4.25	4.30	3.86
Letonya	22	4.25	3.76	3.63	4.32	4.57	4.79	4.78	3.87	4.29
Yunanistan	23	4.19	3.17	3.77	4.32	5.09	5.27	4.14	3.79	3.98
İtalya	24	4.17	4.06	3.73	4.29	4.82	4.80	3.71	3.54	4.40
Polonya	25	3.76	3.32	3.57	4.02	3.86	4.23	3.60	3.41	4.10
AB25 ort.	...	4.84	4.58	4.24	4.92	5.36	5.60	4.59	4.40	5.05
ABD	...	5.45	5.63	6.01	5.21	5.72	5.97	5.21	4.58	5.26
Doğu Asya	...	5.28	5.41	5.23	5.13	5.96	5.54	5.11	4.87	5.02

Kaynak: World Economic Forum, "The Lisbon Review 2006, Measuring Europe's Progress in Reform", 2006, s.6.

Tablo 8: AB üyeliğine aday olan ülkelerin endeks değerleri ve sıralaması

Ülkeler AB25	Son Endeks		Alt Endeksler							
	Sıra	Son Endeks Değeri	Bilgi Toplumu	Yenilik ve Ar-Ge	Serbestleşme	Ağ Endüstriler	Finansal Hizmetler	Girişimler	Sosyal Katılım	Sürdürülebilir Kalkınma
Hırvatistan	1	3.93	3.69	3.32	4.07	4.65	4.53	3.81	3.40	3.96
Türkiye	2	3.92	3.22	3.27	4.46	4.12	4.91	4.21	3.52	3.66
Romanya	3	3.59	3.21	3.17	3.89	3.51	4.19	3.81	3.62	3.33
Bulgaristan	4	3.31	3.09	2.92	3.49	3.86	3.80	3.43	2.87	3.00
Makedonya	5	3.28	2.51	2.79	3.56	3.71	3.98	3.51	3.17	3.04
Sırbistan	6	3.14	2.80	2.94	3.50	3.39	3.77	3.32	2.80	2.59
AB 25 ort.	...	4.84	4.58	4.24	4.92	5.36	5.60	4.59	4.40	5.05

Kaynak: World Economic Forum, “The Lisbon Review 2006, Measuring Europe’s Progress in Reform”, 2006, s.8.

Tablo 8 ise; Türkiye ve 2006 yılında resmi aday olan ülkelerin endeks değerleri ve sıralamaları yer almaktadır. Tablodaki son sırada bu ülkelerle karşılaştırma yapılabilmesi için AB25 ortalamaları verilmiştir. Tabloda dikkati çeken bir nokta, henüz hakkında kesin bir katılım tarihi olmayan Türkiye’nin değerlerinin, 2007 yılında Birliğe üye olan Bulgaristan ve Romanya’dan pek çok alt endeks değerinde daha iyi durumda olmasıdır. Dolayısıyla Türkiye rekabet edilebilirlik açısından AB’ye üye olan diğer iki ülkeden daha avantajlı görünmektedir²¹¹.

²¹¹ World Economic Forum, “The Lisbon Review 2006, Measuring Europe’s Progress in Reform”, İsviçre, 2006, s.8.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİZBON STRATEJİSİ VE TÜRKİYE'DE EKONOMİ POLİTİKALARI

AB'ye üyelik sürecinde Türkiye'nin uyguladığı ekonomi politikalarının en önemli amacı AB ile Türkiye arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaktır. Bu kapsamda Türkiye'nin makro ekonomik politikalarının temel öncelikleri; ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamının sağlamak, enflasyonu kalıcı bir biçimde düşürebilmek, kamu açıklarının ve kamu borç stokunun GSYİH'ya oranını AB üye ülkeleri oranına yaklaştırmaktır. Piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi ve ekonomik rekabet gücünün artırılması Türkiye'nin ekonomi politikası alanında önemli öncelikleri arasında yer alır. Bu bağlamda devletin özelleştirme yoluyla ekonomideki ağırlığının azaltılması, özel girişimciliğin güçlendirilmesi, serbest piyasa ekonomisinin işleyişini olumsuz etkileyebilecek hukuki engellerin ve iktisadi belirsizliklerin giderilmesi önem taşımaktadır²¹².

3.1. Makroekonomik Gelişmeler

1990'lı yıllarda uygulanan maliye ve para politikalarına bağlı olarak, Türkiye ekonomisinde kırılganlıklar oluşmuş, istikrarlı bir büyüme ortamından uzaklaşmıştır. Bu dönemde istikrarsız büyüme yanında, yüksek enflasyon, artan kamu harcamaları, faiz harcamaları, borç stoku, verimsiz ekonomi temel sorunlarını oluşturmaktaydı²¹³. Sürdürülemez bir iç borç dinamiğinin olması ayrıca başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki bozukluklar ve yapısal sorunların çözümlendirilememiş olması nedeniyle Türkiye ekonomisi bu yıllarda sürekli krizlerle karşı karşıya kalmıştı²¹⁴. Türkiye ekonomisi 1994 ve 2001 yıllarında iki büyük kriz yaşamıştır. Dünyada küreselleşme ve ticaretin serbestleşmesine bağlı

²¹² ABGS, "2003 Yılı Ulusal Program Dokümanları, Ekonomik Kriterler", http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/III-ekonomik_kriterler.doc, (19.05.2008), s.7.

²¹³ T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013**, Ankara, 2006, <http://www.sp.gov.tr/documents/KP2007-2013.pdf> (19.05.2008), s.21.

²¹⁴ TCMB, "Türkiye'nin Güçlü Ekonomi'ye Geçiş Programı", http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf (19.05.2008), s.1.

olarak uluslararası rekabetin ve ekonomik dönüşümün yaşandığı yıllar Türkiye ekonomisi için kayıp yıllar olmuştur. Bu temel sorunlara ek olarak ekonomide gereken yapısal reformlar söz konusu dönemde gerçekleştirilememiş, güçlü bir mali sistemin oluşturulmasına yönelik politikalar oluşturulamamıştır. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında ortaya konulan istikrar programı ve yapısal reformlarla birlikte Türkiye ekonomisinde bir dönüşüm süreci başlamıştır. Uygulamaya konulan ekonomik program ile sıkı maliye ve gelir politikaları uygulanmış, makroekonomik ortamın ve kamu maliyesinin etkinliğini arttırabilmek için, mali sektörün güçlendirilmesi ve özel sektörün ekonomide rolünün artırılması yönünde düzenlemeler yapılmıştır²¹⁵. Mali krizler sonunda uygulamaya konulan ekonomik programlarda temel hedefler enflasyonun tek haneli rakamlara indirilmesi, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması ve ekonominin krizlere karşı kırılganlığının azaltılması olmuştur²¹⁶. Bu amaçlar çerçevesinde dalgalı döviz kuru rejimine devam edilmesi gelirler politikasının fiyat istikrarını sağlamak hedefleriyle beraber verimlilikle ilişkili olarak yürütülmesi hedeflenmiştir²¹⁷.

Makroekonomik yapıyı güçlendirmek amacıyla bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Kamu bankalarının sermayelerinin güçlendirilmesi ve sistemi bozucu etkilerinin giderilmesi, özel bankalarının kendi kaynaklarıyla sermayelerini arttırmaları ve risklerini sınırlandırmaları söz konusu yapılandırmanın temel sonuçlarıdır. Merkez bankası bağımsız bir yapıya kavuşturulmuş ve temel amacı fiyat istikrarının sağlanması olarak belirlenmiştir.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla yatırım yapılırken karşılaşılan idari engellerin ortadan kaldırılmasına ve bürokratik işlemlerin azaltılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Vergi sisteminin daha etkin ve basit hale getirilmesi amacıyla kurumlar vergisinin ve gelir vergisinin oranları düşürülmüştür. İstisna ve muafiyetler daraltılmış, özel tüketim vergisi uygulamaya konulmuş, yatırım araçları

²¹⁵ T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013**, Ankara, 2006, s.21.

²¹⁶ ABGS, “2003 Yılı Ulusal Program Dokümanları,Ekonomik Kriterler”, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/III-ekonomik_kriterler.doc , (19.05.2008), s.7.

²¹⁷ DPT, “Türkiye Cumhuriyeti 2002 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı”, Ankara, Ağustos 2002, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2002.pdf>, (19.05.2008), s.13.

üzerindeki farklı vergilendirme uygulamalarına son verilmiştir. Ayrıca gelir idaresi yeniden yapılandırılmıştır. İcra iflas işlemlerine etkinlik ve hız kazandırmak amacıyla icra iflas kanunlarında değişiklik yapılmış uzlaşma suretiyle borçların yeniden yapılandırılması müessesesi oluşturulmuştur. Bu şekilde sermaye şirketleriyle alacaklılar uzlaşarak borçlarını yeniden yapılandırmaları ve faaliyetlerine devam etmeleri sağlanmıştır²¹⁸.

Lizbon Stratejisi'nin ekonomik hedeflerine ulaşılabilmesi için belirlenen "Büyümeye ve İstihdama İlişkin Yönlendirici İlkelerde" yer alan makroekonomik politika ilkelerinden bir tanesi ekonomik istikrarın sağlanmasıydı. Türkiye'de son yıllarda yaşanan siyasal gelişmeler bu alandaki reformların yavaşlamasına neden olmuştur. Ekonomik politikaların uygulanmasında uluslararası finans kuruluşları (IMF ile yapılan Stand-By Anlaşması) ile yapılan anlaşmalara büyük oranda bağlı kalmıştır. Eşgüdüm, denetim, şeffaflık gibi alanlarda gelişmeler kaydedilmiştir. Toplam kamu borcu azalmıştır. (2005'te 69.6'dan 2006 sonunda %60.7'ye düşmüştür). Merkez bankası enflasyona ilişkin politikaları daha şeffaf kılmak için kısa vadeli faiz oranlarını kullanarak 1 Ocak 2006 itibariyle yeni bir politika çerçevesi oluşturmuştur. TCMB bu tarih itibariyle enflasyon hedeflemesi sistemine geçmiştir. Gelirler yıllık %27 oranında artmış ancak sağlık, tarım ve personel harcamaları bütçenin üzerinde gerçekleşmiştir. Reel GSYİH 2006'da %6.1'e gerilemiştir. 2007 yılının ilk yarısında büyüme %5.3 seviyesine düşerek yavaşlamıştır. Dış ticaret açığı artmıştır. 2006'da GSYİH'nin %8'i oranındadır. Merkezi bütçe için belirlenen mali hedefler GSYİH'nin %1'inin altında olmakla beraber tutturulamamıştır. Çok az yeni iş yaratılabilmektedir. İşe alım ve çıkarmanın maliyeti iş yaratılmasını engellemektedir. Enflasyonun düşme eğilimi yavaşlamıştır.

Mali sektördeki gelişmeleri sıralamak gerekirse 2005'te yürürlüğe giren Bankacılık Yasası ile finans, leasing, faktoring ve tüketici finansmanı şirketlerinin üzerindeki düzenleyici ve gözetim yetkisini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna devreden ikinci düzenlemeler 2006-2007 döneminde yürürlüğe girmiştir. Bankacılık sektörünün gözetimi daha da güçlendirilmiştir. Yeni bir ipotekli konut

²¹⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Ankara, 2006, s.28.

kredisi sistemi kanunu ve Sigortacılık Kanunu Meclis'ten 2007 yılında geçmiştir²¹⁹. Kamu maliyesi açısından önemli bir gelişme 2006 yılındaki ilk çok yıllık bütçe planının başlatılmış olmasıdır. Bütçe planlarının üç yılı kapsayacak şekilde hazırlanarak belirsizliklerin azaltılması amaçlanmıştır. Bununda özel sektör kararlarını pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir.²²⁰

3.1.1. Büyüme ve İstihdam

Türkiye'de son on yılda dalgalı bir büyüme süreci yaşanmıştır. Bu süreçte Türkiye ekonomisini belirleyen en önemli gelişmeler, yüksek reel faiz oranları, kamu dengelerinde ortaya çıkan bozulma, enflasyondaki değişkenlik, ekonomik yapıda istikrarsızlık, Asya ve Rusya krizleri, 1999 depremi ve 2001 yılında yaşanan finansal krizdir. Bu kapsamda ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamının oluşmadığı belirtilebilir. Ekonomide üretken kapasite artışında bir yavaşlama olmuştur²²¹. Türkiye 1990-2001 döneminde reel olarak yıllık ortalama %3.1 oranında büyümüştür²²². Türkiye ekonomisi 2000 yılında yüzde 7.4 oranında büyümüş 2001 krizi sonrasında ise yüzde 9.5 oranında daralmıştır²²³. Hem yurtiçi hem de yurt dışı yapısal dönüşümlerin yaşandığı 2002-2006 yıllarında ise Türkiye ekonomisi, yıllık ortalama büyüme hızını yüzde 7.2'ye çıkarmıştır²²⁴. 2002 yılında yüzde 7.8 olan GSYİH artışında stok değişimi ve dış talep etkili olmuştur. Sektörler itibariyle katma değer artış hızları, tarımda yüzde 7.1, sanayide yüzde 9.4, hizmetlerde ise yüzde 7.2 oranında gerçekleşmiştir. Ekonomideki canlanma 2003 yılının ilk yarısında da devam etmiştir. Bu dönemde GSYİH %5.8 oranında artış göstermiştir²²⁵. 2004 yılında özel tüketim ve özel kesim sabit sermaye yatırımlarındaki artışla beraber

²¹⁹ Avrupa Komisyonu, "2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu Ekonomik Kriterler", Kasım 2007.

²²⁰ Oğuz Esen, "2006 Yılında Türkiye Ekonomisi", İzmir İktisat Kongresi Araştırma Merkezi, Aktüel Çalışma Raporları Serisi, AÇR No.2005/3, http://ikam.ieu.edu.tr/reports/ACR%202005_03.pdf, (19.05.2008), s.9.

²²¹ DPT, **T.C. Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004–2006)**, Ankara, Aralık 2003, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp.pdf>, (19.05.2008), s.5.

²²² Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Hazine Başkanlığı Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü, "Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Sektörel Yapıdaki Dönüşüm Üzerine Bir İnceleme", Sektör Araştırmaları, Eylül 2007, s.24.

²²³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013**, Ankara 2006, s.23.

²²⁴ Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Hazine Başkanlığı, s.24.

²²⁵ DPT, **T.C. Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004–2006)**, s.6.

yüzde 8.9 oranında büyüme kaydetmiştir²²⁶. Büyümenin sektörel yapısına bakıldığında en büyük katkının sanayi sektöründen geldiği görülmektedir. 2001-2005 döneminde tarım sektörü büyümesi, yıllık ortalama yüzde 1.1 olurken, sanayi ve hizmetler sektörleri sırayla yüzde 5.1 ve 4.3 oranında büyümüştür. Tarım sektörünün toplam katma değer içindeki payı azalmış ve 2000 yılındaki yüzde 14.1'den 2005 yılında yüzde 10.3 seviyesine gerilemiş, hizmetler sektörünün payı yüzde 62.6'dan yüzde 64.4'e, sanayi sektörünün payı ise yüzde 23.3'den yüzde 25.4 seviyesine ulaşmıştır²²⁷. 2005 yılında ekonomik büyüme yüzde 7.4 olarak gerçekleşmiş, 2006 yılında 6.1 oranında gerçekleşmiştir²²⁸.

2004-2005 döneminde ekonomik büyümenin istihdam üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır. Bu dönemde yıllık ortalama istihdam artışı yüzde 0.4 olmuş, işsizlik oranı 2005 yılı itibariyle yüzde 10.3 seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmede 2001 yılında yaşanan krizin ve tarım istihdamındaki çözümlenin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

İşgücü piyasasında gerçekleşen önemli sorunlardan biri ise işgücüne katılma oranında yaşanan düşüştür. 2000 yılında yüzde 49.9 olan işgücüne katılma oranı 2005 yılında yüzde 48.3 seviyesine gerilemiştir. İstihdam edilenlerin çalışma çağındaki nüfus içindeki payını gösteren istihdam oranı 2005 yılı itibariyle yüzde 43.4 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca Türkiye'de genç ve eğitimli nüfus içindeki işsizlik oranının yüksekliği işgücü piyasasının önemli sorunlarından birisidir²²⁹.

3.1.2. Türkiye'nin Rekabetçilik Potansiyeli

Küreselleşme ile birlikte dünyanın tek bir piyasa haline gelmesi rekabeti arttırmaktadır. Artan rekabet sonucunda firmaların ayakta kalmaları ve başarılı olabilmeleri için küresel ölçekte üretim ve faaliyette bulunması dünyanın her tarafında en yüksek kalite, en iyi hizmeti sunması ve pazar payını koruması

²²⁶ DPT, T.C. 2005 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı, Ankara, Kasım 2005, s.3.

²²⁷ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Ankara 2006, s.23.

²²⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?metod=IlgiliGosterge&id=3480> , (19.05.2008).

²²⁹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Ankara 2006, s.23

gereklidir²³⁰. Dünya Ekonomik Forumu, dünyada ülkelerin rekabet edebilirlik konumlarını ölçen tanınmış kuruluşlardan birisidir. Dünya Ekonomik Forumu adlı uluslararası araştırma enstitüsü, her yıl Global Rekabet Raporu (Global Competitiveness Report)'nu yayınlamaktadır. Bu raporda “global rekabet endeksi” adı verilen bir endeks yardımıyla ülkelerin uluslararası rekabet gücü açısından bir değerlendirme yapılmaktadır. Söz konusu araştırmada “rekabet gücü” bir ülkenin ekonomik refah ve yaşam standardını yükseltebilmesi için gerekli olan ekonomik güç olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan Dünya Ekonomik Forumu'nun “büyüme rekabet gücü endeksi” adını verdiği indeks ise ülkenin orta vadede ekonomik yapılarını kurumlarını ve politikalarını analiz etmektedir²³¹.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2007 Küresel Rekabetçilik raporunda ilk sıralamada yer alan ülke ABD'dir. Türkiye ise 53. sırada yer almaktadır. Ayrıca Türkiye 2006 yılı Büyüme Rekabet Gücü Endeksi sıralamasında ise 57. sırada yer almaktadır. Büyüme rekabet endeksi üç alt faktörden oluşmaktadır. Bunlar; teknoloji, kamu kurumları ve makroekonomik ortamdır. Küresel rekabetçilik endeksi ise rekabetçiliğin ölçülmesinde daha kapsamlı bir araçtır. Endeks, iş gücü piyasalarının işlerliği, ülkelerin alt yapı kalitesi, sağlık ve eğitim sistemlerinin durumu gibi teorik ve deneysel çalışmaların ileri sürdüğü rekabetçiliği belirleyen etkenleri bir araya getirmektedir²³².

Türkiye ile Avrupa Birliği'nin küreselleşmeye bağlı olarak karşı karşıya olduğu zorluk ve sıkıntılar paralellik göstermektedir. Günümüzde dünyanın hemen her yerinde ülkeler, benzer güçlük ve gerilimlerle karşı karşıyadır. Küresel ekonominin dengeleri her ortamda kendi kazanan ve kaybedenlerini yaratmaktadır. Küreselleşme sonucunda ortaya çıkan gelişmelerden birisi artan rekabet baskısıdır. Geçtiğimiz yıllarda, yükselmekte olan ekonomilerin bazıları gelişmiş ülkelerin küresel ekonomik konumlarını sarsmaya, bu sınıfa dahil ekonomiler arasında da

²³⁰ Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, “Rekabet Dizisi: 1, Yeni Ekonomi ve Rekabet”, TİSK Yayınları, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2419>, (10.02.2008).

²³¹ Halil İbrahim Şener, “Lizbon Stratejisi ve Türkiye'nin Rekabet Gücü”, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/Lizbon.doc>, (19.05.2008), s.3.

²³² World Economic Forum, “The Global Competitiveness Report”, <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/FAQs/index.htm#reports4>, (19.05.2008), s.14.

giderek kızışan bir rekabet ortamı otaya çıkmaya başlamıştır. Örneğin son on beş yılda Çin menşeli ürünlerin Amerikan piyasasındaki payı %1'den % 15'lere yaklaşmış, Avrupa menşeli ürünlerin %16-%18 civarında seyreden oranını yakalama noktasına gelmiştir. Türkiye, küresel pazar payını arttırmaya çalışırken Çin, Hindistan, Meksika gibi çeşitli yükselen pazarların rekabet gücüyle mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Tablo 9: Küresel Rekabetçilik Sıralaması (2007)

Ülkeler	Sıralama	Puan
ABD	1	5.67
İsviçre	2	5.62
Danimarka	3	5.55
İsveç	4	5.54
Almanya	5	5.51
Finlandiya	6	5.49
Singapur	7	5.45
Japonya	8	5.43
İngiltere	9	5.41
Hollanda	10	5.40
Kore	11	5.40
Hong Kong	12	5.37
Kanada	13	5.34
Tayvan	14	5.25
Avusturya	15	5.23
Norveç	16	5.20
İsrail	17	5.20
Fransa	18	5.18
Avustralya	19	5.17
Belçika	20	5.10
Lüksemburg	25	4.88
Estonya	27	4.74
Tayland	28	4.70
İspanya	29	4.66
Kuveyt	30	4.66
Polonya	51	4.28
Meksika	52	4.26
Türkiye	53	4.25
Endonezya	54	4.24

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report, 2007

3.1.3. Türkiye'nin Yakınsama Performansı

Türkiye'nin karşılaştığı bir diğer mesele, AB ortalamaları ve gelişmiş ülke standartlarıyla sağlamaya çalıştığı yakınsama sorunsalıdır. Yakınsama oranları, bir ülkenin kendi yurttaşlarının geçerli en yüksek yaşam standardına göre hangi seviyede olduğunun bir göstergesidir. Bu göstergelerden en önemlisi ise gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki kişi başına düşen gelir farkının kapanma sürecidir.

AB bir bütün olarak dünya standartlarına yakınsamaya çabalarken, AB içindeki yeni üyeler için de doğal olarak eski üyelerin ortalamalarını yakalamak gibi bir hedef ortaya koymuşlardır. Bir aday ülke olarak Türkiye'nin de karşısında benzer bir hedef söz konusudur. Türkiye'nin kişi başına milli gelir rakamları Birlik'in yeni üyelerine göre daha geride olduğundan yakınsama Türkiye için daha büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Tablo 10: Türkiye'nin Yakınsama Performansı, AB 25 ortalamasına göre kişi başına gelir yüzdesi (2003 fiyatlarında satın alma gücü paritesine göre uyarlanması)

Senaryolar	2004	2005	Yaklaşma Hızı
Temel Senaryo	29.1	34.2	0.8
Yüksek Hız Senaryosu	29.1	40.2	1.5
Düşük Hız Senaryosu	29.1	30.1	0.1

Kaynak: TEPAV(Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), "Lizbon Stratejisi ve Türkiye",http://www.turkiyelizbongundemi.org/www.turkiyelizbongundemi.org/16-19Ekim2007/presentations5/tr_lizbon_gundemi_intro.doc (19.05.2008).

Uzun dönemde Türkiye'de kişi başına gelir AB ortalamalarıyla karşılaştırıldığı zaman, görelî yatırım oranları, iş gücündeki görelî artış, toplam faktör verimliliğindeki görelî artış ve ticaretteki gelişmelere bağlı olarak yakınsayacak veya uzaklaşacaktır. Eğer sabit yurt içi fiyatlarla Türkiye'nin kişi

başına gelirindeki artış oranı, AB paralarına göre döviz kurları her hangi bir gerçek değer artışıyla arttırılırsa nominal gelirden yakınsama olacaktır.²³³

Tablo 11: AB15'in ortalamasına göre kişi başına gelir yüzdesinin gelişimi

Yıllar	Çek Cum.	Macaristan	Polonya	Romanya	Slovenya	Türkiye
1995	61.8	45.9	35.9	32.2	64.2	29.6
2000	55.8	49.3	38.6	23.1	69.8	25.1
2004	64	57.3	40.2	26.7	75.2	25
2009	69.4	63.7	49.2	37.7	78.9	36.3
2014	74.0	69.1	56.8	47.0	82.1	45.8
2019	77.9	73.8	63.3	55.0	84.4	53.9

Kaynak: IMF, Kemal Derviş, Daniel Gros, Faik Öztürk, Fırat Bayar ve Yusuf Işık, "Relative Income Growth and Convergence", 2004.

Türkiye'de yakınsama analizlerine ilişkin yapılmış deneysel çalışmalar sonucunda oluşan bulgulara göre bir ülke içerisindeki farklı bölgeler arasındaki ortalama yakınsama oranı yıllık %1 ile %3 arasındadır. Yıllık %3'lük bir yakınsama oranıyla Türkiye 2019 yılında AB15 ortalamasına göre kişi başına gelir %50'nin üzerine çıkabilecektir²³⁴.

Türkiye ekonomisinin yüksek hızla büyümesi, küreselleşmenin yarattığı olumsuzluklardan korunabilmesi ve rekabet gücünü arttırabilmesi için üretim modellerini modernleştirmesine, doğru tasarlanmış bir sanayi stratejisine ihtiyaç vardır. Bunun için verimlilik artışının sürdürülmesi ve katma değer artışının önündeki engellerin kaldırılması gereklidir. Ayrıca daha fazla yabancı yatırımı çekebilmek için Türkiye'nin yapısal dönüşümünün hız kesmemesi gereklidir. Bu

²³³ Kemal Derviş, Daniel Gros, Faik Öztürk, Fırat Bayar ve Yusuf Işık, "Relative Income Growth and Convergence", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt:3, Sayı:4, 2004, s.35.

²³⁴ Derviş, Gros, Öztürk, Bayar ve Işık, s.35.

kapsamda; eğitim, bilim, teknoloji, girişimcilik ve yenilikçilik gibi birçok alan sanayi politikasının bir bileşimi olarak ele alınmalıdır²³⁵.

3.1.4. Türkiye'nin İşgücü Verimliliği

Türkiye'nin ekonomisini ve rekabetçilik potansiyelini değerlendirmede önemli göstergelerden biri işgücü verimliliğidir. Türkiye'de iş gücü verimliliği oldukça düşüktür. Çalışılan saat başına dolar cinsinden GSYİH ölçüsüyle 14.6 dolar ile çok düşük sıralarda yer almaktadır²³⁶. İş gücü verimliliği Türkiye ile AB arasındaki kişi başına gelir uçurumuna en fazla etkisi olan etmendir. Türkiye ile AB arasındaki kişi başına gelir farkını belirleyen diğer etmenler ise iş gücü katılımı ve nüfusun yaş bileşimidir.

İş gücü verimliliğinin artması sermaye yatırımının ve toplam faktör verimliliğinin artmasına bağlıdır. Sermaye yatırımları ve toplam faktör verimliliğinin artması ise makine, alt yapı, binalar gibi fiziksel yatırımları yansıtan işçi başına sermaye ve teknolojinin benimsenmesi, işgücü yeteneklerinin geliştirilmesi gibi diğer faktörlerin iyileştirilmesine bağlıdır²³⁷. Yapılan çalışmalar, toplam faktör verimliliğinin dışa açık politika uygulanan, mali disiplinin sağlandığı ve enflasyon oranının düşük düzeylerde belirlendiği ülkelerde daha hızlı arttığını göstermektedir. Bu politikalarının yanında ülkelerin, piyasa mekanizmasının işlerliğini arttıracak mikro ekonomik reformları da gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu çerçevede ülkeler yenilikçilik kapasitesini geliştirmek, fikri ve sınai mülkiyet haklarını koruyacak patent ve telif hakları sistemini geliştirmek, piyasa mekanizmasının çalışmasını destekleyen hukuk sistemini oluşturmak durumundadırlar²³⁸.

²³⁵ Ozan Acar, "PISA Sonuçları Işığında Türkiye'nin Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi", TEPAV, Şubat 2008, s.2.

²³⁶ OECD, OECD Estimates of Labour Productivity Levels, <http://webnet4.oecd.org/wbos/default.aspx?DatasetCode=LEVEL>, (03.03.2008).

²³⁷ TEPAV, **Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirmesi**, Dünya Bankası Dokümanı, Cilt 2, No: 41611-TR, Kasım 2007, s.21.

²³⁸ Sübidey Togan, "Büyüme Stratejileri", **İşveren Dergisi**, Ocak 2007, http://www.tisk.org.tr/isveren_yazdir.asp?yazi_id=1615&id=&baslik_id=&yapi=&gecerli_sayfa=, (19.05.2008).

Tablo 12: İşgücü Verimliliği (Çalışılan Saat Başına GSYİH, 2006)

Ülkeler	ABD Doları
Avustralya	41.6
Avusturya	42.1
Belçika	52.6
Kanada	41.2
Çek Cum.	22.3
Danimarka	42.8
Finlandiya	41.2
Fransa	49.9
Almanya	47
Macaristan	23.5
İzlanda	35.8
İrlanda	51.6
İtalya	38.1
Japonya	35.6
Kore	20.4
Lüksemburg	72.2
Meksika	16
Hollanda	51.2
Yeni Zelanda	28.3
Norveç	71
Polonya	19.3
Portekiz	24.3
Slovakya	25.4
İspanya	39.4
İsveç	44.7
İsviçre	40.3
Türkiye	14.6
İngiltere	41.3
ABD	50.4
OECD	38

Kaynak: OECD, OECD Estimates of Labour Productivity Levels
<http://webnet4.oecd.org/wbos/default.aspx?DatasetCode=LEVEL> , (03.03.2008)

3.2. Türkiye’de 2000 Yılından Sonra Uygulanan Ekonomik Politikalar

3.2.1. Kura Dayalı İstikrar Programı Uygulaması

Türkiye’de 2000 yılı başından itibaren üç yılı kapsayan ve enflasyonu tek haneli rakamlara indirmeyi hedefleyen kura dayalı istikrar programı uygulamaya konulmuştur. Türkiye’de kamu açıklarının artması, bu açıkların çok kısa vadeli iç borçlar ile finanse edilmesi bunun sonucunda reel faizlerin yükselerek, kamu maliyesinin bozulması ekonomide sorun yaratmıştır. Bu çerçevede 22 Aralık 1999 tarihinde IMF İcra direktörü kurulunca onaylanarak yürürlüğe giren Stand-by anlaşması kapsamında “enflasyonu düşürme programı” kamuoyuna duyurulmuştur²³⁹. Enflasyonu düşürme programı; sıkı para ve döviz kuru politikası ile bankacılık sektöründe yapısal değişimleri öngören düzenlemeler içermektedir. Program öncelikleri ve kullanılan politika araçları bakımından döviz kuruna dayalı bir istikrar programıdır²⁴⁰.

Programın ilk unsuru sıkı maliye politikası ile faiz dışı bütçe fazlasında iyileşme kaydedilmesi, yapısal reformlar ile bu iyileşmenin kalıcılığının sağlanması ve özelleştirilmeye hız kazandırılmasıdır. Programın ikinci temel unsuru hedeflenen enflasyona uygun yürütülen bir gelirler politikasının uygulanmasıdır. 2000 yılı için kamu kesiminin maaşlarının ve asgari ücret artışları hedeflenen enflasyon oranında ayarlanmış, 2001 ve 2002 yıllarında bu uygulamanın devam etmesi öngörülmüştür. Programın üçüncü uygulama esasını ise para ve döviz kurundaki belirsizlikleri azaltmak oluşturmaktadır. Bu dönemde uygulanan döviz kuru politikası iki döneme ayrılmaktadır. İlk 18 aylık dönemde Merkez Bankası tarafından uygulanan kur politikası enflasyon hedefine yönelik günlük kur ayarlaması esasına dayanmıştır. Tüm ekonomik işlemler önceden açıklanmış döviz kurları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Döviz kuru uygulamasının ikinci alt döneminde Temmuz 2001-Aralık 2002 tarihleri arasında kademeli olarak genişleyen bir bant sistemine

²³⁹ Ferya Kadioğlu, Zelah Kotan, Gülbin Şahinbeyoğlu, “Kura Dayalı İstikrar Programı Uygulaması ve Ödemeler Dengesi Gelişmeleri: Türkiye 2000”, Temmuz 2001, <http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/dpaper51.pdf>, (20.05.2008), s.2.

²⁴⁰ Oğuz Yıldırım, “Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları”, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/istikrar.doc>, (20.05.2008), s.2.

geçileceği öngörülmüştür. Bu uygulamada kur artış hızı belirlenen bir bant değeri içinde artması sağlanacak kurun bant içindeki hareketlerine müdahale edilmeyecektir. Uygulanan bu döviz kuru politikasıyla yüksek faiz oranlarının düşürülmesi, enflasyon artış hızının yavaşlatılması, tüketim ve yatırım harcamalarının arttırılması yoluyla reel sektörün canlandırılması amaçlanmıştır. Ancak 2000 yılında petrol fiyatının uluslararası piyasada önemli oranda artması, Avro'nun ABD doları karşısında değer kaybetmesi, kur sepetinin gerek enflasyon gerekse dış ticaret açısından etkinliğini azaltmıştır. Türk lirasının Avro karşısında hızla değerlenmesi, başta hazır giyim-konfeksiyon olmak üzere ihracatımızı olumsuz etkilemiş, Avro bölgesinden yapılan ithalatı da teşvik etmiştir. Tüm bu gerçekleşenler dış ticaret açığını arttırmıştır. Bunun yanı sıra yapısal reformların gerçekleştirilmesinde sorunlar meydana gelmiş, bankacılık sektöründe riskler ortaya çıkmıştır. 2001 yılında yaşanan olumsuz siyasal gelişmeler uygulanan programa olan güvenin kaybolmasına neden olmuş ve önemli bir döviz talebi meydana gelmiştir. Merkez Bankası aşırı artan döviz talebine karşı likiditeyi kontrol etmeye çalışmış ancak likidite sıkışıklığı ödemeler dengesinin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 2000-2002 yılı Enflasyonu Düşürme Programı uygulamasına 22 Şubat 2001 tarihinde son verilmiş ve dalgalı kur sistemine geçilmiştir.²⁴¹

3.2.2. Türkiye'nin Güçlü Ekonomi'ye Geçiş Programı

Türkiye'de 2001 yılında Şubat ayında yaşanan krizin ardından 15 Mayıs 2001 tarihinde açıklanan ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı olarak adlandırılan yeni bir program yürürlüğe girmiştir. Yeni programda sürdürülmekte olan döviz kuru çıpasına dayalı kur rejimi terk edilerek dalgalı kur rejimine geçilmesi kararlaştırılmıştır. Gerekli görüldüğü durumlarda piyasaya likidite verilmesi belirlenmiştir. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, ekonomideki yapısal sorunların önemini vurgulayarak, bu konuda reformlar yapılmasını hedeflemektedir.²⁴²

²⁴¹ Kadioğlu, Kotan, Şahinbeyoğlu, ss.8-10.

²⁴² Bülent Güloğlu, "İstikrar Programından İstikrarsızlığa (Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri)", <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/bulent1.pdf> , (21.05.2008), s.7.

Krizden sonra kamu bankalarında oluşan zararlar kamu borcunu arttırmış, maliye politikasının daha da sıkılaştırılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu kapsamda fiyat artış hızının sınırlı bir düzeyde tutulabilmesi, sürdürülebilir bir büyüme trendinin sağlanabilmesi için bazı yaklaşımlar belirlenmiştir. Bu yaklaşımların temel özellikleri bankacılık sektörünü de kapsayacak şekilde, krizlerden kaynaklanan dengesizliklerin giderilmesini amaçlayan yapısal reformların ele alınması, ekonomi yönetiminde şeffaflığın artırılması, ekonominin yeniden yapılandırılmasında özel sektörün rolünün güçlendirilmesi, para ve maliye politikalarının mali istikrarın sağlanması ve anti enflasyonist sürece tekrar dönülmesine yönelik olarak uygulanması, tutarlı ücret ve fiyat politikalarının oluşturulmasını amaçlayan sosyal diyalogun güçlendirilmesidir²⁴³.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP), 3 yıllık bir programdır. GEGP'nin temel felsefesi, Türkiye'nin gerekli yapısal reformları yapması durumunda, küreselleşme sürecine daha sağlıklı bir biçimde uyum sağlayabileceği, dünya ekonomisinin sunduğu fırsatlardan daha etkin bir biçimde yararlanabileceği, daha hızlı büyüyebileceği ve gelişebileceğidir. GEGP, mal, hizmet, para ve sermaye piyasalarının serbestliğinin zorunlu olduğu anlayışından hareketle, yaşanan finansal krizlerden, müdahaleci politikaları, popülist uygulamaları ve yanlış yapılanmaları sorumlu tutmaktadır.

GEGP'nin ana hedefi; öncelikle parasal sermayenin krizden çıkışını sağlamaktır. Program, para maliye ve döviz kuru politikalarını ve yapısal reformları araç olarak kullanmaktadır.

Program yoluyla bazı kamu bankaları birleştirilecek, küçültülecek ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamındaki bankalar tasfiye edileceği kamu bankalarının görev zararlarının iç borca dönüştürüleceği, tüm bu işlemler için merkez bankası kaynaklarına başvurulacağı belirlenmiştir. Merkez Bankası bu şekilde daha önce oluşan likidite krizlerini önceden önlemiş olacaktır. Yaratılacak likiditenin

²⁴³ Yıldırım, s.11.

enflasyonu arttırmaması için kamu harcamalarının kısılması planlanmıştır. Döviz kurunun dalgalanmaya bırakılması bu konuya yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Program uzun dönemde “enflasyon hedeflemesi” sistemine geçilmesini amaçlamaktadır²⁴⁴. Bu sistemde Merkez Bankası belirli bir süre içinde, fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik enflasyon oranını belirli bir sayısal hedef aralığı içinde tutmayı ve bunu da para politikası araçlarını kullanarak gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. Ekonomide enflasyon hedeflemesi sisteminde, enflasyon hedeflerinin açıklanmasıyla mali piyasalar ve kamuoyu merkez bankasının niyetlerini öğrenmiş olması ve böylece enflasyonun seyri hakkındaki belirsizliklerin giderilmesi amaçlanmıştır²⁴⁵.

Programda yer alan yapısal reformlar ve kurumsal düzenlemeler şunlardır:

- Tarımsal girdi, kredi ve ürünlerdeki fiyat desteklerinin yerini doğrudan gelir desteğinin alması, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş’ne bağlı 27 şeker fabrikasının özelleştirilmesi, şeker üretiminin kısıtlanması ve fiyatların piyasada belirlenmesi,
- Tekelin özelleştirilmesinin önündeki engellerin kaldırılması, bir Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Düzenleme Kurulu oluşturulması, içlerinde Türk Telekom, THY, Tedaş, Teaş, Erdemir Şeker Fabrikaları A.Ş ve Tekel’in yer aldığı KİT’lerin çoğunluk hisselerinin özelleştirilmesi,
- Bankaların mali yapılarının daha saydam ve sağlıklı bir biçime dönüştürülmesi, tasfiye koşullarının kolaylaştırılması bu amaçla ihtisas mahkemelerinin kurulması,
- Merkez bankasının bağımsızlığının sağlanması ve temel amacının fiyat istikrarının sağlanması olarak tanımlanması, devlet ihalelerinde uluslararası standartlara uyum sağlanması, borçlanma ve borç yönetimi politikasının esnekleştirilmesi,

²⁴⁴ M. Tuba Ongun, “İstikrar Arayışından Krize: Bir Değerlendirme”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Şubat 2001, s.7.

²⁴⁵ Yıldırım, s.11.

- Uzun bir süre faaliyet gösteren fakat yasal statüsü olmayan ekonomik ve sosyal konseyin farklı sosyal kesimler arasında uzlaşma ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla yasal bir statüye kavuşturulması, keyfi işten çıkarmayı zorlaştıran İş Güvencesi yasası yer almıştır.

GEGP çerçevesinde öncelik verilecek yapısal reformların temel amacı, mal ve hizmetlerin üretim miktarları ile fiyatlarının piyasa kuralları çerçevesinde belirlenmesi yoluyla kaynakların etkin bir biçimde kullanımının sağlanmasıdır. Bir başka deyişle Türkiye’de büyümenin ve üretim faktörlerinin verimliliğinin artırılması amaçlanmaktadır²⁴⁶.

3.2.3. 2005 Yılından Sonra Uygulanan Ekonomi Programı

Hükümet tarafından 26 Nisan 2005 tarihinde IMF’ye (Uluslararası Para Fonu) Devlet Bakanı ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanlarının imzasıyla niyet mektubu sunulmuştur. IMF İcra direktörleri tarafından Mayıs 2008’e kadar sürecek üç yıllık yeni bir stand-by anlaşması onaylanmıştır²⁴⁷.

Hükümetin 2005 yılından sonraki temel hedefi Avrupa Birliği ekonomilerine yakınsama sürecinin güçlendirilmesidir. Hükümetin makroekonomik programının hedefi ekonomiyi düşük enflasyon ortamında sağlam bir şekilde güçlü bir büyüme çizgisine ulaştırmaktır. Program süresince para politikasında ana hedef enflasyonun AB ülkelerindeki seviyesine indirilmesidir. Merkez Bankası, 2006 Ocak ayına kadar enflasyon hedeflemesine geçilmesine ilişkin planı yayınlamıştır. Yeni ekonomik program yüksek seviyede faiz dışı fazla üreterek kamu borcunun azaltılması üzerine odaklanmıştır.

Bu program ile geniş kapsamlı bir sosyal güvenlik reformu hazırlanması planlanmıştır. Reform ile mevcut parçalı sistemi, tek emeklilik fonu ve tek sağlık fonu olacak şekilde birleştirmeyi hedeflemiştir. Sosyal güvenlik reformuna ilişkin

²⁴⁶ Zeynep Erdiñ, “Türkiye’de 2002–2005 Yıllarında Uygulanan Dezenflasyon Programının Değerlendirilmesi”, <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/11/53-69.pdf>, (21.05.2008), s.12.

²⁴⁷ Zeynep Erdiñ, “Uluslararası Para Fonu- Türkiye İlişkilerinin Gelişimi ve 19. Stand-By Anlaşması”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:18, Ağustos 2007, s.10.

idari yapılanma yasası, emeklilik sağlık ve sosyal yardım programlarının idari yapısını birleştirmektedir. Emeklilik reformu, emeklilik sisteminin açığının uzun vadede GSMH'nin %1'in altına indirilmesini amaçlamaktadır. 2006 yılından itibaren, genel sağlık sigortası uygulamasına geçilmesi tasarlanmıştır. Sağlık reformunda amaç, sağlık harcamalarının kontrol altında tutulması ve küçültülmesidir.

Verimliliğin artırılması ve kayıt dışı ekonomide kalmayı önlemek için vergi reformunun yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda vergi idaresinin yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesine yönelik yasa TBMM tarafından onaylanmıştır²⁴⁸.

2005 yılında imzalanan Stand-by anlaşmasında yer alan bu amaçların temel hedefi, sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması, yaşam standardının yükseltilmesi, işsizliğin azaltılması, AB ekonomilerine yaklaşıma yardım edilmesi, iç ve dış borç yükünün azaltılması, enflasyonun daha fazla kontrol altına alınmasıdır.

3.3. Türkiye'de Uygulanan İstihdam ve İşletme Politikaları

3.3.1. İstihdam Politikaları

8 Kasım 2006 tarihinde açıklanan ilerleme raporunda istihdam ve sosyal politika başlıklı 19. fasılda Türkiye'nin istihdam politikası ile ilgili olarak çok az ilerleme kaydettiği ifade edilmiştir. Kadınların işgücüne düşük katılımı ve istihdam oranları, gençler arasındaki yüksek düzeydeki işsizlik, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, kent ve kırsal iş piyasalarındaki ayırım temel sorunları içermektedir. Kayıtsız işgücü endişe verici bir konu olarak gündemde yer almaktadır²⁴⁹.

Aralık 1999 itibarıyla aday ülke konumunda olan Türkiye'nin, 3 Ekim 2005'den itibaren AB'ye fiilen katılım süreci başlamıştır. AB müktesebatına uyum amacıyla 2003 yılında iş ve işçi bulma kurumu, Türkiye İş Kurumuna (İŞKUR) dönüştürülerek yeniden yapılandırılmıştır. İŞKUR'un görevleri ulusal istihdam

²⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Ekonomik ve Mali Politikalarına İlişkin Belge", Ankara, 26 Nisan 2005, ss.1-14.

²⁴⁹ Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2006 Yılı İlerleme Raporu**, Brüksel, 8 Kasım 2006, s.51.

politikasının belirlenmesine yardımcı olmak, işgücü piyasası enformasyon hizmetlerine yardım etmek, iş ve işçi bulma faaliyetlerine yardımcı olmak, aktif ve pasif işgücü programlarını uygulamaktır²⁵⁰. AB'ye katılım süreci ve Türkiye işgücü piyasasının yeniden yapılandırılması sürecinde Avrupa İstihdam Stratejisi büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'nin Avrupa İstihdam Stratejisine dahil olma çalışmaları Türkiye İş Kurumu koordinatörlüğünde yürütülmektedir. Bu konudaki ilk adım, Ortak Değerlendirme Belgesi (ODB) ve ODB'nin ön çalışması olan İstihdam Durum Raporudur²⁵¹. Ortak Değerlendirme Belgesi, Avrupa İstihdam Stratejisine dahil olmada ilk adım olarak aday ülkenin istihdam konusundaki önceliklerinin ve sorunların analiz edildiği bir politika dokümanıdır. Bu belge Türkiye'nin işgücünün modernizasyonu ve uyumuna ilişkin AB'ye karşı resmi bir taahhüt niteliğindedir²⁵². Ortak Değerlendirme Belgesi taslağı 10 Kasım 2006 tarihinde Komisyon'a gönderilmiştir.

Avrupa İstihdam Stratejisi 2003 yılında hazırlanan Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program'da, AB'ye uyum sürecinde öncelikli olan konulardan biri olarak belirtilmiştir. 2003 yılı katılım ortaklığı belgesinde de yer alan Avrupa İstihdam Stratejisiyle uyumlu bir istihdam planının oluşturulması gerekliliği Ulusal Program'da yer almaktadır²⁵³.

30 Kasım 2005 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Türkiye İş Kurumu III. Genel kurulunda ulusal istihdam politikaları ve işsizlik sorununa ilişkin bazı kararlar alınmıştır. Ekonomik büyüme ve işsizlik sorununun çözülebilmesi için uzun vadeli hükümet, işçi ve işveren işbirliğine dayalı yıllık eylem planları ile işletilen ulusal istihdam stratejileri ve politikalarına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Ulusal İstihdam Stratejisi'nin temel unsurlarının;

²⁵⁰ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu, http://www.calisma.gov.tr/sgb_web/sunum/na.pdf, (22.05.2008).

²⁵¹ Feridun Kaya, "AB uyum Sürecinde Avrupa İstihdam Stratejisi ve Türkiye", <http://64.233.167.104/search?q=cache:Cu-Bpw5255AJ:www.debud.org/Html/dergi/24/feridunk.pdf+ab+uyum+s%C3%BCrecinde+avrupa+istihdam+stratejisi+ve+t%C3%BCrkiye&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr> (22.05.2008), s.6.

²⁵² TİSK, "Sosyal Politika ve İstihdam Başlıklı AB Müktesebatı ve Türkiye", TİSK Yayınları, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1754>, (22.05.2008).

²⁵³ ABGS, "2003 Yılı Ulusal Programı, Sosyal Politika ve İstihdam", http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/pdf/IV-13.pdf, (22.05.2008), s.514.

- Tam istihdamın hedeflenmesi,
- Kalkınma hedefli yatırım planlarının yapılması,
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve işgücünün niteliğinin artırılması
- İşte kalite ve verimliliğin artırılması
- Girişimciliğin ve ekonominin rekabet gücünün geliştirilmesi
- Gelir dağılımının iyileştirilmesi,
- Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması,
- Kayıtdışı ekonominin küçültülmesi ve düzgün işlerin çoğaltılması,
- Başta özürllüer olmak üzere dezavantajlı grupların aktif istihdam politikaları ile desteklenmesi olması gerektiği şeklinde kararlar alınmıştır²⁵⁴.

Ulusal İstihdam Stratejisi'nin temel politikaları ise Sosyal diyalogun ve işbirliğinin etkili bir biçimde sağlanması, uygulanacak ekonomi politikalarının üretim, yatırım ve istihdamı temel alması, sektörlerin girişimcilik ve istihdam yaratmaya teşvik edilmesi, bölgesel istihdam farklılıklarının giderilmesini sağlamaya yönelik önlemlerin alınması, KOBİ'lerin desteklenmesi, işsizler ve işgücü dışındakiler için aktif istihdam tedbirlerinin uygulanması, kayıt dışı istihdamın kayıtlı hale dönüştürülmesi, istihdam üzerindeki yüklerin azaltılması, işgücü piyasasındaki değişime işletmelerin ve işgücünün uyumunun sağlanması, beşeri sermaye yatırımlarının ve yaşam boyu öğrenmenin desteklenmesi, kadın istihdamının artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması, dezavantajlı grupların işgücü piyasasına girişi ve istihdamın teşvik edilmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesidir.

İstihdam ve işsizlik sorununa ilişkin kararlar eylem planına dönüştürülmüştür. Eylem planı esasen AB hedefleri ile uyumludur. Tüm bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için İŞKUR'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi gereklidir. Türkiye- AB mali işbirliği kapsamında İŞKUR'un kurumsal kapasitesini geliştirmek ve aktif istihdam tedbirlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla yaklaşık 350 projeyi destekleyen ve Türk Hükümeti'nin 10 milyon Avro katkısıyla toplam bütçesi

²⁵⁴ İŞKUR, "Ulusal İstihdam Politikaları ve İşsizlik Sorununa Çözüm Önerileri", http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/genel_kurul_karar_ve_raporlar%C4%B1/3.Genel%20Kurul%20Kararlar%C4%B1.pdf , (22.05.2008), s.3.

50 milyon Avro olan Aktif İşgücü Programları projesi 21 Ekim 2003 tarihinde başlamış, 2006 yılı başında da sonlanmıştır. Proje kapsamında pilot illerde İŞKUR ofisleri düzenlenmiştir. İŞKUR'un eylem planından önce resmi istihdam politikası sayılabilecek bir başka belge ise DPT'nin beş yıllık planları ve programlarıdır. DPT'nin 2005 yılı programında istihdamın artırılması işsizliğin azaltılması temel amaçtır. Avrupa İstihdam Stratejisi ile uyumlu bir Ulusal İstihdam Stratejisi'nin hükümet ve sosyal tarafların katılımıyla hazırlanacağı, gençlere, kadınlara ve özürllülere yönelik aktif istihdam politikalarının uygulanacağı belirtilmiştir. Ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücünün yetiştirileceği, işgücü piyasasının etkinliğinin arttırılacağı üretimin ve istihdamın oluşturulması için yerel potansiyelin harekete geçirileceği bildirilmiştir²⁵⁵. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda istihdamın arttırılması başlığı altında işgücü piyasasının geliştirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlı hale getirilmesi, aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi gerekleri yer almaktadır²⁵⁶.

Tüm ulusal plan, ulusal programlar ve İŞKUR'un görevlerinde yer alan maddeler, istihdamı ekonomik etkinlik ekseninde ele almış, istihdamın sadece talep yönüyle ilgilenilmiş, önlemler ve hedefler emeğin talep kısmına yönelik olarak geliştirilmiştir. Türkiye'nin istihdam politikası ile ilgili yaptığı çalışmalar incelendiğinde AB müktesebatına uyum gözetilmiş, öncelikli olarak bazı kavramlar benimsenmiştir. Ancak bu kavramların programlara yansıtılmasında gecikmeler yaşanmaktadır²⁵⁷.

Lizbon Stratejisi'nin insan sermayesine yapılan yatırımın arttırılması ve geliştirilmesine yönelik hedefleri bulunmaktadır. Bu konuda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İnsan Kaynaklarını Geliştirme Operasyonel Programını hazırlamıştır. Program 2006-2009 yılları arasında insan kaynaklarını geliştirme

²⁵⁵ Hakan Ercan, "AB Sosyal Politikası Çerçevesinde Türkiye'nin İstihdam Stratejisi", **TİSK Akademi**, Cilt:1, Sayı:2, 2006, s.57-58.

²⁵⁶ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Ankara, s.90-92.

²⁵⁷ Beyza Sümer, "Bilgi Toplumu'na Dönüşüm Süreci'nin Avrupa Birliği ve Türkiye'de İstihdam Yaratmaya Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.279.

konusunda Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)²⁵⁸ fonlarından alınacak yardımların temelini oluşturmakta ve istihdam, eğitim ve sosyal içerme konularında problemlere hitap etmeyi amaçlamaktadır. Programın temel hedefi daha çok ve daha iyi iş ile daha fazla sosyal uyumu sağlayacak sürdürülebilir bir ekonomik gelişmeye bağlı olarak bilgi temelli ekonomiye geçişi desteklemektir. Belge 9. Kalkınma Planı, Çok Yıllı İndikatif Programlama Belgesi, Stratejik Uyum Belgesi, Komisyonla ortak hazırlanan Ortak İçerme Belgesi, Ortak Değerlendirme Belgesi ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı istihdamın artırılması, beşeri ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, rekabetçiliğin artırılması gibi farklı öncelik alanlarına sahiptir. Kalkınma planı istihdamın artırılması ile ilgili olarak iş piyasası koşullarını iyileştirmeyi, eğitim ile iş piyasası arasında daha iyi bir bağlantı kurmayı, aktif iş piyasası politikalarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Beşeri ve sosyal dışlanmanın güçlendirilmesi ile ilgili olarak eğitim sistemini iyileştirmeyi, etkin bir sağlık sisteminin kurulmasını, gelir dağılımını iyileştirmeyi, sosyal içermeyi yoksullukla mücadele etmeyi, sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini geliştirmeyi hedeflemiştir.

İnsan kaynaklarını geliştirme ve istihdamı artırma konularında bir başka ulusal politika belgesi ise 2007-2009 orta vadeli programıdır. Devlet planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan program makro politikalara ek olarak temel kalkınma başlıklarını kapsayan politika ve öncelikler sıralaması sunmaktadır. Programın temel amacı Türkiye'nin sosyo ekonomik gelişiminin AB'ye üyelik yolunda toplumun tüm kesimini gözeterek insanların yaşam standartlarının yükseltilmesi olarak belirlenmiştir.

28 Temmuz 2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı yürürlüğe girmiştir. Eylem planı bilgisayar ve internet kullanımının artırılması, bu alandaki sayısal açığın azaltılması, eğitimde mümkün

²⁵⁸ Aday ülkelerin proje ve programlarının finansmanı, AB'nin 2007-2013 bütçe döneminde katılım öncesi mali yardımları Katılım Öncesi Mali İşbirliği (Instrument for Pre-accession Assistance-IPA) adı altında tek bir mali çerçevede yürütülecektir.

olduğu kadar çok bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması, bilgi teknolojilerinin kullanımı ile nitelikli insan gücünün desteklenmesine yönelik çabaların geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Ortak İçerme Belgesi (OİB) sosyal ve beşeri konulardaki sorunlara değinen bir diğer belgedir. İstihdam, gelir dağılımı, parasal yoksulluk, eğitim, konut, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar gibi oldukça geniş bir sorun alanını içermektedir. OİB ilgili kamu kurumları, sosyal taraflar, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği çerçevesinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığının eşgüdümünde AB Komisyonu ile Türkiye arasında yürütölmüş ortak bir faaliyettir. Bu kapsamda Türkiye tarafından çok sayıda tematik toplantı, ilgili kurumların temsilcileri ile AB Komisyonu temsilcilerinin buluştuğu bilgilendirme seminerleri gerçekleştirilmiştir.

Ortak Değerlendirme Belgesi (ODB), aday ölkelerin AB üyeliğine hazır hale gelmelerine yardımcı olacak istihdam politikalarını belirlemelerini, kurumlarını ve politikalarını aşamalı olarak uyumlaştırmalarını planlamaktadır. ODB, Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında ortaklaşa hazırlanan bir strateji belgesidir. Türkiye'nin iş piyasasının geniş bir analizini, kurumsal çerçevesini ve önceliklerini içermektedir. 2003 yılında ODB'nin hazırlanması süreci 2003 yılında başlamıştır. Belge üzerindeki tartışmalar devam etmektedir.

Bu alanda bir diğer strateji ise Yaşam Boyu Öğrenim (YBÖ) Stratejisidir. YBÖ Stratejisi Türkiye'de yaşam boyu öğrenimin AB destekli Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) çerçevesinde MEB'in eşgüdümünde hazırlanmıştır. Strateji Türkiye'de yaşam boyu öğrenimin mevcut durumunu belirtmekte ve yaşam boyu öğrenimin geliştirilmesi için sekiz kilit alanı ifade etmektedir. Bunlar, yaşam boyu öğrenim sisteminin güçlendirilmesi, YBÖ'nün finansmanının arttırılması, izleme ve karar alma için veri toplama ve alma, ademi merkezileşme yetki devri sivil toplum ve işbirliği, bilgi paylaşımı, eğitimciler için tavsiye ve rehber hizmetleri sunma ve bir öğrenim kültürünün geliştirilmesi, personel

kapasitesinin geliştirilmesi, uluslararası iş birliğinin yapılması, kaliteli kabul ve akreditasyonun geliştirilmesidir.²⁵⁹

Türkiye’de istihdam politikasına yönelik gerçekleşen diğer bir uygulama ise “istihdam paketi” olarak adlandırılan iş kanunu ve bazı konularda değişiklik yapan kanun tasarısının TBMM tarafından kabul edilmesidir. Yasa ile iş yerinin açılmasına izin vermeye yetkili belediyeler ile diğer ilgili makamlar bu izni vermeden önce Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilmesi gerekli işletme belgesinin varlığını araştırarak, eğer belge verilmemişse iş yerlerine belediye veya diğer makamlarca iş yeri açılma izni verilemeyecek. Böylece iş yerlerinin kurulmasıyla ilgili prosedürler hafifleterek iş yerlerinin kurulmasını özendirmek amacıyla kurma izni alma mecburiyeti kanun metninden çıkartılmaktadır. İş gücü piyasasına yeni girenler ile iş gücü piyasasında daha önce bulunmakla birlikte halen işsiz olanların da aktif istihdam faaliyetleri çerçevesinde İşsizlik Sigortası Kanunu kapsamına alınması yasada yer almaktadır. İşsizliğin azaltılması, yatırımların istihdam odaklı artırılması amacıyla sigorta primleri işveren hissesinde 5 puanlık indirim yapılması yasada yer alan maddelerdendir. 18 yaşından büyük ve 29 yaşından küçük olanlar ile kadınların istihdamını teşvik amacıyla SSK prim indirimi uygulanması ve uygulanan prim indiriminin işsizlik sigortası fonundan karşılanması yasada yer almaktadır.²⁶⁰

3.3.2. Sanayi Politikası

Türkiye, Sanayi Politikası alanında AB müktesebatına uyum açısından önceliklerini 2003 yılında yayımladığı iki alanda belirlemiştir. Bu alanlardan biri “Türkiye Sanayi Politikası’nın Uygulanması” diğeri, “Yabancı Yatırımlara Yönelik bir Promosyon Stratejisi’nin Geliştirilmesi ve Uygulanması” olarak belirlenmiştir²⁶¹. İşletme ve sanayi politikası faslında müzakereler, 29 Mart 2007 tarihinde

²⁵⁹ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Taslak Operasyonel Program 2007-2009”, <http://ab.calisma.gov.tr/ipa/IKGOP-Turkce.pdf>, (23.05.2008), ss17-22.

²⁶⁰ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “İstihdam Paketi Yasalaştı” http://www.calisma.gov.tr/article.php?article_id=501, (01.08.2008).

²⁶¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara 2006, s.67.

düzenlenen, Hükümetler Arası Konferans'la başladı.²⁶² 17 Nisan 2007 tarihinde ise 2007-2013 Türkiye'nin AB müktesebatına uyum programı kabul edilmiştir. Program 2007-2013 döneminde AB müktesebatına uyum kapsamında gerçekleştirilecek yasal düzenlemeleri içermektedir.²⁶³ Program'da işletme ve sanayi politikası alanında ve Lizbon Stratejisi'ne uyum sürecinde Revize KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nın onaylanmasına ilişkin Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararı yer almaktadır. Bu alanda Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı'nın (CIP) "Girişimcilik ve Yenilik Programına" katılım konusunda mutabakat zaptının onaylanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı yer almaktadır. Ayrıca Türk Sanayisinin rekabet edilebilirliğinin artırılması ve Lizbon gündeminin izlenmesi amacıyla 2008 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca Sanayi Stratejisi'nin hazırlanması planlanmıştır.²⁶⁴

3.3.2.1. Türkiye Sanayi Politikasının Uygulanması

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde AB müktesebatına uyum sağlanmasına yönelik olarak AB'nin yayımladığı Türkiye'nin uyum sürecine ilişkin 2002 yılı ilerleme raporunda AB üyelik sürecinde Türkiye için sanayi stratejisinin ve politikasının yer aldığı bir belgenin hazırlanması gerekliliği ortaya konulmuştur. Bunun üzerine, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiyi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Türk Patent Enstitüsü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu'nun katkılarıyla, DPT müsteşarlığının koordinatörlüğünde Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru) Türkiye Sanayi Politikası Dokümanı hazırlanmıştır.

Bu doküman sanayi politikasının genel çerçevesini belirlemek üzere orta vadeli bir politika metni olarak, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) ve

²⁶² İKV, "İşletme ve Sanayi Faslında Müzakereler Başladı", <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1613>, (23.05.2008).

²⁶³ İKV, İKV Bülteni, 16-30 Nisan 2007, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/c723460a.pdf>, (23.05.2008).

²⁶⁴ ABGS, "İşletmeler ve Sanayi Politikası", http://www.abgs.gov.tr/files/Muktesebat_Uyum_Programi/20_IsletmeveSanayiPolitikasi.pdf, (23.05.2008).

hükümet programı temel alınarak hazırlanmıştır.²⁶⁵ VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sanayi politikası uygulamasında resmi bir belge olarak kabul edilebilir. Planda bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan sektörlerin gelişmesi, geleneksel sektörlerin rekabet gücünün artırılması, KOBİ'lerin geliştirilmesi ve girişimciliğin yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Makroekonomik istikrarın sağlanamaması, kamu tarafından sağlanan girdilerin elde edilmesindeki istikrarsızlıklar, pazarlama kanallarının oluşturulmasındaki yetersizlikler, uluslararası standartlarda üretim yapılmasındaki eksiklikler, verimli üretim için gerekli kalifiye işgücü eksikliği sanayiye etkileyen başlıca sorunlar olarak belirtilmiştir. Planda devletin sanayi politikasını belirlerken temel görevinin uluslararası kurallar çerçevesinde sanayiye destekleyici, piyasaları düzenleyici ve denetleyici rolünü güçlendirmek bazı stratejik konular dışında sanayiden çekilmek olduğu ifade edilmiştir. AB'ye tam üyelik doğrultusunda sınai mevzuat uyumunun tamamlanması, sermaye, ticari ve teknolojik işbirliği imkanlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Küçük ve orta boy ölçekli işletmelerin geliştirilmesi, istihdam yaratma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırımların desteklenmesi, yüksek katma değer sağlayacak öncelikli alanlarda yeni ürün geliştirmeye yönelik desteklerin artırılması, elektronik sanayinin küresel pazarda daha fazla pay alması gibi hedefler planda yer almaktadır²⁶⁶. Türkiye Sanayi Politikası Dokümanı ise, imalat sanayisinin mevcut durumu, kurumsal çerçeveyi, amaçları ve izlenecek politikaları ve öncelikleri kapsamaktadır²⁶⁷.

Türkiye Sanayi Politikası Dokümanında sanayi politikasının temel amacı dünyanın artan rekabet ortamında sanayinin rekabet gücünü ve verimliliği artırarak, sürdürülebilir bir büyümeyi sağlamak olarak belirlenmiştir. Sanayinin çevre kurallarına uygun üretim yapan, yüksek nitelikli işgücü kullanan, Ar-Ge'ye önem veren, teknoloji üreten, özgün tasarım ve marka yaratabilen bir yapıya

²⁶⁵ ABGS, "2003 Yılı Ulusal Programı, Sanayi Politikaları, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/IV-15.doc , (23.05.2008), s.544.

²⁶⁶ DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara 2000, ss.144-149.

²⁶⁷ ABGS, "2003 Yılı Ulusal Programı, Sanayi Politikaları, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/IV-15.doc , (23.05.2008), s.544.

kavuşturulması hedeflenmiştir. KOBİ'lerin desteklenmesi, yenilik yapabilme sistemlerinin geliştirilebilmesi ve yeni girişimlerin teşvik edilmesine özel bir önem verilmiştir. Diğer temel ilke ve politikalar ise ihracatın artırılması, yatırımların artırılması, kalite ve verimliliğin artırılması, işgücünün geliştirilmesi, uygun alt yapıya sahip organize sanayi bölgelerinin, endüstri bölgeleri ve sanayi sitelerinin kurulması, ekonomik sosyal ve çevresel unsurları göz önünde bulundurarak sürdürülebilir gelişmenin sağlanması uygun rekabet ortamının oluşturulmasıdır. Bunun yanı sıra sanayide AB ile işbirliğinin geliştirebilmek için bir takım tedbirler belirlenmiştir. Bunlar yerel girişimlerin Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenebilmesi için AB Programlarına aktif katılımının sağlanması, KOBİ'lerin finansman ortamının geliştirebilmesi için risk sermayesi, yatırım finansmanı, teknik destek de olmak üzere finansman araçlarının geliştirilmesi, KOBİ'lere AB'nin fonlarından yararlanabilmeleri için danışmanlık hizmetlerinin sunulması şeklinde sıralanabilir²⁶⁸.

3.3.2.2. Yabancı Yatırımcılara Yönelik Bir Promosyon Stratejisinin Geliştirilmesi ve Uygulanması

19 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesinde Sanayi Politikaları alanında Türkiye için kısa dönem önceliği olarak Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımları çekmeye yönelik olarak bir strateji geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Özel sektör yatırımlarının, yabancı yatırımlarının seviyesinin düşüklüğünün ve Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımları çekebilme konusundaki eksikliğin nedenlerini araştırmak için Dünya Bankası ve Yabancı Yatırım Danışmanlık Kurumu (FIAS)'la ortak çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda, hükümet, kamu kurumları ve özel sektörün desteğiyle Yatırımlarda Karşılaşılan İdari Engellerin Tespiti Projesi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda doğrudan yabancı yatırımlar için uygun bir mevzuatın hazırlanması ve etkin bir yatırım teşvik stratejisi gerçekleştirmek üzere projeler yapılmıştır. Tüm bu çalışmaların sonuçlarıyla bağlantılı olarak hukuki, idari ve

²⁶⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliği'ne Doğru)**, Ağustos 2003, ss.13-23.

düzenleyici çerçeveyi modernleştirmek üzere şirket kuruluşu, istihdam, sektörel lisanslar, vergi ve teşvikler, arazi temini ve arsa geliştirme, gümrükler ve teknik standartlar, fikri mülkiyet hakları, yatırım promosyonu, doğrudan yabancı yatırım mevzuatı, KOBİ gibi önemli alanlarda reform programı başlatılmıştır.

Uluslar arası en iyi örnekler ve FIAS çalışmasının önerileri dikkate alınarak, hazırlanan Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu 17 Haziran 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun ile Türkiye’de kurulacak yabancı sermayeli şirketler için izin prosedürü ve asgari sermaye şartı kaldırılmıştır.

Şirket kuruluşu sürecinin basitleştirilmesine yönelik Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Damga Vergisi kanunu, İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklik yapılması hakkındaki kanun 17 Haziran 2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türk Patent Enstitüsünün kapasitesini ve alt yapısını güçlendirmeyi amaçlayan Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı yasalaşmıştır.

Yatırım Promosyonu Teknik Komitesi, Türkiye Yatırım Promosyon Ajansı için bir model geliştirilmiş ve Yatırım Promosyon Ajansının (Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) kurulmasına dair yasa çıkmıştır. Bu düzenlemelerle doğrudan yabancı yatırımlara yönelik teşvik stratejisini biçimlendirmek ve uygulanması için gerekli alt yapıyı oluşturmak hedeflenmiştir²⁶⁹. Yabancı yatırım konusunda yapılmış çalışmaların bir çoğunda yatırım promosyon ajanslarının olumlu etkisi olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Bu ajansların temel faaliyetleri yatırım faaliyetlerini kolaylaştırıcı hizmetler sunmaları, yatırım projelerini geliştirmek, ülkenin imajını geliştirmek ve politika geliştirmek olarak belirlenmektedir²⁷⁰.

²⁶⁹ ABGS, “2003 Yılı Ulusal Programı, Sanayi Politikaları, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/IV-15.doc , (23.05.2008) ss.545-546.

²⁷⁰ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara 2006, s.93.

3.3.2.3. Yatırımlarda Uygulanacak Devlet Yardımlarında Yapılan Değişiklikler

Sanayi politikalarının başta gelen öğelerinden yatırım politikasının bugünkü uygulaması, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen 2006/10921 sayılı karar ile yayımlanan mevzuata dayanmaktadır²⁷¹.

Türkiye’de yatırımlara uygulanacak devlet yardımları ile ilgili mevcut uygulama 10.06.2002 tarih ve 2002/4367 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında karar ile 22.12.2000 tarih ve 2000/1822 sayılı küçük ve orta ölçekli işletmelerin yatırımlarında devlet yardımları hakkında karar çerçevesinde yürütülmekteydi. Resmi gazetede yayımlanan 2006/10921 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında karar ile 2002/4367 sayılı ve 2000/1822 sayılı kararnameler yürürlükten kaldırılmıştır²⁷². Yayımlanan bu karar ile yatırım politikası araçlarından yatırım indirimi ve orta vadeli/düşük faizli kredi tahsisi destek unsurları arasından çıkarılmış, söz konusu kararda teşvik belgesi kapsamında yatırımlara sağlanabilecek destek unsurlarının gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi istisnası ve bütçe kaynaklarından faiz indirimi desteği olacağı belirtilmektedir²⁷³. 01.06.2007 tarihinde 2006/10921 sayılı karar, 2007/12142 sayılı karar ile sınırlı ölçüde değiştirilmiştir. Karar ile teşvik belgesi düzenleme koşulları ile yatırımların gerçekleştirilebilmesi için bankalardan kullanılan kredilere ilişkin düzenlemeler yer almaktadır²⁷⁴. 2006/10921 sayılı karar ve 2007/12142 sayılı kararların temel amacı, belirli ölçek ve sınırların üzerinde çevre kurallarına aykırı olmamak üzere tüm yatırımların teşvik edilmesi, KOBİ desteklerinin yatırım teşvik sistemi içine alınması, Avrupa Birliği normlarına uygun olarak tasarrufları katma değeri yüksek, ileri teknolojileri kullanan yatırımlara yönlendirmek olarak belirlenmiştir²⁷⁵.

²⁷¹ Oktar Türel, “Türkiye’de Sanayileşme ve Kalkınma Planları Dönemsel Uygulamalar”, TMMOB Sanayi Kongresi’ne Sunulan Bildiri, Ankara, 14-15 Aralık 2007, s.2.

²⁷² http://www.massiad.com/images/YATIRIMLARA_UYGULANACAK_DEVLET.doc , “Yatırımlarda Uygulanacak Devlet Yardımlarında Önemli Değişiklikler” (23.05.2008) , s.1.

²⁷³ Türel, s.2.

²⁷⁴ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Değişiklik yapılması Hakkında Karar”, http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/karar_2007_12142.pdf , (23.05.2008).

²⁷⁵ Türel, s.2.

3.3.2.4. Dokuzuncu Kalkınma Planında Sanayi Politikası

Sanayi Politikası uygulamalarının incelenmesinde önemli belgelerden biri de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) işbirliğiyle hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu raporudur.

Raporda, Türkiye'nin sanayi yapısının mevcut durumuna değinilmekte, bu alanda AB'ye katılım sürecinin etkileri incelenmekte ve geleceğe yönelik bir sanayi politikası çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin AB'ye katılım süreci ile kamunun daha etkin kararlar alabileceği, bu durumun piyasadaki firmaların verimli çalışması ve iş yapmasının önündeki birçok engeli ortadan kaldıracacağı, devlet yardımlarının AB'ye uyumlu hale getirilmesiyle piyasada rekabetin artışının sağlanması, kayıt dışılığın azaltılması, üretimde kalite ve çevre standartları gibi değişiklikler, firmaların önündeki finansman olanaklarının artması gibi değişikliklerin gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Raporda geleceğe yönelik bir sanayi politikası çerçevesi önerilmiştir. Sanayi alanında iki temel problemin varlığından söz edilmektedir. Bu kapsamda birinci problemin küresel ekonomiyle bütünleşebilme strateji eksikliğinin giderilmesinde kamu özel sektör diyalog mekanizması önerilmektedir. Bu mekanizmanın sektörel bazda sanayi politikaları oluşturması öngörülmüştür. Bir başka problem ise verimlilik artışının sürdürülebilmesidir. Raporda Türk İmalat Sanayinin 2013 vizyonu "ileri teknolojiye dayalı, katma değeri yüksek, yenilikçi, AB'ye uyum çerçevesinde sosyal beklentileri ve tam istihdam hedeflerini karşılayan bir sanayi yapısına sahip olmak olarak" belirlenmiştir. Küreselleşme sürecinde Sanayi Politikası alanında etkili kararlar alınabilmesi için strateji geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Stratejinin geleneksel sektörlerle ve yeni gelişen sektörlerle yönelik iki farklı yaklaşım içermesi gerektiği belirtilmiştir. Geleneksel sektörlerle olacak yaklaşım, bu sektörlerle yapılmış, henüz ekonomik ömrünü tüketmemiş olan yatırımların markalaşma yenilikçilik ve ayrışma gibi yollarla rekabet gücünün artırılması, yeni gelişen sektörlerle olan yaklaşım ise bu sektörlerle yapılacak yatırımların yapılacak analizler sonucu belirlenen rekabet gücünün uzun süreli olacağı alanlara yapılması

gerektiğidir. Sanayi politikasında sektörel bazda yönlendirme ve teşvik sistemini oluştururken belirli prensipler göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir. Bir takım piyasa aksaklıkları yüzünden yapılamayacak projelerin desteklenmesine öncelik verilmesi, teşviklerin yeni faaliyetlere verilmesi, verilecek desteklerin ne zaman sona ereceğinin açıkça belirtilmesi, sektörler arasında ayırım yapmaksızın şirketlerin verimlilik artırıcı faaliyetlerinin desteklenmesine öncelik verilmesi sanayi politikası için ilkeleri yansıtmaktadır²⁷⁶.

Sanayi politikası uygulamalarında incelenebilecek diğer çalışmalar ise, TEPAV'ın "İkinci Nesil Reform Süreci'nin Öncelikleri" (Ağustos 2007) ve TÜSİAD'ın "Ekonomik Görünüm ve Politikalar" (Ekim 2007) başlıklı raporlardır. TEPAV İkinci Nesil Reform Sürecinin stratejik öncelikleri, makroekonomik istikrarın korunması, firmaların finansmana erişimlerinin güçlendirilmesi, işgücü piyasasındaki katılıkların ve vergi/vergi benzeri yüklerin azaltılmasıdır. TÜSİAD'ın Ekonomik Görünüm ve Politikalar başlıklı raporunda yapılması gereken reformlar düzenleyici ve denetleyici kurumların şeffaf ve hesap verebilir olması, enerji arz açığının piyasa içi çözümlerle giderilmesi, işgücü istihdam maliyetini yükselten vergi ve primlerin hafifletilmesi olarak belirlenmiştir²⁷⁷.

3.3.2.5. KOBİ Stratejisi Eylem Planı

Türkiye'deki KOBİ'ler ile AB'deki KOBİ'ler karşılaştırıldığında rekabet gücü, ölçek, sermaye büyüklüğü, teknik altyapı, girişimcilik ruhu açısından farklılıklar bulunmaktadır. Mikro ve küçük ölçekli işletmelerin sektörel dağılımına bakıldığında gelişmiş ülkelerde orta ve ileri düzey teknoloji kullanan işletmeler yoğunluktayken, Türkiye'de orta ve eski düzey teknoloji kullanan işletmelerin yoğunlukta olduğu gözlenmektedir. Sanayi sektöründe büyük yer tutan KOBİ'lerin AB mevzuatı hakkında bilgilendirilmesi, teknik altyapı anlamında geliştirilmesi gereklidir.

²⁷⁶ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara 2006, s.84.

²⁷⁷ Türel, s.2.

3 Ekim 2005 tarihinde, Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerin başlamasının ardından AB Müktesebatının 20 numaralı Faslı olan "işletme ve sanayi politikası" adlı başlığın tanıtıcı tarama toplantısı 27-28 Mart 2006 tarihinde, ayrıntılı tarama toplantısı ise, 4-5 Mayıs 2006 tarihinde gerçekleştirilmiştir. KOBİ'ler ile ilgili konularda bu başlık altında yer almaktadır.²⁷⁸

6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı ortaklık konseyi kararıyla Türkiye'de sanayi mallarında Gümrük Birliği'nin sağlanmasına ilişkin koşullar oluşmuştur. Gümrük Birliği, 1 Ocak 1996 itibariyle tamamlanmıştır.²⁷⁹ Gümrük Birliği'nin tamamlanmasıyla Türkiye'de KOBİ'lerin desteklenmesi için KOBİ Eylem Planı hazırlanmıştır. Ancak yeterli kaynak bulunamadığı için bu eylem planı uygulanamamıştır.²⁸⁰

2002 yılı itibarıyla Türkiye'de KOBİ'ler gelişmiş ülkelerin sahip olduğu finansal koşullara erişememiş, kuruluş aşamasından itibaren başlayan destek imkanlarına ulaşmasını sağlayacak ve çalışma ortamını kolaylaştırabilecek mevzuata kavuşturulması mümkün olmamıştır. Türkiye'nin ekonomik ortamını olumsuz etkileyen krizler sonucunda Türk parası değer kaybetmiş, ithal girdi fiyatlarının yükselmesi ve iç talebin azalması sonucu üretim azalmıştır. Krizlerden sonra kamu bankalarının görev zararlarının hazine tarafından karşılanamaz boyuta gelmesiyle KOBİ'lerin bankaların kredi imkanlarından yararlanmaları sınırlı hale gelmiş, KOBİ teşvik kredileri azalmıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı ekonomik krizlerden KOBİ'ler en olumsuz etkilenen kesim olmuştur.

AB müktesebatına bu alanda uyum sağlanabilmesi için, 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde Türkiye'nin yapması gereken öncelikler bir KOBİ Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanması ve AB'ye uyumlu bir KOBİ tanımının oluşturulması olarak belirlenmiştir. KOBİ'lere ilişkin tüm uygulamalarda AB'ye uyumlu bir KOBİ tanımının kullanılması için gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesine yönelik

²⁷⁸ DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2007-2009**, Ocak 2007, s.11.

²⁷⁹ İKV, "Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Etkileri", <http://www.bteu.de/www.bteu.de/download/Gümrük%20Birliğinin%20Türkiye%20Ekonomisine%20Etkileri.pdf>, (24.05.2008), s.3.

²⁸⁰ DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ocak 2004, s.29.

olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından uyum çalışmaları yapılmış, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik 2005/9617 sayılı Bakanlar Kurulu ekinde 18 Kasım 2005 ve 25997 sayılı Resmi gazetede yayımlanmış ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁸¹

AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde Türkiye'nin KOBİ'lerle ilgili olarak eylem planını içeren bir stratejiyi hazırlaması gerektiği Avrupa Komisyonunun 2002 yılı ilerleme raporunda da belirtilmiştir. Bunun üzerine Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin eşgüdümünde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Küçük ve Orta ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) temsilcilerinden oluşan "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı Çalışma Grubu" oluşturulmuştur. Yapılan çalışmalar ve toplantılar sonucunda diğer aday ülkelerinde kabul ettiği Küçük İşletmeler için Avrupa Şartı'nda belirtilen ilke ve esaslar çerçevesinde, taslak KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Taslak KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı metni Devlet Planlama Müsteşarlığınca 2003 yılı Programı ile uyumlu hale getirilmiştir.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, KOBİ'lere yönelik temel stratejileri belirlemek, mevcut politika ve programların kapsamında yapılması gereken öncelikli faaliyetleri ortaya koymak, hedeflere ulaşmada ilgili kurumların görev ve sorumluluklarını belirtmek amacıyla orta vadeli bir strateji dokümanı olarak oluşturulmuştur.²⁸²

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Yüksek Planlama Kurulunun 10 Kasım 2003 tarihinin 2003/57 sayılı kararı ile onaylanmıştır. KOSGEB, KOBİ'lere yönelik politikaların uygulanmasından sorumlu kuruluş olarak görevlendirilmiştir.²⁸³

²⁸¹ DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2007-2009**, Ocak 2007, s.21.

²⁸² ABGS, "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (2003)", http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/IV-16.doc, (24.05.2008) ss.548-549.

²⁸³ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s.42.

AB üye ülkeleri tarafından 19-20 Haziran 2000 tarihinde Fiera zirvesinde onaylanarak yürürlüğe giren ve on maddeden oluşan AB KOBİ Sözleşmesi 23 Nisan 2002 tarihinde tüm aday ülkelerince onaylanmıştır.²⁸⁴ Türkiye'nin de onayladığı AB KOBİ Sözleşmesinde yer alan on temel öncelik alanları, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planının ilke ve politikalarını oluşturmaktadır. Buna göre, oluşturulan KOBİ Stratejisindeki temel on öncelik alanları:

- Girişimcilik Eğitimi ve Öğretimi
- Daha Ucuz ve Daha Hızlı İş Kurma Süreçlerinin Geliştirilmesi
- Daha İyi Kanunlar ve Mevzuat Düzenlemesi Yapılması
- Nitelikli Personel Eğitiminin Gerçekleştirilmesi
- İnternet Üzerinden Erişim ve Anında İşlem İmkanlarının Geliştirilmesi
- Yeni Pazarlara Açılma
- Vergilendirme ve Finansal Konularda İyileştirme Yapılması
- KOBİ'lerin Teknoloji ve Yenilik Kapasitesinin Geliştirilmesi
- KOBİ'lerin İnternet Üzerinden En İyi Uygulamalar Hakkında Bilgi Sahibi Olabilmesi ve Üst Düzey KOBİ Desteklerinin Geliştirilmesi
- Ulusal ve Uluslar arası Platformlarda KOBİ'lerin Daha Etkin Temsil Edilmesi

KOBİ'lere yönelik yukarıdaki politika alanlarında gerekli görülen projelerin uygulanması ve projelerden sorumlu kuruluşların belirlenmesi için bir eylem planı oluşturulmuştur²⁸⁵. Eylem planında bazı hedefler belirlenmiştir. Örneğin girişimcilik ruhunun desteklenmesini hedefleyen eğitimlerin eğitim ve öğretim kurumlarının tüm kademelerinde verilmesi, girişimcilerin mevcut veya kurmak istediği iş alanlarında danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması bu hedeflerden bazılarıdır. Bu hedeflerden gerçekleşen bazı uygulamaları sıralarsak; MEB yetkilileri ile ön görüşmeler yapılmış, girişimcilikle ilgili olarak öğretmenlerin yetiştirilmesine öncelik verilmiştir. 2004 yılında, Gençlik Spor Genel Müdürlüğü ve MEB'in talebi

²⁸⁴ KOSGEB, **Avrupa Birliği KOBİ Sözleşmesi Türkiye Raporu**, 2002, s.1.

²⁸⁵ DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ocak 2004, ss.40-52.

doğrultusunda kısa süreli eğitimler gerçekleştirilmiştir. Yüksek öğretim kurumlarında Genç Girişimci Programı uygulanmaya devam etmektedir. ABİGEM'ler tarafından eğitimler verilmektedir. TESK tarafından kadın girişimcilerin desteklenmesi yönünde eğitimler verilmiştir. Özelleştirme sosyal destek projesi kapsamında küçük ölçekli iş kurma danışmanlığı uygulaması devam etmektedir.

Mesleki eğitim öğretim ve danışmanlık hizmetlerinin desteklenmesi alanında Hazır Giyim Sektöründe Mesleki Eğitim projesi kapsamında mesleki eğitimler verilmektedir. KOBİ'lere KOSGEB danışmanlık hizmeti sağlanmaktadır. AB MEDA Ayakkabıcılık Eğitim Enstitüsü Projesi kapsamında mesleki eğitimler verilmektedir.

Daha ucuz ve daha hızlı iş kurma süreçlerinin geliştirilmesi alanında 4884 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Daha iyi kanun ve mevzuat düzenlemesi yapılması alanında KOSGEB destekleri yönetmeliği düzenlenmiştir. AB KOBİ Çok Yıllı Programı çerçevesinde "İşletmelerin Devri" konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Vergi kanunlarının basitleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. AB destekli Vergi İdaresinin Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi tamamlanmıştır. 4857 sayılı İş Kanununun "İş Yeri Bildirme" konusuyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. İşyeri Kurma İzni ve İşletme Belgesi Alınması Hakkında bir Yönetmelik çıkarılmıştır. Aynı strateji alanında "İlk İşçinin İstihdam Edilmesi Projesi"²⁸⁶ ile ilgili bir takım idari ve yasal önlemler geliştirilmiştir. "Aylık Prim ve Hizmet Belgesi"²⁸⁷ ile ilgili düzenlemeler

²⁸⁶ AB Komisyonu tarafından Çok Yıllı Topluluk Programı Çerçevesinde uygulamaya konulan ve Türkiye'nin dahil olduğu İlk İşçinin İstihdam Edilmesi Projesi Kasım 2003 tarihinde başlatılmıştır. KOSGEB projenin Türkiye'deki ulusal koordinatörüdür. Projenin amaçları özellikle hiç işçi çalıştırmayan işletmeleri işçi çalıştırmaktan alıkoyan çeşitli engeller hakkında net bir fikir edinmek, katılımcı ülkelerin karşılaştıkları engellere ilişkin niceliksel ve niteliksel göstergeleri geliştirmek, katılımcı ülkelerin en iyi uygulamalarını tanımlamak ve bunları paylaşmak, politik hedeflere yönelik taslak hazırlamak, engelleri azaltarak büyüme ve istihdamı arttırmaktır.

²⁸⁷ Sigortalıların primleri ve prim ödeme gün sayıları ile diğer bilgilerine ilişkin bugüne kadar ayrı ayrı alınan Aylık Sigorta Primleri Bildirgesi, Aylık Sosyal Güvenlik Destek Prim Bordrosu ile Dört

yapılmıştır. “Yapısal İş İstatistikleri” çalışmaları ile bilgiler toplanmaya başlanmıştır. KOBİ’lerin tarama çalışmaları sonucunda, 52.000’nin üzerinde işletmeye ait bilgiler elektronik ortama aktarılmıştır.

Nitelikli personel eğitiminin gerçekleştirilmesi alanında KOSGEB eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bilişim Çırakları Projesi kapsamında eğitimler verilmektedir. Türkiye’de Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında Meslek Standartları Kurumu Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. AB Türkiye’de Hazır Giyim Sektöründe Mesleki Eğitim Projesi kapsamında eğitimler vermektedir.

İnternet üzerinden erişim ve anında işlem imkanlarının geliştirilmesi alanında KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı artırılmıştır. KOBİ Bilgi Sitesi ve KOBİNET ile internet kullanımı yaygınlaştırılmıştır.

Yeni pazarlara açılma strateji alanında 2007-2008 dönemine ilişkin İhracat Stratejik Planı²⁸⁸ hazırlanmaktadır. “Çin Halk Cumhuriyeti Pazara Giriş Projesi” hazırlanmış ve 2005 yılı başı itibarıyla uygulamaya konulmuştur. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM) ile işbirliğinde yürütülen “Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Geliştirme Projesi” devam etmektedir. İGEME tarafından, Ticari Bilgi ve Rehberlik Hizmetleri (TBRH) Birimi hayata geçirilmiş olup, yaygınlaştırılması konusunda çalışmalar yürütülmektedir. Uluslararası Pazar Araştırma Raporları ve Yurtdışı İş Gezisi Araştırma Raporları hazırlanmaktadır. TÜBİTAK ve TTGV işbirliğiyle, KOBİ’lerin Ar-Ge desteğinden daha etkin bir şekilde yararlandırılmasına yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. DTM tarafından işletmelere Pazar Araştırması

Aylık Sigorta Primleri Bordrosu tek belge olarak Aylık Prim ve Hizmet Belgesi adı altında birleştirilmiştir.

²⁸⁸ 2007-2009 yılları arasında ihracat politikalarına temel teşkil eden İhracat Stratejik Planı değişen dünya koşullarında ihracatçıların rekabet gücünü oluşturan temel etkenleri geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Proje planlama grubunda ihracat sektörünün temsilcilerinin yanı sıra Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM), Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSYAD), Türkiye Bilişim Derneği(TBD) ve Türkiye Dış Ticaret Derneği (TURKTRADE) gibi sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri bilgi ve deneyimlerini ortaya koymuşlardır. Burada amaç ihracatla ilgili kamu kurumlarının faaliyetlerini özel sektörün belirlediği yönde düzenlenmesini sağlamaktır. Planın hazırlanması görevi hükümet tarafından Dış Ticaret Müsteşarlığına verilmiştir.

Yardımları sağlanmaktadır. Moda-Marka Desteği sağlanmaktadır. KOSGEB tarafından Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Desteğleri ile Markaya Yönlendirme Desteği sağlanmaktadır. “Tekstil ve Moda İş Kümesi Projesi”²⁸⁹ devam etmektedir. “Yükselen Bölgesel Pazarlar Teknoloji Transfer Ağı Projesi”²⁹⁰ devam etmektedir.

Vergilendirme ve finansal konularda iyileştirme yapılması alanında Maliye Bakanlığı tarafından yapılan vergi kanunu değişikliği çalışmaları devam etmektedir. KGF A.ř.’nin²⁹¹ sermayesi yükseltilmiş ancak halen yetersizdir. KGF’nin işbirliği yaptığı banka ve finans kurumu sayısı yükselmiştir. “Uluslararası Avrupa Bilgi Merkezleri İşbirliği Veritabanı” - AB fonları hakkında, ABM’ler tarafından bilgilendirme ve yönlendirme yapılmaktadır. “KOBİ’ler ve Kredi Garanti Uygulamaları” konulu konferans düzenlenmiştir. KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.ř., KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.ř. ‘ye dönuşmüş olup, faaliyetlerine devam etmektedir. Finansal konularda iyileştirme yapılmasına yönelik proje fikri olanlar ile sermayesi olanların buluşturulması planda hedeflenmiştir. Bu hedef üzerine sanal iş geliştirme ağı kurulması ve teknoloji pazarları kurulması adı altında projeler belirlenmiştir. Fakat projeler gerçekleştirilememiştir. “Kadın Girişimciliğin Geliştirilmesi Projesi” geliştirilmiştir. TESK Kadın Girişimcilerin Desteklenmesi Projesi devam etmektedir. 2006-2008 için yeni Kadın Girişimcilerin Desteklenmesi Projesi AB’ye sunulmuştur. KOSGEB-Vakıfbank İstihdam Teşvik Kredisi verilmektedir. Esnek alışma Projesi tamamlanmış ve İş Kanununun esnek çalışmaya ilişkin hükümleri, AB müktesebatına uyumlu hale getirilmiştir.

KOBİ’lerin teknoloji ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi alanında KOSGEB tarafından bilgisayar yazılım desteği sağlanmaktadır. IRC Anatolia alışmaları devam etmektedir. KOSGEB e-ticarete yönlendirme desteği

²⁸⁹ Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Tekstil ve Moda İş Kümesi projesinin yararlanıcıları İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri tarafından temsil edilen Türkiye’deki tekstil ve hazır giyim sektöründeki küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Projenin ana hedefi Türkiye tekstil ve hazır giyim sektöründeki işletmelerin uluslararası rekabet gücünü arttırmaktır.

²⁹⁰ Gelişmekte olan ölkelerin gelişmiş pazarlardaki teknoloji transfer noktalarına ulaşımını kolaylaştırmayı hedefleyen projenin ilk uygulaması otomotiv sektöründe yapılmaktadır.

²⁹¹ Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.ř. KOBİ’lerin teminat olanaklarını geliştirmek amacıyla 1991 yılında kurulmuştur. Bu tarihten itibaren KGF A.ř. tarafından başvuran KOBİ’lere finans kurumlarından aldıkları krediler için istenen teminat garantisini veya kefaletleri hizmeti sunulmaktadır.

sağlamaktadır. Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER) ve Duvarsız Teknoloji İnkübatörü (DTİ) uygulamalarının Sanayi Odaları devreye alınarak geliştirilip yaygınlaştırılması hedefi için proje geliştirilmiştir. TEKMER ve DTİ sayısı arttırılmıştır. Sanayi kümeleri projesi başarılı olmamıştır. Yerel Ekonomik Araştırma Desteği kapsamında, kümelerin geliştirilmesi için, kümelenme ve geliştirme çalışmaları yürütülmektedir. Sektörel kümelerin oluşturulması hedefi için otomotiv ayakkabıcılık deri ve mobilya sektörlerinde mükemmeliyet merkezlerin oluşturulması için proje belirlenmiştir. Ancak bu proje gerçekleşmemiştir.

KOBİ'lerin internet üzerinden en iyi uygulamalar hakkında bilgi sahibi olabilmesi ve üst düzey KOBİ desteklerinin geliştirilmesi alanında hizmet merkezleri sayısı arttırılmıştır. KOBİNET ağı ile KOBİ'lere hizmet verilmektedir. İşletmeler arası iletişim ağlarının kurulması ve etkin işlemesine olanak sağlayan politikaların oluşturulması için AB Bilgi Merkezi sayısı arttırılmıştır. Ulusal ve uluslararası platformlarda KOBİ'lerin daha etkin temsil edilmesi alanında ilgili bakanlıklar ve kurum/kuruluşlar arasındaki eşgüdümün geliştirilmesi amacıyla KOSGEB, TOBB ve TESK Genel Kurulları toplanmıştır. Sektör Komiteleri çalışmalar yapmıştır²⁹².

Plandaki eylemlerin ve çalışmaların, AB müzakere sürecinde Türkiye'nin öncelikleri ve ekonomideki son gelişmeler sonucunda 2003 yılında Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile onaylanan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planında yenileme yapılmıştır. Revize edilen ve 2007–2009 dönemine yönelik olarak hazırlanan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nın uygulanması ile KOBİ'lerin verimliliğinin, istihdamdaki katkılarının ve uluslararası rekabet güçlerinin arttırılması amaçlanmaktadır²⁹³.

KOBİ'lerin Ar-Ge süreci için ihtiyaç duyduğu yüksek teknolojik altyapı ve beyin gücünün sağlanabilmesi için Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Merkezleri oluşturulmuştur. KOSGEB'in eşgüdümü altında üniversitelerle KOBİ'lerin bir araya gelip Ar-Ge çalışmalarında ortak bir platform oluşturmaları amaçlanmıştır. Bu

²⁹² DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2004) Gerçekleşme Raporu**, <http://www.kosgeb.gov.tr/>, (05.07.2008).

²⁹³ DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2007-2009**, Ocak 2007, s.9.

kapsamda Türkiye'nin bazı kentlerinde birçok üniversitede TEKMER birimleri kurulmuştur²⁹⁴. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde (TGB) daha fazla sayıda KOBİ'nin desteklenmesine imkan sağlayabilmek için TGB'lere KOSGEB tarafından destek verilmesi, hükümet programına alınmış ve destek uygulamasına başlanmıştır.²⁹⁵ KOSGEB İşletme Geliştirme Merkezleri (İGEM) ve Teknoloji Geliştirme Merkezleri tarafından yürütülen programlar birçok ülkedeki başarılı programlara benzer bir yapıya sahiptir. Programlara katılan KOBİ'lere sağlanan teknolojik ve yönetsel destek, karşılaştıkları sorunları çözebilmelerinde katkıda bulunmuştur. Buna rağmen oluşturulan KOBİ Programlarının daha etkili olması beklenmektedir. Programların daha geniş bir alana yayılması ve bunlardan daha fazla KOBİ'lerin yararlanması sağlanmalıdır²⁹⁶. KOBİ'lerin uluslararası pazarlara açılımını sağlamak amacıyla çok sayıda yurt dışı fuara katılım KOSGEB'in desteği kapsamındadır. Ar-Ge çalışmaları sonucunda ortaya çıkan yeni ürünlerin ticarileştirilmesinde yetersiz kalan banka kredi sisteminin yetersizliğini aşmak üzere, Girişim Sermayesi Fonlarının oluşturulması için İstanbul Risk Sermayesi Girişimi başlatılmıştır. 200 milyon Avro bütçeli risk sermayesi fonu ile Türkiye'de 2013 yılına kadar en az 10 adet Girişim Sermayesi Fonu oluşması hedeflenmiştir.²⁹⁷ Yenilikçi KOBİ'lerin ihtiyacını duyduğu büyüme sermayesinin uluslararası standartlarda sağlanabilmesi hedeflenmiştir. Avrupa Yatırım Fonu, KOSGEB ve Türkiye Kalkınma Bankası İstanbul Risk Sermayesi Girişimi'ne kurucu ortak olarak katılmıştır²⁹⁸.

Türkiye İşletme ve Girişimcilik Çok Yıllı Programına ve İş Ortamı Basitleştirme Çalışma Kolu Programına (BEST) katılmaktadır. Ayrıca Türkiye KOBİ ortaklıklarının güçlendirilmesi için ikili ve çok taraflı faaliyetlerin desteklenmesi

²⁹⁴ Teknoloji Geliştirme Merkezleri, <http://www.kobitek.com/makale.php?id=38>, (05.07.2008).

²⁹⁵ Mustafa Çolakoğlu, Haki Pamuk, "Türkiye'nin KOBİ Politikası Bazı Uygulama Örnekleri ve Fırsatlar", TEPAV, http://www.turkiyelizbongundemi.org/16-19Ekim2007/presentations5/tr_kobi_fin.doc, (05.07.2008), s.8.

²⁹⁶ Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, (05.07.2008), s.12.

²⁹⁷ Çolakoğlu ve Pamuk, s.8.

²⁹⁸ İstanbul Risk Sermayesi Girişimi, <http://www.ttg.org.tr/page.php?id=1014>, (05.07.2008).

amacıyla 2000 yılında OECD üyesi ülkeler ve OECD dışındaki ülkeler arasında Bolonya Deklarasyonu'nu imzalamıştır.²⁹⁹

KOBİ'ler ile ilgili en önemli konulardan bir KOBİ'lerin finans kaynaklarına erişim sorunudur. Türkiye'de sürekli devam eden bütçe açığı ekonomide para arzında artışa yol açmış bu durumda kronik enflasyon ile yüksek reel faizlerin olmasına yol açmış, bankacılık sistemini de kredi vermek için son derece sınırlı fonlarla baş başa bırakmıştır. Türkiye'de bankaların birçoğu küçük ölçekli işletmelere kredi vermemektedir. Risk sermayesi gibi geleneksel olmayan finansman araçların gelişimi de yavaş ilerlemektedir. Bankaların KOBİ yatırımları ve ilgili alt yapı yatırımların desteklenmesinde kullanılacak fonların sağlanabilmesi için çeşitli yatırım kredisi programları geliştirilmiştir. Özellikle KOSGEB KOBİ'lere sağlanan fon akışının iyileştirmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır.³⁰⁰

3.3.2.6. Türkiye'nin Sanayi Stratejisi

AB ile yürütülen müzakereler kapsamında işletmeler ve sanayi politikası faslı çerçevesinde Türkiye'nin bir sanayi stratejisi hazırlaması beklenmektedir. Türkiye'nin bir sanayi stratejisi hazırlaması gerektiği, TOBB, TÜSİAD, İSO³⁰¹ gibi özel sektör kuruluşları başta olmak üzere toplumun pek çok kesimi tarafından dile getirilmektedir. Gelişmiş olan ekonomilerde piyasa ekonomisinin iyi işlediği ülkelerde devlet müdahalesi olmaksızın fiyat mekanizması en verimli kaynak tahsisi olarak görülmektedir. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan yapılması gereken birçok şeyin ve sektörel sorunun olduğu bir ülkede devletin uygun bir sanayi politikası geliştirilmesi gereklidir.

Özel sektörün etkin katılımını gerektiren sanayi stratejisinde, uzun vadeli temel vizyon ve stratejilerin ortaya konulması beklenmektedir. Burada amaç, Türk

²⁹⁹ Bernard Wacquez, Thomas Gray, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, (05.07.2008), s.9.

³⁰⁰ Bernard Wacquez ve Thomas Gray, s.13.

³⁰¹ İstanbul Sanayi Odası

sanayisinin yüksek verimlilikte ve yüksek katma değerli bir yapıda sürdürülebilir bir rekabet gücüne kavuşturulmasıdır³⁰².

Hazırlanacak olan strateji, kamu ile özel sektör arasında işbirliğini sağlayacak diyalog mekanizmalarının kurulması ve işletilmesi şeklinde bir diyalog süreci oluşturmalıdır. Strateji, sanayi sektörünün tümünü kapsayan ve herkese açık bir diyalog sürecini içermelidir. Stratejide belirlenen tercihler kamuoyuna açık ve şeffaf olmalıdır. İşbirliği sürecini sağlayacak kurumsal yapılar düzenlenmelidir³⁰³.

Bu kapsamda Türkiye’de Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bir sanayi stratejisi oluşturmak için çalışmalar yapmaktadır. Stratejinin girişimciler için öngörülebilir ve sürdürülebilir bir iş ortamının sağlanması, piyasadaki geçici aksaklıkları giderebilecek doğru teşviklerin uygulanması, özel sektör ve kamu sektörü diyalog ve işbirliğinin sağlanması, ülkeyi küresel rekabette öne geçirebilecek tedbirlerin alınması şeklinde dört temel sütun üzerine inşa edileceği bakanlık tarafından belirtilmiştir³⁰⁴.

³⁰² Fikret Sevinç, “Uluslararası Uygulamalar Işığında Türkiye için Sanayi Stratejisi Arayışları”, TÜSİAD ve Ekonomik Araştırma Forumu, 2007, s.7.

³⁰³ Dani Rodrik, “Uluslararası Uygulamalar Işığında Türkiye için Sanayi Stratejisi Arayışları”, TÜSİAD ve Ekonomik Araştırma Forumu, 2007, ss.18-20.

³⁰⁴ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, “Sanayi Stratejisi ve Sanayi Envanteri Değerlendirme Toplantısı”, <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=3808> , (24.05.2008).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİZBON STRATEJİSİ VE TÜRKİYE’NİN BİLİM TEKNOLOJİ POLİTİKALARI

4.1. Türkiye’nin Bilim Teknoloji Potansiyeli

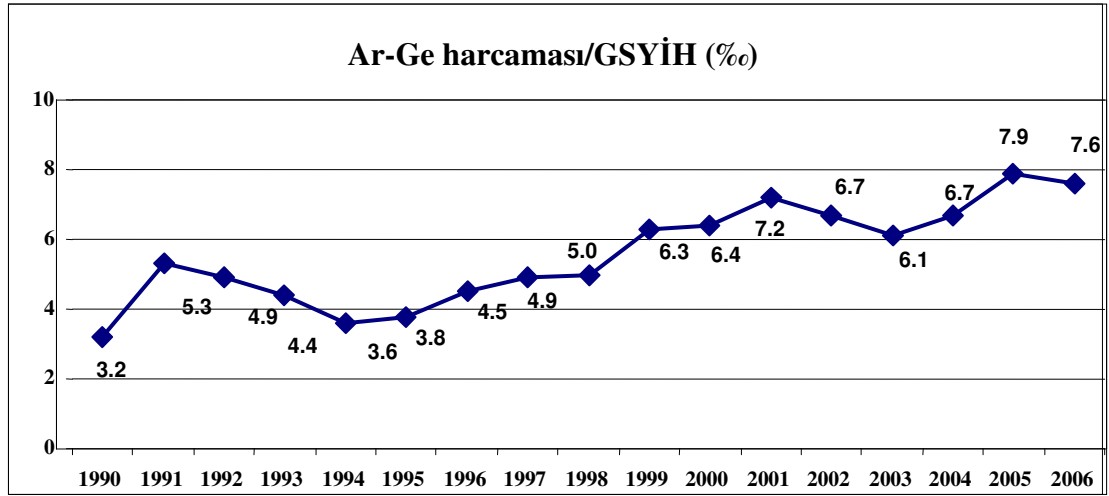
Günümüzde, bilim ve teknolojiye hızlı ilerlemeler ve bilginin oldukça önemli bir üretim faktörü haline gelmesiyle ülke ekonomilerinin artan ölçüde bilginin üretimi, kullanımı ve yayılması anlamında bilgiye dayalı hale gelmesi süreci yaşanmaktadır. Bilgi ağlarına dayalı böyle bir ekonomide, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın itici gücü, doğal kaynaklar ya da fiziki mallar yerine bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır³⁰⁵. Küreselleşme olgusuyla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler ekonomik ve sosyal yaşamın her alanını ve toplumun tüm kesimlerini etkisi altına almakta bir başka ifadeyle toplumsal dönüşüme neden olmaktadır. AB’nin 2010 yılında dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi ekonomisi haline gelmesini amaçlayan Lizbon Stratejisi bu dönüşüme uyum sağlamaya yönelik en kapsamlı örneklerden birisidir³⁰⁶. Türkiye de AB’ne aday ülke olarak bu süreçten etkilenmektedir.

Ar-Ge harcamaları bir ülkenin veya firmanın teknoloji yeteneğini tanımlamakta yaygın olarak kullanılan değişkenlerden biridir. Ar-Ge harcamaları gerek büyüme performansının gerekse de uluslararası piyasalardaki rekabet gücünün en kritik belirleyicilerinden biridir. Aşağıda yer alan şekil 3’de Türkiye’de 1990 yılından itibaren toplam Ar-Ge harcamaları sunulmaktadır.

³⁰⁵ Mehmet Ali Kelleci, **Bilgi Ekonomisi İş Gücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler**, DPT, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Stratejik Araştırmalar Dairesi, Temmuz, 2003, s.1.

³⁰⁶ DPT Bilgi Toplumu Dairesi, **Bilgi Toplumu Stratejisi (2006–2010)**, Ankara, s.1.

Şekil 3: Türkiye’de toplam Ar-Ge harcamaları (GSYİH’nın Binde Olarak)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1944> , (01.03.2008).

Aşağıdaki tabloda 1994 yılından itibaren çeşitli ülkelerde Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan kaynakların GSYİH içerisindeki payı yer almaktadır. OECD ülkelerinde Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı genellikle 2'nin üzerindedir. AB15'de ise Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı yüzde 1.80'in üzerinde iken Türkiye'de 2006 yılı itibarıyla yüzde 0.76 düzeyindedir.

ABD, Japonya, Almanya gibi teknoloji yeteneği yüksek ülkeler yanında İskandinav ülkeleri ve Kore, İzlanda gibi ülkelerin Ar-Ge faaliyetlerinde oldukça iyi bir performans sergiledikleri görülmektedir.

Tablo 13: Toplam Ar-Ge Harcamaları (GSYİH'nın Yüzdesi Olarak)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Avustralya	1.53	:	1.61	:	1.47	:	1.51	:	1.64	:	:	:
Avusturya	1.51	1.54	1.59	1.69	1.77	1.88	1.91	2.03	2.12	2.20	2.24	2.36
Belçika	1.65	1.67	1.77	1.83	1.86	1.94	1.97	2.08	1.94	1.89	1.90	:
Kanada	1.76	1.72	1.68	1.68	1.79	1.82	1.94	2.13	2.06	2.00	1.99	1.96
Çek Cum.	1.03	0.95	0.98	1.09	1.17	1.16	1.23	1.22	1.22	1.26	1.27	:
Danimarka	:	1.82	1.84	1.92	2.04	2.18	:	2.39	2.51	2.56	2.48	:
Finlandiya	2.26	2.26	2.52	2.69	2.86	3.21	3.38	3.38	3.43	3.48	3.51	:
Fransa	2.32	2.29	2.27	2.19	2.14	2.16	2.15	2.20	2.23	2.18	2.16	:
Almanya	2.18	2.19	2.19	2.24	2.27	2.40	2.45	2.46	2.49	2.52	2.49	:
Yunanistan	:	0.49	:	0.51	:	0.67	:	0.65	:	0.62	:	:
Macaristan	0.88	0.73	0.65	0.72	0.68	0.68	0.79	0.94	1.01	0.94	0.89	:
İzlanda	1.40	1.56	:	1.87	2.05	2.36	2.73	3.04	3.08	2.92	:	:
İrlanda	1.25	1.26	1.30	1.27	1.23	1.18	1.13	1.10	1.10	1.16	1.20	:
İtalya	1.02	0.97	0.99	1.03	1.05	1.02	1.05	1.09	1.13	1.11	:	:
Japonya	2.58	2.69	2.78	2.84	2.95	2.96	2.99	3.07	3.12	3.15	3.13	:
Kore	2.32	2.37	2.42	2.48	2.34	2.25	2.39	2.59	2.53	2.63	2.85	:
Lüksemburg	:	:	:	:	:	:	1.71	:	:	1.78	1.75	:
Meksika	0.29	0.31	0.31	0.34	0.38	0.43	0.37	0.39	0.44	0.43	:	:
Hollanda	1.89	1.91	1.93	1.96	1.86	1.94	1.82	1.80	1.72	1.76	1.78	:
Norveç	:	1.70	:	1.64	:	1.65	:	1.60	1.67	1.73	1.61	:
Polonya	0.71	0.65	0.67	0.67	0.68	0.70	0.66	0.64	0.58	0.56	0.58	:
Portekiz	0.59	0.57	0.60	0.62	0.69	0.75	0.80	0.85	0.80	0.78	:	:
Slovakya	0.90	0.93	0.92	1.09	0.79	0.66	0.65	0.64	0.58	0.58	0.53	:
İspanya	0.79	0.79	0.81	0.80	0.87	0.86	0.91	0.92	0.99	1.05	1.07	:
İsveç	:	3.32	:	3.51	:	3.62	:	4.25	:	3.95	:	:
İsviçre	:	:	2.67	:	:	:	2.57	:	:	:	2.94	:
Türkiye	0.36	0.38	0.45	0.49	0.50	0.63	0.64	0.72	0.66	:	:	:
İngiltere	2.01	1.95	1.88	1.81	1.80	1.87	1.86	1.87	1.89	1.88	:	:
ABD	2.42	2.51	2.55	2.58	2.62	2.66	2.74	2.65	2.68	2.68	:	:
AB15	1.78	1.77	1.77	1.77	1.78	1.84	1.86	1.89	1.90	1.90	:	:
OECD Top.	2.06	2.07	2.10	2.12	2.15	2.19	2.23	2.27	2.24	2.25	2.26	:

Kaynak: OECD Factbook 2007, Science and Technology,

<http://www.thepresidency.gov.za/learning/reference/factbook/data/07-01-01-T01.xls>, (01.03.2008).

Türkiye’de Ar-Ge harcamaları, finanse eden kesimler itibarıyla incelendiğinde; harcamaların % 48.6’sı kamu kesimi, % 46’sı ticari kesim, % 4.9’u diğer yurtiçi kaynaklar ve % 0.5’i ise yurtdışı kaynaklar tarafından karşılanmıştır³⁰⁷. Türkiye’de son yıllarda Ar-Ge yatırımı ilerlemiştir, ancak özel sektör Ar-Ge yatırımları halen düşüktür ve yenilik alanında kamu-özel sektör işbirliği zayıf kalmaktadır. Son on yıl içerisinde özel sektör kaynaklı Ar-Ge’deki artışa karşın, Türkiye’deki firmaların finanse ettiği Ar-Ge harcamaları halen düşüktür. Dünya Ekonomik Forumuna göre, Türk firmaları ve kamu araştırma kuruluşları ve üniversiteler arasındaki işbirliği AB ve Doğu Asya ülkeleri ile karşılaştırıldığı zaman düşük olduğu gözlemlenmektedir³⁰⁸.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sürdürülebilir kalkınmada çok önemli bir rol oynar³⁰⁹. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgiye dayanan ekonominin önemli bir bileşenini oluşturur.

³⁰⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, “2006 Yılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Araştırması”, **Haber Bülteni**, Sayı:31, 28.02.2008,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1944> , (01.03.2008).

³⁰⁸TEPAV, **Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirmesi**, s.97.

³⁰⁹ UNDP, “Türkiye 2004 İnsani Gelişme Raporu, Bilişim ve İletişim Teknolojileri,”, Ankara, 2004, s.1.

Tablo 14: Bilişim ve İletişim Teknolojileri Yoğunluğu (BİT Harcamalarının GSYİH'ya Oranı, Yüzde)

	2004	2005	2006
AB27	2.7	2.7	2.7
AB15	2.7	2.8	2.7
Belçika	2.8	2.8	2.8
Bulgaristan	1.5	2.0	2.0
Çek Cumhuriyeti	2.8	3.0	3.2
Danimarka	3.3	3.3	3.2
Almanya	2.9	2.9	2.9
Estonya	2.7	2.9	2.9
İrlanda	1.6	1.6	1.5
Yunanistan	1.3	1.2	1.2
İspanya	1.4	1.4	1.4
Fransa	3.0	3.1	3.1
İtalya	1.8	1.8	1.7
Güney Kıbrıs	:	:	:
Letonya	2.1	2.3	2.3
Litvanya	1.5	1.7	1.8
Macaristan	2.4	2.4	2.5
Malta	:	:	:
Hollanda	3.3	3.3	3.3
Avusturya	2.8	2.8	2.8
Polonya	1.9	2.4	2.6
Portekiz	1.8	1.8	1.8
Romanya	1.6	1.9	2.1
Slovenya	2.1	2.1	2.2
Slovakya	2.1	2.3	2.5
Finlandiya	3.2	3.3	3.2
İsveç	3.8	3.8	3.8
İngiltere	3.5	3.6	3.5
Türkiye	0.8	0.8	:

Kaynak: Eurostat, ICT Expenditure, Türkiye verileri DPT Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı'ndan alınmıştır.

Tablo 15: BİT Sektörü Göstergeleri

Ülkeler	Bin Kişi Başına İnternet kullanıcıları Sayısı (2005)	Bin Kişi Başına Bilgisayar Sayısı (2005)	İnternet Kullanan Firmaların Oranı (2006)
Belçika	458	348	95.0
Bulgaristan	206	59	74.8
Çek Cumhuriyeti	269	240	95.0
Danimarka	527	656	98.0
Almanya	455	545	95.0
Estonya	513	483	92.0
İrlanda	276	494	94.0
Yunanistan	180	89	94.0
İspanya	348	277	93.0
Fransa	430	575	94.0
İtalya	478	367	93.0
Finlandiya	534	481	99.0
Letonya	448	217	77.1*
Litvanya	358	155	88.0
Macaristan	297	146	80.0
İsveç	764	763	96.0
Hollanda	440	682	97.0
Avusturya	486	607	98.0
Polonya	262	193	89.0
Portekiz	279	133	83.3
Romanya	208	113	58.4*
Slovenya	545	404	96.0
Slovakya	464	358	93.0
Finlandiya	534	481	99.0
İsveç	764	763	96.0
İngiltere	473	600	93.0
Türkiye	222	52	80.4*

Kaynak: The World Bank (Bin Kişi başına İnternet Kullanıcıları Sayısı, Bin Kişi Başına Bilgisayar Sayısı), UNCTAD (İnternet Kullanan Firmaların Oranı), * 2005 yılı verileri

Bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili bir başka gösterge ise internet kullanımınıdır. Türkiye’de 2007 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı

Araştırması sonuçlarına göre; hanelerin %18.94'ü internete erişim imkânına sahiptir. İnternete erişim imkânı olan hanelerin % 79.39'u evden internete bağlanabilen kişisel bilgisayara sahiptir. İnternet erişim imkânı olan hanelerde en yaygın kullanılan internet bağlantı türü % 78.03 ile geniş bant (ADSL vb.) bağlantıdır. Hanehalkı bireylerinin bilgisayar ve internet kullanım oranları sırasıyla %29.46 ve 26.67'dir³¹⁰.

Önemli bir bilgi ekonomisi göstergesi de uluslararası kuruluşlardan alınan patent sayısıdır. Türkiye, patent, endüstriyel tasarım ve bilimsel yayınlar konusunda benzer gelişim düzeyinde olan ülkelerin çok arkasında bulunmaktadır. Patentler endüstriyel ve ticari uygulanabilirliği olan buluşları koruyarak teknolojik gelişmeleri desteklemektedir. Amerika Birleşik Devletleri Patent ve Marka Ofisi (USPTO)³¹¹ tarafından verilen Türk mucitlere verilen patentlerin sayısı ikamet eden her bir milyon kişi için 2005 yılında 0.6 olmuştur. Bu sayı Bulgaristan'da 1 ve Polonya'da 1.3'dür³¹². Alınan patent sayısının ülkeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde gelişmiş ülkeler lehine bir yapı söz konusudur. Örneğin, ABD ve Japonya toplam patent hakkı sayısının önemli bir bölümüne sahiptir. Diğer yandan, geçtiğimiz yıllarda hızlı ekonomik ilerleme sağlayan G.Kore ve Tayvan gibi Uzakdoğu Asya ülkelerinde alınan patent sayısında ciddi bir artış gözlenmiştir. Güney Kore ve Tayvan 1987 yılında sırasıyla 105 ve 411 olan yıllık patent sayısını 2007 yılında 7264'a ve 7491'a yükselmiştir. İsveç, İsviçre gibi İskandinav ülkelerde de bu kurumdan alınan patentlerin sayısı fazladır. Türkiye'nin bu konuda başarısız olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'nin 1977–2007 dönemindeki 30 yılda ABD Patent ve Marka Ofisinden aldığı toplam patent sayısı ancak 203 olmuştur³¹³.

³¹⁰ Türkiye İstatistik Kurumu, "2007 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması Sonuçları" Haber Bülteni, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=605>, (01.03.2008).

³¹¹ United States Patent and Trademark Office.

³¹² TEPAV, **Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirmesi**, Dünya Bankası Dokümanı, Cilt 2, No: 41611-TR, Kasım 2007, s.98.

³¹³ ABD Patent ve Marka Ofisi(USPTO), "Patent Counts By Country/State And Year, All Patents, All Types 1 January 1977–31 December 2007"

http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/cst_all.pdf, (24.05.2008), s.7.

Tablo 16: Bir Milyon Nüfus Başına Avrupa Patent Ofisine (EPO'ya) Patent Başvuru Sayısı, 2003

Ülkeler	Patent Başvuru Sayısı 2003
AB 27	104.4
AB 25	111.1
AB 15	131.4
Belçika	122.9
Bulgaristan	2.7
Çek Cum.	10.9
Danimarka	181.8
Almanya	260.1
Estonya	7.9
İrlanda	54.1
Yunanistan	7.7
İspanya	22.1
Fransa	125.7
İtalya	74.5
Letonya	3.5
Litvanya	3.8
Lüksemburg	194.6
Macaristan	12.3
Malta	10.9
Hollanda	209.1
Avusturya	160.6
Polonya	2.8
Portekiz	5.8
Romanya	0.7
Slovenya	38.2
Slovakya	5.3
Finlandiya	239.0
İsveç	216.8
İngiltere	88.5
Hırvatistan	8.6
Türkiye	1.2
ABD	105.9
Japonya	161.8

Kaynak: Eurostat, Science and Technology

Tablo 17: Bin İş Gücü Başına Araştırmacı Sayısı

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Avustralya	:	7.3	:	7.8	:	8.4	:
Avusturya	:	:	:	5.8	:	6.3	6.8
Belçika	6.0	7.5	7.8	7.4	7.5	7.7	:
Kanada	6.4	7.2	7.6	7.2	:	:	:
Çek Cum.	2.3	2.8	3.0	3.0	3.2	3.3	4.8
Danimarka	6.1	:	7.0	9.2	9.1	9.5	:
Finlandiya	8.2	15.2	15.8	16.4	17.7	17.3	16.5
Fransa	6.7	7.1	7.2	7.5	7.7	8.0	:
Almanya	6.1	6.6	6.7	6.8	6.9	7.0	6.9
Yunanistan	2.5	:	3.7	:	3.9	:	4.1
Macaristan	2.9	3.7	3.8	3.9	3.9	3.8	4.1
İzlanda	:	:					
İrlanda	4.5	5.0	5.1	5.3	5.5	5.8	5.7
İtalya	3.5	2.9	2.9	3.0	2.9	3.0	
Japonya	10.1	9.9	10.4	10.1	10.6	10.6	:
Kore	4.9	5.1	6.3	6.4	6.8	6.9	7.9
Lüksemburg		6.2			6.7	6.8	6.8
Meksika	0.6				0.8		
Hollanda	4.8	5.2	5.5	4.6	4.5		
Norveç	7.5		8.7		9.2	9.2	9.5
Polonya	3.2	3.5	3.7	3.8	4.5	4.7	4.7
Portekiz	2.5	3.3	3.5	3.7	3.9	4.0	4.1
Slovakya	4.6	4.9	4.7	4.5	4.7	5.2	5.2
İspanya	3.5	4.7	4.7	4.8	5.2	5.5	5.7
İsveç	8.2		10.6		11.0		12.5
İsviçre		6.4				6.1	
Türkiye	0.8	1.1	1.1	1.1	1.6	1.6	
İngiltere	5.2						
ABD	8.1	9.3	9.5	9.6			
AB25	4.9	5.4	5.5	5.6	5.8	6.0	
OECD Top.	5.8	6.6	6.8	6.90	:	:	:

Kaynak: OECD, Main Science and Technology Indicators, 2006, s.22.

Tablo 16’da 2003 yılında Avrupa Patent Ofisi (EPO)’ne verilen patent başvurusu sunulmaktadır. Türkiye’de Avrupa Patent Ofisine 2003 yılında ikamet eden her milyon kişi için 1.2’dir. Avrupa ülkeleri arasında Romanya’dan sonra en az

patent başvurusunda bulunan ülkedir³¹⁴. Ayrıca ulusal patent ofisi ile tescil edilen patentlerin sayısı 2003 yılı için 7,2'dir. Bu sayı Bulgaristan'da 12,5 veya Polonya'da 80,2'dir³¹⁵.

Teknolojik açıdan yeteneğimizi ölçmekte kullanılabilecek bir gösterge olarak bin işgücü başına araştırmacı sayısı tablo 17'da sunulmaktadır. Ar-Ge faaliyetinin yoğun olduğu Avustralya, Japonya, İzlanda, Almanya, Fransa, İsviçre gibi ülkelerde bin işgücü başına araştırmacı sayısı 1995 yılı itibarıyla 6.0–10.1 dolayında iken bu sayı Türkiye'de sadece 0.8'dir. AB ortalaması ise 4.9'dur³¹⁶.

Temel bilgi ekonomisi göstergelerinden biri de eğitimidir. Ekonomik büyümenin sağlanması ve özellikle günümüzde rekabet gücünün artırılması için nitelikli iş gücüne ihtiyaç vardır. Bu nedenle rekabet gücü ve bilim teknoloji alanında potansiyelin yükseltilmesi, insana ne kadar yatırım yapıldığına ve eğitime ne kadar harcama yapıldığına bağlıdır³¹⁷. Türkiye'de eğitim alanında son on yılda yapılan en iyi reform, sekiz yıllık eğitimin 1997 yılında zorunlu hale getirilmesi olmuştur. Bu uygulamayla birlikte 1997 yılında yüzde 80 olan ilköğretimdeki okullaşma oranı, 2005 yılında yüzde 90'a yükselmiştir. Ancak, Türkiye'de 20-24 yaş grubu gençlerden ortaöğretim ve üstü düzeyde bir diplomaya sahip olanların bu yaş grubundaki toplam nüfusa oranına bakıldığında, eğitim sistemlerinin diğer aşamalarındaki okullaşma oranlarının AB ortalamasının oldukça gerisinde olduğu görülmektedir³¹⁸.

³¹⁴ Eurostat, Science and Technology, Patent Applications to the European Patent Office, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_science_technology&root=Yearlies_new_science_technology/I/I3/ir051, (24.05.2008)

³¹⁵ TEPAV, **Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirmesi**, s.98.

³¹⁶ OECD, Main Science and Technology Indicators, 2006, s.22.

³¹⁷ Avrupa Komisyonu, "Towards a Knowledge Based Europe: The European Union and the Information Society", Official Publications of the European Communities, 2003, s.8.

³¹⁸ Acar, s.4.

Tablo 18: Eğitime Yapılan Kamu Harcamaları (GSYİH'nın Yüzdesi Olarak)

	2004	1995
Avustralya	4.8	5.0
Avusturya	5.4	6.0
Belçika	6.0	:
Kanada	:	6.5
Çek Cum.	4.4	4.8
Danimarka	8.4	7.3
Finlandiya	6.4	6.8
Fransa	5.8	:
Almanya	4.6	4.6
Yunanistan	3.3	2.2
Macaristan	5.4	5.2
İzlanda	7.6	:
İrlanda	4.7	5.0
İtalya	4.6	4.8
Japonya	3.6	3.6
Kore	4.6	:
Lüksemburg	:	:
Meksika	5.4	4.6
Hollanda	5.2	5.0
Yeni Zelanda	6.5	5.6
Norveç	7.6	8.0
Polonya	5.4	5.2
Portekiz	5.3	5.1
Slovakya	4.2	5.0
İspanya	4.3	4.6
İsveç	7.4	7.2
İsviçre	6.0	5.4
Türkiye	4.0	2.4
İngiltere	5.3	5.3
ABD	5.3	:
OECD ort.	5.4	5.2

Kaynak: OECD, Education at a Glance, 2007, s.230.

Tablo 19: Üst Düzey Orta Öğretime Erişmiş Nüfus (Yaş Grubuna Göre Yüzde, 2005 Yılı)

	Yaş Grubu				
	25-64	25-34	35-44	45-54	55-64
Avustralya	65	79	66	61	50
Avusturya	81	87	84	78	70
Belçika	66	81	72	60	48
Kanada	85	91	88	84	75
Çek Cum.	90	94	93	88	83
Danimarka	81	87	83	78	75
Finlandiya	79	89	87	78	61
Fransa	66	81	71	60	51
Almanya	83	84	85	84	79
Yunanistan	57	74	65	51	32
Macaristan	76	85	81	76	61
İzlanda	63	69	67	63	49
İrlanda	65	81	70	55	40
İtalya	50	66	54	46	30
Kore	76	97	88	60	35
Lüksemburg	66	77	68	60	55
Meksika	21	24	23	20	12
Hollanda	72	81	76	69	59
Yeni Zelanda	79	85	82	78	66
Norveç	77	83	78	74	73
Polonya	51	62	50	47	43
Portekiz	26	43	26	19	13
Slovakya	86	93	92	85	68
İspanya	49	64	54	41	26
İsveç	84	91	90	82	72
İsviçre	83	88	85	82	77
Türkiye	27	36	25	21	15
İngiltere	67	73	67	65	60
ABD	88	87	88	89	86
OECD ort.	68	77	71	64	54

Kaynak: OECD, Education at a Glance, 2007, s.37.

Türkiye’de milli gelirden eğitime ayrılan kaynaklar son yıllarda artmış olmasına rağmen hala yetersizdir. 2004 yılında Türkiye’de eğitime yapılan kamu harcamaları GSYİH’nın yüzde 4’üdür. Dünyanın sayılı büyük ekonomilerinden biri olmayı hedefleyen bir ülke eğitime yapılan harcamaların milli gelirden aldığı payı arttırmalıdır.

Türkiye oldukça genç bir nüfusa sahiptir. Bu nedenle eğitim konusunda gençlerin eğitime öncelik verilmesi gereklidir. Eğitim sistemimizin önemli yapısal sorunları bulunmaktadır. Türkiye’de eğitim sisteminde asli unsur olması gereken öğrenciler pasif konumda olmaktadır. Eğitim öğretmenden öğrenciye doğru olmak üzere tek yönlüdür. Çağımızın bilgiye dayanan rekabetçi bir ekonomisi için gereksinim duyulan, analitik düşünebilen, problem çözebilen bireylerin yetiştirilmesi için bu sistemin karşılıklı etkileşime dayalı öğrencinin aktif olduğu bir sistemle değiştirilmesi gerekir. Öğrenciler aldıkları teorik bilgilerin gerçek hayatta uygulamadaki karşılığını bilmemektedir. Bu sorun öğrencilerin bilgiye dayanan ekonomisinde kritik bir önemi olan soyut düşünebilme eğilimini zayıflatmaktadır. Bu durum etkili bir öğrenme sürecini etkilemektedir. Başka bir temel sorun, müfredatın seçici olmamasıdır. Her şeyin öğretilmeye çalışıldığı bir sistemde çoğu zaman öğrenciler aslında çok az şey öğrenebilmektedir. Eğitim sistemi piyasadaki işgücü talebine karşı duyarlı değildir ve Türkiye’nin bilgiye dayanan ekonomiye geçiş sürecinde ihtiyaç duyacağı insan kaynağının yetiştirilmesinde başarılı değildir³¹⁹.

Eğitim sisteminin kalitesi incelendiğinde Doğu Asya ülkelerinin giderek Avrupa ve ABD’yi geçtiğini söyleyebiliriz. Günümüzde 25-34 yaş arasındaki tüm Korelilerin %97’si ortaöğretimin üst kademesini bitirmiş olup, OECD ülkelerindeki en yüksek orana sahiptir. Benzer şekilde Tayland, Hindistan ve Çin’de üniversitede okuyan öğrencilerin sayısı artmıştır³²⁰. Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye’de ise 25-34 yaş arasındaki yetişkinlerin sadece yüzde 36’sı orta öğretimin üst kademesini bitirebilmiştir. Ayrıca eğitimin kalitesini ortaya koyan PISA (The Programme for

³¹⁹ DPT, **Bilgi Ekonomisi, İş Gücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler**, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar Dairesi, Temmuz 2003, s.86.

³²⁰ OECD, Education at a Glance, OECD Indicators, 2006, <http://www.oecd.org/dataoecd/31/29/37393662.pdf>, (10.03.2008), ss.1-2.

International Student Assessment) değerlendirmesinde AB, Kuzey Amerika ve Doğu Asya ülkelerinin neredeyse tamamı her bir alanda yapılan sıralamalarda Türkiye'nin ilerisinde yer almışlardır. 2006 yılı PISA değerlendirmesinde genel sıralamalara bakıldığında Türkiye, 57 ülke arasında fen bilimlerinde 44, matematikte 43, okuma sınavlarında ise 38. olmuştur³²¹.

4.2. Türkiye’de Uygulanan Bilim ve Teknoloji Politikaları

Çağımız bilim ve teknoloji çağıdır. Günümüzde bilim üretici bir güç haline gelmiş ve sanayinin teknoloji içeriği hızla gelişmiştir. Bilim ve teknolojinin genişlemekte olan etkisi yalnızca sanayi alanıyla sınırlı olmayıp ekonominin başka sektörlerini ve yaşamın hemen tüm alanlarını da etkisi altına almıştır³²².

Türkiye Cumhuriyetinin ilk yılları, devletin yapılanmasının yoğun biçimde gerçekleştirildiği, toplumsal refahın sağlanması yolunda uzun vadeli ve kalıcı politikaların üretilmeye çalışıldığı bir dönemi kapsar. Kurtuluş savaşının yaralarının sarılmasının ardından ekonomik gücün sanayi yoluyla acil olarak sağlanmasının refah seviyesi için şart olduğu noktaya hareket eden Türkiye, bilim ve teknoloji politikasının önemli bir parçası olarak okur-yazarlığa önem verilmesini ve eğitimin her kademesinde sayı ve kalite açısından çağdaş düzeyin yakalanmasını ana ilke edinmiştir. 1923 yılındaki I. İzmir İktisat Kongresi; sanayileşme arayışının ve Türkiye’yi sanayileşmiş ülkeler arasına sokacak düşünce ve politikaların üretildiği bir platform haline getirmiştir. 1924–1929 yılları arasında sanayileşmenin başlatılabilmesi için özel girişimciye öncelik tanınmış ve bu kesim devlet tarafından teşvik edilmiştir. Ancak özel sektörün yeterli düzeyde sermaye ve teknoloji birikimine sahip olmaması nedeniyle söz konusu teşvik politikaları yeterince başarılı olamamıştır. 1933 yılında, bilim ve teknoloji üreten yeni kurumların tesisi ve bunların yaygınlaştırılması çerçevesinde, İstanbul Üniversitesinde reforma gidilmesi, bazı araştırma kurumlarının kurulması; bilim ve teknolojiye ilerlemeyi yakalama arayışlarının başlatıldığını göstermektedir.

³²¹ OECD, “PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow’s World Executive Summary”, 2007, <http://www.oecd.org/dataoecd/15/13/39725224.pdf>, (24.05.2008), ss.22, 47, 53.

³²² TÜBİTAK, “Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993–2003”, s.2.

1929 yılında tüm ülkeleri etkisi altına alan ve “Dünya Ekonomik Krizi” olarak adlandırılan süreç, Türkiye’yi de etkilemiştir. Bu süreç Türkiye’yi yeni bir ekonomik model arayışına sürüklemiş ve devletçi, korumacı politikalara dayalı bir ekonomik düzeninin kurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca, Birinci ve İkinci Sanayi Planları yapılarak Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Devlet İktisadi İşletmeleri kurulmuş, özel ve kamu işletmeleri teşvik edilmiştir. 1933 yılında kurulan Sümerbank, Devlet İmalat sanayinin ilk ve önemli örneklerinden biridir.

1938–1950 döneminde birkaç istisna dışında, imalat sanayine yönelik hemen hemen hiçbir yatırım yapılmamıştır. Hazırlanan İkinci Sanayi Planı hayata geçirilememiş, sanayideki devlet yatırımları II. Dünya savaşından etkilenerek tamamen durmuştur.

1950–1960 yılları arasında ODTÜ, Ege ve Atatürk gibi bugünün önemli bazı üniversiteleri kurulmuştur. Bu yıllarda özel sektör dinamizm kazanmaya başlamıştır. Kurulan sanayi tesisleriyle teknoloji transferine geçilmiştir. Özel sektörü güçlendirmek üzere girişimciliği cazip kılma uygulamaları başlatılmıştır. Bunlardan biri de dış kaynaklı kredi sağlamak üzere Türk Sanayi Kalkınma Bankasının kurulmasıdır. Ancak, özel sektörü güçlendirmeye dayalı yatırımlara destek verme politikaları dışında bu dönemde de sistemli bir Bilim ve Teknoloji Politikası üretilerek yürürlüğe konulmamıştır³²³.

³²³ Ahmet Ayhan, **Dünden Bugüne Türkiye’de Bilim-Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri**, Beta Basın Yayın, İstanbul, 2000, ss.333–336.

4.3. Geçmiş Kalkınma Planlarında Bilim ve Teknoloji Politikaları

Türkiye’de bilim ve teknoloji alanında belirli bir politika izleme arayışları ve ilk biçimlenmeleri planlı dönemle başlamıştır³²⁴. 1962 yılında devlette kalkınma planlarının hazırlanmasını sağlamak amacıyla Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) kurulmasının ardından ilk plan 1963 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca ülkenin bilimsel ve teknolojik faaliyetlerinin yönlendirilmesi amacıyla Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu’nun (TÜBİTAK) kurulmasına karar verilmiştir³²⁵.

1. Plan döneminde (1963–1967) ithal ikamesine yönelik politikalar ile dışa bağımlılığın azaltılması ve istihdamın artması amaçlanmıştır. Bu dönemde Yüksek öğretimde öğretim üyesi yetiştirilmesi konusu ele alınmış, öğretim üyesi ve araştırmacı sayısını arttırmak ve özgün teknoloji üretimine yönlendirecek personel ihtiyacını karşılamak üzere 3000 doktora öğrencisinin yurt dışında öğrenim yapması öngörülmüş ancak 500 öğrenci gönderilebilmiştir. Aynı dönemde eğitim politikası ve Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesi için planlı bir politika izlenememiştir. İhracata yönelik sanayileşme modeli uygulanamamış, sanayi tesisleri daha çok yurt içi talebi karşılamıştır.

2. Plan döneminde (1968–1972) üniversiteler kendilerinden beklenen Ar-Ge faaliyetlerine yeterince odaklanamamış, üniversite sanayi işbirliğini sağlayacak projeler yerine, daha çok öğretim fonksiyonlarına hizmet eden temel araştırmalar üzerine odaklanılmıştır. İkinci plan döneminde sanayi, tarımın önüne geçmiş ara malların üretimi amaçlanmıştır. Özel sektörde Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi, TÜBİTAK yoluyla yeni Ar-Ge birimlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. 1965 yılından itibaren kamu sektöründe birçok sanayi tesisi kurulmuş olmasına rağmen kurulan tesislerin çoğu eski teknolojiye dayalı olduklarından, yeni ürün ve sürecin elde edilmesine imkan tanıyacak teknolojik yenilik çalışmaları da yapılamamıştır.

³²⁴ Türkiye İkinci Bilişim Şurası, **İkinci Bilişim Şurası Sonuç Raporu**, Ankara, 2004, s.419.

³²⁵ Aydan Sat, “Türkiye’de Yenilikçilik ve Teknoloji Geliştirme Politikaları”, TÜHİS, Mayıs 2005, s.88.

3. Plan döneminde (1973–1977) teknolojik bilgi akımını yönetecek, gerekli kurumsal mekanizmaların ve teknolojinin yurt içinde üretilmesi için gerekli alt yapının var olmadığı belirtilmektedir. Yükseköğretimde bilimsel ve teknik araştırmalara gereken ağırlığın verilememesi ve araştırma imkanlarının oldukça sınırlı olması, ihtiyaç duyulan bilgi ve beceri düzeyine sahip insan kaynağının sağlanamamasına yol açmış ve bunun sonucunda ithal edilen ileri teknolojiler ülke şartlarına uyarlanamamıştır. Gelecekte Avrupa Birliği adını alacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılma gibi dışa açılım süreçlerinin denendiği bu dönemde dış rekabete hazırlık, hızlı büyüme öngörülmüş, koruma destek yolu ile özel sektörün dayanıklı tüketim malı üretimi teşvik edilmiştir.

4. Plan döneminde (1979–1983) TÜBİTAK'ın kendinden bekleneni veremediği, Ar-Ge faaliyetlerine yeterli kaynak ayrılmadığı, GSMH oranının düşüklüğü, sanayi politikalarının yönetiminde kurumlar arası eşgüdümün sağlanamadığı, teknolojinin özümsemesinin hızlı ve kapsamlı olmayışı gibi önemli sorunlar bulunmaktadır. Sanayideki düşük performans ve ithal girdiye bağlı içtüketim sonucunda ithal ikameci model tıkanmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan kriz dönemine son vermek üzere 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları alınarak yüksek enflasyonun azaltılması amacıyla orta ve uzun vadeli yatırımlardan vazgeçilmiş, sanayi malı dışsatımı özendirilmiştir. Bu stratejiyle “ihracata yönelik sanayileşme stratejisi” benimsenmiştir³²⁶.

1960-1980'li yıllarda Türkiye'de bilim ve teknoloji alanında izlenen politikalar temel ve uygulamalı araştırmaların, herhangi bir ulusal öncelik gözetilmeksizin desteklenmesi biçiminde olmuştur. Araştırmaların çıktıları ekonomik ve toplumsal fayda yaratma amacı taşımadığı için zaten sınırlı olan kaynakların israfına yol açmıştır. Bilimsel faaliyetler amacı sadece yayın ve öğrenme olan araştırmalarla sınırlı kalmış bu durum da üniversite sanayi arasındaki kopukluğun artmasına neden olmuştur³²⁷.

³²⁶ Ayhan, ss.339-340.

³²⁷ Türkiye İkinci Bilişim Şurası, s.420.

5. Plan (1985–1989) ve ihracata dayalı büyüme modelinin gündemde olduğu dönemde bilim ve teknoloji politikaları konusundaki en önemli gelişme 1983 yılında Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun kurulması ve Türkiye'nin ilk bilim politikası belgesi olarak kabul edilen “Türk Bilim Politikası 1983–2003” konulu çalışmanın yayınlanmasıdır³²⁸. Dünyada; ürün süreç ve iş yönetimi için teknolojik yenilenme, esnek üretim ve otomasyon, küreselleşen pazar ve hizmet, kalkınmanın bilim ve teknoloji alt yapısı hızla ticarileşen bilgiye dayalı yeni ekonominin gelişimi sonucunda Türk Bilim Politikası 1983–2003 isimli çalışma şekillenmiştir. Beşinci Kalkınma Planında, enerji, sanayide performans artırılması, kaliteli çelik alaşımları, tarımda üretim gibi teknolojiye bağlı alanların desteklenmesi öngörülmüştür. Tüm bu ayrıntılı teknolojik alanlar için şekillenen politika dokümanlarına rağmen Ar-Ge yatırımlarını arttıramayan, gerekli teşvik mekanizmalarını oluşturarak uygulamaya sokamayan Türkiye geleneksel emek-yoğun teknolojilerle sanayi üretimini devam ettirmek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak bu çalışma da hayata geçirilememiştir.

6. Plan döneminde (1990–1994); Ar-Ge alt yapısının kurulması amacıyla araştırmacı personel sayısının iki katına çıkarılması suretiyle her 10000 kişiye düşen araştırmacı sayısının 15'e çıkarılması ve Ar-Ge harcamalarının GSMH'nin %1'ine çıkarılması esasları ile ilk defa plana “Bilim ve Teknoloji Hedefi” konulmuştur. Bu dönemde “Türk Patent Enstitüsü Kanunu” çıkarılmış ve bu enstitü 1994 yılında faaliyete geçirilmiştir. Yeni kurulan Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı aracılığıyla sanayi kesiminin projelerine Ar-Ge destekleri verilmeye başlanmıştır³²⁹. 1983'te kurulan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, ilk toplantısını ancak 1989'da yapabirmiştir. Toplantıda alınan kararlar ağırlıklı olarak altyapı oluşturulmasına yöneliktir. Kararlar arasında Ar-Ge insan gücü ve harcamalarının artırılması yeni araştırma merkezleri, laboratuvarları ve teknoparklar kurulması yer almaktadır³³⁰. Bu kurulun işlerlik kazanması ise, 3 Şubat 1993 tarihli toplantıda “Türk Bilim ve Teknoloji Politikası:1993–2003” başlıklı yeni bir politika dokümanının kabul edilmesiyle sağlanmıştır³³¹.

³²⁸ B.Ali Eşiyok, **Türkiye'nin Kalkınma Sürecinde Teknoloji, Yenilik ve Bilişim Sektörü**, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara, 2004, s.51.

³²⁹ Ayhan, s.342.

³³⁰ Sat, s.88.

³³¹ Türkiye İkinci Bilişim Şurası, s.421.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'na işlerlik kazandırılması ve ülkenin bilimsel açığını kapatmak üzere, dünyada bilgi odakları denebilecek kuruluşlara bilim adamları yetiştirmek, projelere katılmak; bilim ve teknoloji açısından önemli ve ülkelerdeki, şehirlerdeki bilimsel ve teknolojik faaliyetlerin izlenmesi planlanmıştır.

1989 yılından itibaren “SSCB ve Doğu Bloku Ülkelerinin” dağılımları sonucunu yaratan süreçte, ülkeler bilim ve teknoloji politikalarını gözden geçirerek “küreselleşme” sürecine girmiştir. Dünyadaki bu değişim ve dönüşüm sürecinin gereği olan altyapı, insan gücü ve teknoloji birikimine sahip olamayan Türkiye, ürettiği bilim ve teknoloji politikalarını yeterince uygulayamamıştır³³².

1995'teki Bilim ve Teknoloji'de Atılım Projesi, 7. Beş Yıllık Plan (1996–2000) döneminde “Öncelikle Ele Alınması Öngörülen Temel Yapısal Değişim Projeleri” kapsamındadır³³³. Bu kapsamda 20 proje öngörülmüştür. Bu dönemde Ulakbim Projesi, Bilgi Otoyolları altyapı projesi, KOBİ'lerin geliştirilmesi konularında kararlar alınmıştır. Ulusal Akademik Ağ kurulmuş, Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı oluşturulmuştur. Planda öngörülen amaçlar arasında yer alan esnek üretim ve esnek otomasyon teknolojileri alanında yenilenme sağlanamamıştır. Tasarım, ürün geliştirme, enformasyon-haberleşme, ileri malzemeler, uzay ve askeri teknolojiler, tıp, çevre, biyoteknoloji ve denizbilimleri gibi ileri teknoloji tabanlı öncelikli alanlarda yeterli ilerleme kaydedilememiştir. Üniversitelerdeki akademik personelin sanayide ve teknoparklarda yapılacak, Ar-Ge faaliyetlerine katılmasını sağlayacak yasal düzenlemeler gerçekleştirilememiştir. Ekonomik krizler ve Türk parasındaki istikrarsızlık, yatırımlar için uygun bir ortamı engellemiştir³³⁴.

³³² Ayhan, s.343.

³³³ Türkiye İkinci Bilişim Şurası, s.422.

³³⁴ Ayhan, s.344.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı için, bilişim teknolojileri ve politikaları alanında özel bir ihtisas komisyonu oluşturulmuş bu alandaki politikalarla ilgili ayrıntılı rapor hazırlanmıştır³³⁵. 8. Plan döneminde (2001–2005) bilim ve teknolojiye gelişme sağlayarak bilgi toplumu haline gelmesi; temel hedef haline gelmiş, ülkenin uluslar arası rekabet düzeyinde gelişiminin sağlanması için gerekli olan fiziki, insan ve hukuki alt yapıların oluşturulması amaçlanmıştır³³⁶.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planında; biyoteknoloji, gen mühendisliği, yazılım başta olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojileri, uzay ve bilim teknolojileri, nükleer teknoloji, deniz bilimleri teknolojisi, temiz enerji teknolojileri gibi ileri alanlardaki Ar-Ge faaliyetleri “Öncelikli Alanlar” olarak belirlenmiştir. Planın ana ögesini “Milli Yenilik Sisteminin” kurulması oluşturmaktadır. Bu sürecin beş yıllık dönemde tamamlanması öngörülmüştür. Diğer bir hedef ise sanayi ürünleri ithal etmek yerine yerli kaynakları verimli kullanarak yerli üretimi arttırmaktır³³⁷.

1. ve 2. Plan döneminde 6000 araştırmacının yurt dışına gönderilmesi hedeflenmişken, 1963–1971 yılları arasındaki dönemde ancak 1181 öğrenci yurt dışına gönderilebilmiştir. 6. Plan’da araştırmacı insan gücü sayısının her on bin kişiye düşen araştırmacı sayısının 15 kişi olması üniversiteye ayrılan kadro sayısının artırılması hedeflenmiştir. Yedinci planda ekonomik olarak faal olan on bin kişiye düşen araştırmacı sayısı 15’e, Sekizinci Plan döneminde ise 20’ye çıkarılması hedeflenmiştir. Söz konusu değerler 1997 yılında 10,4 ve 2002 yılında 13,6 olarak gerçekleşmiştir³³⁸.

Bu güne kadar hazırlanan sekiz kalkınma planında yer alan politikalardan ana hatlarıyla belirtilmesi üzerine Türkiye bilim, teknoloji ve araştırma alanında en başından beri etkin politikalar benimsemiş fakat bunları hayata geçirme konusunda

³³⁵ TÜBİTAK, *Bilgi Toplumu Üzerine Bir Değerlendirme (Dünya ve Türkiye)*, Eylül 2002, s.15.

³³⁶ Ayhan, s.345.

³³⁷ Ayhan, s.345.

³³⁸ DPT, *Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara 2006, s.14.

yeterince başarılı olamamıştır³³⁹. Bilgi ekonomisi sürecinin hakim olduğu yeni yüzyılın başlangıcında Beş Yıllık kalkınma Planlarıyla ve BTYK'nun son yıllarda devreye girmesiyle şekillenen yeni anlayışın henüz tümüyle özümsememesi, Ar-Ge faaliyetlerini yürütebilecek kalifiye insan gücü azlığı ve finansal kaynak yetersizliği, bilim teknoloji kültürünün sanayi ve toplum kesimleri tarafından yeterince sahiplenilememesi, kurumlar arası eşgüdümün sağlanamaması sonucunda tutarlı ve gerçekçi bir anlayış ortamı yaratılamamış, elde edilen bilgide üretime yeterince yansıtılamamıştır³⁴⁰.

4.4. Avrupa Birliği'nin Bilim ve Araştırma Politikası

AB'nin Lizbon Stratejisi'nde belirlediği, dünya ölçeğinde rekabetçiliği ile ekonomik ve sosyal ilerleme hedefi, etkili bilimsel araştırma ve teknolojik gelişme yoluyla gerçekleştirilebilir³⁴¹. AB ülkeleri ilk aşamada kendi oluşturdukları ulusal bilim ve teknoloji politikaları ile ekonomilerini geliştirmeye ve dünya pazarında daha fazla rekabet edebilir hale gelmeyi amaçlamışlardır. Ancak zaman içerisinde üye devletlerce izlenen araştırma politikalarının parçalılığı ve uygulamalarının dağınıklığı nedeniyle, birlik düzeyinde oluşturulacak ortak bir bilim teknoloji politikasının daha etkili olacağı öngörülmüştür³⁴².

Araştırmanın yüksek maliyeti nedeniyle bilim ve teknolojinin ekonomik, sosyal, siyasal, hatta askeri amaçlarını tanımlamak, insan kaynakları, laboratuvarlar ve fonlar bakımından eldeki kaynakları bir araya getirmek ve öncelikleri belirlemek için AB, teknoloji, enerji, çevre gibi alanlarda ortak politikalar geliştirmektedir. Ayrıca büyük araştırma altyapılarına erişim, bilim alanında çalışanlar için çok önemlidir. Avrupalı araştırmacıların dünyanın diğer yerlerindeki araştırmacılarla rekabet edebilmesi için en modern alt yapılarla desteklenmesi gereklidir. Bu nedenlerle

³³⁹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s. 15.

³⁴⁰ Ayhan, s.353.

³⁴¹ Moussis, s.404.

³⁴² Kaplan, s.188.

Lizbon Zirvesi'nde, AB Ortak Bilim ve Teknoloji Politikası önemli bir yere sahiptir³⁴³.

AB'nin günümüzde izlediği, bilim ve teknoloji politikası, aşağıdaki anlaşma ve maddelerine dayanmaktadır.

- 1952 tarihinde yürürlüğe giren, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması'nın 55. maddesi,
- 1958 tarihli Avrupa Atom Birliği (EURATOM) Antlaşması'nın (nükleer araştırmaya ilişkin) 4–11. maddeleri
- Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Antlaşması'nın tarımla ilgili 41 ve nükleer dışı enerji ile ilgili 235. maddeleri
- 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi
- 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması
- 2000'de gerçekleşen Lizbon Zirvesi kararları³⁴⁴

AB'de, bilim ve teknoloji politikalarının uygulanmasında kullanılan bilim ve teknoloji politikaları araçları geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bu araçlar, araştırma kurumlarına kamu tarafından sağlanan çeşitli finansal teşviklerden, araştırma faaliyetlerin etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayacak, yeniliğe dönük bir altyapının ve teknoloji transferinin kurum ve mekanizmalarının tasarımına kadar uzanmaktadır.

Teknoloji politikalarında AB, özellikle 1980'li yıllara kadar, doğrudan ve dolaylı teşvikleri bir arada kullanmıştır. Küçük ülkeler örneğin, Danimarka, İrlanda teknolojik yeniliklere destek konusunda daha çok dolaylı yardımlara yönelirken, büyük ülkelerde özellikle Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere'de genellikle önemli miktarda finansal kaynak içeren doğrudan yardımlar ön plana çıkmaktadır. Ancak

³⁴³ Moussis, s.404.

³⁴⁴ Hatice Özkurt, "Avrupa Birliği ve Türkiye İçin Ortak Bir Teknoloji Politikası", <http://www.e-konomet.net/wp-content/dosyalar/ozkurt.pdf>, (01.04.2008), s.9.

zaman içerisinde AB teknoloji politikası araçlarında dolaylı teşvikler daha çok tercih edilir hale gelmiştir³⁴⁵.

Avrupa Birliği mallar ve hizmetler için oluşturduğu ortak pazarın bir benzerini “Avrupa Araştırma Alanı” ile bilim ve teknolojiye yaratmayı amaçlamaktadır. Bilim ve teknoloji alanında sınırları kaldırarak, parçalanmış ve dağınık araştırma politikalarını bütünleştirmek Avrupa Araştırma Alanı’nın amacıdır. Avrupa Araştırma Alanı’nın en önemli mali dayanağı Çerçeve Programlarıdır³⁴⁶. Avrupa Araştırma Alanı ikinci bölümde açıklandığı için bu bölümde değinilmeyecektir.

4.4.1. AB Çerçeve Programları

Çerçeve programları, AT anlaşmaları gereğince AB’nin dünyadaki rekabet gücünü arttırmak amacıyla 1984’ten itibaren ve ortalama beşer yıllık periyotlarla güncellenilerek uyguladığı sistemli programlardır³⁴⁷. Teknolojik gelişme kapsamında başlıca programlar ESPRİT(Enformasyon Teknolojilerinde Avrupa Stratejik Araştırma Programı), pazar odaklı kısa sürede ticarileşebilecek ürün ve süreçlerin geliştirilmesine yönelik projelerin desteklendiği 18 ülke ve AB’nin katılımıyla kurulan EUREKA ve RTD (Araştırma, Teknoloji, Gelişme) olarak tanınan “Çok Yıllık Araştırma- Teknoloji Geliştirme” programlarıdır. 1984’ten itibaren bu programlar “Çerçeve Programları” şemsiyesi altında toplanmıştır³⁴⁸. Programların dayandığı mali kaynaklar, AB ülkelerinin KDV yoluyla yaptıkları katkıların yanı sıra Türkiye gibi ortaklık anlaşmasını imzalamış ülkelerin ulusal gelirleri oranından ödedikleri katılım paylarından oluşmaktadır. Dolayısıyla AB çerçeve programları sistematik bir bütçeye dayanmaktadır.

³⁴⁵ İyidoğan, s.253.

³⁴⁶ Çisel İleri, “Avrupa Birliği’nin Bilim ve Araştırma Politikası”, 15 Soruda AB Politikası, İKV Yayınları, 2005, s.13.

³⁴⁷ Serap Durusoy, “Avrupa Birliği Bilim ve Teknoloji Politikasına Türkiye’nin Uyumunu”, Avrupa Birliği Dersleri, Nobel Yayınları, Ocak 2006, s.438.

³⁴⁸ İyidoğan, s.254, ayrıca bkz, TÜBİTAK, “EUREKA nedir?”, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=1302&pid=1301>, (01.04.2008).

Tablo 20: AB Çerçeve Programları Bütçesi

Çerçeve Programları	Yıllar	Bütçe (Milyar Avro)
Birinci Çerçeve Programı	1984-1987	3,27
İkinci Çerçeve Programı	1987-1991	5,39
Üçüncü Çerçeve Programı	1991-1994	6,6
Dördüncü Çerçeve Programı	1994-1998	13,2
Beşinci Çerçeve Programı	1998-2002	14,96
Altıncı Çerçeve Programı	2002-2006	17,5
Yedinci Çerçeve Programı	2007-2013	53,2

Kaynak: AB 6. Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi ve Sorularla AB 7. Çerçeve Programı, <http://www.fp7.org.tr/home.do?ot=1&sid=3733> , (01.04.2008).

Çerçeve Programlarının amacı, Avrupa'nın bilim ve teknoloji temelini güçlendirilmesi, ekonomik ve sosyal uyumun desteklenmesi, küresel düzeyde endüstriyel rekabetin güçlendirilmesi, üniversite-sanayi işbirliğinin teşvik edilmesi ve AB üye ülkeleri arasındaki işbirliğinin teşvik edilmesidir.

AB, Çerçeve Programlar için ayırdığı bütçeyi 1994–1998 yıllarında uygulanan dördüncü çerçeve programından itibaren büyük oranda arttırmıştır. 1998-2002 yıllarında uygulanan 14,96 milyar Avro bütçeli Beşinci Çerçeve Programı ile AB endüstriyel rekabete yönelmiştir³⁴⁹.

Beşinci Çerçeve Programı, iki bölüm ve yedi tane spesifik alt programdan meydana gelmiştir. Bu bölümlerin büyük bir kısmını 13.7 milyar Avro bütçeyle araştırma, teknolojik geliştirme ve tanıtım bölümleri oluştururken, diğer bir kısmı ise, 1.26 milyar Avro bütçe ile nükleer sektördeki araştırma ve eğitim çalışmalarına ilişkin bölüm oluşturmuştur.

Beşinci Çerçeve Programı, dördü tematik olan yedi spesifik alt programdan oluşmaktadır. Bunlardan tematik olanları; yaşam kalitesi ve canlı kaynaklar

³⁴⁹ TÜBİTAK-AB 6. Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi , “Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Alanında Yürütülen Avrupa Birliği Çerçeve Programları”, http://www.fp6.org.tr/web/genel_bilgi.htm , (01.04.2008).

yönetimi, rekabetçi ve sürdürülebilir büyüme, enerji, çevre ve sürdürülebilir büyüme, uyumlu bilgi toplumu yaratılması ve bilgi toplumu teknolojilerinden oluşmuştur. Tematik Programları destekleyen ve tamamlayan diğer üç yatay alt programlar ise; topluluk araştırmalarının rolünü uluslararası alanda güçlendirilmesi, yenilikçiliğin artırılması ve KOBİ'lerin katılımının artırılması, araştırmacı insan kaynağı potansiyelinin ve sosyo ekonomik bilgi tabanının geliştirilmesi hedeflerinden oluşmuştur. Beşinci Çerçeve Programı, Avrupa'nın karşılaştığı temel sosyo ekonomik engelleri giderebilmek ve sorunların çözümüne yardımcı olabilmesi için oluşturulmuştur. Program, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutta birçok alana odaklanmaktadır³⁵⁰.

2002–2006 yılları arasında yürütülen Altıncı Çerçeve Programı'nın temel hedefi, Avrupa'yı 2010 yılında dünyanın en dinamik ve rekabet gücü en yüksek bilgi ekonomisi haline getirmeyi amaçlayan Avrupa Araştırma Alanı'nın oluşturulmasına katkıda bulunmaktır³⁵¹. Programın dört yıl için öngörülen bütçesi 17,5 milyar Avro tutarında olup, bu miktar AB'nin 2001 yılındaki tüm bütçesinin %3.9'una denk gelmektedir³⁵². Program ERA'nın (Avrupa Araştırma Alanı) bütünleştirilmesi, ERA'nın yapılandırılması ve ERA'nın güçlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Program kapsamında araştırmacıların hareketliliği de dahil olmak üzere bir çok alanda destek verilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca aşağıda belirlenen 7 temel öncelikli alanda araştırmalar desteklenecektir³⁵³.

³⁵⁰ Avrupa Komisyonu, "Fifth Framework Programme", The European Community Research <http://cordis.europa.eu/fp5/home.html> , (01.04.2008).

³⁵¹ TÜBİTAK-AB 6. Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi, "Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Alanında Yürütülen Avrupa Birliği Çerçeve Programları" http://www.fp6.org.tr/web/genel_bilgi.htm, (01.04.2008).

³⁵² Durusoy, s.441.

³⁵³ TÜBİTAK-AB 6. Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi, "Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Alanında Yürütülen Avrupa Birliği Çerçeve Programları" http://www.fp6.org.tr/web/genel_bilgi.htm, (01.04.2008).

Araştırma etkinliklerine ilişkin öncelikli alanlar;

Yaşambilimleri, genbilim ve sağlık biyoteknolojisi	2.150 Milyon €
Bilgi Toplumu Teknolojileri	3.600 Milyon €
Nanoteknolojiler, Akıllı Malzemeler ve Yeni Üretim Süreçleri	1.300 Milyon €
Havacılık ve Uzay	1.000 Milyon €
Gıda Kalitesi ve Güvenilirliği,	625 Milyon €
Sürdürülebilir Kalkınma	1.850 Milyon €
Bilgiye Dayanan Toplumda Yurttaşlık ve Yönetişim	225 Milyon €

Kaynak: İKV, Avrupa Birliği'nin Bilim ve Teknoloji Politikası

AB üyesi ülkeler ve aday ülkelerin katılımına açık olan Altıncı Çerçeve Program diğer programlara kıyasla, AB ülkeleri ve aday ülkeler arasındaki işbirliğini daha fazla vurgulamaktadır. Program ile ayrıca araştırmacıların dolaşımının sağlanması, uzun vadeli projelere daha çok önem verilmesi, KOBİ'lere daha çok destek sağlanması, AB Ortak Araştırma Merkezinin rolünün güçlendirilmesi öngörülmüştür. Ayrıca Program ile araştırma ve teknolojik gelişme ile ilgili kurumların kapasitelerinin artırılması amaçlanmıştır³⁵⁴. Program, katılan ülkeler arasındaki bütünleşmeye vurgu yapmakta bütünsel proje ve yaklaşımların önemine değinmektedir³⁵⁵.

1 Ocak 2007'de başlayan 2013 yılına kadar yürürlükte kalacak olan Yedinci Çerçeve Programı, Lizbon hedeflerini gerçekleştirmek üzere bilimsel araştırma ve teknolojiyle ilgili bütün AB girişimlerini ortak bir çatı altında toplamayı amaçlamaktadır. Program Avrupa'da bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu Program için ülkelere hazırlanacak olan projeler bu hedef göz önünde bulundurularak, Lizbon Stratejisi göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Yedinci Çerçeve Programı, Altıncı Çerçeve Programının başarıları

³⁵⁴ İleri, s.18.

³⁵⁵ İKV, Avrupa Birliği'nin Bilim ve Teknoloji Politikası, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/70a20e57.pdf>, (01.04.2008), s.12.

üzerine kurulmuştur³⁵⁶. Ayrıca Program Avrupa'da araştırmaları desteklerken genişlemeyle beraber, tüm araştırma potansiyelini arttırmak ve daha etkili demokratik bir Avrupa oluşturmayı hedeflemektedir. Program Avrupa Araştırma konseyi tarafından denetlenecektir. Komisyon'un Avrupa Parlamentosu ve Konsey'e sunduğu 6 Nisan 2005 tarihli Yedinci Çerçeve Programı için sunduğu teklife göre Topluluğun katkısı için 70.3 milyar Avro olarak öngörülmüştür. Euratom Antlaşması çerçevesinde yürütülen nükleer araştırma faaliyetleri için ise 2007–2011 yılları arasında 3.1 milyar Avro ayrılmıştır. Ancak bu rakamlar daha sonra 64.3 milyar Avro ve Euratom için de 2.8 milyar Avro seviyelerine indirilmiştir. Aralık 2005 içinde kabul edilen AB toplam bütçesinin beklenilenden daha düşük olması nedeni ile bu miktarlarda yine bir ayarlamaya gidilmiş bir miktar kesinti yapılmıştır³⁵⁷.

Yedinci Çerçeve Programı, Avrupa'da bilim ve teknoloji alanında işbirliğinin geliştirilmesi, bilim ve teknolojik araştırmaları destekleyecek yeni fikirlerin ortaya çıkmasının teşvik edilmesi, araştırmacı insan kaynağının geliştirilmesi, araştırma ve yenilik kapasitesinin yükseltilmesi temel hedeflerdir. Ayrıca tüm bu hedefler çerçeve programının ana programlarını oluşturmaktadır³⁵⁸.

Yedinci Çerçeve Programı, içeriği organizasyonel yapısı, uygulama yapıları ve yönetsel araçlarıyla Lizbon Stratejisinin uygulanabilmesi için önemli bir rol oynayacaktır. Yedinci Çerçeve Programı diğer çerçeve programlarına göre bazı farklılıkları bulunmaktadır. Program, dört yıl yerine yedi yıl sürmektedir. Araçlardan ziyade araştırma temalarına vurgu yapılmaktadır. Faaliyetler ve uygulama araçlarının basitleştirilmesi, Avrupa'nın bilimsel faaliyetlerine destek sağlayan Avrupa Araştırma konseyinin kurulması, bilgi bölgelerinin geliştirilmesi, araştırma

³⁵⁶ TÜBİTAK, AB 7. Çerçeve Programı, <http://www.fp7.org.tr/home.do;jsessionid=D21272294713FDB28936177FA4410CFD?ot=1&sid=3100>, (01.04.2008).

³⁵⁷ Ali Beba, "Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Alanında Yürütülen Avrupa Birliği Çerçeve Programları", http://www.rrbilimsel.com/FP7_web/cerceve_programlari.htm, (01.04.2008).

³⁵⁸ Durusoy, s.442.

faaliyetlerine özel sektörün katılımını arttırmak amacıyla risk paylaşımını içeren bir finansal yapının oluşturulması programda yer alan yeni unsurlardır³⁵⁹.

AB Çerçeve Programları, ihtiyaçlar doğrultusunda öncelik alanları değişiklik göstermektedir. İlk Çerçeve Programından bugün yürürlükte olan yedinci Çerçeve Programına kadar önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Örneğin enerjiye ayrılan pay azalırken, yenilikçilik ve enformasyon alanlarına ayrılan pay artış göstermiştir. AB'nin Ortak Bilim ve Teknoloji Politikasının en önemli unsuru haline gelen çerçeve Programlarının temel özelliği araştırmaya dayanan işbirliği programları olmasıdır. Ayrılan fonların sadece katılımcı firmalara değil, ayrıca Avrupa sanayisine katkıda bulunacağı ve rekabet gücünü de arttıracacağı öngörülmüştür³⁶⁰.

4.4.2. Bilim Teknolojide AB Müktesebatı

Bilim ve Araştırma başlığı, Avrupa Topluluğu'nun ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun faaliyetlerini içeren çerçeve programlara ilişkin, Konsey ve Komisyon kararları ile üçüncü ülkelerle bilim ve teknoloji alanında işbirliği anlaşmalarından oluşmaktadır³⁶¹.

Bilim ve Araştırma politikaları alanında ilk kurumsal oluşumlar, 1970'li yıllarda başlamıştır. 1972 Paris ve 1973 Kopenhag Zirvelerinde alınan kararlar bu alandaki ilk eylem planı olarak kabul edilmiştir.³⁶² Bilim ve Araştırma topluluğun ilk olarak yetki alanına 1986 Avrupa Tek Senedi ile girmiştir. Bilim ve Teknoloji politikasının topluluk içerisindeki rolünün daha açık bir biçimde tanımlanması ise 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıyla (130. madde) gerçekleşmiştir. Antlaşmanın 163. maddesi, Topluluğun Antlaşmanın diğer maddelerinde gerekli görülen tüm araştırma faaliyetleri desteklenerek, topluluk sanayinin bilimsel ve

³⁵⁹ TÜBİTAK, AB 7. Çerçeve Programı, <http://www.fp7.org.tr/home.do;jsessionid=D21272294713FDB28936177FA4410CFD?ot=1&sid=3100>, (01.04.2008).

³⁶⁰ İKV, Avrupa Birliği'nin Bilim ve Teknoloji Politikası, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/70a20e57.pdf>, s.9.

³⁶¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s.31.

³⁶² İleri, s.7.

teknolojik temellerini güçlendirmek ve uluslararası alanda daha rekabetçi olmasına yardımcı olmakla yükümlü olduğunu belirtmektedir³⁶³. Antlaşmanın 173. maddesi ile Komisyon her yılın başında Parlamento'ya ve Konsey'e rapor sunmakla yükümlü kılınmıştır. Belirtilen raporun bilim ve teknoloji alanındaki bir önceki yıl gerçekleştirilen faaliyetlerin sonuçlarını ve raporun sunulduğu yıldaki programı içermesi gereklidir.

1990'lı yıllar dünyada rekabetin arttığı ve teknolojinin giderek daha fazla ilerlediği bir dönemdir. Bu gelişmelerin ardından Ocak 2000'de yayınlanan bir tebliğ ile (Avrupa Araştırma Alanı'na Doğru) AB'nin küresel ekonomideki rekabet gücünü koruyabilmesi için bilim ve teknoloji alanındaki çalışmaların artırılması gerektiği ifade edilmiştir³⁶⁴.

Özel sektör araştırma geliştirme harcamalarındaki küresel artış, Amerika ve Asya'daki başlıca rakipleri arasındaki artıştan daha az olduğu söylenebilir. Aslında bunun sebebi küçük ve orta ölçekli işletmelerin oldukça sınırlı araştırma gayretlerinden kaynaklanmaktadır. Diğer yandan, bu yıllarda Avrupa Mali Hizmetler piyasası, bilgiye yapılan yatırımın ekonomik değerini henüz keşfedememiş. Bu konudaki farkındalık artmaya başladığında ise, yenilikçiliğe kaynak sağlayan risk sermayesinin hacmi ise Avrupa'da hala sınırlı miktardadır. Risk sermayesine yatırım ve bunun özel sektör tarafından yaratılması Amerika'dan çok daha düşük. Bu nedenle Avrupa'da araştırmada özel sektör yatırımlarının artırılması gereklidir.

AB'nin genişlemesiyle ulusal araştırma politikalarının ve Birliğin araştırma politikalarının bir bütün olarak uyumlaştırılarak, biçimlendirme gereği duyulmuştur. Avrupa Parlamentosu, birkaç yıldır, Birliğin araştırma çabasının biçimlendirdiği sorunlarla ilgilenmektedir. İlgili kurumlar 1990'lı yılların sonlarında bu sorunla ilgili resmi olmayan toplantılar düzenlemişlerdir.

³⁶³ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s.32.

³⁶⁴ İleri, s.8.

Görüşmelerin amacı, Avrupa’da daha iyi bir araştırma organizasyonu yönünde nasıl ilerlenebileceğini incelemek olmuştur. Ortaya çıkan fikir ise bir Avrupa Araştırma Alanı yaratmak olmuştur³⁶⁵.

Mart 2000’de gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi’nde, Avrupa’yı 2010’da dünyanın en dinamik, rekabetçi bilgiye dayalı ekonomi haline getirebilmek hedef olarak belirlenmiştir. Bu kararın alınmasıyla, Avrupa Araştırma Alanı’nın oluşturulması amaçlanmıştır³⁶⁶.

AB, Avrupa Araştırma Alanı’nın uygulama aracı olarak, 6.Çerçeve Programı’nın gerçekleştirilmesini kararlaştırmıştır. 6. Çerçeve Programı, AB’nin Amerika ve Japonya karşısındaki rekabet gücünün artırılması ve bilim ve teknoloji alanında ileri düzeyde bütünleşmeye yönelmesini amaçlamaktadır³⁶⁷.

1 Ocak 2007 tarihi itibariyle başlayan 7. Çerçeve Programı’nın amacı tüm alanlarda Avrupa araştırmalarının en dinamik ve en ileri düzeyde yürütülmesini sağlamak, Avrupa Araştırmacıların nitelik ve niceliğinin zenginleşmesini sağlamak, araştırma altyapısının güçlendirilmesi ve araştırmaların KOBİ’lerin faydasına olacak biçimde desteklenmesini sağlamak, Avrupa bölgelerinin araştırma potansiyelinin birlikte kullanılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda önemli bir başka program ise, Avrupa Birliği Rekabetçilik ve Yenilik Programıdır. Lizbon kararlarına yönelik olarak, istihdam ve büyüme için işbirliği hedeflerinin ışığında önerilen yedinci çerçeve programına araştırma açısından, yapısal fonlara ise, bölgesel rekabet ve uyum açısından bir tamamlayıcı olarak geliştirilmiştir³⁶⁸.

Lizbon Zirvesi’nden sonra Topluluk, rekabet edebilirliğini ve yenilik kapasitesini güçlendirmek, bilgi toplumuna katkıda bulunmak ve dengeli ekonomik büyümeye dayalı sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için Rekabet ve Yenilik

³⁶⁵ European Commission, “Towards a European Research Area”, Brussels, 2000, ss.7-8.

³⁶⁶ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s.32.

³⁶⁷ Kaplan, s.191.

³⁶⁸ Avrupa Birliği 7. Çerçeve Programı, Bilkent Üniversitesi Malzeme Bilimi ve Nano Teknoloji Enstitüsü, http://www.nano.bilkent.edu.tr/docs/Avrupa_Birligi_7CP.pdf, (02.04.2008).

Programı'nın kurulması gereği üzerinde durmuştur. 23 Mart 2005 tarihli Brüksel Zirvesi'nde Topluluğun bu yeni programında büyüme potansiyeli olan yenilikçi KOBİ'leri finanse edecek yeni mekanizmalar kurmak, teşebbüslerin yenilikçiliği için teknik iletişim ağlarını güçlendirmek ve AB'nin tamamında var olan yenilik kapasitesinin arttırmak hedefleri ortaya konmuştur. AB Komisyonu 6 Nisan 2005'de Birliğin yeni programı olan Rekabetçilik ve Yenilik Programı'nın oluşumuna ilişkin bildirisini yayımlamış ve Parlatentonun onayına sunmuştur. Avrupa Parlatentosu, 1 Haziran 2006 tarihinde Topluluğun ilk Rekabetçilik ve Yenilik Programına ilişkin (CIP) Komisyonun önerisini onaylamıştır. Toplam bütçesi 3.6 Milyar € olan programda yaklaşık 350.000 kadar KOBİ'ye yenilik ve büyümeğe yönelik yaptıkları tüm yatırımlar için destek verilmesi öngörülmektedir. Program kapsamında, enerjinin etkin kullanımı, yenilenebilir enerji kaynakları, bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha yenilikçi kullanımı konuları önceliklidir.

Rekabetçilik ve Yenilik Programı, 2007–2013 yılları için öngörülen büyüme ve istihdam için hazırlanan bir uygulama aracıdır. Programa EFTA ülkeleri, katılım öncesi stratejiden faydalanan aday ülkeler, Batı Balkan ülkeleri dahil olabilmektedir³⁶⁹.

4.5. Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji'de AB Müktesebatına Uyumun Mevcut Düzeyi ve Çerçeve Programlarına Katılımı

AB'ye tam üyelik müzakereleri çerçevesinde Bilim ve Araştırma faslıının tanıtıcı tarama toplantısı 20 Ekim 2005 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıntılı tarama toplantısı ise, 14 Kasım 2005 tarihinde Brüksel'de yapılmıştır. Ayrıntılı tarama toplantısında, Bilim ve Teknoloji alanında Türkiye'nin hedef ve önceliklerini net bir biçimde ortaya koyduğu ifade edilmiştir³⁷⁰. AB Komisyonu ile yapılan tarama çalışmaları sonucunda Türkiye'deki Bilim ve Teknolojiyi ilgilendiren müktesebatın, AB müktesebatı ile tam uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda AB'nin GSMH'nin %3 pay ayrılması hedefi AB müktesebatının bir parçası değildir. Özel

³⁶⁹ TÜBİTAK, "Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Programı 2007–2013", Temmuz 2006, ss.3-4.

³⁷⁰ Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, "Bilim ve Araştırma" **Görünüm Dergisi**, Kış 2007-2008, Sayı:10, s.5.

kesime sağlanmakta olan Ar-Ge devlet yardımları ise, AB'nin sağladığına göre düşük olmasından ve Dünya Ticaret Örgütü kurallarına göre uyumlu olmasından dolayı rekabet ile ilgili müktesebata da uygun olduğu belirtilmiştir³⁷¹.

Müzakerelerde, Türkiye'de AB Çerçeve Programlarının eşgüdümüne ilişkin, TÜBİTAK tarafından etkin bir teşkilat yapısının oluşturulduğu, izlenen politikalar sonucunda olumlu sonuçların elde edilmeye başlandığı ve Türkiye'deki başarı durumunun artmaya başladığı belirtilmektedir³⁷².

Türkiye'nin Çerçeve Programına katılımı bilim ve teknoloji alanında uyum anlamında önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Üye veya aday ülkelerin Çerçeve Programlarına katılması Birlik seviyesinde uygulanan politika ve stratejilerinin ulusal seviyede benimsenmesinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir³⁷³. Türkiye'nin AB Çerçeve Programlarına katılımı 1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde aday ülke statüsü kazanılmasının ardından gündeme gelmiştir. Türkiye'nin ortaklık anlaşması yaparak, Beşinci Çerçeve Programına katılımı, o günün koşullarına göre uygun görülmemiş, bir sonraki programa hazırlanmak üzere, Beşinci Çerçeve Programına proje bazında katılımı tercih etmiştir. Proje bazında katılım, AB'nin ve proje yönetiminin uygun görmesi koşuluyla, kendi payına düşen bütçe katkısını ulusal kaynaklardan yararlanarak, yürürlükte olan projede yer almak anlamına gelmektedir. Bu model proje önermek ve yönetmek olanağı vermediği gibi proje giderleri ile araştırma ve araştırmacı kapasitesini arttırmaya yönelik fonlardan yararlanabilmeyi de içermemektedir. Türkiye'nin Beşinci Çerçeve Programa katılmama nedenlerinin başında Tüm Avrupa ölçeğinde üst düzey rekabet ve araştırmacıların deneyim eksikliği nedeniyle başarıya ulaşmanın güç olması endişesinin varlığıdır³⁷⁴.

³⁷¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s.34.

³⁷² Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, "Bilim ve Araştırma" s.5.

³⁷³ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s.34.

³⁷⁴ Hürrem Cansevdi, "Avrupa Birliği'nin Bilim, Araştırma ve Eğitim Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu", İKV Yayınları, İstanbul, Mart 2004, s.60.

Türkiye Altıncı Çerçeve Programı'na 29 Ekim 2002 tarihinde imzalanan Mutabakat Zaptının, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak, 9 Ocak 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla katılmıştır. Türkiye, Altıncı Çerçeve'nin bir parçası olan EURATOM Programına ise katılmamıştır³⁷⁵. Türkiye'nin Altıncı Çerçeve Programı katılım sürecinin başında 290 Milyon Avro olarak öngörülen katkı payı tutarı, 2005 ve 2006 yıllarında Dışişleri Bakanlığının Komisyon gözetiminde yaptığı girişimler sonucu indirilmiştir. Türkiye 29 Aralık 2005 tarihi itibarıyla Program için toplam 138.9 Milyon Avro tutarında ödeme yapmış, bunun 99,4 milyon Avrosu milli bütçeden geri kalanı ise AB hibelerinden karşılanmıştır. Katkı payı hesabında Avrupa Komisyonu güncel GSYİH verilerini esas almaktadır. Dolayısıyla konuyla ilgili rakamlar değişebilmekte olup, dinamik bir hesaplama söz konusudur³⁷⁶. 2002–2006 yıllarını kapsayan Altıncı Çerçeve Programı'nda AB başarı ortalaması %20 civarında olmuştur. Tüm katılımcı ülkeler arasında Almanya %23 ortalama ile en başarılı ülke olmuştur. Türkiye'nin başarı oranı TÜBİTAK verilerine göre %15,4 olarak gerçekleşmiştir. Başarı oranı programa katıldığımız ilk iki yılda %10,6 iken son iki yılda bu oran %18,8'e ulaşmıştır. Programın başından bugüne kadarki başarı oranı da %15'in üzerine çıkmıştır³⁷⁷. Altıncı Çerçeve Programı daha önce de ifade edildiği üzere Lizbon Zirvesi'nde kararlaştırılan Avrupa Araştırma Alanı'nın oluşturulmasında uygulama aracı olarak değerlendirilmektedir. Altıncı Çerçeve Programı'na tam katılım bu sürecin dışında kalınmaması açısından çok kritik bir öneme sahiptir. Program bu çerçevede somut hedeflerden birisi olan Ar-Ge harcamalarının milli gelir içindeki payının artırılması yönünde geniş imkanlar sağlamaktadır. Bu yönüyle Altıncı Çerçeve Programına tam katılım AB'ye üyelik süreci açısından da gerekli olan aynı zamanda Türkiye'nin geleceği açısından da yararlı adımlardan biridir³⁷⁸.

Türkiye'nin 2007–2013 yılları arasında devam edecek olan yedinci çerçeve programına katılım hazırlıkları TÜBİTAK koordinasyonunda 2005 yılında

³⁷⁵ TÜBİTAK, "AB Çerçeve Programları ve Türkiye", 8 Mart 2006, Ankara, http://www.fp7.org.tr/tubitak_content_files/285/Degerlendirme_raporlari/Turkiyenin6CPdekiDurumu_nailiskinDegerlendirmeRaporu_8Mart2006.doc, (03.04.2008), s.8.

³⁷⁶ TÜBİTAK, "AB Çerçeve Programları ve Türkiye", s.20.

³⁷⁷ Avrupa Birliği Yedinci Çerçeve Programı, http://fp7.ege.edu.tr/cerceve_programlar.html, (03.04.2008).

³⁷⁸ Cansevdi, s. 65.

başlamıştır. TÜBİTAK, AB 6. Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi, Yedinci Çerçeve Programı hazırlıklarına AB Komisyonu'nun Yedinci Çerçeve Programının oluşumunda temel çalışmalardan biri olan Bilim ve Teknoloji Avrupa'nın Geleceği'nin Anahtarı” tebliğine ilişkin ülke görüşünün hazırlanmasıyla başlamıştır. Türkiye adına oluşturulan görüş belgesi AB Komisyonu'na 2005 Nisan ayında sunulmuştur. Yedinci Çerçeve Programı hazırlıkları kapsamında TÜBİTAK AB Çerçeve Programları Ulusal Koordinasyon Ofisi'nin yapısı güçlendirilmiştir. Ofisin çalışan sayısı arttırılmıştır. 2007–2013 yılları için strateji ve hedefler belirlenmiştir. Türkiye'nin AB araştırma ve Teknolojik Gelişme Programlarındaki performansının analizine yönelik kapsamlı bir veri tabanı oluşturulmuştur³⁷⁹. Yedinci Çerçeve Programı müzakereleri mali ve mali olmayan konularda 2 sene sürmüştür. Yedinci Çerçeve Programı'na Türkiye'nin katılımına ilişkin Türkiye ile AB arasında mutabakat zaptı 1 Haziran 2007 tarihinde Brüksel'de imzalanmıştır³⁸⁰. Türkiye'nin Altıncı Çerçeve Programına kıyasla Yedinci Çerçeve Programından daha etkin yararlanabilmesi için, araştırmacıların bilgi paylaşımını kolaylaştırmak için gerekli adımları belirleyen bir Eylem Planı hayata geçirilmektedir. Ayrıca TÜBİTAK ve Ortak Araştırma Merkezi (Joint Research Centers-JRC) arasında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır.

Bilim ve Araştırma faslının fiili müzakere süreci, 12 Haziran 2006 tarihinde açılmıştır. Fiili müzakereler aynı gün tamamlanarak, Bilim ve Araştırma faslı geçici olarak kapatıldı³⁸¹.

Bilim ve Araştırma faslı katılım müzakereleri sırasında ilk açılan fasıldır. Müzakereler çerçevesinde geçici olarak kapatılmıştır. Bu durum Türkiye'nin bilim ve araştırmalar konusunda çok ileri olduğu anlamına gelmemektedir. Aday ülke mevzuatı belli bir politika alanında AB seviyesindeki mevzuata uygunsuzsa, o alandaki müzakere başlıkları kapatılır. Aday ülkelerin AB nezdinde bilimsel araştırma alanında gelişmiş olması gerekmemektedir. Bu alandaki AB mevzuatı Topluluk

³⁷⁹ TÜBİTAK, “Türkiye'nin Yedinci Çerçeve Programı Hazırlıkları ve Türkiye'nin Altıncı Çerçeve Programı Performansı”, Ağustos 2006, ss. 3-5.

³⁸⁰ TÜBİTAK, “AB Yedinci Çerçeve Mutabakat Zaptı İmzalandı”, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=5&rt=3&sid=0&cid=4423>, (03.04.2008).

³⁸¹ Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, “Bilim ve Araştırma”, s.5.

Programlarına (Çerçeve Programları ve EURATOM alt programı) ve bilimsel işbirliği konusunda AB düzeyindeki girişimlere katılım ile ilgilidir³⁸².

4.6. Avrupa Komisyonu İlerleme Raporlarında Bilim ve Teknoloji

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Kopenhag kriterleri bakımından aday ülkeleri düzenli olarak inceleyen İlerleme Raporlarına Türkiye ilk olarak 1998 yılında dahil edilmiştir. Komisyon tarafından yayınlanmış olan 2002 yılı İlerleme Raporu'nda, diğer alanlarla beraber Türkiye'nin Bilim ve Araştırma alanında kaydettiği gelişmeler özetlenmiştir.

1998 yılı İlerleme Raporu'nda, Türkiye'deki araştırma sektörünün temel problemlerin, mali ve beşeri kaynak eksikliğinden ve sanayinin yurt dışından yapılan teknoloji transferinden çok az yararlanmasından kaynaklandığı ifade edilmiştir. 1998 yılından 2002 yılına kadar kaydedilen ilerlemenin yavaş olduğuna dikkat çekilmiştir. Özel sektörün bilim ve araştırma faaliyetlerine daha çok katılımı yönünde teşvik edilmesi gerekliliğinden söz edilmektedir.

2002 yılı İlerleme Raporu, araştırma ve geliştirme alanında gayri safi yurt içi harcamaların, toplam GSYİH içerisindeki payının düşük olup, bu oranın AB ortalamasının üçte birinden daha az olduğu vurgulanmakta, araştırmacı sayısının ise AB ortalamasının onda birine denk geldiği belirtilmektedir. Ayrıca bilim ve araştırma faaliyetlerinde özel sektör ve KOBİ'lerin rollerinin sınırlı olduğu üniversiteler ve kamu kurumlarının rolünün ağırlıklı olmaya devam ettiği ifade edilmektedir³⁸³.

2003 yılı İlerleme Raporu'nda, Türkiye'nin Altıncı Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programına katılım sağladığı ve TÜBİTAK'ın 2002 yılında, bilinçlendirme faaliyetlerini yürütme, danışmanlık sağlama ve programın potansiyel katılımcılarına destek vermek amacıyla ulusal irtibat birimi olarak görevlendirilmiş olduğu ifade edilmiştir.

³⁸² Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, "Bilim ve Araştırma", s.2.

³⁸³ Cansevdi, s.92.

Altıncı Çerçeve Programı bünyesindeki çalışmaları yakından izlemek, AB'nin araştırma ve teknoloji geliştirme bürolarıyla daha yakın ilişkiler kurmak, Türk araştırmacılara ve şirketlere kendilerini tanıtmaya imkanı sağlamak ve Türkiye adına lobi faaliyetleri yürütmek amacıyla Brüksel'de, Türk Araştırma ve Girişim Bürosu kurulmuştur. Söz konusu büro, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) tarafından kurulmuştur. Raporda Türkiye'nin Altıncı Çerçeve Programa tam katılımının iyi ve olumlu bir gelişme olduğu ancak Türkiye ekonomisinin gelecekteki rekabet gücünün temellerinin atılması ve istihdam yaratmaya katkıda bulunması için bilim ve araştırmaya daha fazla yatırım yapılması gerektiği vurgulanmıştır³⁸⁴.

2004 yılı İlerleme Raporu'nda, Bilim ve Araştırma alanındaki uygulama kapasitesinin hukuki kuralların etkili biçimde uygulanması ile değil, daha çok Çerçeve Programları'na katılım için etkili koşulların varlığının değerlendirilmekte olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin Çerçeve Programında başarılı olabilmesi için Çerçeve Programlar kapsamındaki faaliyetlerle ilgili personelin artırılması ve teknolojik gelişme için gerekli ortamın yaratılması gerekliliği vurgulanmıştır. Maliye Bakanlığı, Nisan 2004'de kamu kurumları ve üniversitelerin Altıncı Çerçeve Program kapsamında karşılaştığı mali sorunları ele alan bir düzenleme kabul etmiştir.

TÜBİTAK, Kariyer Programı adı altında doktora çalışmalarını yeni tamamlamış ve bilim adamı olmaya yönelik, genç araştırmacıları teşvik etmek amacıyla bir destek programı oluşturmuştur. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfının, teknoloji kalkınma projelerine mali destek sağladığı ifade edilmiştir. TÜBİTAK bütçesinin faaliyetlerindeki artış nedeniyle %35 oranında arttırıldığı belirtilmiştir.

³⁸⁴ DPT, "Türkiye'nin AB'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu", Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, Aralık 2003, s.93.

Altıncı Çerçeve Programı'na katılımın ardından, Türk bilim adamları, ortak araştırma merkezinin sunduğu olanaklardan yararlanmaya başlamıştır. Raporda 12 Türk kurumunun Komisyon'un ortak araştırma merkezinin sekiz araştırma ağı ile işbirliği yaptığı vurgulanmaktadır. Altıncı Çerçeve Program kapsamında proje katılımcılarının başarı oranının düşük olduğu ve katılım yönünden nicelik ve niteliğin artması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırma geliştirme alanındaki harcamaların GSYİH'ya oranının ve Türkiye'deki araştırmacı sayısının düşük olduğu yinelenmiştir. Türkiye'nin 1991–1998 yılları arasındaki uluslararası periyodiklerde yer alan yayın sayısı bakımından yüksek düzeylere ulaştığı, Bilimsel Atıf İndeksinde yer alan yayın sayısında 39. sıradan 25. sıraya çıktığı ifade edilmiştir³⁸⁵.

2005 yılı İlerleme Raporunda, Altıncı Çerçeve Programı'nın faaliyetleri için kurulan Türkiye Ulusal Koordinasyon Ofisi'nin güçlendirildiği, Ulusal İrtibat Noktaları ile proje asistanlarının sayısının artırıldığı belirtilmiştir.

Altıncı Çerçeve programı kapsamında Türk proje önerilerinin başarı oranı 2002 yılında %15'ten 2005 yılında %17'ye yükseldiği, ancak önerilerin sayısının tematik öncelikler altında ve projelerin yeni araçlar şeklinde bütünleştirilmesinde düşük olduğu ifade edilmiştir. Program'a sanayinin katılımının artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Fen ve Sosyal bilimler alanında, sunulacak projelerin ne şekilde önerileceğini, seçileceğini ve sonuçlandırılacağını düzenleyen bir tüzük, resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu tüzük TÜBİTAK tarafından uygulanacaktır.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Eylül 2004 ve Mart 2005'te toplanmıştır. Ulusal bilim ve teknoloji girişimi, Türk Araştırma Alanı'nın kurulmasını içerecek şekilde kabul edilmiştir. Söz konusu girişim, TÜBİTAK ile kamu kurumları, hükümet dışı örgütler, özel sektör kuruluşları, üniversiteler arasında araştırma ve teknoloji faaliyetlerinin ve rekabet gücünün artırılmasını hedeflemektedir. Bir ulusal uzay araştırma programı hazırlanmıştır. TÜBİTAK, 2003–2023 dönemi için bilim ve

³⁸⁵ DPT, "Türkiye'nin AB'ne Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni", Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004, s.108.

teknoloji alanındaki hedefleri belirleyen ve önemli bir belge olan Vizyon 2023 çerçevesinde öncelikli teknoloji alanlarını belirlemiştir. Bilimsel faaliyetleri ilköğretim okullarına yaymak için Milli Eğitim Bakanlığı ve TÜBİTAK arasında Kasım 2004'te bir protokol imzalanmıştır.

Artan faaliyetleri nedeniyle TÜBİTAK'ın 2005 yılı bütçesine 250 milyon Avro karşılığı ek ödenek ilave edilmiştir. GSYİH'nın binde 8 oranında olan araştırma ve geliştirme harcamalarının payını 2010 yılına kadar %2'ye ve tam gün çalışan araştırmacıların sayısını 40.000'e yükseltilmesi için hedefler belirlenmiştir. Bilim ve teknoloji işbirliğinde toplam 60 ülkeyle imzalanan ikili anlaşmaların sayısı 100'e ulaşmıştır. Ar-Ge ile ilgili belirlenen hedeflerin Türkiye'nin Avrupa Araştırma Alanı'na etkin bir biçimde dahil olmasına katkıda bulunacağı vurgulanmıştır³⁸⁶.

2006 yılının İlerleme Raporu incelendiğinde, 2002'ye kıyasla araştırma geliştirme bütçelerinde ciddi bir artış olduğu kaydedilmiştir. Türkiye'nin Altıncı Çerçeve Programı çerçevesinde başarı oranını yükseldiğini ve yüzde %17'ye çıktığı ifade edilmektedir. Ancak %20 olan AB ortalamasının altında olduğu kaydedilmiştir. Fon aktarımı bakımından Türkiye'nin küçük projeleri elde etme bakımından başarılı olduğu ancak AB fonlarından yeterince yararlanılmadığı yönünde eleştirilmiştir. Özel sektörün, KOBİ'lerin araştırma programlarına ve Altıncı çerçeve Programına katılımının çok düşük olduğu, bilim adamı sayısının AB ortalamasının altında olduğu ve araştırmanın eğitim müfredatına yeterince dahil olmadığı vurgulanmıştır³⁸⁷.

2007 İlerleme Raporu'nda, Türkiye'nin araştırma politikası alanında ilerleme sağladığı kaydedilmiş ve bu alanda yüksek katma değerli ürünler ve istihdamın yükseltilmesi amacıyla bir ulusal yenilikçilik stratejisi ve beraberinde bir eylem planı kabul edilmiştir. Türkiye'nin, Altıncı Çerçeve Programı'nda son iki yılda başarısını arttırdığı ancak başvuruların oranının düşüklüğü yinelenmiştir. Avrupa Yatırım Bankası'nın araştırma ve teknolojik gelişim faaliyetlerin aynı zamanda Türkiye'deki araştırma kapasitesi'nin güçlendirilmesi amacıyla 400 milyon Avroluk bir kredi açması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

³⁸⁶ Avrupa Komisyonu, "Türkiye 2005 İlerleme Raporu", Brüksel, Kasım 2005, s.134.

³⁸⁷ Avrupa Komisyonu, "Türkiye 2006 İlerleme Raporu", Brüksel, Kasım 2006, s.65.

Türkiye'nin Yedinci Çerçeve Programı'na katıldığı ve katılımı arttırmak için araştırma ortakları arasında ağ kurmaya ve bilgi akışını kolaylaştırmaya yönelik bir Eylem Planı hazırlanmakta olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin Yedinci Euratom Araştırma Çerçeve Programı'na ortaklık talebinde bulunduğu, Avrupa Araştırma Alanı'na entegrasyon konusunda araştırmacıların hareketliliği ve bilim toplum konularında bir dizi eylem gerçekleştirildiği kaydedilmiştir³⁸⁸.

4.7. Türkiye'nin Bilim Teknoloji Stratejisi

1992 yılı sonunda Türkiye'nin bilim, teknoloji ve sanayi alanında yeteneğini arttırmak amacıyla bir sivil toplum girişimi olarak Bilim-Teknoloji-Sanayi Tartışmaları Platformu oluşturulmuştur. 1994 yılında bu kapsamda enformasyon teknolojileri politikalarını oluşturmak amacıyla Enformatik Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Çalışma Grubu, 1995 yılında Türkiye'nin uluslar arası alanda daha iyi bir konum elde edebilmesi, enformasyon teknolojileri alanında atılım yapması gerektiğini ortaya koyan politika/strateji raporunu ortaya koymuştur. Raporda ulusal enformasyon altyapısının kurulmasının Türkiye'nin 21. yüzyılda şiddetlenecek olan ekonomik paylaşım mücadelesinde yerini koruması ve iyileştirmesi için şart olduğu vurgulanmıştır. Bilim-Teknoloji-Sanayi Tartışmaları Platformunu, TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi), TÜBİTAK ve TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı) bir araya gelerek oluşturmuştur.

Ulusal enformasyon altyapısının önemi, Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi kapsamında 1995 yılında vurgulanmıştır. Aynı yılda Enformatik Çalışma Grubu raporunda Türkiye'nin karşı karşıya olduğu tehditlere dikkat çekilerek, ana plan çalışmasının yapılması istenmiştir. Başbakanlık, 5 Şubat 1996'daki bir yazısıyla enformasyon teknolojilerinin geliştirilmesi, bilgi toplumuna geçişi sağlayan bu alanda kamu güvenliği, sosyo-ekonomik, yasal ve kurumsal diğer unsurları da içeren bir enformasyon politikasının oluşturulmasını istemiştir.

³⁸⁸ Avrupa Komisyonu, "Türkiye 2007 İlerleme Raporu", Brüksel, Kasım 2007, s.68.

Başbakan direktifleri gereğince, Ulaştırma Bakanlığı Koordinatörlüğü ve TÜBİTAK Başkanlığınca Haziran 1997’de TUENA (Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı) Projesi başlamıştır. Proje, uzun dönemli stratejik planlamasına ve ülkelerin kendi koydukları hedefe yönelik olarak vizyon ve eylem planlarının oluşturulmasına fırsat vermektedir. Amaç sürdürülebilir gelişme için uzun dönemli geleceğin incelenmesini, değerlendirmesini yapabilen bir araştırma paketi oluşturmaktır. Proje hedefini, enformatik sektörünün donanım, iletişim hizmetleri, yazılım dallarında ulusal katkı payının yükseltilmesi, küresel enformatik pazardan pay alabilmek için politikalar ve yapılanmalar üretilmesi olarak ortaya koymuştur.

Proje kapsamında 4000 haneyi kapsayan, bir saha araştırmasıyla, yaş, gelir, cinsiyet, sosyo-ekonomik, eğitim gibi değişkenler göz önüne alınarak, iletişim teknolojileri kullanımının dağılımı konusunda bilgiler elde edilmiştir.

2000 yılında, Sekizinci Beş Yıllık kalkınma Planı için, bilişim teknolojileri ve politikaları alanında özel bir ihtisas komisyonu oluşturulmuş ve bu alanla ilgili ayrıntılı bir rapor oluşturulmuştur. Raporda bilgi toplumu olma yolunda ayrıntılı öneriler sunulmuştur.

Türkiye’nin bilgiye dayanan bir topluma dönüşebilmesi ve bilişim teknolojilerini dünya ölçeğinde kullanabilen bir ülke haline gelebilmesi için Mayıs 2002 tarihinde Ankara’da Başbakanlık Müsteşarlığı, Türkiye Zeka Vakfı, Türkiye Bilişim Derneği, Türkiye Bilişim Vakfı ve Türkiye Bilgi İşlem Hizmetleri Derneği tarafından, Türkiye Bilişim şurası düzenlenmiştir. Çalışmalar kapsamında Türkiye’de bilişim sektörünün gelişimi, iletişim altyapısı, e-ekonomi, e-devlet, hukuk, eğitim, ar-ge konularında çalışma grupları oluşturulmuştur.

Mart 2000 Lizbon Zirvesi’nin ardından 19-20 Haziran 2000 tarihinde, Feira’da eAvrupa Eylem Planı kabul edilmiştir. Eylem Planı 2002 yılı sonuna kadar, daha ucuz, hızlı ve güvenli internet, insan kaynağına yatırım, internet kullanımını özendirmek gibi hedefleri belirlemiştir. 11-12 Mayıs 2000 tarihlerinde Varşova’da yapılan Avrupa Bakanlar Konferansı’nda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri 15 AB

ülkesi tarafından ortaya konulan Lizbon hedeflerini benimsemiş, aday ülkeler olarak, eAvrupa benzeri bir Eylem Planı hazırlamaya karar vermişlerdir. Avrupa Komisyonu, Şubat 2001’de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta ve Türkiye’ye bu Eylem Planına katılmaları için davette bulunmuştur. Türkiye’de Bilgi Toplumu oluşturmak, E-Türkiye Girişimini başlatıp, yönlendirmek, AB’deki çalışmalarla eşgüdümü sağlayacak kurumsal yapıyı oluşturmak amacıyla AB yetkilileri ile temasa geçilmiş ve Türkiye’nin 15-16 Haziran tarihlerinde Göteburg’da düzenlenen AB Zirvesi’nde resmen duyurulan eAvrupa girişiminin bir parçası olması sağlanmıştır³⁸⁹.

9. Kalkınma Planı, Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu, Türkiye’nin 2013 yılı Bilim ve Teknoloji Vizyonunu, “*Bilgi Toplumu olmayı sürdürülebilir kalkınmanın ana ekseninde kabul eden; bilim teknoloji ve yenilikçilik alanlarında yetkinlik, farkındalık ve üretkenliğin sürekli gelişimine odaklanmış, küresel seviyede yüksek rekabet gücüne sahip bir Türkiye*” şeklinde belirlemiştir³⁹⁰.

Refah toplumuna ulaşma sürecinde bilim ve teknolojiden etkin bir araç olarak yararlanılmasını sağlamak için, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 13 Aralık 2000 tarihli toplantısında 2003-2023 yılları için Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Strateji Belgesini hazırlanması kararını almıştır³⁹¹.

³⁸⁹TÜBİTAK, “Bilgi Toplumu Üzerine Bir Değerlendirme (Dünya ve Türkiye)”, Eylül 2002, ss.12-19.

³⁹⁰DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, s. 40.

³⁹¹Orhan Örcü, “Bilim ve Teknoloji Stratejileri Vizyon 2023”, s.54

4.8. Bilim ve Teknolojide 2023 Türkiye Vizyonu

24 Aralık 2001 tarihli Yedinci Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu toplantısında, Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri olarak belirlenen proje, ana teması, temel yaklaşımı ve bu kapsamda yürütülen alt projelerin içeriğiyle onaylanmıştır³⁹².

Vizyon 2023'ün ana teması,

- *Bilim ve teknolojiye hakim*
- *Teknolojiyi bilinçli kullanan ve yeni teknolojiler üretebilen*
- *Teknolojik gelişmeleri toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürebilen bir refah toplumu yaratmak olarak belirlenmiştir.*

Projede,

- *Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanında mevcut konumunun saptanması,*
- *Dünyada bilim ve teknoloji alanında uzun dönemli gelişmelerin saptanması,*
- *Türkiye'nin 2023 hedefleri bağlamında bilim ve teknoloji taleplerinin belirlenmesi,*
- *Bu hedeflere ulaşabilmek için gerekli stratejik teknolojilerin saptanması*
- *Bu teknolojilerin geliştirilmesine yönelik politikaların önerilmesi planlanmıştır.*

Vizyon 2023 Projesi; Teknoloji Öngörü Projesi, Ulusal Teknoloji Envanteri Projesi, Araştırmacı Bilgi Sistemi, TÜBİTAK Ulusal Araştırma Altyapısı Bilgi Sistemi alt projelerinden oluşmaktadır³⁹³.

³⁹² TÜBİTAK, "Vizyon 2023", <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=472&pid=468> , (05.04.2008).

³⁹³ TÜBİTAK, "Vizyon 2023", <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=472&pid=468> , (05.04.2008).

Vizyon 2023 Projesinin ana eksenini Teknoloji Öngörü Projesi oluşturmaktadır. Projeyi ilgili kuruluşlarla eşgüdüm içinde yürütme görevi TÜBİTAK'a verilmiştir.

4.9. Türkiye Araştırma Alanı (TARAL)

8 Eylül 2004'te gerçekleşen 10. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Toplantısında alınan kararlardan birisi Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerini sunan ve talep eden üniversiteler, kamu kuruluşları, sanayi kuruluşları, araştırma kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve bunlar arasındaki ilişkiler ağını belirleyen, tüm bu kuruluşların işbirliği içinde etkinlik gösterebileceği bir Türkiye Araştırma Alanının oluşturulmasıdır³⁹⁴. Vizyon 2023:Bilim ve Teknoloji Stratejileri Projesinde de ifade edilen Strateji Belgesinde, öngörülen stratejik teknoloji alanları dikkate alınarak Avrupa Araştırma Alanı ile bütünleşebilecek bir Türkiye Araştırma Alanı'nın yaratılabilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Kendi araştırma alanını yaratamamış, kendisinin yetkinlik kazanacağı ve kapasitesini geliştireceği, bilimsel ve teknolojik alanları tanımlayıp, mevcut potansiyelini oluşturamamış, bir ülkenin AB ile bütünleşmek bir yana katkıda bulunduğu Çerçeve Programlarından da beklenen faydayı elde edebilmesi mümkün değildir. Türkiye'nin kendi araştırma alanını yaratabilmesi sadece AB'ye üyelik açısından değil aynı zamanda varlığını sürdürebilme ve dünyadaki konumunu güçlendirebilmek için gereklidir³⁹⁵.

Türkiye Araştırma Alanı, Türkiye'nin ar-ge kaynaklarını verimli ve etkin kullanmak üzere yapılan bireysel araştırmaları bütünleştirmeyi, birbirinden kopuk araştırmaları bir araya getirerek güçlendirmeyi, mevcut araştırma alt yapısının ortak kullanımı için, mevzuatı yeniden yapılandırmayı ve insan gücünü geliştirmeyi hedeflemektedir. Türkiye Araştırma Alanı ulusal Ar-Ge faaliyetlerini bir bütünün

³⁹⁴ TÜBİTAK, "TARAL Nedir?", <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?sid=339&cid=1396> , (05.04.2008).

³⁹⁵ Aykut Göker, "Avrupa Birliği'nin Bilim ve Teknoloji Politikası: Aramızdaki Açık", **Avrupa Birliği Dersleri: Ekonomi- Politika- Teknoloji**, der: İrfan Kalaycı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ocak, 2006, s. 426.

parçası olarak ele alır. Araştırmaları bütünleştirmek amacıyla üniversite sanayi ve kamu kuruluşlarını bir araya getirir. Türkiye Araştırma Alanı bir yandan bilim adamlarımızın Avrupa Araştırma Alanı'ndaki projelere katılımını sağlayacak ulusal bir ortam oluşturmakta, aynı zamanda Orta Asya ve Kafkasya bölgelerindeki bilim adamlarıyla etkileşim sağlamaktadır. Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP), Yaygınlaştırılmış Ulusal ve Uluslararası Projeler (YUUP), Doktora Sonrası Araştırma Programı (DOSAP), Ortak Eğitim Güçbirliği Merkezleri- Akıllı Sınıflar, Türkiye Araştırma Alanı programlarını oluşturmaktadır. Oluşturulan bu programlar ile üniversitelerdeki bireysel araştırmaları bütünleştirerek, kaynakların verimli kullanımı sağlanarak, Türkiye'yi uluslararası pazarlarda rekabetçi yapacak bilim ve teknolojiyi üreterek Türkiye Araştırma Alanı'nın kurulması amaçlanmıştır³⁹⁶.

4.10. Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (2005-2010)

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) 10 Mart 2005 tarihinde yapılan 11. Toplantısında Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı'nı (BTP-UP) onaylamıştır. Planın uygulanmasını izleme ve koordine etmek görevi TÜBİTAK'a verilmiştir.

Bilim ve teknoloji politikaları alanında temel eylem belgesi olma özelliğini taşıyan plan Türkiye'yi uluslararası standartların üzerine çıkarmayı hedeflemiştir. BTP-UP, ulusal bilim ve teknoloji stratejisinin uygulanmasında tüm bilim ve teknoloji ve Ar-Ge aktörlerinden oluşan Türkiye Araştırma Alanı (TARAL) ekseninde 2005-2010 yılları arasında yapılması gereken yedi stratejik eylemi belirlemektedir. BTP-UP hedefleri doğrultusunda TARAL çerçevesinde ve TÜBİTAK tarafından sürdürülen eylemler:

³⁹⁶ Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrupa Birliği Ofisi, "Türkiye Araştırma Alanı", <http://www.abofisi.metu.edu.tr/d/TurkiyeArastirmaAlani.htm> , (05.04.2008).

- Bilim ve teknoloji farkındalığının ve teknoloji kültürünün geliştirilmesi
- Bilim insanı yetiştirilmesi ve geliştirilmesi
- Sonuç odaklı ve kaliteli araştırmaların desteklenmesi
- Ulusal bilim ve teknoloji yönetiminin etkinleştirilmesi
- Özel sektörün bilim ve teknoloji performansının güçlendirilmesi
- Araştırma ortamının ve alt yapısının geliştirilmesi
- Ulusal ve uluslararası bağlantıların etkinleştirilmesi olarak belirlenmiştir.³⁹⁷

Bilim ve teknoloji kültürünün ve farkındalığının geliştirilmesi amacıyla bilim yayınlarının çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi, halka açık bilim ve teknoloji tanıtımlarının yapılması, medyada konunun sürekli gündemde tutulması, okullarda bilim ve teknoloji günleri düzenlenmesi, TARAL karar alma süreçlerinde toplumsal aktörlerin etkin katılımının teşvik edilmesi, bilinçlendirme ve yaygınlaştırma programlarının düzenlenmesi gibi eylemler öngörülmüştür.

Bilim insanı sayısının ve niteliğinin artırılması amacıyla araştırmacı sayısının artırılması, özel sektörde ve özellikle KOBİ'lerde araştırmacılara yönelik desteklerin etkinleştirilmesi, lisansüstü eğitim kapasitelerinin artırılmasına yönelik eylemler belirlenmiştir. Belirlenen stratejik önceliklere yönelik akademik programların açılması, öğretim üyesi yetiştirmek için belirli üniversitelerde programlar geliştirilmesi, Ar-Ge altyapısındaki araçları kullanabilecek teknik elemanların yetiştirilmesi, gençlerin meslek seçiminde bilgi teknolojisi (BT) alanlarına özendirilmesi öngörülmektedir.

Sonuç odaklı kaliteli araştırmaların desteklenmesi amacıyla BT önceliklerinin sağlanması, girişimcilerin öncelikle BT alanlarına yönlendirilmesi, topluma sunulan ürün ve hizmet kalitesinin BT ile artırılması, dünyadaki ve Türkiye'deki mevcut teknolojiler envanterinin oluşturulması şeklinde eylemler belirlenmiştir.

³⁹⁷ TÜBİTAK, TÜBİTAK Bülteni, Haziran 2005, <http://basin.tubitak.gov.tr/bulten/haziran05/6.pdf>, (05.04.2008), s.6.

Araştırma ortamının ve alt yapısının geliştirilmesi amacıyla teknoloji yönetimi kavramının yaygınlaştırılması, kurumsal performans yönetimi ve stratejik yönetim anlayışının kurumlarda uygulanması, Ar-Ge destek ve politika araçlarının geliştirilmesi öngörülmektedir.³⁹⁸

4.11. Ulusal Yenilik Stratejisi

1997'den bugüne kadar Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun yenilik politikalarıyla ilgili aldığı kararların ortak noktaları, ulusal yenilik sisteminin kurulması ve uygulanmaya başlaması, ek mali kaynağın yaratılması, mevzuatın iyileştirilmesi için gerekli verilerin toplanabilmesi, sanayinin yenilik yeteneğinin yükseltilmesi için neler yapılabileceğinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Mart 2005'te Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun (BTYK) 11. toplantısında Oslo Kılavuzu³⁹⁹ yenilik ile ilgili konularda referans olarak kabul edilmiştir. Mart 2006'da BTYK'nın 13. toplantısında ulusal yenilik göstergeleri performans göstergeleri konusu ele alınmıştır. Eksik olan yenilik istatistiklerinin tamamlanması kararlaştırılmıştır. Eylül 2006'da BTYK'nın 14. toplantısında Ulusal Yenilik ve Stratejisi Eylem Planı çalışmasının başlatılmasına karar verilmiştir. Mart 2007'de ise yenilik ve özel sektörün yenilik performansı BTYK'nın 15. toplantısında ana gündemi oluşturmuştur. Bu toplantıda ulusal yenilik stratejisi (2008-2010) onaylanmıştır.

Ulusal yenilik sistemi ile ilgili stratejik kararların alınması ve uluslararası karşılaştırma yapmaya imkan veren mevcut istatistiklerin iyileştirilmesi, eksik istatistiklerin uluslar arası normlara uygun olarak üretilmesi amacıyla TÜİK ve TÜBİTAK'ın ortak olarak çalışması kararı verilmiştir.

³⁹⁸ Ramazan Taş, "Ar-Ge Yoğunluğu Rekabet Gücü İlişkisi Açısından Türkiye- AB Karşılaştırmalı Analizi", <http://maliyesempozyumu.pamukkale.edu.tr/rtas.pdf>, (05.04.2008), s.23.

³⁹⁹ OECD'nin Oslo Kılavuzu inovasyon verilerinin toplanması ve yorumlanmasına yönelik ilkeleri içermektedir. Kılavuz, bu bakımdan uluslararası teknik bir standart teşkil etmektedir. Kılavuz, yenilik kavramına ve yenilik kavramıyla ilişkili diğer kavramlara açıklık getirmektedir. Kılavuzda yalnızca ticari teşebbüslerde firma düzeyindeki yenilik incelenmektedir.

2006 yılında Ulusal Yenilik Strateji ve Eylem Planının (2008-2010) hazırlanması çalışmalarına TÜBİTAK eşgüdümünde başlatılmasına karar verilmiştir. Ayrıca TÜBİTAK'a Strateji Planı'nın uygulanmasını izleme görevinin verilmesine karar verilmiştir⁴⁰⁰.

4.12. Temel Amaç ve Politikalara Yönelik Öncelikler ve Stratejiler

Türkiye, AB uyum sürecinde stratejik bir önceliği olan bilim ve teknoloji alanında gerekli önlemleri almalıdır. İhtiyaç duyulan kurumsal mekanizmalar geliştirilmelidir.⁴⁰¹

Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyon Raporunda, bilim ve teknoloji alanında geleceğe dönük stratejiler ortaya konulmaktadır. Bu stratejilerden bazıları şunlardır: Bilim ve teknoloji politikalarının etkili bir biçimde uygulanabilirliğinin sağlanması için belirlenen politikaların küresel gelişmeler karşısında sürekli gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bilimsel politikaların uygulanabilmesi stratejik planlama anlayışına sahip, politika uygulama araçlarını değişen ulusal ve bölgesel koşullara, gereksinimlere göre geliştirebilen kurumların varlığını gerektirmektedir. Konuyla ilgili kurumlarda nitelikli personellerin istihdam edilmesi gerekmektedir. Toplumda bilim, teknoloji ve yenilikçilik kültürünün geliştirilebilmesi için eğitim sisteminin bireylerin yenilikçi ve yaratıcı düşünce yeteneklerini ve üretkenliklerini arttırabilecek şekilde geliştirilmelidir. Erken yaştan itibaren bilime ilgi ve yaratıcılığı arttırabilen bilim parkları ve öğrenme merkezlerinin oluşturulması gerekmektedir. Özel kesimin araştırma ve geliştirme faaliyetlerine katılımının arttırılabilmesi için yeni işler yaratmada payları oldukça yüksek olan KOBİ'lerin istihdamdaki rolleri nedeniyle teknoloji ve yenilik politikaları açısından desteklenmesi gereklidir. Patent sayısının arttırılmasını teşvik etmek üzere ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Üniversite ve Ar-Ge kuruluşlarını bir araya getirebilecek ortaklık projeleri geliştirilmeli

⁴⁰⁰ Serhat Çakır, "Ulusal Yenilik Sisteminde Son Yıllardaki Gelişmeler", TÜBİTAK, Ankara, Şubat 2008.

⁴⁰¹ Durusoy, s.452.

KOBİ'lerin bu projeler içinde yer alması teşvik edilmelidir. Temel uygulamalı araştırmalar ile teknolojik geliştirme alanlarında stratejik düzeyde faaliyet yürütecek araştırma merkezlerinin kurulması gerekmektedir.⁴⁰²

Ayrıca bilim ve teknoloji politikası, genel ekonomik politikanın bir parçası haline getirilerek uygulanmalıdır. Türkiye geliştireceği stratejileri belirlerken, rekabet üstünlüğünü elde etmede acil ihtiyaçları karşılamamanın yanı sıra gelecekte oluşabilecek tehdit ve fırsatları göz önüne almalıdır. Bu anlamda geniş bir alanı kapsayan ürün ve süreçlere uygulanabilen teknolojik değişimler dikkate alınmalıdır.⁴⁰³

Bilim ve teknoloji politikası ulusal ölçekte sahip çıkılması gereken bir konudur. Bunun için politikaların tasarım sürecine ilgili tüm kesimlerin katılımı gereklidir. Bilim ve teknoloji politikası, belirlenen ulusal hedeflere ulaşabilmek için finansman kaynakları başta olmak üzere ülkenin kaynaklarının kullanım biçiminin ve önceliklerin düzenlenmesini gerektirir.⁴⁰⁴

⁴⁰² DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006, ss.48-59.

⁴⁰³ Durusoy, s.454.

⁴⁰⁴ Aykut Göker, "Türkiye'de 1960'lar ve Sonrasındaki Bilim ve Teknoloji Politikası Tasarımları Niçin Tam Uygulayamadık?", Ulusal Bilim Politikası Paneli, Ankara, Haziran 2002, s.18.

SONUÇ

Bilgiyi üretme, yayma ve kullanma becerisi olarak tanımlanan teknolojik yetenek, günümüzde ekonomik büyümenin, uluslararası rekabet gücünün ve toplumların refahının belirleyici bir unsuru haline gelmiştir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler toplumların sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve siyasal yapısına da yön vermektedir. Teknolojinin bu özelliği nedeniyle bütün ülkeler bilim ve teknolojiyi elde etmek, üretmek ve yaymak için her türlü çabayı göstermektedir.

Günümüzde rekabet giderek daha hızlı artmaktadır. Yüksek teknolojiye dayalı sektörlerde işletmeler plan, politika ve stratejilerini oluştururken araştırma ve geliştirme bölümlerine düzenli bir şekilde yatırım yapmaktadırlar. Refah devletlerinin güçlü ekonomik performanslarını sürdürebilmeleri için teknolojik gelişmelere uyum sağlamaları gerekmektedir. Aksi durumda bu devletler rekabet mücadelesinde rakiplerinden geri kalmaktadırlar.

Avrupa, yenilikçiliğe ve bilgiye dayalı bir ekonomiye geçiş sürecinde geride kalmış durumdadır. Toplumsal kurumlar ve toplumsal ilişkiler de bilgi ekonomisi sonucu ortaya çıkan büyüme potansiyeline ayak uydurmada yetersiz kalmıştır.

ABD ekonomisinin AB ekonomisi ile karşılaştırıldığı zaman bilgiye dayalı ekonomiye dönüşümünde daha büyük bir başarı elde ettiği görülmektedir. AB özellikle 1990'lı yıllardan itibaren teknoloji yoğun sektörlerde ABD ve Japonya karşısında bir gerileme kaydetmiştir. Sonuç olarak da AB'nin ekonomisinin gerilediği görülmüştür. Japonya ve diğer Güney Asya ülkeleri bilişim teknolojileri üretiminde üstünlük sağlarken, ABD ise bilgisayar yazılımları ve en son ileri teknolojide yerini alan yarı iletken endüstrisi alanında üstünlük sağlamıştır.

ABD'de bilgi birikiminin ekonomik değeri, finansal çevrelerde önceden anlaşılmalı olması finans sektörünü bilgiye dayanan yeni şirketlere yatırım yapmaya daha istekli hale getirmiştir. Bu anlamda ABD'de yüksek teknolojiye dayalı sektörlerle ve bilgiye yatırım yapmak için gerekli kaynakların mali piyasalardan elde

edilmesini sağlayabilecek bir ortamın olması önemli bir unsurdur. Bu nedenle ABD'nin ve Japonya'nın bilgi ve iletişim teknolojileri yatırımları Avrupa'dan çok daha yüksek olmuştur.

ABD ve Japonya yenilikçilik performansı bakımından da AB'nin önündedir. AB içerisinde bilim ve teknolojinin gelişiminde çeşitlilik bulunmaktadır. Bazı ülkeler teknolojik gelişmelerde ileriye kullandıkları teknolojiyi üretmekte yetersiz olan ülkeler de bulunmaktadır.

AB, rekabet yoğunluğunda ve teknoloji yarışında Uzak Doğu ülkeleri, ABD ve Japonya'dan geri kalmaya devam ederse sağlık hizmetleri, eğitim ve refahı içeren Avrupa Sosyal Modelinin tehlikeye gireceğini düşünmektedir. Bu nedenle 2000 yılında Lizbon'da Avrupa Konseyi tarafından gelecek on yıl için Stratejik bir hedef belirlenmiştir. Hedef; daha çok ve daha iyi iş olanakları ve sosyal uyum aracılığıyla sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi destekleyen dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi ekonomisi haline gelmek olmuştur.

Lizbon Stratejisi, ekonomik ve sosyal bir boyut içermektedir. Stratejinin ekonomik hedefleri iç pazarın tamamlanması, girişimcilik için daha iyi bir ortamın yaratılması, yenilikçiliğe dayanan ürün ve hizmetlerin yaratılmasıdır. Stratejinin sosyal hedeflerini ise, bilgi toplumunda yaşamak için mesleki eğitimin sağlanması, aktif bir istihdam politikasının geliştirilmesi, sosyal güvenliğin modernleştirilmesi ve KOBİ'ler için daha iyi bir ortamın sağlanması olarak ifade edebiliriz. AB'de Strateji'nin Avrupa Sosyal Modelinin modernleştirilmesi uygulamalarının Avrupa'da sosyal korumayı azaltacağı yönünde endişeler bulunmasına rağmen yüksek sosyal güvenlik harcamalarının ve işsizlere yönelik sürekli gelir desteğinin ekonomik performansı olumsuz etkileyebileceği nedeniyle pasif politikalar terk edilerek aktif istihdam politikalarına geçilmiştir.

Küreselleşme ile birlikte üretim sürecinde yeni örgütlenmeler ve iş bölümleri oluşmaya başlamıştır. Bu durum işgücü piyasasında esnekleşme kavramını gündeme getirmiştir. İş gücü piyasasındaki esnekleşme kavramı çalışanlar için gelir ve

istihdam güvencesinin azalması endişesini beraberinde getirmiştir. Lizbon Stratejisi bu konuda bir denge sağlamaya çalışmış, sosyal tarafların rolü dikkate alınarak iş güvencesi ile birlikte esnekliğin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi ilke olarak belirlenmiştir.

2000 yılında Lizbon Stratejisi'nin uygulanmasında belirtilen yöntem "Açık Eşgüdüm Yöntemi" olmuştur. Lizbon Zirvesinde bu yöntem bir yönetim biçimi olarak tanımlanmıştır. Farklı alanlarda en iyi uygulamaların karşılaştırılması, kıyaslama ve gözden geçirme çalışmaları, üye devletler için kalite testleri ve performans göstergelerinin oluşturulmasını içeren karşılıklı bir öğrenme süreci, ayrıca kıyaslama sonuçlarının düzenli olarak Konsey tarafından değerlendirilmesi, değerlendirmelerden türetilen tavsiyeler yöntemin bileşenlerini oluşturur. Tüm bu süreç AB'nin aşamalı olarak ekonomi ve istihdam politikalarının daha bağlayıcı ve merkezi mekanizmalara daha yakın uygulamalara doğru yol aldığını göstermektedir.

Lizbon Stratejisi 2004 yılında değerlendirildiğinde öngördüğü hedeflere ulaşamadığı görülmektedir. 2004 Ara Dönem Gözden Geçirme Raporu'nda gerek AB düzeyinde gerekse üye ülkeler düzeyinde kaydedilen gelişmelerin yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Rapor'da uygulamadaki eksiklik, çakışan öncelikler ve zayıf eşgüdüm nedeniyle stratejinin beklenen sonuca erişemediği bildirilmiştir. Politik bir eylemin olmamasının ise en önemli sorun olduğu ifade edilmiştir. AB'nin ve üye ülkelerin Lizbon Stratejisi'nin gereklerini yerine getirmede çok yavaş hareket ettiği belirtilmiştir. Belirlenen önceliklerin, eylemlerin yoğunluğu ve mali teşvikin yetersizliği hedeflere ulaşmada engel olarak görülmüştür.

Lizbon Stratejisinin 2004 yılı değerlendirmesinin ardından Mart 2005'teki AB Konsey Zirvesinde Lizbon Stratejisi yenilenmiştir. Zirvede dünya görünümünün değiştiği ve Lizbon Stratejisi'nin büyüme ve istihdam üzerine odaklanması gerektiği belirtilmiştir. AB, güçlü ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve istihdamı en önemli siyasi öncelik olarak kabul etmiştir.

Yenilenmiş Lizbon Stratejisi'nde ekonomik ve sosyal reformların ana sorumluluğu üye ülkelerin hükümetlerine ve Avrupa Komisyonuna bırakılmıştır. Buna ek olarak hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik izleme, değerlendirme ve raporlama sürecini basitleştirilmiştir. Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve istihdamı harekete geçiren üç öncelik olduğu vurgulanmıştır. Bunlar bilgi ve yenilik, Avrupa'yı iş ve yatırım için daha çekici hale getirmek ve daha çok, daha iyi iş olanakları sağlamak olduğu vurgulanmıştır. Bu öncelikler Lizbon Stratejisi'nin uygulama araçları olan "Kapsamlı Ekonomi Politikası İlkeleri" ve "İstihdam İlkelerinden" oluşan "Büyüme ve İstihdam için Bütünleştirilmiş Yönlendirici İlkelerde" açıkça belirtilmiştir. Böylece ilk kez AB, Birliğin ekonomik ve sosyal politikaları için antlaşma tabanlı işbirliği mekanizmalarını kullanmıştır.

Yenilenmiş Lizbon Stratejisi'nde bir diğer uygulama aracı ise, ulusal reform programlarıdır. Ulusal reform programları Lizbon hedefleriyle ilgili ulusal öncelikleri ve politikaları ortaya koymakta, hedefleri gerçekleştirmek için her ülkede yapılması gereken mevzuat değişikliklerini belirtmektedir. Hazırlanacak olan ulusal reform programları AB Konseyi tarafından belirlenen Büyüme ve İstihdam için Bütünleştirilmiş Yönlendirici İlkelerine dayandırılmaktadır. Stratejinin başarısı AB Komisyonu ve üye devletler arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi ve açık eşgüdüm yönteminin etkinleştirilmesine dayanmaktadır.

Türkiye'nin ekonomi politikalarındaki temel öncelikleri; ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamı yakalamak, enflasyonu kalıcı bir biçimde düşürebilmek, kamu açıklarının ve kamu borç stokunun GSYİH'ya oranını AB üye ülkeleri oranına yakınlaştırmak ve AB ile Türkiye arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaktır.

Türkiye'de 1994 ve 2001 yıllarında iki büyük ekonomik kriz yaşanmıştır. Dünyada küreselleşmenin, ekonomik dönüşümün yaşandığı ve uluslararası rekabetin arttığı yıllarda Türkiye yaşadığı ekonomik krizlerle mücadele etmiştir. Türkiye bu dönemde bilgi ekonomisine dönüşümün sağlanabilmesi ve küresel rekabetin yarattığı koşullar sonucunda tehditlerin fırsatlara dönüştürülebilmesi için gerekli olan güçlü

bir mali sistemin oluşturulmasına yönelik politikalar oluşturamamıştır. Mali krizler sonucunda uygulamaya konulan ekonomik programlarda öncelikli hedefler enflasyonun tek haneli rakamlara düşürülmesi ve ekonominin krizlere karşı kırılganlığının azaltılması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğinin sağlanması olmuştur.

2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından gerçekleştirilen yapısal reformlar Türkiye ekonomisinde bir dönüşüm sürecini başlatmıştır. Makroekonomik ortamda, kamu maliyesinin etkinliğini arttırabilmek, mali sektörü güçlendirmeye ve özel sektörün ekonomide rolünü güçlendirmeye yönelik bazı düzenlemeler yapılmıştır. Mali sektörün güçlendirilmesi için bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Merkez Bankası bağımsız bir yapıya kavuşturulmuştur. Yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla karşılaşılan idari engelleri gidermeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu uygulamaların temel amacı Türkiye’de ekonomik istikrarın sağlanmasıdır.

Türkiye 3 Ekim 2005 tarihinde resmen AB ile katılım müzakerelerine başlamıştır. Türkiye AB müktesebatına uyum kapsamında yasal düzenlemeler yapmakta ve uyum programları hazırlamaktadır. Bu kapsamda Türkiye, İşletme ve Sanayi Politikası alanında; yabancı yatırımların artmasına, şirket kuruluş sürecinin basitleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapmıştır. Ayrıca yatırımların arttırılması için devlet yardımları ile ilgili uygulamalarda değişiklikler yapılmıştır.

Lizbon Stratejisi’ne uyum amacıyla KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(2004) hazırlanmıştır. Lizbon Stratejisi’nde belirlenen bazı temel hedefler alanında bir takım uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Girişimcilik ruhunun desteklenmesi için çeşitli eğitim ve öğretim kurumlarında eğitimler verilmiştir. MEB yetkililerince eğitimcilerin eğitimlerine öncelik verilmiştir. KOSGEB tarafından KOBİ’lere danışmanlık hizmeti verilmektedir. Daha ucuz ve daha hızlı iş kurma süreçlerinin sağlanması amacıyla Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklik yapılmıştır. AB KOBİ Çok Yıllı Programı çerçevesinde “İşletmelerin Devri” konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Vergi

kanunlarının basitleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda AB destekli projeler yapılmaktadır. Nitelikli iş gücünün sağlanabilmesi için KOSGEB eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu kapsamda çeşitli mesleki eğitim projeleri gerçekleştirilmiştir. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM) ile beraber yeni pazarlara açılmak amacıyla projeler gerçekleştirilmektedir. TÜBİTAK ve TTGV işbirliğiyle, KOBİ'lerin Ar-Ge desteğinden daha etkin bir şekilde yararlandırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından KOBİ'lere ilişkin tüm uygulamalarda AB'ye uyumlu bir KOBİ tanımının kullanılması için gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesine yönelik uyum çalışmaları yapılmış, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) Kadın Girişimciliği'nin Geliştirilmesi projesini geliştirmiştir. Ulusal ve uluslararası platformlarda KOBİ'lerin daha etkin temsil edilmesi alanında ilgili bakanlıklar ve kurum/kuruluşlar arasındaki eşgüdümün geliştirilmesi amacıyla KOSGEB, TOBB ve TESK Genel Kurulları bir araya gelerek toplantılar yapmıştır.

Türkiye küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet gücünün artması ve yenilik kapasitesini güçlendirebilmesi için Avrupa Komisyonu'nun desteklediği Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı'na (CIP) katılmıştır. Türkiye'nin bu programa katılma kararının iş çevresine fayda sağlaması beklenmektedir. Bu sayede Türkiye'nin girişimcilik, rekabetçilik ve yenilik alanlarında AB'nin en iyi uygulamalarından yararlanma fırsatı sağlaması beklenmektedir. AB ile yapılan müzakerelerde Türkiye'nin bir sanayi strateji hazırlaması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun üzerine Sanayi ve Ticaret Bakanlığı sanayi stratejisi oluşturmak için çalışmalar yapmaktadır. Stratejinin 2008 yılının yaz aylarında tamamlanması beklenmektedir. Tüm bu uygulamalar AB'ye üyelik sürecinde Türkiye'nin sanayi, girişimcilik ve yenilik alanlarında uyum sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir.

60. Hükümet Programı'nda hükümetin sanayi politikasının temel hedefi "Türkiye'nin rekabet gücünü verimlilik ve teknolojik yenilik ekseninde arttırmak, özel sektör öncülüğünde dışa dönük bir yapı içinde sürdürülebilir kalkınmayı

sağlamak” olduğu belirtilmiştir. Ancak programda Lizbon Stratejisi’ne değinilmemiştir.

Türkiye AB müktesebatına uyum amacıyla iş ve işçi bulma kurumunu İŞKUR’a dönüştürmüş ve kurum yeniden yapılandırılmıştır. İŞKUR iş gücü piyasasının yeniden yapılandırılması için çalışmalar yapmaktadır. Türkiye’nin istihdama yönelik politikaları Avrupa İstihdam Stratejisi’ne uyumlu olarak düzenlenmeye çalışılmaktadır. Ancak Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranının azlığı, gençler arasındaki yüksek düzeydeki işsizlik, kayıt dışı çalışanların sayısının yüksekliği önemli sorunlardır. 2006-2007 döneminde istihdam %44-45 civarında seyretmiştir. Tarım sektöründe istihdam oranının fazla, kentte iş gücüne katılım oranının kırsaldan daha az olması Türkiye’nin işgücü piyasasıyla ilgili diğer sorunlarını oluşturmaktadır. Bu konularda kaydedilen ilerleme çok azdır.

Türkiye’de istihdam, yoksulluk, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal yardım, insan kaynaklarının niteliğinin gelişimi, insan sermayesine yatırımın artırılması gibi beşeri ve sosyal alanlardaki sorunlara değinen ulusal politika belgeleri hazırlanmıştır. 9. Ulusal Kalkınma Planı, 2007-2009 Orta Vadeli Programı, Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı, Ortak İçerme Belgesi, Ortak Değerlendirme Belgesi, Yaşam Boyu Öğrenim Stratejisi bu ulusal politika belgelerini oluşturmaktadır. Bu belgelerden bazıları AB Komisyonu ve Türkiye’deki ilgili kurumlar (kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, sosyal taraflar) tarafından ortak yürütülen faaliyetler sonucunda oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra konuda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İnsan Kaynaklarını Geliştirme Operasyonel Programı adı altında bir program hazırlamıştır. Programın temel hedefi daha çok ve daha iyi iş ile daha fazla sosyal uyumu sağlayacak sürdürülebilir bir ekonomik gelişmeye bağlı olarak bilgi temelli ekonomiye geçişi desteklemektir. Tüm bu belgeler Lizbon Stratejisi’nde gerçekleştirilmesi hedeflenmiş konular üzerinde durmaktadır.

İş gücü piyasasına yönelik gerçekleştirilen uygulamalardan birisi de “istihdam paketi” olarak adlandırılan iş kanunu ve bazı konularda değişiklik yapan kanun tasarısının TBMM tarafından kabul edilmesidir. Kanun ile iş yerlerinin

kurulmasıyla ilgili prosedürlerin hafifletilmesi, kadınların ve gençlerin istihdamının artırılması hedeflenmiştir. Türkiye işgücü piyasasının sorunlarıyla ilgili olarak Lizbon Stratejisi'nin istihdamın artırılmasına yönelik sosyal hedeflerini benimseyen bir strateji hazırlamalı, gençler, işsiz yetişkinler ve becerileri ekonomik yapıdaki değişiminin gerisinde kalanlar gibi farklı gruplar için özel eğitim ve mesleki eğitim fırsatları sunmalıdır.

Bilim ve teknoloji ekonomik büyüme, daha çok ve daha iyi iş olanaklarını yaratma, yaşam kalitesinin artması ve sosyal güçlüklerin aşılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Lizbon Stratejisi'nin bilim ve teknoloji alanındaki hedefleri GSMH'nin %3'ünü araştırma geliştirmeye ayırmak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretiminin, kullanılmasını ve yayılmasını sağlamak, bölgesel merkezler, üniversiteler ve işletmeler arasında bağlantı kurarak yenilikleri yaymak, kamusal ve özel ortaklıkları harekete geçirerek güçlü bir Avrupa bilgi tabanına katkıda bulunmaktır.

Avrupa bilim ve teknoloji politikalarıyla ilgili temel görüş, araştırmaların Avrupa'da zayıf bir örgütlenme içinde olduğu ulusal araştırma destek programları ile Avrupa Birliği ölçeğindeki destek programlarının zaman zaman çakıştığı ve araştırma performansına yönelik değerlendirmelerinin büyük farklılık gösterdiğidir. Ulusal politika öncelikleri Avrupa araştırma gündemi üzerinde, ulusal kurumlar da araştırmaların gerçekleştirilmesi üzerinde belirleyici etkisini sürdürmektedir. Avrupa Birliği temel araştırmalarda başarılı iken bunları ekonomik faydaya dönüştürmekte zorluk yaşamaktadır.

AB üye devletlerce izlenen bilim ve teknoloji politikalarını bütünleştirmek, yüksek maliyete sahip olan araştırmaların yapılabilmesi için eldeki kaynakları bir araya getirmek ve stratejik öncelikleri belirlemek için ortak bir bilim ve teknoloji politikasının daha etkili olacağını öngörmüştür. Bu nedenle Birlik, Lizbon Zirvesi'nde Avrupa'da bilim ve teknoloji kaynaklarını daha etkili bir biçimde bir araya getirme projesi olarak Avrupa Araştırma Alanı'nı oluşturmayı hedeflemiştir.

Bilim ve teknoloji politikalarının uygulama araçları Çerçeve Programlarıdır. 2002-2006 yılları arasında yürütölen Altıncı Çerçeve Programı'nın temel hedefi, Avrupa'yı 2010 yılında en dinamik ve rekabet gücü en yüksek bilgi ekonomisine dönüştürmeyi hedefleyen Avrupa Araştırma Alanı'nın oluşturulmasına katkıda bulunmaktır. Program ile araştırmacıların dolaşımının sağlanması, uzun vadeli projelere öncelik verilmesi ve KOBİ'lere daha çok destek sağlanması ve AB Ortak Araştırma Merkezi'nin rolünün güçlendirilmesi öngörölmüştür. Programın bütçesi 17,5 milyar Avro olup Avrupa Araştırma Alanı'nın (ERA) bütünleştirilmesi, yapılandırılması ve güçlendirilmesi üzerine kurulmuştur.

2007-2013 yılları arasında gerçekleşecek olan Yedinci Çerçeve Programı, Lizbon hedeflerini gerçekleştirmek üzere bilimsel araştırma ve teknolojiyle ilgili bütün AB girişimlerini ortak bir çatı altında toplamayı amaçlamaktadır. Program bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun geliştirilmesini hedeflemektedir.

Rekabetçilik ve Yenilik Programı, 2007-2013 yılları için hazırlanan büyüme ve istihdam hedefine yönelik bir uygulama aracıdır. Toplam bütçesi 3.6 milyar Avro olan programda yaklaşık 350.000 kadar KOBİ'ye yenilik ve büyümeye yönelik yaptıkları tüm yatırımlar için destek verilmesi amaçlanmaktadır. Rekabetçilik ve Yenilik Programı üç alt programdan oluşmaktadır. Bunlar Girişimcilik ve Yenilikçilik Özel Programı, Bilgi Toplumu Teknolojileri Destek Programı ve Avrupa Akıllı Enerji ve Teknoloji Programı'dır.

Türkiye'de bilim ve teknoloji alanında belli bir politika belirleme ve uygulamaları planlı dönemle başlamıştır. Türkiye bilim, teknoloji ve araştırma alanında planlı dönemin en başından beri etkin politikalar belirlemiş fakat uygulama konusunda yeterince başarılı olamamıştır. Son yıllarda Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun harekete geçmesiyle şekillenen bilgi ekonomisi sürecinin henüz tümüyle özümsememesi, Ar-Ge faaliyetlerini yürütebilecek kalifiye insan gücü azlığı, finansal kaynak yetersizliği, bilim ve teknoloji kültürünün toplumun tüm kesimleri tarafından yeterince sahiplenilmemesi sonucunda bilgi ekonomisi süreci için gerçekçi bir anlayış ortamı yaratılamamıştır.

Türkiye'nin bilim ve teknoloji politikalarını geliştirebilmesinde, dinamik ve rekabetçi bir bilgi toplumuna dönüşebilmesinde; AB'nin hazırladığı Altıncı ve Yedinci Çerçeve Programlarına katılmış olması bilim ve teknoloji alanında AB müktesebatına uyum anlamında büyük bir önem taşımaktadır.

Katılım müzakereleri sırasında Bilim ve Araştırma faslı ilk açılan fasıldır. Müzakereler çerçevesinde geçici olarak kapatılmıştır. Ancak bu durum Türkiye'nin bilimsel ve teknolojik alanda çok ileri olduğu anlamına gelmemektedir. Müzakerelerde bir aday ülkenin mevzuatı belli bir politika alanında AB mevzuatıyla uyumlu ise o alandaki müzakere başlığı kapatılır. Bilim ve teknoloji alanında AB mevzuatı; topluluk programları olan Çerçeve Programları ve bilimsel işbirliği ile ilgili AB girişimleridir. Türkiye de bu programlara katıldığı için bilim ve araştırma faslı geçici olarak kapatılmıştır.

Avrupa Birliği Çerçeve Programlarına Türkiye'nin katılımını kolaylaştırmak için Türkiye Ulusal Koordinasyon Ofisi kurulmuştur. Ulusal İrtibat Noktalarının sayısı arttırılmıştır. Ulusal bir bilim ve teknoloji girişimi Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından kabul edilmiştir. TÜBİTAK tarafından 2003-2023 dönemi için bilim ve teknoloji alanındaki hedefleri belirleyen Vizyon 2023 belgesi çerçevesinde öncelikli teknoloji alanları öngörülmüştür. Ar-Ge kaynaklarının verimli kullanılması, bireysel araştırmaların bütünleştirilmesi, insan gücünün geliştirilmesi ve Avrupa Araştırma Alanı ile bütünleşmenin sağlanabilmesi için Türkiye Araştırma Alanı oluşturulmuştur. Türkiye'yi bilimsel alanda uluslararası standartların üzerine çıkarmayı hedefleyen, Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Lizbon Stratejisi'nin Türkiye'de istihdam ve sosyal uyum alanındaki politikalara etkisinden çok bilim-teknolojisi politikalarına etkisinin daha güçlü olduğunu belirtebiliriz. AB Çerçeve Programlarına katılımın Lizbon Stratejisi'nin Türkiye'nin bilim-teknolojisi politikalarına etkisinin daha güçlü olmasına neden olduğunu ifade edebiliriz.

Lizbon Stratejisi AB'nin sanayi ve bilim teknoloji politikalarını büyük ölçüde şekillendirmektedir. Türkiye'nin ekonomi ve sanayi politikaları alanlarında AB'ye yakınsama süreci Lizbon Stratejisi'nin temel anlayış ve hedeflerine uyum sağlayacağı bir dönüşüm sürecini gerektirmektedir. AB'nin Türkiye ile yapacağı tam üyelik müzakereleri 35 başlıktan oluşmaktadır. İş gücünün serbest dolaşımı, şirketler hukuku, rekabet politikası, enerji, sosyal politika ve istihdam, şirketler ve sanayi politikası, bilim ve araştırma, eğitim ve kültür bu başlıklar arasında yer almaktadır. Bu müzakere başlıkları Lizbon Stratejisi'nin etkisi altında dönüşüme uğramaktadır. Türkiye AB'ye üye olmak için AB müktesebatını katılım anında olduğu şekliyle uygulaması gerekmektedir. Strateji, üye ülkelerin yasal düzeyde uyması gereken müktesebat maddeleri değildir. Lizbon Stratejisi, bağlayıcı olmayan (Soft Law), üye ülkelerin politikalarının değerlendirilmesinde kılavuz ilkeleri ve ulusal reform programları hazırlanarak bilgiye dayanan ekonomi ile sürdürülebilir büyümenin sağlanması amacıyla oluşturulmuş, etkinliği siyasi taahhütlerin gücüne bağlı olan bir rehberdir. AB müktesebatı sürekli olarak evrim geçirmektedir. Müktesebat içerisinde AB'yi kuran Antlaşmaların içeriği, yasa ve kararlar gibi bağlayıcı niteliği olan veya bağlayıcı niteliği olmayan hukuk kuralları da yer almaktadır. Bu nedenle AB'nin Lizbon gündemi Türkiye ile yapılan müzakereleri de etkilemektedir. AB'ye aday olan diğer ülkeler gibi Türkiye de Lizbon gündemini takip etmelidir. Lizbon Stratejisi sadece siyasi aktörler tarafından değil aynı zamanda iş dünyası ve girişimciler için de takip edilmesi gereken bir stratejik rehberdir.

AB, Yenilenen Lizbon Stratejisi ile bilim ve teknoloji, sanayi, eğitim gibi sektörleri ön planda tutarak kalkınma ve büyüme sürecini güçlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin artan küresel rekabete uyum sağlayabilmesi için uygulaması gereken hedefler, AB'nin Lizbon Stratejisi'nde belirlenen hedefleri ile örtüşmektedir. Bu nedenle AB ile üyelik müzakereleri devam eden Türkiye'nin Lizbon Stratejisi'ne yönelik kendi önceliklerine uygun bir ulusal program oluşturmalı ve ulusal programda belirleyeceği eylemleri zaman kaybetmeden uygulamalıdır.

KAYNAKLAR

ABD Patent ve Marka Ofisi(USPTO), “Patent Counts By Country/State And Year, All Patents, All Types 1 January 1977–31 December 2007”
http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/cst_all.pdf , (24.05.2008).

ABGS, “2003 Yılı Ulusal Program Dokümanları, Ekonomik Kriterler”,
http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/III-ekonomik_kriterler.doc , (19.05.2008).

ABGS, “İşletmeler ve Sanayi Politikası”,
http://www.abgs.gov.tr/files/Mukteseabat_Uyum_Programi/20_IsletmeveSanayiPolitikasi.pdf , (23.05.2008).

ABGS, “2003 Yılı Ulusal Programı, Sosyal Politika ve İstihdam”,
http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/pdf/IV-13.pdf,
(22.05.2008).

ABGS, “2003 Yılı Ulusal Programı, Sanayi Politikaları”,
http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/IV-15.doc ,
(23.05.2008).

ABGS, “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (2003)”, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/doc/IV-16.doc , (24.05.2008).

ACAR, Ozan. “PISA Sonuçları Işığında Türkiye’nin Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi”, TEPAV, Şubat 2008.
http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Politika_notu_ozan_acar.pdf, ()

AKÇAM, Seda. “Avrupa Birliği’nde Bilgi Toplumuna Geçiş Çalışmaları”, TOBB, Bilgi Hizmetleri Dairesi, Ankara, Haziran, 2006.

AKGEMCİ, Tahir. “KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler”, KOSGEB, Ankara, Haziran 2001.

AKTAN, Coşkun Can. İstiklal Y. Vural, “Rekabet Dizisi: 1, Yeni Ekonomi ve Rekabet”, TİSK Yayınları, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2419>, (10.02.2008).

ANDERSEN, Gosta Esping. “Yirminci Yüzyılda Yeni Bir Avrupa Sosyal Modeline Doğru”, **Avrupa’nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, der: Maria Joao Rodrigues, Dışbank Kitapları, 1. Basım, İstanbul, 2004.

ARCHIBUGI, Daniele, Alberto Coco. “Is Europa Becoming The Most Dynamic Knowledge Economy in The World?” Journal of Common Market Studies, Cilt:43, Sayı:3, 2005.

ARIKAN, Cemil, Gündüz Ulusoy ve Selçuk Karata. “**Ulusal İnovasyon Girişimi, İnovasyon Çerçeve Raporu**” Tüsiad-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, Ekim 2006.

Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2006 Yılı İlerleme Raporu**, Brüksel, 8 Kasım 2006.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, “Bilim ve Araştırma” **Görünüm Dergisi**, Sayı:10, Kış 2007-2008.

Avrupa Birliği Yedinci Çerçeve Programı,
http://fp7.ege.edu.tr/cerceve_programlar.html , (03. 04. 2008).

Avrupa Komisyonu, “Türkiye 2005 İlerleme Raporu”, Brüksel, Kasım 2005.

Avrupa Komisyonu, “Türkiye 2006 İlerleme Raporu”, Brüksel, Kasım 2006.

Avrupa Komisyonu, “Türkiye 2007 İlerleme Raporu”, Brüksel, Kasım 2007.

Avrupa Komisyonu, “Directorate- General for Enterprise, “Innovation, Growth and Employment”, Brüksel, 1999.

Avrupa Komisyonu, Innovation /SMEs Programme, “Innovation, Growth and Employment”, Brüksel, Ekim 1999.

Avrupa Komisyonu, “**First European Cohesion Report**”,1996,
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/repc0_en.htm,
(02.11.2007).

Avrupa Komisyonu, “**Fourth Report on Economic and Social Cohesion, Growing Regions, Growing Europe**”, Belçika, Mayıs 2007.

Avrupa Komisyonu, “**Public Consultation on the Future of the Internal Market**”
http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/index_en.htm, (12.06.2007).

Avrupa Komisyonu, “**The Economic Costs of non- Lisbon, a Survey of the Literature on the Economic Impact of Lisbon-type Reforms**”, Brüksel, 2005.

Avrupa Komisyonu, “ Directorate-General for Enterprise&Industry, Helping to Create an Environment Where Enterprises Thrive”
http://ec.europa.eu/enterprise/dgs/index_en.htm , (15.07 2007).

Avrupa Komisyonu “Creating an Innovative Europe”, Report of the Independent Expert Group on R&D and Innovation Appointed Following the Hampton Court Summit, Lüksemburg, 2006.

Avrupa Komisyonu, “Education&Training 2010, The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms” Brüksel, 2003.

Avrupa Komisyonu, “Communication from the Commission, A Coherent Framework of Indicators and Benchmarks for Monitoring Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training”, Brüksel, 2007.

Avrupa Komisyonu, “Time to Move Up a Gear, The New Partnership for Growth and Jobs” Brüksel, 2006.

Avrupa Komisyonu, “The European Charter for Small Enterprises”
http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/charter/index_en.htm , (25.11.2007).

Avrupa Komisyonu, “Hayat Boyu Öğrenme için Avrupa Yeterlilikler Çerçevesine Doğru” Komisyon Personeli Çalışma Belgesi, Brüksel, 2005.

Avrupa Komisyonu, “The Economic Costs of Non- Lisbon, A Survey of the Literature on the Economic Impact of Lisbon-type Reforms” Brüksel, SEC (2005).

Avrupa Komisyonu, “Europe’s Demographic Future: Facts and Figures”, Brüksel, SEC(2007).

Avrupa Komisyonu, “Working Together for Growth and Jobs, A New Start for the Lisbon Strategy”, Brüksel, 2005,
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_024_en.pdf, (01.02.2008).

Avrupa Komisyonu, “Integrated Guidelines for Growth and Jobs (2005–2008)”
Communication to the Spring European Council, Brüksel, 2005,
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/integrated_guidelines_en.pdf , (01.02.2008).

Avrupa Komisyonu, “Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme” Brüksel, 2005,
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_330_en.pdf, (02.02.2008).

Avrupa Komisyonu, “Europe on the Move: Working Together for More Growth and Jobs”, http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/2006_annual_report_full_en.pdf, (02.02.2008).

Avrupa Komisyonu, “Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme”, Brüksel, 2005.

Avrupa Komisyonu, “Fifth Framework Programme”, The European Community Research <http://cordis.europa.eu/fp5/home.html> , (01.04.2008).

AYHAN, Ahmet. **Dünden Bugüne Türkiye’de Bilim-Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri**, Beta Basın Yayın, İstanbul, 2000.

BANCHOFF, Thomas. “ The Politics of the European Research Area” ACES Working Paper, American Consortium on European Union Studies, Washington August, 2002.

BARYSCH, Katinka ve Simon Tilford, Aurore Wanlin. “**The Lisbon Scorecard VII, Will Globalisation Leave Europe Stranded?**”, Center for European Reform, Londra, Şubat 2007.

BAYRAÇ, H. Naci. “Yeni Ekonominin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları”, http://www.geocities.com/ceteris_tr/n_bayrac.doc, (12.06.2007).

BEBA, Ali. “Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Alanında Yürütülen Avrupa Birliği Çerçeve Programları”, http://www.rrbilimsel.com/FP7_web/cerceve_programlari.htm , (01.04.2008).

BILBAO, Benat - Osorio ve Andres Rodriguez- Pose. “From R&D to Innovation and Economic Growth in the EU”, Growth and Change, Cilt:35, Sayı:4, 2004, ss.434-455.

Bilkent Üniversitesi Malzeme Bilimi ve Nano Teknoloji Enstitüsü, “Avrupa Birliği 7. Çerçeve Programı”, http://www.nano.bilkent.edu.tr/docs/Avrupa_Birligi_7CP.pdf, (02.04.2008).

BOYER, Robert. “Büyüme, İstihdam ve Sosyal Uyum için Kurumsal Reformlar: Bir Ulus ve Avrupa Gündemi’nin Unsurları”, **Avrupa’nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, der: Maria Joao Rodrigues, Dışbank Kitapları, 1. Basım, İstanbul, 2004. ss.163-221.

BUĞRA, Ayşe ve Çağlar Keyder. **Sosyal Politika Yazıları**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2006.

CANSEVDİ, Hürrem. “Avrupa Birliği’nin Bilim, Araştırma ve Eğitim Politikaları ve Türkiye’nin Uyumu”, İKV Yayınları, İstanbul, Mart 2004.

CAPPELLİN, Riccardo. “International Knowledge and Innovation Networks for European İntegration, Cohesion, and Enlargment”, Blackwell Publisihing Ltd, Oxford, 2004, ss.207-225.

COŞKUN, Ali. “21. Yüzyılda Türkiye’nin Sanayi ve KOBİ Stratejileri” <http://iibf.kou.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/35.pdf>, (25.11.2007).

ÇAKIR, Meltem. “Avrupa Birliği’nde Küresel Ekonomik Rekabet Gücü ve Lizbon Stratejisi”, TÜSİAD Avrupa Birliği Temsilciliği, Brüksel, Mart 2006.

ÇAKIR, Serhat. “Ulusal Yenilik Sisteminde Son Yıllardaki Gelişmeler”, TÜBİTAK, Ankara, Şubat 2008.

ÇOLAKOĞLU Mustafa, Haki Pamuk. “Türkiye’nin KOBİ Politikası Bazı Uygulama Örnekleri ve Fırsatlar”, TEPAV, http://www.turkiyelizbongundemi.org/16-19Ekim2007/presentations5/tr_kobi_fin.doc, (05.07.2008).

DALY, Mary. "EU Social Policy after Lisbon", Journal of Common Market Studies, Cilt: 44, Sayı:3, 2006.

DERVİŞ, Kemal ve Daniel Gros, Faik Öztrak, Fırat Bayar, Yusuf Işık. "Relative Income Growth and Convergence", **Turkish Policy Quarterly**, Cilt:3, Sayı:4, 2004.

DİKKAYA, Mehmet. **AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politikası**, İstanbul, Alfa Aktüel, 2006.

DÖM, Serpil. **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetmeliği**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.

DPT, "Türkiye Cumhuriyeti 2002 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı", Ankara, Ağustos 2002, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2002.pdf>, (19.05.2008).

DPT, **T.C. Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004–2006)**, Ankara, Aralık 2003, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp.pdf>, (19.05.2008).

DPT, T.C. 2005 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı, Ankara, Kasım 2005.

DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara 2000.

DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara 2006.

DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2007-2009**, Ocak 2007.

DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ocak 2004.

DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2004) Gerçekleşme Raporu**, <http://www.kosgeb.gov.tr/>, (05.07.2008).

DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006.

DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2006.

DPT Bilgi Toplumu Dairesi, **Bilgi Toplumu Stratejisi (2006–2010)**, Ankara.

DPT, **Bilgi Ekonomisi, İş Gücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler**, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar Dairesi, Temmuz 2003.

DPT, “Türkiye’nin AB’ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu”, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, Aralık 2003.

DPT, “Türkiye’nin AB’ne Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni”, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004.

DURUSOY, Serap. “Avrupa Birliği Bilim ve Teknoloji Politikasına Türkiye’nin Uyumunu”, Avrupa Birliği Dersleri, der: İrfan Kalaycı, Nobel Yayınları, Ocak 2006, ss.435-456.

EKİCİ, Birol. “Düzenleyici Etki Analizi, Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük Yönetmelik ve Diğer Düzenlemelerde Uygulanması” Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Haziran 2006.

EPSU(European Federation of Public Service Unions), “Emergency Resolution: The Directive on Services in the Internal Market”, http://www.epsu.org/a/577?var_recherche=Services+Directive, (25.12.2007).

ERCAN, Hakan. “AB Sosyal Politikası Çerçevesinde Türkiye’nin İstihdam Stratejisi”, **TİSK Akademi**, Cilt:1, Sayı:2, 2006, ss.50-64.

ERDİNÇ, Zeynep. “Türkiye’de 2002–2005 Yıllarında Uygulanan Dezenflasyon Programının Değerlendirilmesi”, <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/11/53-69.pdf>, (21.05.2008).

ERDİNÇ, Zeynep. “Uluslararası Para Fonu- Türkiye İlişkilerinin Gelişimi ve 19. Stand-By Anlaşması”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:18, Ağustos 2007.

ESEN, Oğuz. “2006 Yılında Türkiye Ekonomisi”, İzmir İktisat Kongresi Araştırma Merkezi, Aktüel Çalışma Raporları Serisi, AÇR No.2005/3, http://ikam.ieu.edu.tr/reports/ACR%202005_03.pdf, (19.05.2008).

EŞİYOK, B.Ali. **Türkiye’nin Kalkınma Sürecinde Teknoloji, Yenilik ve Bilişim Sektörü**, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara, 2004.

EUROSTAT, “Science and Technology, Patent Applications to the European Patent Office”, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_science_technology&root=Yearlies_new_science_technology/I/I3/ir051, (24.05.2008).

FERRERA, Maurizio. **Citizens and Social Protection**, Main Results from a Eurobarometer Survey, Brüksel, Kasım, 1993.

GELAUFF, George M. ve Arjan M. Lejeur. “The New Lisbon Strategy, An Estimation of the Economic Impact of Reaching Five Lisbon Targets” Industrial Policy and Economic Reforms Papers, Enterprise and Industry Directorate- General European Commission, Sayı:1, 2006.

GÖKER, Aykut. “ Küreselleşme Sürecinde Niçin Bilim ve Teknoloji Politikası; Niçin Ulusal?” Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 77, 1998, ss.174-195.

GÖKER, Aykut. “Ulusal İnovasyon Sitemi Açısından Üniversite- Sanayi İşbirliği”, Üniversite-Sanayi-Oda ve Kamu Kuruluşları Arasında İşbirliği Nasıl Geliştirilir Paneli, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2001.

GÖKER, Aykut. “Türkiye’de 1960’lar ve Sonrasındaki Bilim ve Teknoloji Politikası Tasarımları Niçin Tam Uygulayamadık?”, Ulusal Bilim Politikası Paneli, Ankara, Haziran 2002.

GÖKER, Aykut. “Avrupa Birliği’nin Bilim ve Teknoloji Politikası: Aramızdaki Açık”, **Avrupa Birliği Dersleri: Ekonomi- Politika- Teknoloji**, der: İrfan Kalaycı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ocak 2006.

GUIISO, Luigi ve diğerleri. “Financial Market İntegration and Economic Growth in the EU”, Centre for Economic Policy Research, Great Britain, 2004, ss.525-577.

GÜLOĞLU, Bülent. “İstikrar Programından İstikrarsızlığa (Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri)”, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/bulent1.pdf> , (21.05.2008).

GÜNDOĞAN, Naci. “Avrupa Birliği’nde Bir Yönetişim Biçimi Olarak Açık Koordinasyon Yöntemi ve Avrupa İstihdam Stratejisi” Çimento İşverenleri Sendikası Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, Ocak, ss.12-25.

Halil İbrahim Şener, “Lizbon Stratejisi ve Türkiye’nin Rekabet Gücü”, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/Lizbon.doc>, (19.05.2008).

HODSON, Dermot ve İmelda Maher. “The Open Method as a New Mode of Governance: the Case of Soft Economic Policy Co-ordination” Journal of Common Market Studies, Cilt: 39, Sayı:4, ss.719-746.

HOWARD, David. “İnternal Economic and Social Policy Developments” University of Edinburgh, JCMS 2006, Cilt:44, ss.81-99.

ILZKOVİTZ, Fabienne ve diğeri. “**Step Towards a Deeper Economic Entegration: The İnternal Market in the 21 Century**”, European Commission Directorate- General for Economic and Financial Affairs Publications, Brüksel, Belçika, 2007.

İLERİ, Çisel. “Avrupa Birliğı'nin Bilim ve Araştırma Politikası”, 15 Soruda AB Politikası, İKV Yayınları, 2005.

İKV, “Avrupa Birliğı Politikaları, Avrupa Birliğı'nin Bilim ve Araştırma Politikası” <http://www.ikv.org.tr/pdfs/70a20e57.pdf>, (27.10.2007).

İKV Bülteni, 1–15 Nisan İKV Bülteni, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/37bc4973.pdf>, (25.12.2007).

İKV, “İşletme ve Sanayi Faslında Müzakereler Başladı”, <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1613> , (23.05.2008).

İKV, İKV Bülteni, 16-30 Nisan 2007, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/c723460a.pdf>, (23.05.2008).

İKV, “Gümrük Birliğı'nin Türkiye Ekonomisine Etkileri”, <http://www.bteu.de/www.bteu.de/download/Gümrük%20Birliğinin%20Türkiye%20Ekonomisine%20Etkileri.pdf> , (24.05.2008).

İKV, Avrupa Birliğı'nin Bilim ve Teknoloji Politikası, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/70a20e57.pdf>, (01.04.2008).

İstanbul Risk Sermayesi Girişimi, <http://www.ttg.org.tr/page.php?id=1014>, (05.07.2008).

İŞKUR, “Ulusal İstihdam Politikaları ve İşsizlik Sorununa Çözüm Önerileri”,
http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/genel_kurul_karar_ve_raporlar%C4%B1/3.G enel%20Kurul%20Kararlar%C4%B1.pdf , (22.05.2008).

İYİDOĞAN, Saadet. “Avrupa Birliği Sanayi ve Teknoloji Politikaları Paradoksu”,
Dünden Bugüne Avrupa Birliği, der. Beril Dedeoğlu, Boyut Kitapları, 1.Baskı,
İstanbul, Ekim 2003, ss.247-280.

KADIOĞLU, Ferya ve Zelal Kotan, Gülbin Şahinbeyoğlu, “Kura Dayalı İstikrar
Programı Uygulaması ve Ödemeler Dengesi Gelişmeleri: Türkiye 2000”, Temmuz
2001, <http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/dpaper51.pdf> , (20.05.2008).

KANYILMAZ, Ebru. “Avrupa Birliği’nin Sosyal Boyutu Açısından Lizbon Süreci
ve İstihdam Politikaları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale
Üniversitesi On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 2006.

KARLUK, Rıdvan. **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.

KAYA, Feridun. “AB Uyum Sürecinde Avrupa İstihdam Stratejisi ve
Türkiye”, <http://64.233.167.104/search?q=cache:Cu-Bpw5255AJ:www.debud.org/Html/dergi/24/feridunk.pdf+ab+uyum+s%C3%BCreci+nde+avrupa+istihdam+stratejisi+ve+t%C3%BCrkiye&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr>
(22.05.2008).

KELLEÇİ, Mehmet Ali. **Bilgi Ekonomisi İş Gücü Piyasasının Temel Aktörleri ve
Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler**, DPT, Ekonomik Modeller ve
Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Stratejik Araştırmalar Dairesi, Temmuz
2003.

KINAY, Hasan Fehmi. “Girişimcilik, Kalkınma ve Rekabet İlişkisi Kütahya da KOBİ’lerin Girişimcilik Profili”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2006.

KOK, Wim. “Facing the Challenge, The Lisbon Strategy for Growth and Employment”, Report from the High Level Group, Belçika, 2004.

KOSGEB, **Avrupa Birliği KOBİ Sözleşmesi Türkiye Raporu**, Ankara, 2002.

LAMACZ, Tadeusz. “Assesment of the Implementation Process of the Lisbon Strategy – Some Remarks and Conclussions”, **EU Economic Development and Employment in the Context of the Lisbon Strategy**, Lisbon Civic Forum, Varşova 2006.

LAMBERD, Richard ve Nick Butler, “ The Future of European Universities, Renaissance or Decay?”, Center for European Reform, Londra, Mayıs 2006.

LEİBOVİTZ, Joseph. “Interrogating Enterprise Europa: Issues of Coordination, Governance and Spatial Development in the European Union’s Emerging Enterprise Policy”, International Journal of Urban and Reginal Research, Cilt: 27, Sayı:3, Eylül, 2003, ss.713-722.

LİİKANEN, Erkki ve Maria Joao Rodrigues. “Public Policies for SMEs in Europe”, SME Forum in Portugal, Portekiz, Nisan 2000.

LINDLEY, Robert M. “Bilgi Temelli Ekonomiler: Yeni Bir bağlamda Avrupa’nın İstihdam Tartışması”, **Avrupa’nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, der: Maria Joao Rodrigues, , ss.113-163.

Marmara Sağlık Sektörü İşadamları Derneği, “Yatırımlarda Uygulanacak Devlet Yardımlarında Önemli Değişiklikler”

http://www.massiad.com/images/YATIRIMLARA_UYGULANACAK_DEVLET.doc , (23.05.2008) .

M.E.B. Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, “Gözden Geçirilmiş Lizbon Stratejisi Bilgi Notu”, http://digm.meb.gov.tr/uaorgutler/AB/AB%20BELGELER/WORD/Yenilenmis_lizbon_stratejileri.doc, (01.02.2008).

MOUSSİS, Nicholas. **Avrupa Birliği Politikaları Rehberi**, Mega Pres Yayınları, 1. Baskı, Aralık 2004.

MURRAY, Alasdair. **The Lisbon Scorecard IV, The Status of Economic Reform in the Enlarging EU**, Center for European Reform, Mart 2004.

OECD, Main Science and Technology Indicators (MSTI): 2008/1 edition, <http://www.oecd.org/dataoecd/49/45/24236156.pdf> , (01.06.2008).

OECD, OECD Estimates of Labour Productivity Levels, <http://webnet4.oecd.org/wbos/default.aspx?DatasetCode=LEVEL> , (03.03.2008).

OECD Factbook 2007, Science and Technology, <http://www.thepresidency.gov.za/learning/reference/factbook/data/07-01-01-T01.xls>, (01.03.2008).

OECD, Education at a Glance, OECD Indicators, 2006, <http://www.oecd.org/dataoecd/31/29/37393662.pdf> , (10.03.2008).

OECD, “PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow’s World Executive Summary”, 2007, <http://www.oecd.org/dataoecd/15/13/39725224.pdf> , (24.05.2008).

Official Journal, “Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on Services in the Internal Market” Official Journal L 376, 27.12.2006, P.0036–0068.

O’MAHONY, Mary ve Bart van Ark. **EU Productivity and Competitiveness: An Industry Perspective, Can Europe Resume Catching-up Process**, European Commission, Enterprise Publications, Lüksemburg, 2003.

ONGUN, M. Tuba. “İstikrar Arayışından Krize: Bir Değerlendirme”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Şubat 2001, ss.1-14.

ORENSTEİN, Mitchell A. ve Martine R. Hass. “Globalisation and the Future of the Welfare States in Post-Communist East Central European Countries”, **Globalisation and the Future of the Welfare States**, der: Miguel Glatzer ve Dietrich Rueschemeyer, University of Pittsburgh Press, 2005.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrupa Birliği Ofisi, “Türkiye Araştırma Alanı”, <http://www.abofisi.metu.edu.tr/d/TurkiyeArastirmaAlani.htm> , (05.04.2008).

ÖRÜCÜ, Orhan. “Bilim ve Teknoloji Stratejileri Vizyon 2023”, Elektrik Mühendisliği Dergisi, Sayı:420, Ocak 2004, s.54.

ÖZKURT, Hatice. “Avrupa Birliği ve Türkiye İçin Ortak Bir Teknoloji Politikası”, <http://www.e-konomist.net/wp-content/dosyalar/ozkurt.pdf>, (01.04.2008).

PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow’s World Executive Summary, OECD, 2007, <http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/15/13/39725224.pdf>, (16.01.2008).

RODRİGUES, Maria Joao. “Yeni Bir Yüzyılın Eşiğinde Bir Avrupa Stratejisi için Düşünceler”, der: Maria Joao Rodrigues, **Avrupa’nın Yeni Bilgi Ekonomisi**, Dışbank Kitapları, 1. Basım, İstanbul, 2004, ss.11-39.

RODRÍGUES, Maria Joao. “The Lisbon Strategy After the Mid-Term Review: Implications for Innovation and Life- Long Learning”, Journal of Corporate Governance, Cilt:6, Sayı:4, 2006, ss.349-357.

RODRİK, Dani. “Uluslararası Uygulamalar Işığında Türkiye için Sanayi Stratejisi Arayışları”, TÜSİAD ve Ekonomik Araştırma Forumu, 2007, ss.18-20.

SAMSUN, Nihal. “10. Yılında Avrupa Tek Pazarı”, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Maliye Dergisi, Sayı:143, 2003.

SAT, Aydan. “Türkiye’de Yenilikçilik ve Teknoloji Geliştirme Politikaları”, TÜHİS, Mayıs 2005.

SEVİNÇ, Fikret. “Uluslararası Uygulamalar Işığında Türkiye için Sanayi Stratejisi Arayışları”, TÜSİAD ve Ekonomik Araştırma Forumu, 2007.

SÜMER, Beyza. “Bilgi Toplumu’na Dönüşüm Süreci’nin Avrupa Birliği ve Türkiye’de İstihdam Yaratmaya Etkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

TAŞ, Ramazan. “Ar-Ge Yoğunluğu Rekabet Gücü İlişkisi Açısından Türkiye- AB Karşılaştırmalı Analizi”, <http://maliyesempozyumu.pamukkale.edu.tr/rtas.pdf>, (05.04.2008).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013**, Ankara, 2006.

T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007–2013**, Ankara, 2006, <http://www.sp.gov.tr/documents/KP2007-2013.pdf> (19.05.2008).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliği'ne Doğru)**, Ağustos 2003.

T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ankara, Ocak 2004.

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Değişiklik yapılması Hakkında Karar”,

http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/karar_2007_12142.pdf , (23.05.2008).

T.C. Başbakanlık, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Ekonomik ve Mali Politikalarına İlişkin Belge”, Ankara, 26 Nisan 2005.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu,

http://www.calisma.gov.tr/sgb_web/sunum/na.pdf , (22.05.2008).

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Taslak Operasyonel Program 2007-2009”, <http://ab.calisma.gov.tr/ipa/IKGOP-Turkce.pdf>, (23.05.2008).

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “İstihdam Paketi Yasalaştı.”

http://www.calisma.gov.tr/article.php?article_id=501, (01.08.2008).

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, “Sanayi Stratejisi ve Sanayi Envanteri Değerlendirme Toplantısı”,

<http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=3808> , (24.05.2008).

TCMB, “Türkiye'nin Güçlü Ekonomi'ye Geçiş Programı”,

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf (19.05.2008).

Teknoloji Geliştirme Merkezleri, <http://www.kobitek.com/makale.php?id=38>, (05.07.2008).

TEPAV, **Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirmesi**, Dünya Bankası Dokümanı, Cilt 2, No: 41611-TR, Kasım 2007.

TESSARİNG, Manfred ve Jennifer Wannan. **“Vocational Education and Training – Key to the Future, Lisbon-Copenhagen- Maastricht: Mobilising for 2010”**
Cedefop Synthesis of the Maastricht Study, Greece, 2004.

The Economist, “The 2007 E-readiness Rankings, Raising the Bar”, A White Paper from the Economist Intelligence Unit.

The European Job Mobility Portal, “Eures Helps Workers to Cross Borders”,
<http://europa.eu.int/eures/main.jsp?acro=eures&lang=en&catId=1&parentId=0>,
(15.01.2008).

TİSK, “Avrupa İstihdam Stratejisi ve İşgücü Piyasası Gelişmeleri”, Yayın No: 272, Mayıs 2006.

TİSK, “Avrupa Birliği’nde Girişimciliğin Geliştirilmesi Türkiye’ye Yol Gösteren İlke ve Politika ve Uygulamalar” Yayın No:245, Temmuz 2004.

TİSK, “Sosyal Politika ve İstihdam Başlıklı AB Müktesebatı ve Türkiye”, TİSK Yayınları, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1754> , (22.05.2008).

TOGAN, Sübidey. “Büyüme Stratejileri”, **İşveren Dergisi**, Ocak 2007,
http://www.tisk.org.tr/isveren_yazdir.asp?yazi_id=1615&id=&baslik_id=&yapi=&gecerli_sayfa= , (19.05.2008).

TSOUKALİS, Loukas. “Why We Need a Globalisation Adjustment Fund”
Discussion Paper Prepared for the UK Presidency, October 2005.

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Hazine Başkanlığı Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü, “Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Sektörel Yapıdaki Dönüşüm Üzerine Bir İnceleme”, Sektör Araştırmaları, Eylül 2007.

Türkiye İstatistik Kurumu,

<http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?metod=IlgiliGosterge&id=3480> , (19.05.2008).

Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar

<http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, (05.07.2008).

Türkiye İstatistik Kurumu, “2006 Yılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Araştırması”, **Haber Bülteni**, Sayı:31, 28.02.2008,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1944> , (01.03.2008).

Türkiye İstatistik Kurumu, “2007 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması Sonuçları” Haber Bülteni,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=605> , (01.03.2008).

TÜBİTAK, “Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993–2003”,

http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/2/2btyk_karar.pdf,

(10.03.2008).

Türkiye İkinci Bilişim Şurası, **İkinci Bilişim Şurası Sonuç Raporu**, Ankara, 2004.

TÜBİTAK, **Bilgi Toplumu Üzerine Bir Değerlendirme (Dünya ve Türkiye)**, Eylül 2002.

TÜBİTAK, “EUREKA nedir?”,

<http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=1302&pid=1301>, (01.04.2008).

TÜBİTAK-AB 6. Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi , “Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Alanında Yürütülen Avrupa Birliği Çerçeve Programları”, http://www.fp6.org.tr/web/genel_bilgi.htm , (01.04.2008).

TÜBİTAK, AB 7. Çerçeve Programı, <http://www.fp7.org.tr/home.do;jsessionid=D21272294713FDB28936177FA4410CFD?ot=1&sid=3100>, (01.04.2008).

TÜBİTAK, “Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Programı 2007–2013”, Temmuz 2006.

TÜBİTAK, “AB Çerçeve Programları ve Türkiye”, 8 Mart 2006, Ankara, http://www.fp7.org.tr/tubitak_content_files/285/Degerlendirme_raporlari/Turkiyenin6CPdekiDurumunailiskindegerlendirmeRaporu_8Mart2006.doc, (03.04.2008), s.8.

TÜBİTAK, “Türkiye’nin Yedinci Çerçeve Programı Hazırlıkları ve Türkiye’nin Altıncı Çerçeve Programı Performansı”, Ağustos 2006.

TÜBİTAK, “AB Yedinci Çerçeve Mutabakat Zaptı İmzalandı”, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=5&rt=3&sid=0&cid=4423> , (03.04.2008).

TÜBİTAK, “Vizyon 2023”, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?ot=1&sid=472&pid=468> , (05.04.2008).

TÜBİTAK, “TARAL Nedir?”, <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?sid=339&cid=1396> , (05.04.2008).

TÜBİTAK, TÜBİTAK Bülteni, Haziran 2005, <http://basin.tubitak.gov.tr/bulten/haziran05/6.pdf>, (05.04.2008).

TÜREL, Oktar. “Türkiye’de Sanayileşme ve Kalkınma Planları Dönemsel Uygulamalar”, TMMOB Sanayi Kongresi’ne Sunulan Bildiri, Ankara, 14-15 Aralık 2007, s.2.

UNDP, “Türkiye 2004 İnsani Gelişme Raporu, Bilişim ve İletişim Teknolojileri,”
Ankara, 2004.

UYANUSTA, Esra. **Avrupa Birliği’nin Sanayi Politikası, 15 Soruda 15 AB
Politikası Serisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı, Sayı:10, İstanbul, 2005.

WACQUEZ, Bernard, Thomas Gray. “Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
Mevcut Durum ve Politikalar”, <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>,
(05.07.2008).

World Economic Forum, “The Lisbon Review 2006, Measuring Europe’s Progress in
Reform”, İsviçre, 2006.

World Economic Forum, “The Global Competitiveness Report”,
<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/FAQs/index.htm#reports4> , (19.05.2008).

YILDIRIM, Oğuz. “Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu
Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları”,
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/istikrar.doc>,
(20.05.2008).

